

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

GENERAL DE MEZAS
KRIGS-DAGBØGER

1849—1851

Med en
BIOGRAFI AF GENERALEN
ved
Kaptajn K. C. Rockstroh

C. A. REITZELS FORLAG · KJØBENHAVN

MCMXXVIII

GENERAL DE MEZAS
KRIGS-DAGBØGER

Med Understøttelse af Carlsbergfondet.

Printed in Denmark.

Andelsbogtrykkeriet i Odense.

GENERAL DE MEZAS
KRIGS-DAGBØGER

FRA AARENE 1849—1851

MED EN BIOGRAFI AF GENERALEN

VED

KAPTAJN K. C. ROCKSTROH

C. A. REITZELS FORLAG — KJØBENHAVN — MCMXXVIII

INDHOLDSFORTEGNELSE

Generalens Biografi.....	S.	V
Dagbøgerne.....	-	1
»Mit uigjenkaldelig sidste Votum« (1865) .	-	251
Navneregister.....	-	262

BILLEDER

Gjethuset (Artilleriskolen).....	S.	VII
Portræt 1826	-	XI
» 1848	-	XXIII
» 1850	-	XXXVII
» 1864	-	IL
Bjelkes Palæ i Slesvig.....	-	LII

General Christian Julius de Meza. 1792—1865.

•De Mænd, hvem Dannevirkes Rømning skyldes, ville, skønt den Gang haaned, blive kransede af Historien.
(D. G. Monrad ¹⁹/11 1880).

•Det maa i høj Grad billiges, at den tapre General de Meza har valgt det Rette uden at bryde sig om Ramaskriget fra den offentlige Mening.
(Generalfeltmarskal Moltke).

•Retferdigheden fordrer at erklære, at ingen-sinde er en . . . Beslutning fattet med mere Ret end denne danske ved Slesvig.
(Den schweiziske Militærforfatter Oberst W. Rüstow).

Mezas Ungdom; Krigs- og Fredsaar indtil 1848.

1753 indvandrede en jødisk Læge de Meza til Danmark, hvor han 1783 lod sig døbe. Han var Søn af en Rabbiner i Amsterdam og fik selv flere Sønner, der blev uddannet til Læger. I Ægteskab med Anne Henriette f. Lund blev en af disse, Christian Jac. Theoph., Fader til Christian Julius m. fl. Børn. Forældrene boede i Helsingør, hvor Faderen var »practiserende Læge og Stadsphysicus«, og her fødtes Christian Julius d. 14. Jan. 1792.

Forældrene blev skilt; Moderen døde 1825; 1814 havde Faderen indgaaet nyt Ægteskab. Faderen ¹⁾, der opnaede en høj Alder, var en usædvanlig smuk Mand, bestemt og stridbar af Karakter, intelligent, meget musikalsk og sproglyndig, og Hjemmet havde et stærk kosmopolitisk Præg.

Af Generalens Helsøskende levede endnu 1849 Søstrene Juliane Luise og Regine Frederikke, begge ugifte — af Halvsøskende Broderen Carl.

Det har været paastaet, at Generalen uberettiget kaldte sig de Meza ²⁾, men denne Paastand kan ikke opretholdes.

¹⁾ Om ham se Personalhist. Tidsskrift 7 I, S. 269 ff.: »Mit medicinske Levned«. Han var født 1756; døde 1844.

²⁾ Navnet synes jævnlig at være bleven udtalt »Metza«.

I Kirkebogen¹⁾ hedder det med de sædvanlige Udtryk, at Forældrene — begges Navne med Tilføjelse af Prædiketet »de« — havde til Daaben en Søn, der blev døbt Christian Julius. Efternavnet tilføjes ganske vist ikke, men Drengen arver dog Faderens Navn, der altid skreves de Meza. I de unge Aar kaldes Drengen af de militære Myndigheder og andre Christian Julius Meza; først ved Udnævnelsen til Officer indføjes det militære »von«, og saaledes benævnes han officielt indtil 1842, hvorefter han benævnes snart »de«, snart »von«. Men fra 1849 benævnes han stadig som »de« og havde længe i Forvejen skrevet sig saaledes.

Efter en kort Skolegang i sin Fødeby »hos Madam Ryberg«²⁾ blev Drengen 1802, sammen med en lidt ældre Broder, sendt til den bekendte Normalskole, Opdragelsesanstalten »Bernstorffsminde« ved Brahetrolleborg, der lededes af Professor Øst³⁾, og hvor der var samlet en Flok Dreng fra mange forskellige Lande i dette begivenhedsrige Tidsrum. Som bekendt var Meza spinkel af Væxt, men han var sund, frisk og kvik som Dreng, og trods de vemodige Erindringer, som Besøget paa den tomme Anstalt vakte hos ham 1814⁴⁾, skønner man, at han har befunden sig vel her og med Lyst har tumlet sig omkring med sine smaa Kammerater. Hans senere i visse Henseender sensible Helbredstilstand skyldes næppe medfødte Dispositioner, men en efterhaands Udvikling, der stærkt accentueredes ved hans meget excentriske Væsen.

Det blev tidlig bestemt, at Drengen skulde være Militær, Artilleriofficer, og April 1803 blev han indskreven som Aspirant (Volontør) ved Artillerikadet-Institutet, Artilleriskolen paa Gjethuset i Kjøbenhavn. I denne Anledning udsteder Faderen den befalede Helbredsattest, at »min Søn Christian Julius befinder sig ved god Hilsen og i bedste Velgaaende«. Tilsvarende Attest havde Lægen ved Bernstorffsminde, Dr. med. Georg Phil. Schmidt, udstedt allerede tidligere: »Dasz Christian Meza aus Helsingør, Pensionist auf der Erziehungs-Anstalt Bernstorffsminde, vollkommen gesunder Gliedmaszen ohne körperlichen Fehl und einer festen und dauerhaften Constitution ist«.

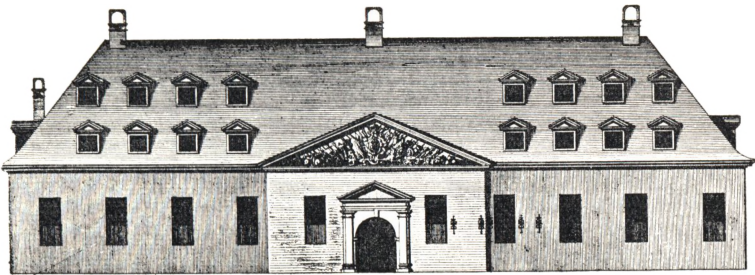
¹⁾ St. Olai i Helsingør.

²⁾ Generalens korte Selvbiografi i Cohn »De Faldnes Minde«.

³⁾ Joh. Fr. Oest, 1755—1815.

⁴⁾ Personalhist Tidsskr. 1912 S. 41 ff.

Ifølge Skolens Plan kunde Volontørerne efter opnaaet 12 Aars Alder og bestaaet Adgangsprøve følge Institutets Undervisning, men skulde som Regel bo privat i Byen det første Par Aar, gik ikke i Uniform og fik ingen Lønning. Den 2. Juli 1804, 12^{1/2} Aar gammel, betraadte Meza sammen med sin Fader Gjethusets Grund, blev prøvet af Skolens Lærere og fulgte herefter strax Undervisningen¹⁾. Omtrent to Aar boede han i Huset hos Artillerikaptajn Lammers²⁾, hvorefter han blev »virkelig« Kadet, med Gage m. m. samt Alumne paa Institutet. Af hans jævnaldrende,

Artillerikadetinstitutet i Gjethuset.

egentlige Klassekammerater har ingen gjort sig særlig bekendt. Nogle af dem gik over i den Norske Hær efter 1814. I Dagbogen 1849 nævnes en enkelt af dem: Deichmann. Men i de Aar, han var ved Institutet, gik i de yngre Klasser bl. a. hans senere Svoger Ant. Fr. Tscherning, Topografen O. N. Olsen³⁾ og den senere Chef for Artilleriet Fibiger.

Allerede som Kadet, kun 14—15 Aar gammel, forrettede han ligesom Kammeraterne Tjeneste som Stykjuncker under Englændernes Angreb paa Kjøbenhavn 1807. Han kom saaledes til at forrette aktiv Tjeneste i tre af vore Krige i det 19. Aarhundrede. I Marts 1808 udnævntes han tilligemed 14 Kammerater i ældste Klasse til »anden Sekondløjtnant« i Artillerikorpsset — Meza som Numer 4. Den egentlige Afgangsexamen afholdtes dog først i 1810, efter

¹⁾ Artilleriets Arkiv (Hærens Arkiv) Fa N° 1 og 2. Om »Den Kgl. Artilleriskole« paa Gjethuset se Abrahamson »Gesch. der Königl. Artillerieschule zu Kopenhagen«, Kbh. 1780. og Nyerup »Beskrivelse over Kjøbenhavn«, Kbh. 1800.

²⁾ Ernst Anthon Heinr. L., Genmaj. i den Norske Hær, 1769—1847.

³⁾ Oluf Nicolaj O., Oberst i Gen.stb., Kartograf m. m., 1794—1848.

VIII

at de unge Mennesker i Mellemtiden havde forrettet yderligere krigsmæssig Tjeneste — Meza paa Krønborg, i Nærheden af Hjemmet. Han fortæller selv senere, med hvilken Fornøjelse han og en anden ung Krigsmand Borckenstein ¹⁾ i de lyse Sommernætter lod de svære Kanoner affyre mod større og mindre Samlinger af fjendtlige Skibe, der søgte frem langs den svenske Kyst. Det natlige Knalderi blev dog Fæstningskommandanten, Stricker ²⁾, for meget: »Der Borkenstein und der Meza schieszen mir zu viel Pulver weg«, saa at han maatte sætte en Stopper for dette temmelig unyttige Skyderi. I sit senere Liv, 1848—50, gik Meza næsten til den modsatte Yderlighed ud fra det Princip, at Artilleriet var et altfor betydningsfuldt og fornemt Vaaben til at burde anvendes uden i vigtige Fægtningsmomenter. Da var »Knalderiet« bleven ham i højeste Grad imod.

Medens han var oppe til Afgangsexamen (1810), blev han syg og maatte fuldføre senere, men fik alligevel Anciennitet mellem Kammeraterne efter Udfaldet. Denne senere Prøve omfattede Historie og Geografi, 5 skriftlige Spørgsmaal i hvert Fag. Som Kuriosum skal nævnes de to første Spørgsmaal i Historie: »Gorm den Gamle, hans Sønner og Sønnesønner«, der blev besvaret til ug, medens det andet: »Oluf den Hellige, hans Søn og hans Halvbroder« kun opnaaede mg. Samtlige Spørgsmaal i Historie var hentet fra den ældste Tid — den nyere og nyeste holdt man sig borte fra.

Herefter blev Meza, 18 Aar gammel, udkommanderet til Frederiksværk som Kommandør for Artilleridetachmentet og Tilsynsførende ved Batterierne paa Halsnæs. Det var jo stadig Krigstid. Under Opholdet i Frederiksværk blev han en hyppig Gæst i Huset hos Oberstløjtnant Eilert Peter Tscherning ³⁾, Inspektør paa Fabrikken, og benævnes af Tscherning »min Cantonnements Adjoutant«. Den handlekraftige, kundskabsrige og mangesidigt dannede Tscherning, der tillige senere under Krigen viste fremragende militære Evner, har sikkert øvet betydelig Indflydelse paa den purunge Løjtnant, og denne ellers ret kølige Natur bevarede stedse Tscherning i taknemlig Erindring.

Af endnu større Betydning blev det, at Meza her lærte

¹⁾ Carl Friedr. B., Oberst i Norske Genstb., 1779—1839.

²⁾ Ezech. Henr. S., kar. Genltn.; 1734—1814.

³⁾ Kar. Oberst; 1767—1832.

Husets syttenaarige Datter, hans senere Hustru Elisabeth Birgitte, at kende: »den ædlest og blideste blandt Qvinder, med hvem jeg siden mit attende Aar vexlede Tanker og Følelser«, som han ved hendes Død 1861 skriver til Frederik den Syvende. Mezas smukke Mindeord om hende var ikke stærkt overdrevne. Man skønner ofte først rigtig paa et Gode, naar man har mistet det!

Efter omtrent et Aars Ophold i Frederiksværk beordredes Meza til at afløse Løjtnant Abrahamson ¹⁾ som Lærer i Fædrelandshistorie og Militærgeografi ved Institutet. Han indledede hermed sin mangeaarige Løbebane som Lærer.

Hans Ærgærrighed drev ham imidlertid til 1812 at søge om Tilladelse til at gennemgaa Kursus for Officerer i og blive Adjoint ved Generalkvartermester-Staben. Den kun tyveaarige Løjtnant skriver til Kongen, at dette Ønskes »Bønhørelse vilde udgøre mit Livs højeste Lykke. Altid var Formaalet for mine Bestræbelser at opfylde nøjagtigt hver af de mig paaliggende Pligter; men Muligheden i, maaske engang at turde vise denne min Iver for deres Opfyldelse nærmere Deres Majestæts allerhøjeste Person var dog stedse mit højeste Ønske . . . Jeg smigrer mig med Haabet om at kunne opfylde [hvad Organisationsplanen for Generalstabens foreskriver] ²⁾, da jeg er den anden af den Klasse, med hvilken jeg gik af« — og han har siden med Flid dyrket de Videnskaber, han dør paabegyndte, navnlig de levende Hovedsprog. I en vedlagt Anbefaling skriver Oberstløjtn. Tscherning, at Ansøgeren havde udviist »en udmærket Kundskab, Duelighed, Flid, Orden og Opførsel«.

Dette Andragende blev dog afslaaet, da Artillerikorpsset — hvis Chef var den gamle Alvorsmand Generalmajor Hans Beck ³⁾ —, skønt det »intet kan udsætte paa Supplikantens Opførsel«, dog maatte udtale, at »Løjtnant von Meza vel stod sig godt til sin Examen, men at han ej var den første« og ikke havde Udmærkelse til denne. Derhos havde han ikke hidtil »viist en saadan Fermitet, Raskhed

¹⁾ Joseph Nicolaj Benj. A., den bekendte Pædagog («den indbyrdes Undervisningsmetode»), Oberst m. m., 1789—1847.

²⁾ Aspiranten til Adjoint ved Generalstabens (Generaladjutant-Stabens og Generalkvartermester-Stabens) skulde have »udmærket sig ved et af Akademierne eller Militærinstitutterne. Han maa have hurtigt Begreb, god Hukommelse og Dømmekraft, sund Legemsbeskaaffenhed, godt militærisk Øje (coup d'oeil) og Lyst til Tjenesten. Dernæst maa han kunne tale og skrive Dansk, Tysk og Fransk«. (Forordn. 20. Jan. 1808 § 41).

³⁾ H. Hansen B., 1752—1823.

og Munterhed i Tjenesten, som det sig egner en Officer, der skal beklæde en Post i Generalstabens«. Man kunde derfor blot henstille Afgørelsen til Hans Majestæt¹⁾.

Men allerede et Aar efter søgte Meza igen om det samme, og han maa have anstrængt sig dygtigt for at stemme Beck gunstigere, hvorhos det er muligt, at Tscherning, der stod meget højt anskrevet hos Kongen, har lagt sig i Selen. Nu erklærede Korpset, at da det meget gærne saa, at dets Officerer ytrede Lyst til at udvide deres Kundskaber, kunde man anbefale, at Meza fik Tilladelse til at overvære »de Forelæsninger og Øvelser, som maatte holdes og anstilles for Adjutanterne« i den kommende Sommer. Han skulde dog tilpligtes i saa Tilfælde at stille »en anden duelig Mand« for sig, som i hans Fraværelse kunde bestride hans — særlig lønnede — Stilling som Lærer ved Institutet²⁾.

Fra 1813 blev saa Meza Adjoint ved Generalkvartermester-Staben; men ved dennes Reduktion 1816 maatte han gaa tilbage igen til sit Vaaben. Under denne Udkommando havde han nominelt staaet som Lærer ved Institutet og havde stillet den foran nævnte Løjtn. O. N. Olsen for sig. Men efter at være udgaaet af Staben »androg han for Korpset, hvorledes han p. G. a. Tidernes Dyrhed og Besværlighed« — man var jo midt i Pengekrisen — »ikke længere kan undvære den Godtgørelse, han afgiver til Løjtnant Olsen«, og da nu hans Tjeneste tillod det, ønskede han selv at overtage Undervisningen.

»Den unge, talentfulde Officer, der maaske følte sig noget saaret over de ved denne Tilbagetrædelse [fra Staben] foranledigede Sammenligninger, kastede sig nu med forøget Iver over sine Yndlingsstudier³⁾«. Men denne Extratur udenfor Vaabnet for atter saa hurtigt at vende tilbage dertil, medens enkelte andre Artillerister forblev i Staben, har de gamle Artilleriofficerer næppe syntes om. Sammen med hans tiltagende Excentricitet, hans affekterte Væsen⁴⁾, hans Opgaaen i uidentjenstlige Interesser har Extraturen sikkert bidraget til, at han i den følgende mangeaarige Fredsperiode blev forbisprunget af yngre Kammerater.

¹⁾ I denne Ansøgning underskriver Meza sig alene Christian Julius Meza — hverken »de« eller »von«.

²⁾ Artilleriets Arkiv A c N° 5 og Generalstabens Arkiv (Hærens Arkiv), Pakken Organisation m. m.

³⁾ Selvbiografien.

⁴⁾ Om hans Væsen i Premierløjtnants- og Kaptajns Tiden se Clausen og Rist: Leonore Christine Tschernings efterladte Papirer S. 75 ff og 107.

KAPTAJN DE MEZA.
1826.

Ikke desto mindre udvidede han med stor Flid sine Kundskaber paa flere Omraader, navnlig de levende Sprog. 1821 blev han Lærer i Tysk og Fransk ved Institutet efter at have afgivet sine tidligere Lærefag og paa den udtrykkelige Betingelse, at han i Tilfælde af Forfald var pligtig at sende en anden — helst en af Lærerkollegerne — der i hans Fraværelse kunde bestride Undervisningen. Det var særlig med Tanken paa yderligere, praktisk og teoretisk Sproguddannelse, at Meza søgte Udkommando til fremmede Lande; men da dette 1825 lykkedes ham, blev det formelt for at søge Oplysninger om Artillerimateriel og militære Læreanstalter i Rhinlandene, Italien, Frankrig, England og Nederlandene. I den Anledning kunde Artillerikorpsset endnu dengang »med sand Fornøjelse« give ham det Vidnesbyrd, at han »foruden den særdeles Færdighed, som han ved flere Aars Flid og Øvelse har erhvervet sig i mange levende Sprog, med en udmærket Held har dyrket de matematiske og andre til sit Fag . . . nødvendige Videnskaber«. Han anbefalede til at beholde sin Gage under Rejsen og desuden til at tilstaaes 400 Specier aarlig nogle Aar.

Denne Udkommando varede henved to Aar¹⁾. Hans opbevarede, meget indgaaende og overordenlig sirligt udarbejdede Indberetninger, der er ledsaget af talrige, elegante Haandtegninger af allehaande Artillerimateriel, vidner om hans store Samvittighedsfuldhed og om, at han har forstaaet at vinde Indpas hos Militærmyndighederne i de besøgte Lande. Samtidig har Samkvemmet med fremmede, kundskabsrige Officerer og fremragende Industrielle i høj Grad bidraget til at udvide hans Sprogfærdighed og hans Kendskab til Forholdene i de forskellige Lande, som hans omfattende Læsning hjemme alt havde gjort ham bekendt med.

Ved Oprettelsen af den Militære Højskole 1830 samtidig med Artillerikadet-Institutets Bortfald blev han Docent ved Højskolen i Tysk og Fransk, men i de følgende Aar kastede han sig i stigende Grad over Studiet af Fransk alene og afgav Tyskundervisningen. 1834 konkurrerede han med den bekendte Sproglærer, Professor m. m. N. C. L. Abrahams²⁾ om Posten som Lærer i Fransk ved Højskolens

¹⁾ Under Ophold i Rom har den ældre Bissen tegnet omstaaende Portræt, der ejes af en Slægtning af Generalen, Oberstinde Lesser.

²⁾ 1798—1870.

Generalstabsklasse. Ved den første Afstemning herom i Lærerraadet — hvis Skøn ifølge Skoleplanen var eneafgørende paa alle Omraader — der skete paa et noget uklart Grundlag, fik Abrahams 8 Stemmer, Meza kun 6; men da Uklarheden blev hævet og Afstemningen gentaget, fik Abrahams kun 4 Stemmer, Meza 11¹⁾. Meza gik altsaa af med Sejren, hvad Abrahams aldrig kunde tilgive ham.

Mange Aar efter Mezas Død udtalte en af de gamle Højskoleelever, at Meza vel var en meget dygtig Lærer, men han var ikke afholdt af Eleverne: han »haanede« disse og drillede dem med at oversmøre deres Uniform med Kridtstreger som Straf for daarlig Forberedelse. Naar han som Lærer kom ned i Klassen, varede det noget, inden han var akklimatiseret; ved Vintertid begyndte han med at stikke Hovedet bag Kakkellovnen for at faa den rige Haarvæxt gennemvarmet. I kammeratlige Kredse var han vittig og meget fornøjelig.

I Slutningen af Trediverne opholdt Meza sig meget længe i Paris af Hensyn til sine Sprogstudier, særdeles liberalt støttet af Grev A. W. Moltke (Bregentved) og Gehejmeraad Jonas Collin samt af Højskolens Undervisningsdirektør, Ingeniørofficeren Quaade²⁾. Han søgte i Paris at faa trykt et omfangsrigt Arbejde, et Udtalelexikon i Fransk, da »hans mangeaarige Beskæftigelse med Linguistikken havde modnet den Overbevisning hos ham, at denne særegne, isoleret staaende Vanskelighed trænger, ligesaa fuldt som Sproget i almindelig Betydning, til sin egen Grammatik og til sit eget Lexikon«³⁾. Skønt han paa Forhaand havde hvervet et betydeligt Antal Subskribenter, mislykkedes hans Anstrængelser — ifølge hans Udtalelser p. G. a. særlig vanskelige Forhold paa Bogmarkedet i Paris. Han synes allerede paa dette Tidspunkt, da en Hærreduktion var under Drøftelse, ligesom Svogeren Tscherning (med hvem han iøvrigt ingen Forbindelse havde) at have tænkt at skabe sig en Existens udenfor Militæretaten; thi fra Nytaar 1840 lod han sig sætte à la suite (udenfor Numer). Han traadte dog ind igen efter halvandet Aars Forløb, ved den ny Hærororganisation.

Hans militære Løbebane i denne Periode havde formet sig saaledes, at han 1821 var bleven Kaptajn. Herefter for-

¹⁾ Militære Højskoles Arkiv (Hærens Arkiv), Skoleraadets Forhandlingsprotokol.

²⁾ Peter Friedr. Q., Genm. 1779—1850.

³⁾ Fra Selvbiografien.

rettede han et Par Aar praktisk Tjeneste i Artilleriet ved Siden af Lærergærrningen. Senere var han dels til udelukkende Raadighed ved Højskolen, dels (fra 1836) tillige Chef for Minør- og Sappørkompagniet, men udenfor det egentlige Artilleri. 1842 blev han, godt 50 Aar gammel, »virkelig« Major ved Artilleriregimentet i Kjøbenhavn, men blev samtidig forbigaaet af flere yngre, ikke særlig fremragende Kammerater. Herefter forrettede han den almindelige Tjeneste ved Regimentet, var ogsaa et Par Gange paa Sessionsrejser, hvortil der i Dagbøgerne findes nogle Hentydninger.

1844 blev han forbigaaet til Oberstløjtnant — som Krigsminister Hansen udtaler i Indstilling til Kongen 1848: »en i et videnskabeligt Korps som Artillerikorpsset uhørt Forbigaaelse«.

Den 16. April 1844 var Generalmajor Lützwow¹⁾, Eleonore Christine Tschernings Fader, død. Meza stod da som N° 4 af 8 Majorer i det samlede Artilleri og blev ved den paafølgende Oprykning forbigaaet af N° 5 (Schumacher)²⁾ og 8 (Fibiger), hvad der vakte megen Opsigt. Meza søgte strax om sin Afsked som karakteriseret Oberstløjtnant og Pension som saadan, idet han udtaler sin bestemte Formening om, som Lærer ved Artillerikadet-Institutet og navnlig ved Højskolen, »at have virket fuldkommen saa meget direkte Gavn for Artillerikorpsset som enhver anden i dette Korps' Tjenestedetail fungerende Officer«. For hans Følelse er det »en daglig fornyet Krænkelse, en stadigt fortsat efter min indre Overbevisning ufortjent og i alt Fald uudholdelig Bebrejdelse for Uduelighed at tjene i et Officerssamfund, hvori en yngre Kammerat af samme Klasse som jeg og en anden saa meget yngre, at jeg har været hans Lærer, begge fungerer i højere Grader«. Hvis Kongen vil sikre ham en nogenlunde sorgfri Fremtid, vil han herefter kunne fuldføre de linguistiske litterære Arbejder, hvortil han samlede Stof i Paris.

Den nye Artillerigeneral udtaler paa Ansøgningen, at Meza har udført al ham paalagt Tjeneste med Sagkundskab og en Tjenstiver, »som Udfaldene vidnede om, at Lyst og Kærlighed til det Praktiske — som særdeles afstikkende til de ham forhen . . . betroede Hverv — var Drivfjedren«. Generalen beklager, om 1ste Artilleriregiment skulde miste

¹⁾ Adam Tobias L.; f. 1775.

²⁾ Carl Fr. S., kar. Genm.; 1791—1868.

en saadan særdeles brugbar og vel instrueret Stabsofficer, men henstiller iøvrigt til Kongen.

Christian VIII, der næppe har syntes om Supplikantens tydelig fremtrædende Harme over Forbigaaelsen, har med Blyant paategnet: »Brigaden har at tilkendegive Major de Meza af 1. Artilleriregiment, Ridder af Dannebrog, at Vi ej finde Os foranledigede til at bevilge den af ham allerunderdanigst ansøgte Afsked«. — Paa Baggrund af de Gunstbevisninger, der sædvanlig blev forbisprungne Officerer til Del for at lette dem deres Fremtidsskæbne, maa man sige, at det haarde Afslag var en meget »unaadig« Behandling af en pligtopfyldende, i flere Henseender dygtig og meget ærekær Officer; og man forstaar, hvorfor Meza bevarede et dybt Nag til denne Fyrste, som han heller ikke som Menneske har næret Agtelse for¹⁾.

Da det saaledes var umuligt at komme ud af de militære Forhold, søgte Meza ved forceret Arbejde i Regimentets Skoler og Kommissioner at komme over den første svære Tid. Om Forsommeren havde dog Sorg og Græmmelse og det anstrængte Arbejde medtaget ham saa stærkt, at han, uden at søge egentlig Orlov, midlertidig maatte frasisige sig nogle af sine Hverv. Da hans Sundhedstilstand alligevel ikke blev bedre, tvang hans Læge (Hornemann) ham til at udbede sig fuldstændig Tjenstfrihed, Orlov, til Udgangen af August (1844). Da denne Orlov omtrent var udløben, bad han Lægen om en skriftlig Udtalelse om, hvorvidt han nu turde melde sig til Tjeneste, hvortil Lægen svarede, at »jeg kan ikke andet end ligefrem at svare Nej«. Meza burde indtil videre søge »Sindsadspredelse«, men undgaa ethvert Sjæls- eller Legemsarbejde, »der kunde virke deprimerende paa Dem eller overhovedet være anstrængende, da Sligt ikkun vilde forøge den nervøse Irritationstilstand, som De endnu tildels lider af — for ikke at tale om den Brystaffektion, som De i den sidste Tid har været angrebet af«. Han burde vedblive med daglig at bevæge sig i fri Luft, helst tilhest, om muligt under et Landophold, »fri for Tvang og Bekymring osv. . . .«. Et saadant Landophold

¹⁾ Ved Kongens Ligbegængelse i Februar 1848 var Meza beordret til at indtræde. Han var imidlertid saa uheldig, da han »Klk. 5¼ Eftm. vilde forlade Undervisningen [af Underofficererne] i den ny Kaserne«, at glide paa Trappen og beskadige den venstre Fod. Da Lægen — hans Ven E. Hornemann, der ofte omtales i Dagbogen — ikke kunde sige bestemt, naar Foden igen var helt rask, maatte Meza »særdeles mod mit Ønske . . . give Afkald paa den mig tiltænkte Ære« med at assistere ved Ligferden.

havde Lægen allerede tidligere tilraadet; men Meza skriver, at Omstændighederne nødte ham til at forblive i Kjøbenhavn¹⁾.

I den første Tid efter Forbigaaelsen optraadte Meza meget formelt overfor sin Regimentschef, med hvem han ellers fra gammel Tid havde staaet paa kammeratlig Fod og været »Dus«. Efterhaanden genoprettedes dog det gamle Forhold; Regiment og Brigade har synlig bestræbt sig for at skaffe Meza særlige, selvstændige Tjenstforretninger udenfor Regimentet; han opnaaede mere Ro i Sindet, og hans Sundhedstilstand bedredes.

1846—47 var Meza Formand i en blandet Kommission til Behandling af det vigtige Spørgsmaal om og Prøve af nye Haandskydevaaben for Infanteriet. Med rigtigt Blik fremhævede han stærkt Tapriflens Fortrin og anbefalede dens snarlige Indførelse i ethvert Fald ved en Del af Infanteriet.

1821 havde han ægtet sin Forlovede, Frøken Tscherning. Hun var en forstandig, jævnt munter og elskværdig men, ifølge Svigerindens, Eleonore Christine Tschernings Udtalelse »umaadelig magelig« Kvinde, med hvem han førte et fredeligt, men ikke meget spændende Samliv. I det Ydre som i det Indre var eller blev de efterhaanden saa forskellige, som to Mennesker kan være det. Han tynd og mager, hurtig i Vendingen; hun tidlig meget fyldig, tung i Bevægelserne. Han livlig, spirituel, pillen med sit Ydre, fuld af Særheder, med et Nervesystem, der vel i nogle Henseender var som af Staal, men i andre uhyre følsomt; hun under alle Forhold rolig, ligevægtig, jævn og ligefrem, tagende Livet som Forholdene nu engang føjede sig. — Børn fik de ikke²⁾.

Til yderligere Oplysning om Mezas tjenstlige Forhold i dette Afsnit af hans Liv skal anføres nogle Uddrag af de i Almindelighed meget magre og navnlig meget skematiske Forfremmelsesbedømmelser (»Konduitelister«). De højere Chefer havde almindelig det Princip, at deres Undergivne var som en Del af deres Familie; det gjaldt om paa alle

¹⁾ 1. Feltart. Rgts. Arkiv, indkomne Sager fra Regts. eget Personale 1839—1848.

²⁾ I Dan. Bruuns »40 Aar efter«, S. 71 ff, gengives nogle Udtalelser om Meza og hans Hjem.

Maader at vejlede, støtte — i paakommende Tilfælde i videst muligt Omfang selv at opmuntre, formane og opstramme dem ved personlig Paavirkning. Udadtil maatte man mest muligt undgaa stærke Udtryk, navnlig hvad mulig mindre gode Egenskaber angik; rose hvad der kunde roses; om muligt dølge over eller nøjes med at antyde mindre heldige Sider, og iøvrigt, navnlig i Frederik VI's Tid, overlade til Majestæten eget Kendskab til Officererne, hvem der skulde særlig belønnes og hvem ikke.

Om Meza er Bedømmelsen 1815 vel »meget godt«, hvad »Opførsel« angaar, men kun »godt« i de egentlig militære Fag, hvor hans Kammerater ellers har »meget godt«. Dette kan dog muligvis skyldes Extraturen udenfor Vaabnet. Ganske lignende er Bedømmelsen 1822: Lydighed og almindeligt Forhold er vel »særdeles godt«, men iøvrigt staa han ubetinget i anden Række. 1841, da Hærreduktionen stod for Døren, og han stod à la suite, er Artillerikorpsets Udtalelse ret dystert, idet det om Meza og enkelte andre hedder: »Have i en Tid af 11 Aar [siden Højskolens Oprettelse] ingen Tjeneste forrettet ved Korpset. Om deres Duelighed ved de Poster, hvor de ere ansatte, vil Vedkommende udtale sig«. Chefen for Højskolen og Landkadetkorpset, den elegante og martialske General Bardenfleth, skriver om samtlige otte militære Lærere, at de er overordenlig dygtige [han kunde jo iøvrigt ikke godt skrive andet], men fremhæver dog særlig fire af dem, alle Artilleriofficerer, som »sande Videnskabsmænd i deres Fag«; men blandt disse er Meza ikke. Derimod anføres under det skæbnesvangre »Sundhedstilstand«, at denne hos Meza er mindre god. I Subordination, Duelighed i Tjenesten i Almindelighed og Tjenstliver staa han ikke tilbage for de andre Herrer.

Herefter var Meza et Par Aar til Tjeneste udelukkende ved Regimentet, hvis Udtalelser i det Hele er gunstige, dog at det om hans Helbredstilstand hedder: »Skønt ikke egentlig sygelig er han saa ømfindtlig mod Luftens forskellige Temperatur og Træk, at det er meget tvivlsomt, hvorvidt et virkeligt Soldaterliv lod sig udholde af ham«. Endelig 1847, det sidste Fredsaar, er Bedømmelsen helt igennem gunstig, og det udtales særlig: »Erkendes ligesom forrige Aar for en Mand med fortrinlige Sprogkunderskaber, og der antager sig de Forretninger, som overdrages ham, med Iver

og Omsigt . . .«. Brigaden slutter sig ganske til Regimentets Udtalelse og føjer til, at Meza nu har »afsluttet Arbejdet som første Medlem af Indskydningskommissionen med nye Haandvaaben, som han har ledet med Sagkundskab og Flid¹⁾«.

Enhver maa anerkende, at Meza, der kun et Par Aar i Forvejen var bleven forbigaaet under for ham meget saarende Omstændigheder og derefter var bleven nægtet den saa rimelige Tilladelse til at træde ud af det militære Samfund, har baaret sin Skæbne som en Mand. Der var Spændkraft i ham. I Bevidstheden om sine Evner, sin Dygtighed har han ikke ladet sig kue af Modgangen, men pligtopfyldende, samvittighedsfuldt og dygtigt fortsat sin Gærning.

Til yderligere Karakteristik af Meza i dette Tidsrum skal anføres Uddrag af et Brev fra Slutningen af Marts 1846 til Løjtnant Thestrup angaaende Forberedelser til Afholdelse af Examen med Regimentets Overkonstabelskole (Korporalskole)²⁾. Brevet er skrevet paa Mezas sædvanlige elegante Brevpapir og udstyret med hans bekendte ligesaa udsøgt smukke, snørklede Skrift ud- og indvendig:

»Kære Thestrup. Jeg maa ret meget bede Dem om at sørge for, at vi ikke imorgen møde et halvvaadt Gulv i Underofficerernes Brandstue, hvor Examen med Overkonstablerne skal foregaa, det er med andre Ord: sørge for, at man, hvis det er muligt at undgaa, aldeles ikke vasker Gulv der, eller, hvis denne store Renlighedsdevotion enten skulde være uafviselig eller muligt alt fuldbyrdet, da i første Tilfælde at meddele de fornødne Instruktioner til de agtbare paagældende Koner om dertil at anvende saa lidt Fluidum som muligt, og i andet at lade Kakkelovn og aabne Vinduer garantere os for, at der er knastørt inden denne Dags Aften, paa det at vi ej maatte blive udsatte for, imorgen at tørre Gulv med vore respektive Aandedræt.

»For at Stuen kunde blive nogenlunde hyggelig, det er: hverken iskold eller gloende hed, mener jeg, der maatte lægges i fra Klk. 6—(5³/₄) med jævnlig men ikke overdreven Vedligeholdelse. Jeg tillader mig i denne Henseende ganske at stole paa Dem og Kommandersergent Schön³⁾, der nok

¹⁾ Samlingen af Konduitelister i Hærens Arkiv.

²⁾ En lille Samling Sager vedrør. Meza i Hærens Arkiv.

³⁾ Jens Fr. S., senere Økonom (Marketender); 1811--77. 1848 skriver hans Batterichef (Dinesen) om ham, at han er en ordenlig Mand, samvittighedsfuld i Tjenesten — men ingen Helt under Fægtning.

XIX

vil assistere Dem. Jeg beder fremdeles Dem og Overfyrværker Petersen saavel som de tre Kommandersergenter, hvilke fire Personer De vel er saa god at meddele dette mit Ønske, at indfinde dem i Salen Klk. 7 for at ordne, aftale og underskrive det Nødvendige uden Hastværk«. [Hertil nogle yderligere Anordninger af Forberedelser til Prøven].

I dette Brev har man Manden med hans Skræk for fugtige Gulve og Træk, men ogsaa den omhyggelige, samvittighedsfulde Embedsmand.

Hvor omhyggeligt Meza værnede om sin Helbred endnu i Februar 1848 viser et Brev til ham fra hans Regimentschef, Fensmark ¹⁾. Denne ses at have haft en Samtale med Meza om et eller andet Emne og beder om en Fortsættelse hjemme i sin Bopæl, da det Materiale, der skal bruges ved Drøftelsen, ikke vel kan føres i Byen. Fensmark føjer til: »Dersom Du nu vil have den Godhed at indgaa herpaa og derhos behageligen underrette mig om Dag og Time, Du vil komme, samt om, hvilken Varmegrad Du da ønsker at forefinde i mit Værelse, skal jeg til Conservation af Din Helbred gøre mig det til en kær Pligt at se den angivende Temperatur tilstede«.

---

¹⁾ Ole Chr. F., Genm. 1786—1856.

Meza i Treaarskrigen.

1. Felttoget 1848.

Da Krigen brød ud 1848 i Marts, blev Meza ansat ved Overkommandoen som ledende Artilleriofficer. Han var da stadig Major, 56 Aar gammel — en ret høj Alder for en Feltsoldat efter 34 Aars Freds- og Skolemestertjeneste. Og allerede for fire Aar siden nærrede hans Foresatte Tvivl om, »hvortidt et virkeligt Soldaterliv lod sig udholde af ham«. Han var naturligvis vel kendt af og med store Dele af Officerskorpset, navnlig i Stabene og de særlige Vaaben, som en Karakter, intelligent og kundskabsrig, men iøvrigt nærmest som »Skolemesteren«, som Kværlanten Jacob Thode Ræder kalder ham¹⁾. Af mange andre var han anset for en halvt komisk Pedant med mange Underligheder og Kæpheste.

Det synes, som om Myndighederne har vaklet m. H. t., hvem man skulde overdrage denne ret betydningsfulde Stilling, og det kommer noget overraskende, at man sluttelig valgte den flere Gange forbisprungne Meza dertil.

Den 26. Marts befalede Artilleribrigaden, at den har bestemt, at Major Lüttichau²⁾ skal have Kommandoen over de tre Batterier i Feltstyrken. Men endnu samme Dag bliver denne Ordre tilbagekaldt efter Indstilling fra Regimentet, og det overlades derefter dette, selv at bestemme, hvilken Major der skal have denne Udkommando. Dagen efter beordres saa Meza til, sammen med Premierlt. Reich³⁾

¹⁾ Ræder havde selv været »Skolemester«, Lærer ved Højskolen, sammen med Meza.

²⁾ Mathias L. (kar. Genltn., 1795—1870), den senere Artillerigeneral; Mezas midlertidige Afløser Februar 1864, efter at L. i Krigsraadet den 4. ikke havde ment at kunne forsvare Efterladelsen af det meget Skyts i Dannevirkestillingen. Dengang (1864) havde der længe hersket et meget køligt Forhold mellem M. og L. Det var iøvrigt mindre vel overvejlet af Brigaden at give Lüttichau Kommandoen over Batterier af 1. Artilleriregiment, da han ikke hørte hjemme ved dette, men ved Regimentet i Rendsborg.

³⁾ Den senere Krigsminister.

som Adjutant strax at afgaa til Fredericia til Nørrejske Korps.

Det var Meza selv, der her havde grebet ind i Skæbnens Hjul, thi Regimentet skriver i sin Indstilling til Brigaden, at Major de Meza allerede for otte Dage siden — aabenbart paa de første Efterretninger om den slesvigholstenske Rejsning ¹⁾ — havde henvendt sig til Regimentet og bedt om at faa Kommandoen over de muligvis til Felten bestemte Batterier. Regimentet har skønnet, at man skyldte Meza at give ham Lejligheden til i Felten at søge Oprensning for den ham i de foregaaende Aar overgaaede Forsmædelse ²⁾. Muligvis har det ved Overvejelserne spillet en Rolle, at fra Krigsministeriets (Tschernings) Side blev Stillingen opfattet som overvejende administrativ, uden Forbindelse med det taktiske, med Artilleriets Optræden under Kamp, der tænktes overladt til hver enkelt Batterichef. Det skulde dog strax vise sig, at Meza besad den fødte Felt-soldats væsentligste Egenskaber: uforlignelig Koldblodighed, fysisk og moralsk Mod, Overblik over Forholdene og Beslutningsdygtighed.

Med megen Energi drev Meza paa Batteriernes hurtige Udrustning for Krigen og deres Indordning i Nørrejske Armeekorps, der samledes tæt ved Grænsen mod Slesvig. I Fægtningen ved Bov spillede Artilleriet kun en ringe Rolle, men en betydeligere allerede ved Slesvig den 23. April, hvor Meza tog virksom Del i dets Ledelse. Da General Hedemann sammen med Læssøe i Maj blev sat fra Kommandoen, kom Meza til at samarbejde med Kommandoen paa Als, Oberst Hansen, den senere Krigsminister, men blev derefter, meget mod Hansens og Mezas Ønske, af Tscherning sendt over til Fyen, hvor Hedemann og Læssøe var.

Dette Samarbejde med Oberst Hansen, saa kort det end var, fik senere stor Betydning for Meza, efter at Hansen i December 1848 havde afløst Tscherning som Krigsminister.

I Kampene i Sundeved den 28. Maj og 5. Juni tog Meza igen virksom Andel ³⁾. Allerede forinden havde Oberst Han-

¹⁾ Paa et Ministermøde i Kjøbenhavn den 15. Marts vedtoges Forberedelser til Opstilling af et Korps i det sydlige Jylland.

²⁾ Artilleriets Arkiv D b N° 101 og 1. Feltart. Rgts. Arkiv, Korresp.bog ²⁰/s 1848.

³⁾ Omstaaende Portræt er tegnet af Jørg. Sonne under Feltoget 1848.

sen berettet til Tscherning, at han »er særdeles tilfreds med Majorens [Mezas] Tjenstiver, hans utrættelige Virksomhed og hans Duelighed«. Han fremhæver Mezas »berømmelige Konduite under Kampagnen i April [under Hedemann]. Under Opholdet her paa Øen [Als] har han udviklet en høj Grad af Duelighed og Aktivitet, som giver ham Krav paa min varmeste anbefaling«. Samtidig minder han Tscherning om »den uhørte Krænkelse«, Meza led den 4. Maj 1844, hvorved han mod Ret og Billighed nu (1848) havde »Formænd i alle fem Vaaben«. I Juni blev Meza forfremmet til Oberstløjtnant; forblev under den gamle Overkommando Resten af Aaret og skiftede Opholdssted med denne i Fyen og Jylland.

Ogsaa Samarbejdet med Hedemann-Læssøe havde formet sig paa den bedste Maade, og ogsaa de havde baade godkendt og med megen Ros fremhævet Mezas Virksomhed under Kampene. Derimod ansaa Læssøe og Harbou, Tschernings Adjutant, begge ærgerrige Mænd, der trak i Snorene og øvede stor Indflydelse, ikke Meza for egnet til Stillingen som Medkommissær hos General Hansen, da Forhandlinger om Vaabenstilstand indlededes i Juli. I deres fortrolige Korrespondance bag de respektive Chefers Ryg¹⁾ var de enige om, at Mezas udiplomatiske Heftighed og hans Tilbøjelighed til at opholde sig ved Smaating, hans »futiliteter«, som de kaldte det, gjorde ham uegnet for Forhandlinger. Det ligger dog nær at antage, at de to Officerer vedblivende arbejdede paa at skille Meza og Hansen fra hinanden.

Nogle Bemærkninger om Mezas øvrige tjenstlige Virksomhed paa dette Tidspunkt turde være paa sin Plads her.

Skønt Datidens Artilleriofficerer i deres Egenskab af Videnskabsmænd gennemgaaende var meget skrivende — ganske vist ogsaa vel-skrivende — og meget omstændelige i deres Udfærdigelser, og skønt Meza selv var særdeles omhyggelig og grundig i sin Administration, gennemførte han paaskønnelsesværdigt Maadehold med Skriverierne indenfor sit Omraade. Men hans Udarbejdelser vedblev at være mønsterværdige i Forudseenhed, Sirlighed og Indhold²⁾. Han kunde, naar det undtagelsesvis var nødvendigt, ar-

¹⁾ Tuxens Afhandl. i Hist. Tidsskr. 9 IV S. 44.

²⁾ Artillerikommandoen ved Nørrejske Armeekorps 1848 (Hærens Arkiv). Under Feltoget 1848 benyttede han efterhaanden tre Signeter: Først et, som formentl. er arvet efter Faderen, dernæst en Slags adeligt med en Hest og en Fugl (Fønix?) m. m. i, og endelig et alm. Tjenesteseگل.

MAJOR DE MEZA.
1848.

bejde ved Skrivebordet mange Timer i Træk. Foresatte som Undergivne vidste altid, hvor de kunde træffe ham. Intriger indlod han sig ikke paa, men optraadte altid chevaleresk, aabent og med Bestemthed. Hans Sundhedstilstand havde bedret sig overordenlig; han kunde være tilhest hele og halve Dage ad Gangen, var en passioneret Rytter og færdedes gjerne ude uden Hensyn til Vejret.

I disse Aar emanciperede han sig under den egentlige Krigstilstand fuldstændig fra Hus og Hjem. Børn havde han jo ikke, og hans Hustru og han fandt sig vel tilpas alene ved en jævn Brevvexling indbyrdes¹⁾, medens ellers de fleste Befalingsmænd daarlig kunde undvære Samlivet med Hustru og Børn ret længe. »Generalen taler sjældent om sine Familieforhold«, siger hans Stabschef Wørishøffer 1849; »det skulde da endelig være, at man netop træffer ham med et Brev hjemme fra i Haanden«.

Af de »rigtige Artillerister« blev Meza aldrig vurderet højt. For dem var Matematik, Skydetabeller, Konstruktionsopgaver vedrørende allehaande stort og smaat Materiel, fremstillet i vidtløftige Udarbejdelser, det ene saliggørende. Artilleriets egentlige Fægtningsvirksomhed saavel i denne Krig som 1864 besørgedes oftest af de unge Officerer eller Underofficererne med et Par Kanoner eller fire, undtagelsesvis af Batterichefen. Det er fra saadanne »rigtige Artillerister«, at den Anekdote stammer, at Meza, da han i Begyndelsen af April 1848 red ud fra Kolding mod syd, pegede paa en Ammunitionsvogn og spurgte sin Adjutant, Reich: »Hvad er det for noget? Sligt har jeg aldrig set før«. Det kan være rigtigt, thi Batterierne var bleven gjort krigsberedt næsten med Dags Varsel, og blandt deres Køretøjer fandtes der adskillige, der ikke var reglementerede.

Skønt man kunde mene, at praktisk Deltagelse i Politik maatte ligge fjærnt fra den militære Opdragelse og Uddannelse dengang og maatte være vanskelig forenelig med Datidens Krav til en Officer: at han i alle Forhold skulde være »en Cavaler«, var eller blev forholdsvis mange Officerer, navnlig af Højskolens, Medlem af Rigsdagen. Dette førte atter med sig, at adskillige af disse havde Adgang til

¹⁾ Af og til lader Meza sin Oppasser skrive Brev til Fru Meza paa Mezas Vegne — navnlig naar han af en eller anden Grund var gnaven paa hende eller var særlig stærkt optaget. Men Datidens Officersoppassere betragtedes halvvejs som hørende med til Familien.

Dagspressen og fra Felten »skrev i Bladene«. Det kunde da ske, at Sol og Vind, Ros og Dadel ikke just fordeltes saa ligeligt mellem Krigsmændene, som en objektiv Historie-skrivning maatte ønske, men at de Skrivende utilbørligt trængte sig selv eller deres Venner frem i Forgrunden¹⁾. Paa dette Tidspunkt stod Meza ganske udenfor Politik og Aviserne. Det ærgrede ham at se visse Officerers Krigs-korrespondancer, hvorved de Paagældende naturligvis ikke kom tilkort, og han søgte gentagne Gange gennem Overkommandoen at krydse sligt, navnlig ved at fremhæve Underofficerer og yngre Officerer, der havde været særlig flinke under Fægtning.

Ved Slutningen af 1848 indtraadte pludselig den anden afgørende Vending i Mezas Livsbane: Forfremmelsen til Oberst (i Artilleriet) og Udnævnelsen til Kommandør for en Fodfolksbrigade.

Kort efter at General Hansen havde overtaget Krigsministeriet, indstillede han, at Meza fik Obersts Karakter og tildeltes ekstraordinær Gage som Oberst. Han skrev rent ud, at der i 1844 var sket Meza storligen Uret ved Forbigaaelsen til Oberstløjtnant. Nu havde hans »brillante Adfærd i denne Kampagne« funden almindelig Anerkendelse; den foreslaaede Forfremmelse vilde baade være i Kongens Interesse og opfylde et Retfærdighedskrav. — Kongen resolverede strax som indstillet²⁾.

Krigsminister Hansen var en ualmindelig begavet Mand, en selvstændig og kraftig Personlighed. Han og Meza var Bysbørn, og de havde fra Ungdommen vedligeholdt et jævnt venskabeligt Forhold. Hansen har tidlig indset Nødvendigheden af at fremdrage Emner til Besættelse af de høje Kommandoposter i Hæren. Han havde nu direkte og indirekte haft Lejlighed til at følge Mezas Virksomhed under Feltforhold, at erkende dennes Førerevner og har besluttet sig til at trække ham frem.

Naar man ser bort fra Læssøe og Meza og betragter de Officerer, der i Tiden 1848—64 rykkede op i høje Stillinger, ser man en Række brave, modige Mænd, der havde været dygtige Bataillonschefer o. l. og blev brugbare eller dog taalelige Brigadechefer, — og maaske en enkelt, der gjorde Fyl-

¹⁾ Sammenlign Dagbogen S. 177 (1850).

²⁾ Allerund. Indstilling 1848 N° 241 (Resol. 10/12 s. A.).

dest som Divisionsgeneral — men ingen der viste sig fuldt egnet til Højstkommanderende. Meza havde i Krigen 1849—50 som Brigade- og Divisionskommandør viist en saadan Dygtighed, at han vandt almindelig Anerkendelse i Hæren og derved retfærdiggjorde, at man, trods hans høje Alder, 1863 udpegede ham til Højstkommanderende. Det kan derfor ikke bestrides, at Krigsminister Hansen saa rigtigt, da han drog Meza frem.

Det er uden Tvivl rigtigt, hvad Pastor F. R. C. Bülow, Overgeneralens Søn og Ordonnansofficer hos Faderen 1849, fortæller: at Krigsminister Hansen ved Udkommandoen af Meza til Deltagelse i Udfaldet fra Fredericia havde som Baggrund den Hensigt, at Meza skulde tage Overkommandoen, »dersom Slaget var bleven tabt«¹⁾. Meza skulde saaledes forbigaa Moltke, Schleppegrell og Rye. Valget af Hedemann til Overgeneral det foregaaende Aar med Forbigaaelse af samtlige Generaler havde jo ligesom viist Vejen. Det forklarer det mærkelige, at Meza, der paa Als kommanderede omtrent Halvdelen af vor Hær næsten ganske uafhængigt, sendtes med nærmest kun en af sine Brigader til Fredericia, hvad i Virkeligheden hverken Bülow eller Meza var glade ved. Hvad Krigsministeren udtalte 1850 under Overvejelserne til Besættelsen af Posten som Overgeneral er en yderligere Bestyrkelse.

Mezas Udnævnelse til Brigadekommandør kom vel overraskende for saagodtsom alle²⁾; men da det var sket, synes man at have funden det fuldstændig retfærdiggjort af Forholdene. Den eneste Antydning af, at Krigsministeren paa-tænkte noget saadant, findes hos den før omtalte General Wørishøffer. Han fortæller i sin utrykte Selvbiografi, at da han i November 1848 fulgte med sin Brigadechef Rye fra Kjøbenhavn til Als, hvor Rye skulde afløse General Hansen, der skulde være Krigsminister, drøftede Hansen ret indgaaende med Wørishøffer, »hvilke Stabsofficerer, der særlig maatte egne sig til at føre Brigade«. Wørishøffer nævnede et Par Stykker og fremhævede navnlig Major Thestrup (den senere Krigsminister, Generalløjtnant og Me-

1) »Vort Forsvar« N° 405. Ifølge Sønnens Erklæring skal Gen. Bülow efter Kampens Afslutning have sagt til Meza: »Nu kan De vist tilintetgøre det Dokument, De har i Lommen!« Dette lyder meget usandsynligt og rimer sig meget slet med Mezas Optegnelser umiddelbart efter. Men Sønnens Artikel er paa flere Punkter urigtig.

2) Se bl. a. Nekrologen over ham i Dansk milit. Tidsskr. 1865, S. 196 ff.

zas Afløser 1863 i Flensborg). Men »Generalen [Hansen] nævnte meget bestemt som en til denne Post egnet Personlighed Major [Oberstltn.] de Meza, og da jeg med al Anerkendelse af de Mezas personlige Egenskaber gjorde den Indvending, at Brigadekommandoen krævede en Mand, der kendte og var øvet i Infanteriets Anvendelse og dets Førelse, taug Generalen om denne Genstand«. Ifølge N. P. Jensen (Livserindringer I S. 57—60, 63) havde adskillige af de ældre Officerer i Brigaden næret Tvivl m. H. t. Mezas Evner i den Retning, som Wørishøffer havde fremhævet, men denne Tvivl forsvandt efter en Fægtningsøvelse med den samlede Brigade. Det var den i Dagbogen under 29. Marts omtalte, hvorved der ifølge Jensen opnaædes udmærket Samvirken.

Wørishøffers Meddelelse viser, at Meza ikke hørte til dem, man i Stabene regnede med til hurtigt Avancement, og at i ethvert Fald næppe de af Fodfolket fremgaaede regnede med en udelukkende Artillerist til Brigadekommandør. Ganske vist var forholdsvis mange af de Officerer, der da sad i Stabene, udgaaet af »det lærde Vaaben«, saaledes Steinmann, Flensborg, Diedrichsen, H. Kauffmann, Faaborg og C. E. J. Bülow, men de havde forholdsvis tidlig forladt Artilleriet og var bleven uddannet for Generalstabten.

Af Dagbogen Januar 1849 skønner man, hvor let og naturligt Meza gled ind i sit nye, fuldstændig uvante Kommandoforhold; hvor let det falder ham at arbejde sammen med sine Bataillonschefer uden at gribe ind paa det dem tilkommende Myndighedsomraade. — Den ældre Ræders Kompliment til Meza i April 49: »So sanft wie Sie, Herr Oberst, weisz niemand zu befehlen!«¹⁾ maa vel for en Del tilskrives Ræders eget føjelige, højelige og elskværdige Naturel, men var iøvrigt fuldt berettiget; thi Meza stod fra første Færd og vedblivende paa den bedste Fod med sine Undergivne, forhandlede mundtligt og hensynsfuldt med dem om ethvert Forhold og tog Hensyn til deres Anskuelser. Han bestræbte sig ogsaa, aabenlyst som fortroligt, at fremme sine Undergivnes Vel og benyttede paa den smukkeste Maade den betydelige Indflydelse, han havde paa Ministeren.

Man ser ligeledes, hvor overlegent han i April 1849 gaar

¹⁾ Dagbogen 12. April.

ind i sit nye Kommandoomraade som Højstkommanderende paa Als og Chef for Halvdelen af den danske Hærstyrke — kun et Aar efter at han som Artillerimajor havde faaet Ledelsen af tre Batterier. Dagbogen oplyser jævnlige, med hvilken Overlegenhed og Koldblodighed han som Højstkommanderende paa Als optog de hyppige, officielle og private Alarmefterretninger om forestaaende Angreb paa Øen. Særlig karakteristisk viser dette sig den 22. Juni, da Ilbrev indtræffer med Efterretning om, at Fjenden idag med 40,000 Md. vil foretage et Hovedangreb: »Le moment serait favorable«, noterer han, da Forsvarsstyrken netop denne Dag er bleven formindsket med den til Fredericia afgivne Brigade m. m. Hvorefter han gaar ud for at efterse nogle Broer, spadserer i Thomsens Have til Musik og senere paa Familiebesøg.

Som tidligere nævnt havde Meza 1848 arbejdet særdeles godt sammen med Læssøe. De var Lærerkolleger fra Højskolen; nu havde Læssøe set Meza som dygtig og energisk Feltsoldat. At ogsaa Meza satte Læssøe meget højt ses af et Brev, som M. skrev til L. efter Udnævnelsen til Brigadekommandør, og hvori Meza i de smukkeste Vendinger udtaler sig om Læssøes Virksomhed 1848 som »Lederen« af Hærens Foretagender osv. »Krigsministeren har nu kaldt mig til en anden Virkningssfære, hvori, hvor problematisk end min Nytte i den maatte kunne anses, jeg i det mindste ej skal lade mangle paa redelig Villie til at supplere, hvad der maatte mangle i Evne for at føre de fem mig anbettede Batailloner og Korps«¹⁾. — Meza haaber paa fortsat godt Samarbejde i den kommende Tid.

2. Felttoget 1849.

For Bedømmelsen af Meza som Soldat, Chef og Menneske er de private Udtalelser, som hans Stabschef, Wøris-høffer, efterhaanden fremkommer med i Breve til Hjemmet, af særlig Betydning. De to Herrer havde kendt hinanden i en Aarrække; de var i mange Henseender Kontraster, men i chevaleresk Optræden og ægte fornemt Sindelag var de hinandens Lige.

Strax efter Ankomsten til Als den 6. Januar 1849 sam-

¹⁾ »Vaupells Papirer« i Hærens Arkiv.

men med sin Chef skriver Wørishøffer, at han vil ønske, at Meza ikke for ofte vil »se«¹⁾ ham, »thi hans Særheder er trykkende for mig. Hans Konstitution er sikkerlig stærkere end de fleste Menneskers, og hans Forsigtighedsforholdsregler er saameget desto ubehageligere for dem, der skal færdes omkring ham«²⁾. Paa Overrejsen fra Kjøbenhavn havde de kun gjort de allernødtørftigste Ophold for at spise lidt og skifte Befordringsmidler, og Meza havde forbavset W. ved under et af Opholdene at »skrælle« ikke mindre end sex Lag Rejseklæder af sig. De Meza er langt lærdere end min »forrige Brigadekommandør [Rye]. Om han vil blive en lige saa dygtig Fører, vil Tiden vise; men saa behagelig [som Rye] er han ingenlunde«. Meza spiller ikke Kort³⁾, ryger ikke og er en Fjende af Tobaksrøgning.

Men et Par Uger senere skriver W., at det gaar meget godt med Samarbejdet. Ganske vist har Meza sine Særegenheder, men han er en dygtig Mand, og han vil sikkert i Felten vise dette. Og efter yderligere et Par Uger: »Meza er meget vakker. Man kender jo hans Egenheder, men ogsaa hans gode Villie og hans Dygtighed⁴⁾. Vi Adjutanter mærker naturligvis en stor Forskel mellem før og nu i de økonomiske Forhold . . . Tidligere betalte vi sædvanlig kun Drikkepenge, og Selskaberne gav Oberst Rye. Den nuværende Brigadekommandør synes ikke at have dette til Hensigt, men har jo ogsaa hidtil lidt af en daarlig Mave⁵⁾«.

Fra det foregaaende Aar havde Officererne i Staben mange Forbindelser med Embedsmændene paa Als og blev

¹⁾ Formentlig som Gæst.

²⁾ Brigadekontoret var meget nødtørftig indrettet i det Hus, hvor Wørishøffer og den anden Adjutant, Kaptajn Kranold, boede, medens Meza boede i Nærheden. Meza indfandt sig kun sjældent paa Bureauet, men lod Stabens Officerer møde hos sig med Sagerne og bearbejdede disse i sit Kvarter.

³⁾ Officererne var gennemgaaende ivrige Kortspillere (Lhombre og Whist) og spillede ikke sjældent ret højt. De kom under Krigen og navnlig i Vaabenstilstandsperioderne meget sammen med de højere Klasser af Civilbefolkningen, hvorved der blev spist og drukket solidt.

⁴⁾ Hvor tiltalende er ikke Wørishøffers Omtale af sin Chef — navnlig sammenlignet med den afvejende Kritik, som Læssøe ved samme Tid udøvede af sin brave, fornemt tænkende Chef (Hedemann) og andre ældre Officerer (Tuxens Afhandling »Tscherning, Hedemann, Læssøe« i Hist. Tidsskr.).

Efter Gengivelse ved en nu afdød Artilleriofficer, der ikke var Meza gunstig stemt, skal Wørishøffer mange Aar efter Mezas Død have karakteriseret sin gamle Chef som en helstøbt Karakter, udpræget Personlighed, men ikke egentlig Militær og i mange militære Ting uvidende.

⁵⁾ I Mod sætning til Bülow, Krogh og Helgesen m. fl., der var yderst slette Husholdere og sad i Gæld langt op over Ørene, var Meza nu en forstandig Økonom med Orden i sine Pengesager, men uden Smaalighed. Ved sit tredje Giftermaal var Rye bleven meget velhavende og var overmaade rundhaandet og gæstfri.

ofte indbudt eller indfandt sig selv som kærkomne Gæster; men Meza saa ikke gærne, at de alle var borte paa samme Tid. »Overhovedet føler vi os ikke saa tilfredse som hos vor tidligere Brigadekommandør. De Meza er sær og foranlediger, at meget, der før kun tog en Time, fordrer flere Timer« . . . Men der er ogsaa meget at rose hos Meza: »hans Redelighed, Aabenhed og Dannelse i mange Retninger«. — Da Wørishøffer efter Slaget ved Isted blev Stabschef ved Mezas Division, skriver han, at det 1849 var en Særhed hos M., at han ikke kunde gennemlæse, hvad der blev ham forelagt til Underskrift, ja end ikke Afskrift af hans egne Koncepter, uden at bruge Raderkniven for at gøre Plads for et formentlig bedre Udtryk for Tanken — hvad der naturligvis sinkede Expeditionen. Som Divisionskommandør 1850 udfærdigede Meza vel selv de store Fægtningsrapporter og de fortrolige Indstillinger, men alt øvrigt lod han Wørishøffer underskrive »efter Befaling«, hvad Wørishøffer ikke altid fandt passende overfor de højeste Myndigheder.

I Maj 1849, efter Fægtningerne i Sundeved, hvor Meza havde ført sin Brigade med Bestemthed, Ro og Omsigt og været blandt dem, der hævdede, at man burde fortsætte de heldigt begyndte Operationer til Lands, fik han tildelt Generalmajors Karakter, og efter Fredericiaslaget samme Aar blev han virkelig Generalmajor. Det var et enestaaende Avancement: I Løbet af omtrent et Aar forfremmet til Oberstløjtnant, Oberst, karakteriseret og virkelig Generalmajor. Med Rette skriver Saint-Aubain (»Carl Bernhard«) i December 1848: »Man avancerer stærkt i denne Tid. Vor Ven Meza er bleven Oberst; og var han før undertiden at ligne ved en sur Citron, saa er han nu den sødeste Appelsin¹⁾«. De lykkelige Begivenheder, Oprensningen efter en Række triste Aar, blev da ogsaa fejret med megen Selskabelighed i det Meza'ske Hjem indtil Oberstens Afrejse til Als strax efter Nytaar.

Begivenhederne paa Als 1849 kan nøje følges i Dagbogen. Det i Begyndelsen af April indledede Felttog med

¹⁾ Personalhist. Tidsskr. 1897 S. 116. Ifølge Saint-Aubains Udtalelse havde han og Meza før 1848 været daglige Omgangsvener. Meza var herved bleven fort ind i et af Brændpunkterne for det daværende Kjøbenhavns Interesser for Æstetik, Teater, Musik osv. Ogsaa til den Collinske Kreds havde han Tilknnytning.

en Fremrykning af vore Tropper samtidig fra Jylland og Als mod den fjendtlige Hær i Sundeved var baseret paa noget Samarbejde med Flaaden. Dennes ynkelige Vanheld ved Eckernførde blev et saa meget mere sønderknusende Slag — om ikke just for Hæren saa dog for Befolkningen i Almindelighed og Myndighederne — som man dengang ligesom i 1864 nærede fantastiske Forestillinger om vor Flaades Betydning som egentligt Krigsapparat. I den almindelige Bestyrtelse standsede man Operationerne i Sundeved og foretog en Omgruppering af Styrkerne ved at forstærke Korpset i Jylland med en Del af Korpset paa Als. Over dette sidste, omtrent 15,000 Mand, fik den hidtidige Brigadechef Meza Overkommandoen, medens de to ældre Officerer Schleppegrell og Rye førte Brigaden som hidtil¹⁾.

Efter den mindre heldige Kamp den 23. April ved Kolding blev Fredericia indesluttet af Insurgent hæren, medens det preussiske Korps fulgte efter Rye op i Jylland. Herved kom Korpset paa Als til at faa Forbundstropperne til Modstander. Disse opførte efterhaanden stærke Forskansninger i Dybbølstillingen som Værn mod Alskorpset. Da dette samtidig befæstede Alskysten, blev Angreb fra den ene Side som den anden temmelig udsigtsløst her, og i fuld Overensstemmelse med Krigsministeren og Overkommandoen indskrænkede Alskorpset sig til at fastholde Brohovederne overfor Sønderborg og binde Forbundstropperne til Sundeved²⁾.

Men baade udenfor og i Hæren, hvor man var bleven vant til en rask Krigsførelse, fremvoxede en stærk Utaalmodighed over Alskorpsets Forbliven i den rene Defensiv, og fra mange Sider kom der Opfordring til Meza om at gaa over til Angreb. Læssøe, der efter Eckernførdeulykken var bleven jaget ud i Ørkenen sammen med General Krogh og havde faaet en Bataillon at føre i Ryes Korps, skriver midt i Maj til sin gode Ven Harbou³⁾: »... Hvad siger Du til Alserhærens Bedrifter? Er det ikke et Par prægtige Generalsepauletter, som Meza har faaet for sin Lydighed i at lade den halve Armee ligge »todt« i en Maaned paa Als? Jeg undte virkelig Manden Broderierne paa en bedre Maade,

¹⁾ Om disse Forhold se bl. a. Kommandoen paa Als (Hærens Arkiv), Pakke 8, Papirer modt. efter Gen. de Meza, navnlig Skrivelser fra Krigsministeren 13. og 17. April.

²⁾ Kommandoen paa Als, Skrivelse fra Krigsministeren ²⁸/4.

³⁾ 1848 Adjutant hos Tscherning, senere Bataillonschef, nu haardt saaret i Kampen ved Kolding den 23. April.

thi der er dog Kærne i ham . . .¹⁾«. Midt i Juni, da Overvejelserne mellem de højere Førere om Udfald fra Fredericia var i fuld Gang om end i største Hemmelighedsfuldhed, skriver Læssøe, efter at have beklaget Hærens Uvirksomhed: » . . . Meza kan ikke komme over paa Dyppelbjærg for Skandsernes Skyld; han kan ikke lande i Angeln for Landgangsfartøjernes Skyld . . .« — det er den rene Jammer²⁾.

Men ogsaa i selve Alskorpsets Rækker øvedes der Kritik over Uvirksomheden. Navnlig var Oberst Philip Ræder, der havde faaet Mezas Brigade, en mere uforfærdet end saglig vel funderet Tolk for denne Kritik³⁾. Foruden at henvise til Dagbogens Omtale af disse Forhold, der voldte Meza megen Ærgrelse, skal anføres hvad Meza senere offentlig kundgjorde derom gennem Cohn »De Faldnes Minde«: »At en Del af Sønderborgs Borgere en Tidlang miskendte ham [Meza], bar han med Koldsindighed; de have siden oprigtigt takket ham for at have skaanet og bevaret deres By. Men da selv enkelte højere staaende Officerer vare ubesindige og fremfusende nok til, højrøstede midt for Batterierne, i Artilleristers og raisonnerende Borgeres Paahør at ytre Misbilligelse over, hvad de kaldte Artilleriets ufor-svarlige Uvirksomhed, fandt den kommanderende General paa Øen i Belejringstilstand sig foranlediget — og med Rette — til i en Dagsbefaling at advare mod og frabede sig al ubeføjet Kritik over velbetænkte Forholdsregler, undskyldelig højst hos den frygtsomme Borger, men aldeles uventet hos den rolige, besindige og prøvede Krieger. Denne Dagsbefaling mødte Flankekorpsets Officerers almindelige Sympati og Bifald, saavel ved dens Indholds betimelige Alvor som ved Formens beskedne Almindelighed og Maadehold. (Ingen var saa meget som personlig nævnt); — og i Sandhed maatte den alene for sin Hensigt bifaldes af Enhver, der har mindste Begreb om Nødvendigheden og Væsnet af militær Kommando, Orden og Styrelse i saa alvorsfulde Øjeblikke.«

Mezas Deltagelse i Udfaldet fra Fredericia den 6. Juli er tilstrækkelig bekendt og omtales i Dagbogen. Med »Ro

¹⁾ Det er en af de faa Gange, man har set Læssøe udtale sig anerkendende om en af de højere Officerer.

²⁾ »Vaupells Papirer« i Hærens Arkiv.

³⁾ Se Kommandoen paa Als Pakke 8 en Skrivelse 27/4 fra 6. Brigade med meget skarpe Randbemærkninger af Meza.

og Fasthed« løste han sin Del af Dagens Opgave og blev med eet Slag bekendt i vide Kredse, i og udenfor Hæren ¹⁾.

Ved Begyndelsen af September, efter Vaabenstilstandens Indtræden m. m. og Slesvigs Besættelse af neutrale Tropper, blev vor Hær reduceret stærkt. Meza afgav Kommandoen paa Als til General Schleppegrell; men det synes, som om han havde truffen Forberedelse til vedblivende at beholde denne Kommandopost, og der var ogsaa dem, der forhavses over, at han maatte afgive den. Senere gik der Rygter om, at han skulde afløse General Hansen, der skulde være Udenrigsminister. Efter at være vendt hjem til Kjøbenhavn vedblev han ad forskellige Veje at holde sig underrettet om Tilstandene i Slesvig. I December 1849 udnævntes han til Chef for Artilleribrigaden.

3. Felttoget 1850.

Af næsten daglig Omtale i Dagbøgerne ses det, at hvorvel Meza i 1849 ikke var egentlig syg, sygmeldt eller fraværende fra Tjenesten en eneste Dag, var han dog heller ikke helt rask, og efterhaanden gik det op for ham, at en Nyre- eller Blæresygdom var i rask Anmarsch. Som Følge af hans maadeholdne Levemaade lykkedes det ham vel at holde det gaaende Felttoget 1849 igennem, men i Marts 1850 maatte han underkaste sig en vanskelig Operation, og Rekonvalescensen herefter strakte sig lige til henimod Fjendtlighedernes Genoptagelse i Juli.

Mange har leet af og spottet over Mezas Underligheder, navnlig hans Rædsel for Træk og vaade Gulve. Men Sagen faar et andet Udseende ved den formentlige Kendsgærning, at Personer, der lider eller har lidt af en Blæresygdom, er overmaade ømfindtlige overfor Træk m. m. De dengang unge, robuste og lattermilde Officerer Holten og N. P. Jensen m. fl. var vel i Almindelighed store Beundrere af Meza, men de troede dog, at det var Særhed og Skaberi, naar han paa saa mange løjerlige Maader søgte at bekæmpe de eneste Fjender, han frygtede: Træk og Kulde ²⁾. Meza var

¹⁾ Se bl. a. Scharlings »Uffe Hjelms og Palle Løves Bedrifter«.

²⁾ General Holtens Erindringer S. 198 ff, 212; N. P. Jensens Livserindringer I S. 57; Daniel Bruun (Heinr. Kauffmann) 40 Aar efter S. 71 f, 75 f, 180. Sammenlign. ogsaa Ida Johnsen, f. Jessen »Mellem to Tidsaldr« (Clausen og Rist XXIII S. 67 ff). En af hans mindre kendte Særheder bestod i, at han hjemme i sit Arbejdsværelse placerede sig længst muligt fra Indgangsdøren og stillede Stole og andre Møbler saaledes op, at den indtrædende skulde passere en anseelig Strækning og derved afgive den med ham følgende kolde Luft, inden han naaede hen til Meza.

ingenlunde nogen Indesidder, en Frossenpind i almindelig Forstand — tværtimod. Dagbogen viser, at han daglig og i al Slags Vejr færdedes ude, tilfods, tilhest, tilvogns, snart i Tjeneste, snart som Motion. Der kan være noget berettiget i den Bebrejdelse, der i 1864, de faa Dage i Dannevirkestillingen, rettedes mod ham, for at han færdedes for lidt ude, for lidt viste sig for Tropperne; men dels var han jo legemlig ældet, dels havde han personlig aldrig sat den Side af en Førers Virksomhed højt. Det havde været gavnligt, om han til Gengæld havde draget Omsorg for, at Brigade- og Divisionskommandørerne og deres Stabe havde holdt sig i nærmere, personlig Kontakt med Afdelingerne, end Tilfældet var.

Om Mezas Sygdom skriver Saint-Aubain den 3. April 1850, nogle Uger efter Operationen: »Vor Ven Meza, som har gennemgaaet en smertelig Operation for en indvendig Forhærdelse, er nu i god Bedring og var igaar oppe i fulde fem Timer. Men endnu er Huset lukket for alle andre end Chirurger, thi man har ikke villet lade sig belemre med Venners Deltagelse, ikke engang jeg, som har kendt ham saa nøje og saa længe, er kommen videre end til Konferencer med Pigen. At dette under Alverden og bliver bedømt som extraordinær Særhed, kan De nok tænke. Om otte Dage skal de flytte; de har lejet Scholtens halve gamle Etage, hvor Grev Ahlefeldt har boet . . .«¹⁾

Efter overstaaet Sygdom og da det havde viist sig, at endnu et Felttog blev nødvendigt, blev Meza fra flere Sider opfordret til at søge Kommando i Felthæren, hvad hans Stilling som Chef for Artilleribrigaden egentlig ikke medførte. Særlig indtrængende opfordredes han dertil af Prins Christian af Glücksborg, den senere Christian den Niende. Da imidlertid baade General Moltke og General Schleppegrell var ældre Generaler end Meza og Hæren kun havde to Divisioner, var de egnede Poster besat, da Meza var saavidt restitueret. Af Dagbogen ses det, at man havde overvejet, at Moltke eventuelt skulde træde tilbage for Meza, men at denne sidste bestemt afslog at gaa med til at tilføje den brave, beskedne Moltke en saadan Ydmygelse.

Krigsminister Hansens Overvejelser om Foraaret 1850

¹⁾ Personalhist. Tidsskr. 1897 S. 133. En saadan Flytning blev dog ikke til noget. De forblev boende paa Hjørnet af Skindergade og Kejsergade (N° 39 og 96), indtil de 1850 om Efteraaret fik Lejlighed i Kvæsthusgade 40—41 (nu N° 3).

m. H. t. Overkommandoen fremgaar af hans Indstilling til Kongen: General Bülow er desværre syg og bliver næppe tjenstdygtig foreløbig. »Det samme gælder om General de Meza, hvis Talent, Mod og udmærkede Dygtighed gjorde det ønskeligt at betro ham Førelsen af Deres Majestæts Armee«. Hansen tør ikke tilraade at betro Overkommandoen til Moltke eller Schleppegrell, og General Flindt [af Rytteriet] vil helst være fri derfor. Hansen ønskede inderligt, selv at overtage Stillingen, men Statsraadet havde erklæret dette uforeneligt med Ministerstillingen, saa at der ikke var andet for end at overdrage General Krogh Overkommandoen.

Hvis ikke Meza havde været forhindret af sin Sygdom, vilde han altsaa være bleven Hærens Øverstkommanderende 1850.

Mezas Deltagelse i Slaget ved Isted og Resten af Felttoget fremgaar af Dagbogen. I den nyeste Tid har man fremsat den Formening, at Mezas personlige Andel i Istedslagets gunstige Udgang egentlig var ret ringe, og at Æren for den gunstige Vending efter Begivenhederne i Øvre Stolk og Schleppegrells Fald m. m. nærmest tilfaldt Oberstløjtnant Henckel, der førte Divisionens Reserve frem til Angreb, først paa Øvre Stolk, derefter paa Passet mellem Langsø og Isted Sø. Med fuld Anerkendelse af Henckels Handlekraft og Dygtighed¹⁾ bør det dog fastholdes, at det betydningsfuldeste var først at bringe Ro og Orden tilveje, at samle en stærk 2den Træfning, at orientere sig over Forholdene paa egen Side og indskærpe Styrken ved Vedelspang (Krabbe) ubetinget at hindre en fjendtlig Fremtrængen i Divisionens Flanke og Ryg under den genoptagne Fremrykning. Meza besad netop den »Ro og Sindighed, det besindige Mod og Overblik«, som under de foreliggende Forhold var de paa-krævede Føreregenskaber. At hans Forholdsregler var betimelige og hensigtsmæssige blev ogsaa fuldtud anerkendt af hans Samtidige.

Dagbogen, der alene var bestemt til Generalens intime, private Optegnelser, yder adskillige Momenter til Bedømmelse af ham som Fører. Et Par saadanne skal nævnes.

¹⁾ Af Dagbogen ser man, i hvilken Grad Henckel og hans raske Bataillon havde vunden Mezas Hjærte, og i Mezas fortrolige Indstilling til særlig Udmærkelse efter Istedslaget er Henckel N° 1 i de mest anerkendende Udtryk. Meza gjorde yderligere Henckel til Halvbrigadekommandør udenfor Tur under Opholdet i Dannevirkestillingen 1850—51.

Under Fremstødet i Sundeved April 1849, da de fjendtlige Korps staa spredt fra den holstenske Grænse til midt op i Jylland, er han blandt dem, der holder for, at det heldig begyndte Angreb skal fortsættes, og er den ene af de to Chefer, der vælges til at formaa Overkommandoen til yderligere Fremrykning. Det blev jo forgæves: Saadan Opfordring vilde blive anset som Insubordination!

Hans korte, klare Bedømmelse og fuldstændige Godkendelse af Brigaden Krabbes Forholdsregler i Fægtingen ved Mysunde den 12. September 1850 er Vidnesbyrd om hurtig og sikker Opfattelse af Kampforholdene.

Han var fra først af uenig med Overkommandoen i den stærke Detachering til Frederiksstad 1850; men da Kampen der var begyndt, holdt han energisk for, at den skulde kæmpes igennem, at Frederiksstad absolut burde holdes, og holdt den vaklende Overkommando til Ilden i saa Henseende. —

Mod Krigsministerens stadige Ønsker og Opfordringer til Rekognosceringer og andre Smaaforetagender i Dannevirkestillingen 1850 optraadte Meza med megen Bestemthed: Der opnaedes intet reelt derved; det var ganske forkasteligt at ofre Soldatens Blod paa saadanne formaalsløse Foretagender blot for at tilfredsstille Kjøbenhavnernes eller for at »holde Soldaten i Aande«, hvilket sidste efter hans Mening var ganske unødvendigt.

Nærmere om Mezas Personlighed.

Medens de sproglige Interesser efterhaanden tabte sig, ligesom han trak sig ud af den litterære Kreds, hvor han tidligere havde færdedes saa meget, blev Meza stedse stærkere optagen af Musikken, saa det næsten helt voxede ham over Hovedet. De første Uger som Brigadekommandør paa Als var han saa stærkt optagen af sin nye og uvante Virksomhed, at Musikken synes helt lagt paa Hylden; men lidt efter lidt vinder den sit Herredømme tilbage. Med nogle ejendommelige Afbrydelser blev hans nærmeste Omgang her Kammerherre Riegels' Familie med de unge, stilfulde, højt dannede, meget smukke og musikalske Døtre samt de to ikke mere unge, men musikalske Søstre Fru Doktor Krüger og Frøken Manthey. Med dem sang han Duetter, spillede firhændig, udskrev Noder for dem og »qvædede« solo. Un-

GENERALMAJOR DE MEZA.
1850.

der Vinteropholdet i Slesvig 1850—51 i Fürsen-Bachmanns forladede, men rige og stilfulde Bolig musicerede han timevis paa Piano, sang Solo til eget Guitaar- eller Pianoakkompagnement, med eller uden Tilhørere¹⁾, og komponerede selv i stigende Grad²⁾.

Efter at han 1849 havde gjort Bekendtskab med Reserveofficeren, Kunstmaleren og Forfatteren Kaptajn Schack, blev denne begavede, liv- og fantasifulde Kunstnernatur og modige Soldat en Tid lang Mezas daglige Omgang. Naar her til føjes, at Meza havde megen Interesse for Billedkunst og selv var en flittig og ganske habil Tegner, skønner man, at han allerede dengang i en for en høj Militær sjælden Grad var gledet ind paa Kunstens Omraader. De kunstneriske Interesser og Aspirationer sammen med hans med Aarene og Berømmelsen voxende Selvfølelse førte ham stedse længere bort fra Omgang med Standsfællerne og Mænd overhovedet og til i stedse større Udstrækning at søge Selskab med ældre og yngre Damer, hvis Herosdyrkelse fandt tilstrækkelig Næring selv i hans mærkelige Form³⁾.

Efter Treaarskrigen boede Meza nogle Aar i Kjøbenhavn og blev stærkt fejret i visse af de højere Kredse og ikke lidt populær i de lavere. Efter den heldigt afsluttede Krig blomstrede Heltedyrkelsen en Tid, og der fandtes blandt de høje Officerer ikke nogen, der kunde gøre Meza Rangen stridig. Hverken i den afsluttede Krig eller i den næste høstede de ellers saa populære Marineofficerer Lavrbær; deres Aktier stod paa Nul, og der skulde en lang Fredsperiode til, inden de genvandt Folkets Yndest. Af Hærens højere, bekendte Førere var foruden Meza snart kun Bülow og Krogh tilbage; men Bülow, Sejrhherren ved Fredericia, var af flere Grunde unddraget Folkets Hyldest, og den fornemme, elegante, overordenlig smukke General Krogh, Sejrhherren ved Isted, var for højt hævet over Folket og ligesom Bülow en for sjælden Gæst i Hovedstaden til at

¹⁾ Alene mandlige. I Slesvig undgik han Dameselskab.

²⁾ Ifølge velvillig Meddelelse af Bibliotekar Jul. Clausen findes der i det kongl. Bibliotek en Samling af Mezas Kompositioner.

I Dan. Bruuns 40 Aar efter (S. 74 f. og 180) gengives et Par morsomme Anekdoter om Mezas Musiklidenskab. Den, som Wald. Bauditz fortæller, gør dog et noget apökryft Indtryk.

³⁾ Mezas Ydre beskrives af hans Stabschef 1864, Genltn. H. Kauffmann, saaledes: »Han var spinkel, ret [vil sige: meget] fin af Træk og Smil, havde blaa Øjne og en højtoptaarnet sort kruset Haarvæxt; men han var langtfra af den jodiske Type, som den findes i Nordeuropa».

kunne være Folkehelt her¹⁾. Det bør nævnes, at Meza kun gjorde lidt for at blive fejret; han var en for overlegen Personlighed, for meget Aandsaristokrat, for selvfølende til at hejle til Folkegunst.

Man ser, at Meza mindst ligesaa gerne søgte Omgang med de unge, lavt stillede Officerer som med de ældre og højt staaende²⁾ — ja at han endog, saavidt Høfligheden tillod det, holdt sig borte fra sine Ligestillede eller Overordnede. Næsten komisk bliver dette Forhold Vinteren 1850—51 ved Dannevirke, hvor Meza anvender forskellige Kunstgreb for at undgaa Festspisninger hos de andre Generaler og principmæssig holdt sig borte fra andre Festligheder. Toppunktet i saa Henseende var det, at han undskyldte sig for at møde til Festmiddagen efter Kongens Besøg 1850 i Dannevirkestillingen: General de Meza var indbudt til Taffel hos Overgeneralen, skriver Wørishøffer; »men General de Meza besøger intet Taffel og undskyldte sig ogsaa denne Gang, hvad jo heller ingen tager ham ilde op, da hans Sundhedstilstand gør hans Forsigtighed til en Pligt«. Da en af hans Adjutanter, den senere meget bekendte Krigshistoriker og Foredragsholder Otto Vaupell, i 1850 var bleven forlovet med en Datter af Rektor ved Latinskolen i Slesvig, Prof. Jungclausen, var Meza indbudt til Forlovelsesgildet hos Professoren. Overgeneralen og mange andre Officerer efterkom Indbydelsen, men ikke Meza. Wørishøffer fortæller endog, at Meza ikke besvarede Professorens Visit; men, skriver han, de Meza »følger jo saa lidt den selskabelige Omgangs Former eller, endog, modsætter sig dem«. — Af Dagbogen ser man dog, at Meza har aflagt Visit hos Jungclausen.

Derimod gav Meza selv mange større og mindre Middage og var meget interesseret i, at hans Gæster blev godt beværtet og befandt sig vel hos ham. Men selv hans større Middage afgjordes paa et Par Timer; Forbruget af Vin var meget maadeholdent, og den senere, afskyelige Skik med

¹⁾ Om Meza i denne Periode se Saint-Aubains vittige, men ofte ondskabsfulde Breve til Kammerherreinde Jessen i Personalthist. Tidsskr. 1897 ³/₃ og ¹³/₁₃ 1851, ³⁰/₄ 1852 og ²²/₁₃ 1855. I den bekendte tyske Forfatter Th. Fontanes Roman »Unwiederbringlich« (Serie I, Bd. VII, S. 83 ff), der omhandler danske Personer og Forhold mellem de to Krige, omtales bl. a. ogsaa Meza — meget sympatetisk, trods Generalens stærke Patriotisme.

²⁾ Med Lægerne omgikkes han hyppigt og gerne. Han var jo selv Lægesøn; men hertil kommer, at han vistnok stod i Taknemlighedsgæld til Lægen E. Hornemann, der havde støttet ham i den svære Tid efter Forbigaaelsen 1844.

Konjak og Likører m. m. bagefter kendtes aldeles ikke. Endnu hyppigere indbød han en eller et Par Gæster til at »drikke The«, d. v. s. spise til Aften hos sig. De højeste Officerers Gæstebud dengang var saavel for Værten som for Gæsterne halvvejs Tjeneste, og Overgeneralen samt Divisionsgeneralerne fik en maanedlig, ret betydelig Pengesum til Repræsentation.

Af den menige Soldat var Meza baade vel kendt og vel lidt, hvad hans Dagbøger flere Steder viser. Han var i ikke ringe Grad populær blandt de Menige og Underofficererne, og han satte megen Pris derpaa. Hans mange Særheder, hans mærkelige Paaklædning, Fortællingerne om hans Ro og Koldblodighed ¹⁾, hans Færden højt til Hest fremme i forreste Kamplinie har givet Anledning til megen Omtale ogsaa blandt de Menige. Og tiltrods for Miskendelsen efter Dannevirkes Opgivelse 1864 er Mezas Navn i mange Tilfælde det eneste, der er bevaret i Veteranernes Hukommelse. I den Forbindelse skal nævnes det mærkelige, at selv en Mand som General Rye af Ydre kun synes lidet kendt af de Menige i hans Brigade. Da han som Falden den 6. Juli ved Fredericia laa i en Grøft, blev han ikke genkendt af sine egne Undergivne. De nærmest omkring Liget staaende hævdede, at den Døde var deres egen Bataillonschef, hvem de »selvfølgelig godt kendte«.

I een Henseende ligner Meza Svogeren Tscherning: Mangel paa Respekt overfor Kongens Person. Hverken i sine Krigsdagbøger eller i andre skriftlige Efterladenskaber omtaler Meza med et eneste Ord Frederik VI, skønt han dog i mere end 30 Aar havde tjent under denne Konge og navnlig under sin Tjeneste i Generalkvartermesterstaben sikkert har haft Lejlighed til at modtage et personligt Indtryk af Kongen. Den lille barske, reglementerede Konge-Soldat har næppe vakt sympatiske Følelser hos den unge Løjtnant, hvis naturlige Anlæg i saa mange Henseender var Kongens stik modsat. Christian VIII synes, som tidligere omtalt, som Regent og som Menneske, at have været ham en Vederstyggelighed, en foragtelig Person. Af Dagbogen ser man derimod, hvorledes Meza ved Frederik VII's Besøg ved Hæren i Dannevirkestillingen 1850 var gemytlig

¹⁾ Hans Ry i saa Henseende samt Anerkendelse af hans Feltherreegenskaber og hans fornemme Personlighed trængte efterhaanden ud over Landets Grænser — se f. Ex. Hohenlohe »Aus meinem Leben« III, S. 17, og Fontane »Der Schlesw.-Holst. Krieg i J. 1864«, Berl. 1866, S. 52—54.

og fornøjelig overfor Kongen, der beviseligt ogsaa har funden et vist Behag i Generalens ejendommelige Personlighed. Efterhaanden synes der at have udviklet sig et gensidig-velvilligt Forhold mellem disse to alt andet end dagligdags Naturer, Kongen og Generalen. Den sidste unddrog sig vel konsekvent enhver Hoffestlighed, af glædelig som af sørgelig Natur, saavel under Frederik VII som under Christian IX, men det ses dog af hans egen Korrespondance, at han har søgt Kong Frederik og Grevinde Danner og overfor dem udviklet sit politiske Standpunkt.

I den korte, men stærkt bevægede Tid, Meza levede under Christian IX, var hans Selvbevidsthed voxet til en saadan Højde, at han ikke kan siges at have viist denne ridderlige Fyrste det fulde skyldige Hensyn i almindelig Forstand. Det var dog ganske i Overensstemmelse med hans konsekvent hævdede Standpunkt, at han i December 1863, skønt kommanderende General i Kjøbenhavn, i Brev til Kong Christian afviste enhver som helst Deltagelse i Sørgelighederne efter Frederik VII. Det ser mærkeligt ud, at han efter Tilbagekomsten til Kjøbenhavn i Februar 1864 for at »aflægge Beretning« til Ministeriet lod hengaa omtrent en Maaned, inden han gik til Audiens, og i Mellemtiden nøjedes med at lade Stabschefen, Kauffmann, overbringe Hilsner til Kongen. Men den Formodning ligger nær, at Generalen i disse Dage, ligesom under Kongens forudgaaede Ophold ved Hæren har holdt sig paa Afstand for ikke at medinddrage Kongen personlig i Ansvar for den skæbnesvangre Beslutning den 4. Februar og dennes muligvis vidt-rækkende politiske Følger. Det bør herved fremhæves, at det ikke er rigtigt, hvad Oberst N. P. Jensen — der iøvrigt yder Mezas Karakter og Evner fuld Retfærdighed — fortæller om Kongens og Mezas Sammentræf den 3. Februar under Kampen ved Jagel-Kongshøj: at Meza kun et Øjeblik fulgte med Kongen, da denne var paa Vej ud mod Kamppladsen; thi den jourhavende Adjutant har udtrykkelig indført i Jourprotokollen¹⁾, at Kongen først paa Tilbagevejen til Gottorp mødte Meza, da denne var paa Vej ud mod Kampterrænet for at orientere sig om Forholdene.

¹⁾ Generaladjutantstabens Sager i Hærens Arkiv.

Fredsaarene 1851—1863.

Ved Krigsformationernes Opløsning 1851 gik Meza atter tilbage til Artilleriet og var indtil 1858 Chef, Generalinspektør for dette og Præsæs i »Den raadgivende Komitee«. Derefter indtil Oktober 1863 kommanderende General i 2det Generalkommando (Flensborg), der omfattede Fyen, Jylland og Slesvig, hvorefter han fik overdraget 1ste Generalkommando (Kjøbenhavn). Et særlig betydningsfuldt Hverv i denne Periode blev Formandskabet i den afsluttende Kommission om Rigets Befæstningsvæsen.

I Aarene 1851—57 behandlede efterhaanden tre Kommissioner Forslag til denne Befæstningsplan. Alle tre var enige om, at ved den Krig med Tyskland, som man forudsaa, burde Lauenburg og det meste af Holsten rømmes uden Kamp. Først i Linien Kielerfjord—Rendsborg eller Eckernförde—Dannevirke—Frederiksstad eller Slien—Dannevirke—Frederiksstad skulde der ydes Modstand. — Hovedvægten lagdes paa Flankestillinger ved Halvøens Østkyst, hvad der var saa meget naturligere, som man regnede med, at vor Marine herved kunde yde direkte Støtte.

Den sidste af disse Kommissioner, af 29. Januar 1855, afgav sit Forslag efter omtrent to Aars Arbejde. Man forudsatte, at Hærens Opgave skulde være først at »møde« Fjenden frontalt for at »forhindre eller hemme« hans Fremtrængen og senere fra Flankestillingerne fortsætte hermed. Herved »benytter den danske Hær de fordelagtige Stillinger, som de mange dybt indskaarne Fjorde afgiver . . ., indtil [Fjenden] har taget dem ved et vanskeligt Angreb, eller indtil han har faaet Flankebevægelser udført, ved hvilke han truer med at omgaa dem«.

Dannevirkelinien foresloges vel til »Hoved-Frontalforsvaret; men »naar i haarde Vintre Slien og Oversvømmelserne [foran Linien] tilfryse, taber Dannevirkestillingen en væsentlig Del af sin Styrke«. Denne Linie burde i Fredstid befæstes saaledes, at den ved Krigs Udbrud strax kunde »benyttes med Fordel«; men Værkerne deri kunde i Hovedsagen være blotte Jordværker¹⁾.

I det Par Aar, denne Kommission sad, blev der afholdt et betydeligt Antal Møder, men alligevel synes det at have skortet noget paa godt og energisk Samarbejde. Nogen

¹⁾ Hærens Arkiv, Kommissionssager, navnlig N° 12b.

Skyld herfor falder paa Meza, der personlig havde paataget sig de sammenfattende og afsluttende Arbejder, men ikke viste Sagen tilstrækkelig Interesse. I Aarene 1861—63 blev der arbejdet ret energisk i Dannevirkekinien, ved Dybbøl og Fredericia, og navnlig blev der det første Sted ligesom i 1850 opført et Antal Jordværker, hvori en betydelig, nærmest alt for stor, Mængde delvis maadeligt, svært Skyts opstilledes.

Men Dannevirkestillingen var ikke egnet til længere Forsvar i den strænge Aarstid, da der ikke var sørget for Opoldsrum, Barakker til Besætningerne. Man har i den Anledning bagefter gjort gældende, at en Fjende ikke var bedre stillet i den Henseende; men vore Modstandere har selv hævdet, at de, Angriberne, jo kunde vælge Tidspunktet for Angrebet og indtil da indkvartere Tropperne sammentrængt i Egnen syd for Stillingen; hvad naturligvis er rigtigt og ogsaa fandt Sted. Vor Regering var desværre saa sangvinsk og kortsynet, at den regnede med, selv at kunne bestemme Tidspunktet for Krigens Udbrud, til Foraaret 1864 eller endog lidt senere; altsaa til en Aarstid, da de vidtstrakte Oversvømmelser foran Midten og højre Fløj var virksomme. Den 40 Kilometer lange Slien-Fjord havde man tillagt væsenlig Betydning som Støtte for Dannevirkestillingen. Preussernes Overgang til Fehmern i Marts og til Als i Juni, begge Gange saa at sige lige for Øjnene af vore Krigsskibe, skulde belære om, hvor lidt betryggende en saadan Hindring var overfor en virksom og dristig Modstander, og hvor betydningsløs Marinens Hjælp var.

Det var almindelig kendt, at Meza baade var meget stærkt nationalt sindet og overbeviist Helstatsmand. Man kunde derfor vente, at han i Slesvig, med de stærke nationale Modsætninger, indenfor sit Omraade vilde hævde Ro og Orden, men samtidig optræde med Velvillie til alle Sider, udjævnende og forsonende. Forholdene var meget vanskelige: paa den ene Side de for en Tid nedkæmpede Slesvig-Holstenere, der støttedes syd fra — paa den anden en ikke altid klogt og maadeholdende optrædende civil og militær Embedsstand med Støtte af andre Dele af Befolkningen og af en uklogt ledet Presse.

Ved den aarlige Festspisning med tilhørende Taler paa Isteddagen kom Meza 1859 i en skarp Konflikt med Em-

bedsmænd og Borgere i Flensborg og med Dele af Dagspressen dør og i Kjøbenhavn. Anledningen var en kort Tale af Meza ved Festens Begyndelse, idet han henstillede, at man fra nu af, af Hensyn til Hertugdømmernes slesvigholstensk sindede Befolkningsdele nøjedes med at fejre Dagen under mere neutrale Former. Børnenes Bekrænkning af Fællesgraven, offentlig Musik af Garnisonen, Flagning o. l. burde vedblive, men »de tidt gentagne og langvarige Gæstebud« med demonstrative Stemningstilkendegivelser burde nu høre op. Nogle af de andre Festsdeltagere tog paa Stedet til Genmæle, og derefter fik Aviserne fat i Sagen, der politisk udnyttedes mest muligt. Men fra dette Øjeblik af og — med enkelte Afbrydelser — lige til sin Død havde Meza skaffet sig hævnøerrige og lidenskabelige Modstandere i indflydelsesrige Dele af Pressen, navnlig »Dagbladet« (Bille) og »Fædrelandet« (Ploug) og blandt de af dem paavirkede Politikere¹⁾.

Efter at have haft Haanden i denne Hvepserede holdt Meza sig borte fra dette vanskelige Omraade, hvor Kampformerne var uforenelige med hans Tænke- og Handlemaade. Samtidig med sin yderligere Ophøjelse i Samfundet og sin voxende Selvfølelse havde han imidlertid lejlighedsvis paa anden Maade beskæftiget sig med Politik, uden dog at træde offentlig frem — saaledes bl. a. gennem sin intime Forbindelse med Krigsminister Hansen og senere gennem General Flensborg, de to Gange denne var Krigsminister. Sommeren 1861 udarbejdede han et meget udførligt, intimt Aktstykke: »Ma confession de foi politique«, som han i Afskrifter sendte til Personer af sit Bekendtskab — bl. a. til en Dame, der samtidig fik hans nyeste musikalske Frembringelse: hans 5te Nocturne for to Stemmer og med italiensk Text. Hans Troesbekendelse var Helstaten, Holsten ud af det Tyske Forbund, Ophævelse af Universitetet i Kiel, Fællesregering for hele Monarkiet, »Eet Danmark fra Øresund til Elben«. Dette Program havde han under et Ophold i Kjøbenhavn samme Sommer udviklet baade for Kongen og »Grevinden«, som begge havde syntes enige med ham. At hans »confession« var affattet paa Fransk kunde tyde paa, at den var bestemt til at forelægges, læses af andre end Danske. Det ses virkelig ogsaa, at han ad Omveje er traadt

¹⁾ Se bl. a. »Dannevirke« 28/7 1859 og »Flensb. Zeitung« 28/8 1859. »Berlingske Tidende« indtog et neutralt Standpunkt.

i Forbindelse med franske politiske Personligheder, overfor hvilke han yderligere har udviklet sit Syn paa Danmarks Forhold til Tyskland, navnlig vore Chancer i Tilfælde af Krig med vor sydlige Nabo. Han hævdede herved, at hvis Tyskland skulde indlade sig paa at overfalde Danmark, vilde dette ved sin gunstige strategiske Stilling, sit Mod, sin Fædrelandskærlighed være i Stand til at forsvare sig een mod tre, ja endog een mod fire! osv. osv.

Betænkeligere var dog de Taler, han holdt efter Afslutningen af Manøvrerne i Slesvig, hvor han kort før Krigen offentlig fremsatte de skarpeste Udtalelser mod Tyskland. Det ser ud til, udtalte han, at Krigen snart igen vil bryde ud; at fremmed Ærgærrighed igen vil forsøge, paa røveragtig Vis at overfalde vort Land osv. osv. Ved den store Middag for talrige udenlandske Officerer, der havde overværet Manøvrerne 1862: Nu havde De Herrer haft Lejlighed til at se de danske Tropper under tilnærmelsesvis feltmæssige Forhold, hvor Tropperne havde viist Udholdenhed og Disciplin. »Med saadanne Folk staar man fast«, hvis det kommer til Krig. Det synes, »at vore intrigante og erobringssyge Naboer igen vil begynde aabenbare Fjendtligheder mod Danmark; men . . . de burde se sig vel for osv.«¹⁾. — Det var Udtalelser, som indbragte ham Bifald fra de Kredse og de Aviser, der var falden over ham, da han opfordrede til Maadehold overfor de Overvundne, men som paa dette Sted og Tidspunkt og af en Mand i hans betydningsfulde Stilling var betænkelige og desuden maatte bidrage til at forøge den Selvovervurdering i Folket, der havde bredt sig efter Trearskrigen.

Under Opholdet i Flensborg døde Generalinden efter lang Tids Svagelighed og store Lidelser. I Breve i denne Anledning udtalte Meza vel sin dybe Sorg over Hustruens Bortgang og priser, som tidligere nævnt og med fuldeste Ret, hendes fortræffelige Egenskaber; men han viste atter ved denne Lejlighed Mangel paa Hensyn til den Afdøde og til, hvad der sømmede sig: han udeblev fra Begravelsen²⁾.

¹⁾ »Discours tenu par le général de Meza au diner des officiers étrangers« i Hotel Raven i Slesvig d. 19/9 1862. Det bør dog holdes Meza tilgode, at disse Troppesamlinger i Slesvig skulde være »politiske Demonstrationer og Festforestillinger« (W. Kauffmann »Tilbagetoget fra Dannevirke og dets hemm. Hist.«, Kbh. 1865 S. 8), eller, som Ankjær kaldte det, »Maskekomedier« («Bemærkn. og Berigt. . . .» Kbh. 1864).

²⁾ Se Personalhist. Tidsskr. 1897 Saint-Aubains Brev 6/2 1861. Hvad St.-A. beretter stemmer ganske med, hvad afdøde Oberst Thorkelin har fortalt.

Meza som Overgeneral 1864.

Endnu forinden Novemberforfatningen, Slesvigs Adskillelse fra Holsten, Efteraaret 1863 var blevet et Faktum, forudsaa man, at Krig med det Tyske Forbund maatte blive Følgen af Forfatningsændringen og begyndte Forberedelser til Hærens Mobilisering. Hovedforudsætningerne var, at Krigen først ventedes fra næste Foraar, og at navnlig fransk og engelsk Hjælp kunde ventes.

Ligesom i Martsdagene 1848 begyndte man med Besættelse af Overkommandostaben: Stabschef og Souschef, medens Valget af Overgeneralen udskødes indtil videre. Man kunde synes, at det omvendte burde være Tilfældet: først udse Overgeneralen og dernæst lade denne vælge sin Stab; men Forholdene laa saaledes, at til Stabschef skønnedes een mere egnet end de andre, der kunde være Tale om — herom blev man hurtig enig — medens Valget af Overgeneral voldte større Vanskelighed. I 1848 havde man hurtigt arrangeret sig, fordi Tscherning alene havde Afgørelsen i sin Haand; 1863 var Forholdene mere kompliceret, fordi saavel Kongen som Krigsministeriet og andre Politikere samt den udsete Stabschef hver havde sine Ønsker m. H. t. Overgeneral.

I August 1863 havde Oberst Lundbye afløst General Thestrup som Krigsminister, og kort efter trængte Major Ankjær Major Reich og Kapt. Thomsen — begge tidligere Undergivne af Meza og begge vordende Krigsministre — ud af Ministeriet. Lundbye var en brav Mand, ikke synderlig fremragende i nogen Henseende og svagelig af Helbred. Ankjær derimod, den ny Direktør for Kommandoen (Departementschef), var særdeles vel begavet, ærgærrig og skarp Polemiker med Pen og Mund — han var ogsaa Medlem af Rigsraadet — saa at han strax tog hele Ledelsen indenfor Ministeriet.

I Begyndelsen af Oktober havde Kaptajn Thomsen skrevet til Oberst Heinr. A. T. Kauffmann, vor Militærbefuld- mægtigede ved Forbundsdagen i Frankfurt, at Ankjær efter alt at dømme regnede med Kauffmann som Stabschef ved Overkommandoen. Kauffmann havde vel i flere Aar staaet udenfor Hæren, men han havde 1849 og 1850 været Sous- chef ved Overkommandoen og maa siges at være ikke alene den i flere Henseender til Stabschefsposten bedst egnede, men ogsaa i det Hele taget ret vel egnet dertil. Han kendte Meza meget godt, dels fra sin Elevtid ved den militære Højskole og senere, dels fra Krigen 1849—50; men de to Mænd stod i et temmelig køligt Forhold til hinanden. Kauff- mann blev nu stillet til Raadighed for Krigsministeriet, dog saaledes, at han indtil videre forblev i Frankfurt. Han havde strax skrevet til sin gamle Ven, Stabschefen ved Generalkommandoen i Kiel, Kaptajn Siegfr. Rosen, og bedt denne overtage Posten som Souschef ved den vordende Overkommando. Med nogen Betænkelighed modtog Rosen Tilbudet. Samtidig drøftede de to Herrer skriftlig, hvem af Generalerne de skønnede egnet til Overkommandoen, næv- nede nogle af de yngre og fremhævede disses gode og min- dre gode Egenskaber uden dog at finde nogen af dem fuldt egnet. De ældre Generaler, særlig Meza, omtalte de slet ikke.

Med Undtagelse af en Notits sidst i November i Krie- gers Dagbøger¹⁾, at »Lundbye har paa egen Haand bestemt Hegermann-Lindencrone til kommanderende General, Kauff- mann til Stabschef og Stjernholm til Souschef«, hvortil senere er tilføjet, at Kongen vilde have »den gale Meza«, erfarer man intet om Overgeneralstillingen før en Uge ind i December, efter at Kauffmann er ankommen fra Frank- furt til Kjøbenhavn, hvor han meldte sig i Krigsministeriet den 6. eller 7. Her underrettede Lundbye officielt Kauff- mann om, at denne var udset til Stabschef hos Meza.

Kauffmann udtalte strax, at han selvfølgelig kendte baade Mezas »Fortrin og hans Særheder; men jeg turde ikke love mig at finde en Feltherres Egenskaber hos ham«, og fore- slog Lundbye at vælge enten Du Plat eller Hegermann²⁾. Kauffmanns Forestillinger i saa Henseende blev dog frugtes- løse; han skønnede da, at »en stærkere Villie« end Lund-

¹⁾ Side 363.

²⁾ Ifl. Oberst Laur. Lunns efterl. Papirer har Kauffmann senere (1895) udtalt, at han overfor Lundbye erklærede, at han til Overgeneral ønskede »Steinmann eller endog Hegermann-Lindencrone«.

byes [Kongen] alt havde afgjort dette Spørgsmaal; »jeg saa mig nu nødsaget til at acceptere¹⁾ Overgeneralen«. — Der skulde imidlertid hengaa omtrent tre Uger, inden Meza udnævntes.

Grunden til, at Kauffmann og Ankjær ikke kunde ønske Meza til Overgeneral er forklarlig. De var begge ærgærrige, selvstændige Personligheder og vidste, at selv om Meza var bekendt for kun at interessere sig lidet for den daglige Administration og Kommandoføring, var han vedblivende en usædvanlig villiekraftig Personlighed, der paa Hovedpunkter kunde ventes at ville gøre vel overvejede Beslutninger absolut gældende overfor hvemsomhelst.

Den 8. December var Kauffmann i Privataudiens hos Kongen, og det er utænkeligt andet, end at Kongen her har berørt Valget af Overgeneral. Om Kauffmann har søgt at indvirke paa Kongens Beslutning vides ikke; men Krieger har en Notits om, at Kauffmann har »intrigeret« mod Mezas Udnævnelse. Paa den anden Side skal Meza, ligeledes ifølge Krieger²⁾, have modsat sig at faa Kauffmann til Stabschef og ønsket Stjernholm. Herom vides iøvrigt heller intet. Sikkert er det, at Meza personlig satte Stjernholm meget højt — vel endog højere end denne brave, pligtopfyldende og tjenstivrige, men ikke meget fremragende Officer kunde vente — men, som nævnt, var ret køligt stemt overfor Kauffmann.

At Kongen har haft svært ved at tage den endelige Bestemmelse om Overcommandoen, og at Paavirkninger fra flere Sider vedblivende har gjort sig gældende, synes at fremgaa deraf, at Resolutionen først faldt mellem den 23. og 25. December³⁾. Den 23. havde Krigsministeren været i Audiens, og paa den Dag har Kongen vel fattet sin Beslutning. Det bør fremhæves, at det paagældende Punkt i »Kundg. f. Armeen« har en anden Form, Ordlyd, end ellers de kongelige Resolutioner paa Ministeriets Forestillinger. Dette kan være en Antydning af, at der her foreligger en kongelig Villiesytring paatværs af Krigsministeriets Ønske. Den 26. December var Kauffmann i saagodtsom privat Audiens, hvor Kongen antagelig har meddelt om den trufne Afgørelse.

¹⁾ Ordet »acceptere« er et godt Udtryk for Kauffmanns Selvfølelse; Stabschefen godkender Valget af Overgeneralen. Om denne Samtale se iøvrigt Daniel Bruun »40 Aar efter«.

²⁾ 17/2 1864.

³⁾ Kundg. f. A. 25/12 Pkt. 1.

GENERALLÖJTNANT DE MEZA.
1864.

L

Om Kongens og Mezas Forhandlinger i Sagen vides kun lidt. Det synes, som om de to Herrer paa et forholdsvis tidligt Tidspunkt har talt sammen derom; men senere har formentlig Generaladjutanten været Mellemand. I den nærmeste Tid efter Kongens Tronbestigelse ses Meza kun een Gang, den 10. December, at have haft Audiens, ovenikøbet paa en offentlig Audiensdag, og han holdt sig ganske borte fra Sørgehøjtidelighederne ved Frederik VII.s Jordefærd. I Juli 1864 afæskede den parlamentariske Under-søgelseskommission over Krigsførelsen Krigsministeriet — dengang General Hansen — Oplysning om Forholdene vedrørende Mezas Udnævnelse. Ministeriet svarede, at »saa-danne Oplysninger ikke forefindes i dets Arkiv. Udnævnel-sen er sket af Hs. Maj. Kongen efter Krigsministeriets derom nedlagte allerunderdanigste Forestilling, og de forudgaaende Forhandlinger maa have været mundtlige«.

Der foreligger imidlertid et Brev af 2. December fra Meza til Kongen, hvori Generalen giver Udtryk for den Anskuelse, at han anser sig for selvskreven til at overtage den ansvarsfulde Stilling og forsikrer Kongen om, at »den exceptionelle Tilstand af det Slags Helbred, med hvilket jeg . . . existerer . . ., langt fra at være nogen Hindring for at udstaa Feltlivets Fatiguer eller for at møde dèr, hvor Fædrelandets Frelse kalder til Strid«, kun paalagde ham at holde sig borte fra officielle Festligheder og desl. — »I de tre seneste Troppesamlinger har jeg ligesaa lidt svigtet, som jeg fremdeles skal gøre det ved nogen Anledning, hvor en virkelig militær Activitet er paa Færde . . .«. Kongen »kender og i det Væsentlige deler mine Anskuelser« om »Fædrelandets hellige og uforkrænkelige Ret og Krav«. Han hentyder desuden til »Deres Majestæts ogsaa i den senere og seneste Tid saa tidt til mig henvendte huldsalige Ytringer og den Tillid til min Anvendelighed og Udholdenhed i strængt alvorlige Tilfælde . . .«.

Da Mezas gamle, prøvede Ven Krigsminister Hansen om Efteraaret 1864 indstillede ham til Afsked sammen med mange andre, baade unge, ældre og gamle Officerer, fremsatte Ministeren forsaavidt en Kritik af Kongens Valg, som han om Meza paapegede, hvad der havde talt imod at give denne Overkommandoen, navnlig hans »i høj Grad sensible« fysiske Tilstand, og at »det derhos i mange Aar har været vitterligt, at hans Interesser og Beskæftigelse med

den ham paahvilende militære Tjeneste kun har været meget ringe«.

Det kan vel ikke bestrides, at General Hansens Udtalelser har Vægt; men Meza var nu engang noget for sig. Trods sine 72 Aar og den »sensible fysiske Tilstand« var Meza endnu legemlig og aandelig en kraftig Personlighed. Han havde ganske vist de sidste 20 Aar været jævnt optagen af sin Kamp mod Træk, Fugtighed og Kulde; men, som Wørishøffer udtalte 1849: Hans Konstitution er sikkerlig stærkere end de fleste Menneskers. Og Meza selv kunde 1865 uimodsagt hævde, at han siden 1850 ikke een Dag havde været ude af Stånd til at forrette sin Tjeneste.

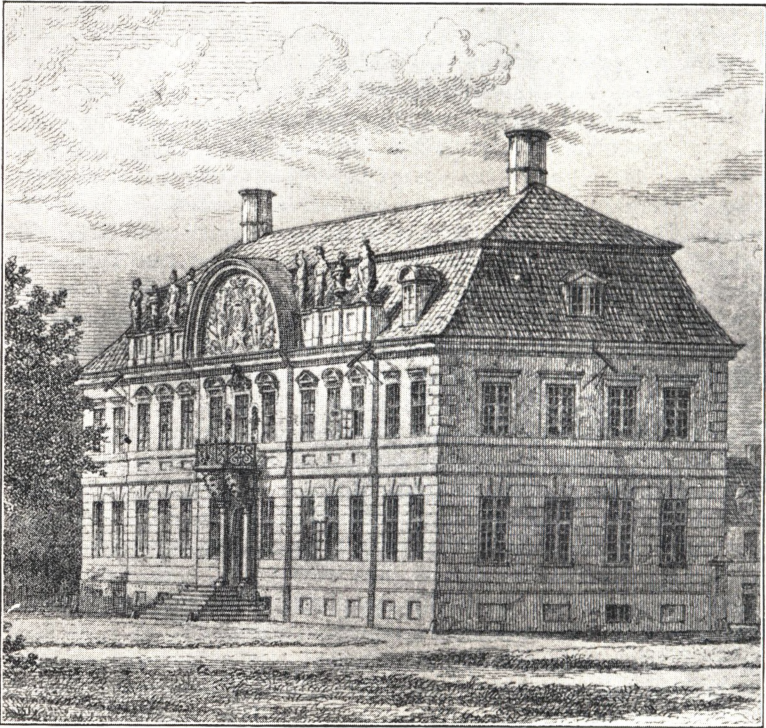
Han var efter Tjenstalter og Stilling N° 1 af Generallerne; havde indtil nu ledet de store Øvelser i den Egn, hvori Fjendens første Stød skulde modtages; var kendt og respekteret i og udenfor Hæren som en fornem Karakter, en Personlighed. Det var derhos en almindelig Tro, at Lykken fulgte ham. Og endelig, hvad der ogsaa var af stor Betydning: Han ønskede at paatage sig Kommandoen, Ansvar og ansaa sig fuldtud i Stånd dertil.

Ved Nytaarstid overtog Meza Overkommandoen over Hæren, der nu stod samlet i det sydligste Slesvig, foreløbig med de tyske mindre Staters Tropper overfor sig. Hovedkvarteret var i det smukke »Bjelke'ske Palæ« i Slesvig By; men Meza tog Kvarter i »Prinsens Palæ« (Ahlefeldts Palæ) ligeoverfor.

Vor Hær 1864 stod i Kampværdi betydelig tilbage for Hæren 1848—50, navnlig som den sidste blev i Løbet af Krigen; den almindelige Værnepligt, der blandede en Del Bybefolkning ind i den solide Landbefolkning var ikke til Hærens Gavn. Baade i Tal og i andre Henseender var 64-Hæren den fjendtlige underlegen, og efterhaanden under Krigen blev vor Hær ringere og ringere. De bedste Befalingsmænd og Menige gled ud ved Død og Saar, og Erstatningen med Forstærkningsmænd og hovedkulds uddannede Rekrutter, der ikke naaede at blive virkelig krigsdygtige Soldater, men kun maadeligt bevæbnede Hobe, var af ringe Værd. —

Men det bør ogsaa allerede her nævnes, at den Anke, der under og efter Krigen fra flere Sider rettedes saavel mod Ledelsen i Kjøbenhavn, som mod Ledelsen paa Krigs-

skuepladsen for skortende Forudseenhed og Handlekraft, ikke savnede nogen Berettigelse. Man kan ganske vist sige, at den samme Anke med endnu mere Berettigelse kunde vendes mod Marinen og mod vor indre og ydre politiske Ledelse; men dette undskylder ikke tilstrækkeligt Hærens

Bjelkes Palæ i Slesvig. Hærens Hovedkvarter Januar—Februar 1864.

Ledere og deres Stabe. De udnyttede ikke tilstrækkeligt den disponible Tid til at forberede, oparbejde de levende og døde Forsvarsmidler for de Stød, der maatte forudses fra en overlegen stærk og energisk Angriber. Der kunde og burde have været arbejdet mere energisk, hensynsløst af flere af de høje Kommandomyndigheder for hurtigt at overvinde den nationale Sindighed og Langsomhed, det far-

lige: »Det gaar nok alligevel!« Stabene arbejdede vel ivrigt i deres Bureauer med Befalinger, Indberetninger og Lister, saaledes som man var vant til fra Fredsfod; men under de foreliggende Forhold burde Bureau-tjenesten indskrænkes til det allernødvendigste; Cheferne med deres Stabe burde være ude i Stillingerne blandt Tropperne for at drive paa med Ord og Handling og for at være rede til Indgriben, naar krigerske Begivenheder indtraadte.

Samarbejdet mellem Meza og Kauffmann formede sig ret godt: fra Mezas Side fuldt loyalt, tillidsfuldt og large; fra Kauffmanns køligt, afmaalt og som Regel i det Ydre korrekt. Hvorvel Meza i Overensstemmelse med sin Opfattelse af sin egen og Stabschefens Stilling og Tjenesteomraader som en Selvfølge overlod de daglige Forretninger ganske til Kauffmann, kan man ikke undgaa at bemærke, at Kauffmann baade reelt og formelt yderligere tiltog sig mere Myndighed — uden det dermed følgende reelle og formelle Ansvar — end nødvendigt. Saaledes skal nævnes Kauffmanns aabenbare Misfornøjelse med, at de to preussiske Officerer, der den 31. Januar overbragte Wrangels Opfordring til at rømme Slesvig, efter flere Timers Hensigten var bleven affærdiget med Mezas personlige Svar samt Kauffmanns paafaldende skarpe Optræden i Krigsraadet den 4. Februar. Yderligere skal anføres, at Meza den 3. Februar, efter at have været en Vending ude for at erfare om Kampens Betydning denne Dag, meget misfornøjet gik afventende op og ned i sit Kvarter og raabte til en endelig indtrædende Adjutant: »Her gaar jeg og faar Ingenting at vide!« Thi nu var »en virkelig militær Activitet paafærde«; nu var hans Tid inde. Adjutanten mente mange Aar senere at kunne huske, at Meza havde beordret, at Kauffmann skulde komme over til ham.

Som Undskyldning for det sidst nævnte Forhold tjener ganske vist dette, at Kauffmann fuldstændig misforstod Kampforholdene denne Dag og trods de meget alarmerende Meldinger roligt og koldblodigt forblev i sit Bureau og skal have karakteriseret den meget alvorlige og i sine Følger skæbnsvangre Kamp som »nogle Løjer«¹⁾.

Samarbejdet i Overkommandostaben og mellem denne

¹⁾ Om Forholdet mellem Meza og Kauffmann 1864 og tidligere samt Kauffmanns Karakteristik af Meza skal atter henvises til Daniel Bruuns »40 Aar efter« S. 69, 71 og 75 f. Man vil bemærke, at Bruun meget stærkt benytter Kauffmanns mange Aar efter Krigen nedskrevne Erindringer, der ikke er fri for Tendens.

og de underordnede Stabe var vel godt, men der arbejdedes overalt tungt og upraktisk.

Forholdet mellem Overkommandoen og Ministeriet tegnede ikke til at blive godt. Ministeriet var paa det rene med, at Indblanding i Mezas Kommandoomraade under Krigen vilde blive afvist paa det skarpeste; men en Mand som Ankjær kunde ikke tænke sig at skulle nøjes med at administrere i Kjøbenhavn; han vilde søge i Realiteten at hævde sig Indflydelse paa Operationerne. Da dette, som Forholdene laa, ikke kunde gennemføres aabenlyst, søgte han ad Omvej at naa sit Maal ved at foreslaa Kauffmann at behandle »delikate« Sager »paa halvt privat Maade« ved at Kauffmann [bag om Meza] henvendte sig enten til Ministeren eller til Ankjær — alt efter Sagernes Natur. Paa tilsvarende Maade vilde man saa i Ministeriet forholde sig overfor »Overkommandoen«, idet Meddelelser, der ikke nødvendig skulde have officiel Karakter, vilde blive givne »i private Breve fra mig til Dem«. Der er dog ikke forefunden Spor af, at Kauffmann, der selv var ærgærrig, har efterkommet denne Opfordring, og det tør antages, at Ankjærs Stemning overfor Overkommandoen ikke herefter er bleven mere velvillig.

Af Mezas Dagbøger 1849—51 ser man, at Krigsminister Hansen og Meza stod i fast Korrespondance med hinanden om tjenstlige Forhold. Man ser imidlertid ogsaa, at Meza som den korrekte, loyalt og fornemt tænkende og handlende Personlighed, han var, ikke lagde Skjul paa sin direkte Forbindelse med Ministeren, men hyppig gav Overgeneralen eller Stabschefen Meddelelser fra sin Korrespondance eller endog lod dem læse de fra Ministeren modtagne Breve.

I Januar viste en alvorlig Konflikt mellem Ministeriet og Overkommandoen angaaende Besættelsen af Posten som Chef for Feltpolitiet, hvor vanskeligt Forholdet mellem dem var allerede da. Ministeriet vilde absolut have Borgmester Sylow fra Korsør i Stillingen, medens Overkommandoen af særlige Grunde ligesaa bestemt modsatte sig hans Ansættelse. Overkommandoen maatte til Slut bøje sig, men gjorde det kun meget nødig. Om Ministeriets (Ankjærs) Grunde til at paaoktroyere Overkommandoen Sylow kan man have sine Formodninger ¹⁾.

¹⁾ Sylow traadte tilbage fra Stillingen endnu under Krigen og blev afløst af Polititiinspektør Hertz fra Kjøbenhavn.

Den 24. Januar modtog Overkommandoen fra Ministeriet den Instrux, der fik saa stor Betydning ved Krigsraadsbeslutningen d. 4. Februar og senere ved Overkommandoens Kamp med Ministeriet. Der udtaltes heri bl. a.: »Hvorvidt vi skulle drive [Dannevirke] Stillingens Forsvar« kan umuligt bestemmes forud, »og det maa i hvert enkelt Tilfælde blive den kommanderende Generals Sag at fatte Beslutning herom i Overensstemmelse med Begivenhedernes Gang. Til Vejledning i denne Henseende skal Ministeriet gøre opmærksom paa, at saa stor Interesse det end maa have at bevare Landet mod fremmed Vold og derved kun vige tilbage efter en afgørende Kamp, saa er det dog under de forhaandenværende politiske Forhold af endnu større Betydning, at det kommende Foraar finder os i Besiddelse af en dygtig og slagfærdig Hær. Kampen i Dannevirkestillingen tør alt-saa ikke føres saa vidt, at Hærens Tilværelse som Hær kompromitteres . . .«.

Den 31. Januar indtraf i Slesvig to Officerer fra den fjendtlige Overkommando med skriftlig Opfordring til vor om at rømme Provinsen. Det var Krigserklæringen. De to Officerer blev ført over til Meza, der modtog dem og personlig — Stabschefen var fraværende paa Inspektion af venstre Fløj — udfærdigede et kort, kategorisk Afslag: Han var rede til at møde Magt med Magt¹⁾.

Da Krigsbegivenhederne i de nærmeste Dage forudsættes tilstrækkelig bekendt, skal de kun ganske kort berøres. Den 2. og 3. Februar blev der kæmpet hæderligt henholdsvis ved Mysunde mod Preusserne og syd for Dannevirke (Selk—Jagel—Bustrup) mod Østrigerne. Meza, der før disse Kampe havde set ret forhaabningsfuldt paa Forholdene og afvist enhver Tanke om Opgivelse af Dannevirkestillingen uden foregaaende alvorlige Kampe²⁾, synes dog at være bleven skuffet m. H. t. Afdelingernes Kampdygtighed, navnlig ved Udgangen af Kampen den 3. Den 4. Februar trak Preusserne længere mod øst, syd for Slien og forberedte Overgang over den delvis fast tillagte, smalle Fjord. Lykke-

¹⁾ I sine »Erindringer« fortæller Prins Kraft zu Hohenlohe (III. S. 16—17) om Scenen ved Mezas Modtagelse af de to Officerer. Det siges, at medens Meza dikterede Svaret, præluderede han samtidig paa sit Klaver.

En af Adjutanterne i Hovedkvarteret fortalte senere, at den første Renskrift efter Mezas Diktat var skrevet med latinske Bogstaver, hvorfor den blev sendt tilbage til Omskrivning. Om den sidste sagde Meza, »at den mindede ham om Sonnes Forskrifter«. (Af Ob. Laur. Lunn's Papirer).

²⁾ Se Hegermann-Lindencrones »Betragtninger i Anledning af Monrads polit. Breve« S. 79.

des det dem at komme over, vilde de have den korteste Vej til Flensborg, ind paa vor Hærs Tilbagetogslinie.

Sidst nævnte Dag, d. 4., foretog Meza en kortvarig Inspicering af Hærens Hovedstyrke i Stillingens Centrum og kom til den Overbevisning, at Afdelingerne under de foreliggende Forhold kun kort Tid endnu vilde kunne bevare deres Kampdygtighed. Dette i Forbindelse med den truende Overgang over Slien førte til, at han besluttede kun indtil den næste Dags Aften at ville afvente yderligere Angreb, men derefter opgive Dannevirkestillingen for at trække Hæren tilbage i Stillingerne ved Dybbøl og Fredericia.

Kauffmanns Opfattelse af Forholdene den 4. har antagelig ligesom Mezas været stærkt paavirket af indkomne Oplysninger om, at nogle af de i Gaarsdagens Kamp deltagende Afdelinger kun viste ringe Manøvredugtighed og Sammenhold. Men Kauffmann maa yderligere antages at have været under et deprimerende Indtryk af hans egen højst uheldige Bedømmelse af denne Kamps Natur og Betydning.

I et Krigsraad samme Aften udviklede Meza »klart og bestemt« sin Opfattelse af Forholdene og forelagde de tilstedeværende Generaler m. fl. Spørgsmaalet om Tilbagegang. Som bekendt var saagodtsom alle enige med ham i hans Syn paa Forholdene og i hans Beslutning, idet kun General Lüttichau m. H. t. det sidste af særlige Grunde skilte sig ud.

Skønt »Krigsraadsprotokollen« er meget kortfattet, voldte Afslutningen af den dog saadanne Vanskeligheder, at man først blev færdig Klk. 11, efter 5 Timers Forløb. En af Grundene hertil var Uenighed om, hvorvidt samtlige Generaler m. fl. skulde underskrive Dokumentet eller Meza alene. Meza holdt paa det sidste, han tog hele Ansvar paa sig¹⁾, Kauffmann og enkelte andre paa det første. Under den skarpe Diskussion herom og under Øjeblikkets uhyre Spænding gik Kauffmann saa vidt, at han erklærede,

¹⁾ General Hegermann-Lindencrone skriver i «Om Krigsaaret 1864» (Kbh. 1874) Side 33: «... Enhver, der har kendt Overgeneralen eller deltaget i Krigsraadet, vil være overbevist om, at, var der nogen General, der ikke undtog sig for Ansvar, hvor hans Overbevisning bød ham at handle, da var det ham [de Meza]. Hele hans Liv, hans Optræden i vanskelige Øjeblikke, under Kampen eller i Raadet, hæver hans plefrie Hæderlighed og urokkelige Fasthed over al Tvivl...». »Da et Medlem af Krigsraadet fremførte det Spørgsmaal: »Hvad vil man sige om dette; hvorledes vil den offentlige Mening og Pressen bedømme vor Handling?« svarede [Meza]: »Det er ikke den, der foreskriver mig, hvad jeg bør gøre. Vi staa ikke her for at give en Forestilling, der kan vinde Tilskuernes Bifald...».

at hvis han ikke fik sin Villie, »vilde han for sit Vedkommende modsætte sig Udførelsen af Krigsraadets Beslutning«. Meza føjede sig efter Stabschefen, og alle, undtagen Lüttichau, der fritoges af Meza, underskrev.

Hvad Kauffmann kan have ment med sin Trusel om at ville modsætte sig Tilbagegangen er aldrig bleven oplyst, og hans Optræden denne Dag er i det Hele mærkelig, egentlig tvetydig. — Han har mange Aar senere udtalt til andre Krigsdeltagere, at Meza ikke gjorde nogen selvstændig Opfattelse gældende ved denne og andre Lejligheder, men alene rettede sig efter, hvad Kauffmann vilde. »Harde jeg foreslaaet de Meza at slaa til sidste Mand, havde han gjort det«. Dette kan kun udlægges saaledes, at Kauffmann ikke vilde blive i Dannevirkestillingen; thi havde han villet, havde Meza ogsaa villet — og saa var man bleven der. Men Kauffmann har i Februar 64, medens Kampen med Ministeriet stod paa, i Brev udtalt: »... Ingen af Armeens tilstedeværende Sagkyndige, prøvede i forrige Krig, turde tilraade at blive. Jeg appellerede [i Krigsraadet] udtrykkelig til en mulig Minoritet, som maatte fraraade Tilbagegangen, og erklærede, at jeg ønskede at slutte mig til dem — ej af Overbevisning, men fordi jeg vilde stemme med¹⁾ dem, der viste mest Mod i den Fare, som laa foran os. Der var Ingen, som turde fravige sin Erkendelse af, hvad der var det rigtigste at gøre ...«.

Stabschefen har saaledes først paavirket Meza til at gaa tilbage og derefter i Krigsraadet udtalt sig som ovenfor — og eventuelt villet »modsætte sig Udførelsen af Krigsraadets [Flertals] Beslutning!« Men hvorfor slog han sig saa ikke sammen med Lüttichau?

Kauffmann saa selvfølgelig godt »den formentlige Ubestemthed i min Opfattelse«, men tilføjer til Beroligelse for sin Korrespondent, »at Krigsraadsprotokollen blot indeholder de rene Motiver til Tilbagegangen, som de fremgik af Diskussionen, og ikke et eneste Ord om denne selv, saa den intet nyt Angrebsspunkt frembyder mod mig«. Denne Udtalelse sammenholdt med hans lidenskabelige Fastholden af, at samtlige skulde underskrive, synes at vise, at han skyede at paadrage sig et til hans rette Stilling og Betydning passende Ansvar. Men han havde jo ogsaa været Di-

¹⁾ Et mærkeligt Udtryk, da det paa Forhaand var fastslaaet, at han ikke skulde »votere«.

plommat og Politiker. Meza var lidt af det sidste, men mest Soldat. —

Det bør bemærkes, at Krigsraadsprotokollen affattedes, dikteredes, af Kauffmann og nedskreves af Rosen.

Den næste Aften, den 5. Februar, paabegyndtes Tilbage-toget. Telegram om den tagne Beslutning og Tilbagegangens Iværksættelse i Nattens Løb afsendtes Klk. 9⁵⁰ Aften til Kongen, der sammen med Ministerpræsidenten, Monrad, et Par Dage i Forvejen havde opholdt sig ved Hæren, men nu var paa Als. Lignende Telegram afgik samtidig til Krigsministeriet, hvorefter Telegraf forbindelsen afbrødes. Meza satte sig i sin Karet¹⁾ og kørte til Flensborg. Efter et Ophold her paa Rasch's Hotel fortsatte han den 6. om Aftenen til Graasten, hvor han overnattede, og den 7. kørte han til Sønderborg. I Flensborg havde Kauffmann haft Referat for ham, og i Graasten gav han en kort, skriftlig Besked til en Ordonnansofficer; men iøvrigt overlod han Staben og Divisionerne at gennemføre Tilbage-toget.

Trods alt, hvad der er oplyst om Begivenhederne i disse Dage, er der endnu adskillige dunkle Punkter, navnlig med H. t. Monrads mulige forhaands Kendskab til Beslutningen om Tilbage-toget. Natten mellem d. 3. og 4. Febr. var Forholdene i Hovedkvarteret saaledes, at Monrad og andre i Kongens Følge maa formenes at have faaet Indtryk af, maa-ske endog Kendskab til Overkommandoens Overvejelser og modnede Beslutning. At Kongen personlig billigede Tilbage-toget og skal have udtalt dette i telegrafisk Svar²⁾ paa Overkommandoens Telegram Aftenen den 5. Februar, skal Kongen have meddelt Monrad den følgende Morgen.

Højst mærkeligt er det at se, at Kongen med Adjutant-staben opholdt sig i Sønderborg den 7., 8. og 9. Februar, de to første Dage i umiddelbar Nærhed af Overkommandoen, uden at der er forefunden Spor til Frekvens mellem Kongen og denne. Men selvfølgelig har Frekvens kunnet finde Sted gennem Generaladjutantstaben, uden at efterlade skriftlige Spor. Det var forudset, at Dannevirkestillingens Opgivelse kunde give Anledning til stærk Ophidselse, Demonstrationer eller endog alvorlige Uroligheder, og i denne

¹⁾ Den opbevares endnu paa Tøjhuset som Minde om disse Begivenheder. For-øvrigt benyttede flere af Stabene Vogne.

²⁾ Hverken blandt Overkommandoens eller Adjutantstabens Papirer eller i de militære Telegrafstationers Sager er der funden Spor af Kongens Telegram. Det officielle Værk om Krigen 1864 nævner det slet ikke. En af Adjutanterne har set det ligge paa Stabschefens Bord.

skæbnetunge Tid maatte det være yderst magtpaaliggende for enhver rettænkende og ansvarsbevidst, for Landets Rolighed og Velfærd virkelig bekymret, at begrænse Ansvar til Overkommandoen alene og navnlig holde Kongen og Ministeriet udenfor ethvert Medansvar. At Meza strax og lige til sin sidste Stund tog dette Ansvar fuldtud, i alle Konsekvenser og hævdede: Jeg har, efter nøje Overvejelse, i fuld Bevidsthed om mit Ansvar som om min reelle og formelle Berettigelse, taget Beslutningen og gennemført den til Hærens, til Landets og Folkets Vel — tjener til hans uvisnelige Hæder, hæver ham himmelvidt op over vore ledende Politikere, Folketførere og Avismænd¹⁾.

Krigsministeriet (Ankjær) protesterede strax Natten mellem 5. og 6. Februar telegrafisk mod Stillingens Opgiven, hvad der reelt var ligesaa virkningsløst, som det var formelt uberettiget. Protesten var rettet til Overkommandoen, men meddeltes samtidig til Ministerpræsidenten i Sønderborg. Monrad ilede strax til Flensborg, hvor han ankom om Formiddagen den 6. Han traf Kauffmann paa Gaden og vexlede nogle Ord med Obersten, der var rolig og behersket som sædvanlig. Derefter opsøgte Monrad Meza i Hotellet, »medens de fjendtlige Kanoner tordnede« ude fra Oversø (Sankemark), og fandt »Generalen aldeles rolig og fattet; han var iført den samme gamle Slobrok og havde den samme lille Kalot paa Hovedet, som han bar i Slesvig; han havde det samme faste Haandtryk og samme rolige og klare Blik, som da jeg sidst saa ham dér«. — Hverken Meza eller Kauffmann syntes at tillægge Krigsministerens Misbilligelse nogen Betydning, og Monrad ytrede ikke et Ord, der kunde udlægges som Misbilligelse.

Derefter rejste Monrad hurtigst tilbage til Kjøbenhavn og sammenkaldte Dagen efter, en Søndag, til ekstraordinære Møder i Rigsdagen. Skræmmet af Skraalene i Aviserne og paa Gaden har han anset det for nødvendigt at fralægge sig Mistanke om Medansvar for Tilbagegangen. Han erklærede, at han var bleven i høj Grad overrasket ved Efterretningen om, at Dannevirkestillingen var rømmet, »uden at Stillingen er bleven indtagen ved Storm«²⁾. Og i et Møde den 9. Februar udtalte han noget lignende.

¹⁾ Om den diametrale Modsætning mellem en Politikers og en Soldats Opfattelse paa dette Punkt se Kriegers Dagbog 4. Februar.

²⁾ Rigsdagstidende 1863—64, Folketinget, S. 951 osv. Bagefter holdt han den samme Tale i Landstinget.

Krieger¹⁾ synes at mene, at Monrad forud baade har vidst om det forestaaende Tilbagetog og billiget det. Monrads Telegramvexling med Ankjær Natten mellem den 5. og 6. foruden andre Momenter tyder stærkt paa det samme.

Kampen mod Ministeriet.

Mezas Død 1865.

Som bekendt kaldte Krigsministeriet Meza og Kauffmann til Kjøbenhavn for at afgive Beretning om de stedfundne Begivenheder, og den 9. om Aftenen ankom de til Hovedstaden. Oberst Tscherning var rejst dem i Møde til Roskilde²⁾ for at forberede Meza paa den Storm af Misbilligelse og Vrede, der rasede i Kjøbenhavn mod »Forræderen« Meza. Denne synes at have ment, at det kun drejede sig om et kort Fravær fra Hæren³⁾, og i Bevidstheden om sin Handlemaades Rigtighed bevarede han sin sædvanlige ophøjede Ro. Den 11. om Morgenen, efter at Kauffmann havde været i Ministeriet — Meza selv satte ikke sin Fod dør — skriver Meza en Billet til Kauffmann med Anmodning om fra Staben i Sønderborg at fremskaffe nærmere angivet skriftligt Materiale til de af Ministeriet forlangte Oplysninger og slutter med: »Storm och bøljour tystna ren! Neptun og Æolus have inddraget Treforken og Vindbasunen. Calme plat! De kan, tout à votre aise, forblive her; hvortil jeg ogsaa raader«.

Ifølge Krieger, der ikke kunde døje Meza, synes det, som om den almindelige Stemning i disse Dage vendte sig noget til Gunst for Generalen: Man synes at mene, at Lundbye bør give Meza en Undskyldning for at have kaldt ham hertil⁴⁾. Men allerede Dagen efter kan Krieger med aabenbar Tilfredshed tilføje: Pressen kan dog maaske opmande Lundbye noget. — Monrad allierede sig stedse stærkere med Ankjær, der mere end nogensinde havde Ledelsen i Krigsministeriet og nu har skønnet, at Øjeblikket var der til at

¹⁾ Dagb. ¹⁰/₂, ¹⁷/₂ osv.

²⁾ Det ny Aarhundrede, 1. Aarg., 5. H., S. 288 ff., Leo Tscherning: De Meza 1864.

³⁾ Krigsministeriets Skrivelse til ham af 10. Februar kan ogsaa udlægges saaledes.

⁴⁾ Dagbog ¹⁰/₂ osv. »Meza musicerer her, som da Officererne kom og overbragte ham Opfordringen til at rømme Slesvig«.

sikre sig det saa hedt ønskede: Ledelsen af Operationerne fra Kjøbenhavn af. Og de to Mænd støttedes paa det smukkeste af Mezas gamle Fjender i Pressen, »Fædrelandet« (Ploug) og »Dagbladet« (Bille).

Den 15. Februar indsendte Meza en Redegørelse, bilagt med »Krigsraadsprotokollen«, til Ministeriet. Disse Dokumenter beholdt Ministeriet uden at meddele Kongen noget derom, saa at han udtrykkelig maatte forlange at faa Kendskab til dem. Men Ministeriet var endnu ikke tilfredsstillet. Selve Beslutningen om Tilbagegangen og dennes Iværksættelse kunde Ministeriet vel ikke direkte angribe, dels fordi de ikke var i Modstrid med Januar-Instruxen, dels ogsaa fordi de reelt var godkendt af Kongen. Lundbye var vel moderne »konstitutionelt ansvarlig« Minister, men til Kriegers store Ærgrelse viste han ogsaa som Regel en gammel Soldats Loyalitet og Hensynsfuldhed overfor sin Konge.

Til Gengæld rettede Ministeriet saa sit Angreb mod andre Forhold: At Overkommandoen ikke tilstrækkelig havde benyttet Tiden til at forbedre Forsvarsbetingelserne i Dannevirkestillingen, at der burde være reddet mere af det svære Skyts i denne, at Tilbagetoget var mangelfuldt anordnet og gennemført osv. Om alt dette forlangte Ministeriet yderligere Redegørelse. Meza og Kauffmann holdtes vedblivende tilbage i Kjøbenhavn, og Overkommandoen betroedes foreløbig til den gamle Artillerist Generalløjtn. Lüttichau.

Denne Redegørelse blev afgiven den 20. Februar. Mezas Harme over saaledes paa det ubestemte at holdes borte fra Hæren var nu voxet til en saadan Højde, at han samtidig, i særligt Brev til Ministeren, hans gamle Underordnede, forlangte at genovertage Overkommandoen — hvis ikke, vilde han offentliggøre sin Korrespondance med Ministeriet.

Samtidig havde Generalerne paa Krigsskuepladsen rettet en indtrængende, skriftlig Henvendelse til Kongen om, snarest at tilbagegive Hæren den hidtidige Overkommando, der ene havde Hærens fulde Tillid. »Den Trumf kan dog Hr. Ankjær næppe stikke!« skrev Souschefen, Rosen, til Kauffmann. Men desværre! Det kunde Ankjær. Lundbye nægtede at fremme Henstillingen: den var »ukonstitutionel«. Generalerne fastholdt imidlertid deres Ønske. Som gamle Soldater fra Enevældens, Frederik den Sjettes, Tid mente de at være berettiget til at henvende sig til deres Konge. Lundbye forelagde Sagen for Generalauditor Scheel, der selv

var gammel Officer. Scheel maatte give Lundbye Ret, og nu paafulgte en skarp Røffel til Generalerne.

Den 22. Februar indberettede Ministeriet til Kongen, at de af Meza afgivne Erklæringer og Oplysninger ikke var tilstrækkelige til at skaffe det klart Overblik over Forholdene, at Meza i vedlagte Brev til Ministeren personlig hævder nu at have givet tilstrækkelige Oplysninger og forlanger, at Regeringen anerkender hans Handlemaades og Anordningers fuldkomne Berettigelse og Betimelighed ved snarest at lade ham og Kauffmann vende tilbage til Felthæren — hvis ikke, vil han (Meza) offentliggøre Korrespondancen med Ministeren. Ministeriet vil herefter ikke paany kunne overdrage Meza Overkommandoen, »og der vil derfor imorgen fra Ministeriet udgaa Bestemmelse om, at han definitivt fratræder den«. Hvorom Ministeriet herved giver Hans Majestæt »Underretning«.

Ministeriet, der naturligvis havde Ministerpræsidenten m. fl. i Ryggen eller snarere blev puffet frem af dem, vilde altsaa paa egen Haand afsætte den af Kongen valgte Overgeneral. Saa let gik det imidlertid ikke. Kongen var ikke tilsinds at underkaste sig Krigsministeriet alene. »Underretningen« blev »lagt ad acta« i Generaladjutantstaben, og Meza blev ikke sat fra Kommandoen den 23. Herefter udtalte Ministeriet den 24. »allerunderdanigst« og efter Kongens Paalæg, fremkaldt ved Ministerens tilsigtede Forandring af Overkommandoen, at Ministeriet misbilligede, at det ikke paa et tidligere Tidspunkt havde faaet Meddelelse om de mangelfulde Anstalter i Dannevirkestillingen samt om Krigsraadets Beslutning. Overkommandoen havde herved samt under Tilbagetogets Forberedelse og Udførelse viist høj Grad af Mangel paa Omsigt og fuldstændig »omgaaet« Ministeriet. Dette i Forbindelse med Mezas Trusel om at offentliggøre Korrespondancen gjorde det umuligt for Ministeren fremdeles at betro Meza Posten som Overgeneral. Ministeriet indstiller derfor »i dybeste Underdanighed«, at Meza fratræder Overkommandoen.

Ogsaa dette Dokument blev »lagt ad acta«, da Kongen ikke endnu af Ministeriets Beretninger var tilstrækkelig oplyst angaaende Tilbagetogets Nødvendighed m. m. Hans Majestæt imødesaa nærmere Oplysninger herom, inden han afgav Resolution. Dog skulde Krigsministeren i Kongens

Navn tilkendegive Meza, at denne havde »fejlet« ved at fremsætte Truslen om Offentliggørelse.

Ifølge Krieger (Dagbogen den 26. Febr.) har Kongen i disse Dage haft en lang Samtale med Meza, der har beklaget sig over Lundbye. Dette er sikkert urigtigt, da ifølge Jourprotokollen Meza først hen i Marts har haft Audiens, og det maa anses for ganske usandsynligt og lidet stemmende med Kongens og Mezas Karakter at modtage, henholdsvis føre saadan Klage under de foreliggende Forhold. Derimod træffer Krieger nok det rigtige, naar han under 28. Februar skriver, at Monrad og Lundbye har »igaar og idag haft meget alvorlig Dyst med Kongen, der ikke kan finde sig i Mezas Opgivelse . . . I Aften skrev Kongen om-sider Mezas Afsked under, da Monrad fordrede det under Trusel om Afskedsbegæring«; thi den 27. havde Krigsministeren indstillet: 1) at Lüttichau afgav den midlertidige Overkommando, og 2) at denne overdroges til Generalløjtn. Gerlach.

Paa Pkt. 2 resolverede Kongen, at som Følge af Forholdenes Udvikling mellem Meza og Lundbye og »i Betragtning af, at vor Konseilspræsident har gjort Din Forbliven i Ministeriet til et Kabinetsspørgsmaal for sit Vedkommende«, giver han sit Samtykke til Mezas definitive Fratræden.

Samtidig havde Krigsministeriet indstillet, »at Troppestyrken i Jylland og Fyen ligesom den paa Als sættes i direkte Forbindelse med Ministeriet«. Denne Indstilling blev vel henlagt uden Resolution, men faktisk blev den ny Overkommandos Stilling en ganske anden end den hidtidiges.

Meza overtog atter Administrationen af 1. Generalkommando og kom ikke mere til at deltage i Krigsbegivenhederne, om han end fulgte disse paa det nøjeste. Et meget energisk Forsøg, han gjorde paa at opnaa Tilladelse for Overkommandoen til at rømme Dybbølstillingen umiddelbart før Stormen den 18. April, førte ikke til det ønskede Resultat. Hans Afløser, Gerlach, havde ikke det moralske Mod til endnu i sidste Øjeblik at handle som Meza ved Dannevirke og derved berøve Preusserne den saa hedt ønskede afgørende Sejr¹⁾, der strax af Bismarck benyttedes til at skruer Fordringerne om Landafstaaelse i Vejret.

¹⁾ Om preussiske Officerers Sammenligning mellem de Meza ved Dannevirke i Februar og Gerlach ved Dybbøl i April, se Museum 1890 S. 298 (En Præstegaard i Sundeved under Krigen 1864).

Meza erfarede i denne Tid, hvor ustadig Folkegunst er, navnlig naar den ledes af en uforstandig, fanatisk Dagspresse. Hans Alder og hans berømmelige Fortid beskyttede ham end ikke mod at blive insulteret paa Gaden.

Den største, bitreste Skuffelse blev ham dog, at hans gamle Ven og virkelige Velynder General Hansen, der havde paataget sig det triste Hverv som Krigsminister at likvidere den ulykkelige Krig for Hærens Vedkommende, om Efteraaret 1864 indstillede Meza og en Række andre, yngre og ældre Officerer til Afgang med Pension. Meza havde ventet at kunne forblive i sin Stilling Resten af sin Levetid, kunde og vilde ikke indse, at da en almindelig Reduktion var nødvendig, maatte de allerældste og de mindst tjenstdygtige Officerer gaa af. Med bitre Ord afviste han Krigsministerens vel begrundede, hensynsfulde Henstillinger og afbrød fuldstændig det gamle Venskabsforhold. Atter ved denne Lejlighed viste Christian den Niende sit fornemme Sindelag, sin enestaaende Trofasthed mod gamle Vaabenfæller, idet han først efter det stærkeste Pres fra Krigsministerens Side, bl. a. Forlangende om Demission som Minister, endelig gik ind paa at resolve Mezas Afsked, der tildeltes under de mest anerkendende Former fra 1. April 1865.

Herefter lukkede Meza sig inde i sin Lejlighed, afbrød saagodtsom alt Samkvem med Omverdenen, selv med Slægt og gamle Venner. Den 16. September 1865 døde han, ganske ensom, uden egentlig Sygdom, og uden at det vidstes, at hans Endeligt var saa nær.

Hans foran omtalte Svigerinde, Eleonore Christine Tschering, har ristet ham disse Runer: »Gud være lovet, hans sidste Timer vare dog smertefri; og stille døde han med sin Hustrues Elisabeths Navn paa Læberne. Gud velsigne ham i hans Grav for hver Søn, hver Husbond og kær Ven, der vendte tilbage til sine ængstlig ventende Kære, heller end at gaa til Grunde i en frugtesløs Kamp ved Dannevirke; den vanvittige Krig har kostet meget for meget Blod, har skudt et Saar som aldrig kan læges«¹⁾.

¹⁾ Avisernes Nekrologer er præget af det politiske Standpunkt. Berlingske Tidende har kun et Par Linier, men anerkendende. Flyvepostens (konservativ) er ret udførlig; anerkendende overfor hans politiske Standpunkt og hans Forhold ved Dannevirke; særdeles anerkendende for hans Færd i forrige Krig.

Dagbladet (Bille) ogsaa ret udførlig; meget kolig overfor hans Deltagelse i forrige Krig, meget skarpt dadlende hans Forhold i den nys afsluttede.

Han ligger begravet paa Kjøbenhavns Garnisonskirkegaard. Graven, der er vanskelig at finde, er nær ved hans Kampfælles, Olaf Ryes. Ryes Gravmæle er et værdigt og skønt Udtryk for den stolte, lykkelige Krig 1848—50 — Mezas, skønt hans Andel i denne Krigs stolte Minder er mindst lig Ryes, er alene bleven et Sindbillede paa det triste, bedrøvelige »1864«.

De sidste Uger før sin Død har Meza arbejdet paa to Henvendelser til sin Samtid, bestemte til at offentliggøres. Den mest indgaaende, omfangsrigeste: »Mit sidste og uigenkaldelige Votum med Hensyn til Krigsførelsen og dennes Forhold til Statsførelsen i 1864«, har hidtil henligget upaaagtet i den bevarede lille Rest af hans Papirer. Den anden, kortere, »Til Medborgere«, er trykt i Leo Tschernings smukt følte, men mindre korrekte Artikel i »Det ny Aarhundrede«, 1. Aarg., 5. H., S. 592 ff.

Den først nævnte er nedskreven efter den 27. August 1865, altsaa ganske kort før Generalens Død; men alligevel skønnes den anden, hans »sidste Farvel til Medborgere«, »til Overvejelse«, »endnu i de sidste Øjeblikke af min snart fuldendte Tilværelse«, at være affattet sidst, kun faa Dage eller Timer før hans Død.

Om den førstes Tilblivelse har Nedskriveren, den forlængst afdøde Oberst Rønnow, der i sin Tid var Skriver hos Meza og 1865 var Adjutant ved 1. Generalkommando, fortalt, at han 1865 havde nedskrevet et omfangsrigt Aktstykke efter Mezas Diktat. En Dag, midt under Diktatet, standsede Meza sin Gang op og ned i Værelset og udbrød: »Dette skal De lade trykke, naar jeg er død!« »Det tør jeg ikke, Deres Excellence«. »Hvorfor ikke?« »Det vilde koste mig min Stilling som Officer«. — Hermed endte Samarbejdet pludselig. Meza har ikke ført Arbejdet videre, men kun foretaget enkelte Smaaændringer i Texten. I stærkt afkortet Form er det tilføjet efter Dagbøgerne.

De ved Udgivelsen fulgte Regler.

Originalens Skrivemaade og Tegnsætning er fulgt saagodtsom overalt.

Ulæselige Ord er antydet ved nogle Prikker.

Hvad der i Dagbøgerne er skrevet med Runeskrift er gengivet med Kursiv.

De daglige Optegnelser om Vind og Vejr samt de hyppige Bemærkninger om Helbredstilstand, Spadsereture o. l. er som Regel udeladt.

Generalens egne Noter er dels indført i Texten, dels angivet ved Romertal.

Udgiverens Tilføjelser er sat i skarp Parantes [ ].

I de personelle Oplysninger er som Regel angivet Personens sidste Charge (Stilling).

For Personer, der nævnes baade i Dagbøgerne og i Biografien, findes Personalialia som Regel ved Dagbøgerne. Se iøvrigt Navnregistret.

Egen Journal. Beg. MDCCCXLIX.
Paa Als og i Sundeved.
Fortsat 1850 i Byen Slesvig i Madam Esselbachs¹⁾
og i Führsen Bachmanns²⁾ Huus.
[Nogle Bemærkninger
om ankommende og afgaaende Poster].

¹⁾ Den bekendte Gæstgiverske Doris E., født Seest; 1807—69.

²⁾ Führsen-Bachmann, Johann Nikolaus, dansk Ritmester, slesv.-holst. Oberst; 1798—1894. Om ham se Quellen u. Forsch. zur Gesch. Schlesw.-Holst. Bd. V. Lpz. 1917 en udførlig Selvbiografi.

Løverdag den 6te Januar. (Hellig 3 Kr.). Ankomst circa Klk. 2¹/₂ Eftm. mellem Arnkiel og Sandberg paa Dampskibet Maagen fra Assens tilligemed Capt. v. Wørishøffer¹⁾, min Stabschef. Capt. v. Kranold²⁾ var tidligere afgaaet, og Lieut. Schumacher³⁾ havde Permission indtil den 6te d. M. — Erholdt Qvarteer hos Kjøbmand Günthersohn⁴⁾, Store Gaden No 99.

Brigadecomptoir og tillige de 2de Capitainers Qt. s. Gade No 36, Kjøbm. Bunzen.⁵⁾

Søndag den 7de Januar. D. D. udstedt i Forbindelse med Dags- og Brigadebefalingen, hvori Commandovertagelsen fra idag annonceres, følgende Adresse til Afdelingernes Officerspersonale af 6te Brigade⁶⁾, hvori, siden min Udnævnelse som Brigadecommandeur, den 3die Forstærkningsbataillon er blevet ombyttet med 10de lette Inf. Bataillon¹⁾, saa at Brigaden nu bestaar af

1ste, 2den og 10de lette Inf. Batln.

2det J[æger] C[orps] og 1ste Forstærkningsjægercorps.

[Proklamationen, »Adressen«, med dens stærkt skruede Sprog, udelades].

1) I samme Dagsbefaling indeholdes i § 4 følgende Passus, der ved Leilighed turde behøves udvidet for Brigadens Vedkommende: »Naar Troppaafdelingerne fremsende Indstillinger, maae disse ikke indeholde andet end Gjenstanden for Indstillingen. Ligeledes maae der i de Troppaafdelingerne affordrede Erklæringer ikke omhandles andre Sager end de, hvorover Erklæring er forlangt. Ligeledes anbefales til Troppaafdelingerne, naar de indsende Ansøgninger fra Undergivne, at Ansøgningen er stilet til den rette Autoritet.»

1) Joh. Phil. Andr. Fredr. W., kar. Genltn.; 1803—92. En meget betydelig Samling Breve fra W. under de to slesvigske Krige og en udførlig Selvbibliografi ejes af en Sønsøn, Oberst W., og har været benyttet i nærværende Udgiverarbejde.

2) Wilh. Heinr. Aug. K., Stabschef og Adjutant ved 2. og 6. Brig.; 1818—50, falden ved Isted (Øvre Stolk).

3) Chr. Andr. S., Ordonnansofficer, kar. Ritm., Skovrider; 1810—54. Hans Moder var født Tscherning.

4) H. C. Hansen Günthersohn (-søn), stor Købmand i Sønderborg. Det var Meza selv, der blev indkvarteret her.

5) J. H. Bunzen.

6) Ved Mezas Ankomst til Als oprettedes hans Brigade af de ovenfor nævnte 5 Batailloner (Korps). Det var en »let« Brigade og kaldtes af og til »Avantgardebrigaden«. I Forvejen fandtes paa Als 3die Brigade (Schlepperegell) og nogle Batterier m. m. Genmaj. Bülow havde Overcommandoen. I Nørrejylland osv. opstilledes Det nørrejske Korps. Den i Malmø August 1848 afsluttede Vaastilstand skulde udløbe den 26. Marts 1849.

Major Hindenburg¹⁾, C[omm]d. for 2den Bl. med Adjutant, Lt. Baland²⁾, meldte sig, indkomne fra deres H[oved] Qv. Ulkebøll.

Afdelingerne anmodedes i Befalingen om at indgive Lister over Officerer og Mellemstabsbetjente.¹⁾

Mandag den 8de Januar. Ankomst fra Assens under Egenses³⁾ Ledelse, paa en Galease, der var paa Slæbetoug med Skirner, mine 2de Ridehopper Perle og Ross. Ypperligt Staldrum beholdtes i Huset.

Med samme Skib ankom Bomb[arder] Rønnow⁴⁾, der, alt afgaaet den 27de Decbr. fra Kjøbenhavn, var kommet med Protest tilbage fra Boiden⁵⁾ og blevet efter os i Assens for at overvære Hestenes Indskibning.

Lieut. Schøning⁶⁾, Adjt. hos Major Branner⁷⁾ (Hovedqvt. Lysappel) meldte dennes Upasselighed.

Beseet 10de Bataillons Casertering paa Slot[tet], Officers- og Folkeværelser, Sygestue, Munderingskamre, Kjøkken. Bivaanet Recruterne Exercice og Gymnastik.

Tirsdag den 9de Januar. Lt. Saabye⁸⁾, Adjt. hos Mjr. Walther⁹⁾ (cant. i Tandslet), meldte sig paa dennes Vegne og undskyldte Majorens Forfald.

Oberstl. Ph. Ræder¹⁰⁾ indgav en udførlig Indstilling til Brigaden over 1ste Forstærknings Jægercorps' Tilbliven og nuværende personelle og materielle Status, paapegende adskillige Mangler i begge Kategorier.

Væsentlige Punkter deri: [22 ialt, der i Journalen fylder omtr. 3 Sider; de udelades her].

Beseet nogle af de nye Forskandsninger mod Landsiden samt den ny simplificerede, kun af 2de mobile Tavler, hver

1) 1ste, 2den, 10de og 12te Batailloner ere nemlig alle forvandlede til 1et Infanteri.

2) Wilh. Aug. Gottl. H.; kar. Genmaj., 1795—1880. Har ført Dagbog over Krigen 1848—50; i Hærens Arkiv.

3) Carl Wald. B., Oberst; 1819—1900: i Begyndelsen af 1849 Adjt. ved 2den lette Batl., senere ved 6te Brigade. Havde indtil Martsdagene 1848 ligget i Garnison i Holsten (Altona).

4) »Egense» = Peter Hansen, født i Egense; Trainkonstabel af 6. Batteri No 187/1844, Hestepasser hos Meza.

5) Carl Gust. Ferd. Rønnow, kar. Oberst; mangeaarig Kasernekommandant paa Sølvgades Kaserne; Svigerson af Genmaj. Hindenburg; 1827—1909.

6) Landsby i Horne Sogn p. Fyen. Udskibningssted, Telegrafsignalstation (optisk Telegraf).

7) Otto Albert S., Oberst; 1826—1901.

8) Vilh. Jac. B., Genmaj. (1849 Komm. f. 2. Jægerkorps); 1800—1889.

9) Ove Chr. Fredr. S., Oberst; 1816—1899.

10) Chr. Laur. W., Oberst; 1794—1857.

11) Joh. Phil. Thom. R., kar. Genltn.; 1795—1869.

paa 10 Stadier, bestaaende Telegraph¹⁾ (placeret paa Bakken ved Rapsoliefabrikken i Forbindelse med en lignende paa Boigden¹⁾); dernæst samtlige endnu monterede Kystbatterier fra AI til D incl.

Givet Bombard. Rønnow, der endnu ei var indqvarteret, et Formaningsbrev til Borgemester Leisner²⁾.

Onsdag den 10de Januar. Mynstret Perle og Ross; begge i god Stand. Klk. 4 Eftm. seet 1ste Forst. Jægeres Slots-Vagtparade. 42 Md. st[ærk] opmarcheret foran Rabens Wittwes Huus. (Piquetten opmarch[er] Klk. 8 Aften, afgaar Klk. 8 Morgent).

Bombarderen meldt, nu at være indqv. ligeoverfor Brigadecomptoiret.

Torsdag den 11te Januar. 2den Bataillon foreslaaet Cassation af 3 Heste.

Lieut. Theilmann³⁾, Sec. Lt. i Krigsreserven, ansat ved 2den Bat., søger Kr. Mst. om Afsked for at kunne overtage sin afd. Svigerfaders, Madsens, Klædefabrik Vintremølle⁴⁾.

Fredag den 12te Januar. 1' Besøg af Maj. Walther fra Tandslet, der producerede et Afslag fra Krigsm. til Capt. Tscherning⁵⁾ paa dennes temmelig brusque Begjæring om Afsked, den han forelæste.

Min. intimerer, at, skjøndt det er utilladt at søge Afsked i Krigstid, vil der dog blive taget Hensyn paa Capitainens Krav (?).

2' Forholdet mellem den paa Slottet casernerede 10de Bataillon og Pladscommandantskabet blev ved Dagsbefaling nærmere bestemt (skjøndt endnu langt fra ikke udtømt). Den 6te Brigade sørger herefter for Vagt, 42 Md., og Piquet, 58 Md., og Arbeide par tour de rôle.

3' Fuldført Ronde med Capit. Schovelin⁶⁾ omkring paa de 12 aabne og 4 lukkede Værker mod Landsiden. Deres

D) Schumachers Electr. havde 5 Tavler; den var betydelig kostbarere; Diff. fra 150 (denne) til 1500. [Herved i Texten en Tegning med Forklaring: udelades her].

1) Boigden = Boiden.

2) Christopher L., senere Borgmester m. m. i Slesvig (By); død 1868.

3) Harald Peter Th., 17/1 1849 afsk. eft. Ans. i Naade; senere Telegrafbestyrer; død 1907.

4) Sonnerup Sogn.

5) Fridr. Eilert Tsch., 1852 afsk. i Naade som Major, senere kar. Oberst: 1799—1876. Han var Fætter til Fru Meza.

6) Jul. Thorvaldsen S., senere Dep. dir. i Finansm.; 1821—1870. Schovelin var ganske ung Ingeniørkaptajn. I Maj meldte han tjenstlig til sine Foresatte, at da «en Justitsraad» Weinholdt skulde være Over-Telegraf-Inspektør for de af Lehmann etablerede Linier, kunde S. ikke mere have dermed at gøre, fordi han ikke kunde staa under den civile Embedsmand. Hvilket toges til Efterretning.

Beliggenhed, især den nordligere Halvparts, er dominerende og imponant.

4' I Dagsbefalingen sammenkaldte den commanderende General¹⁾ samtlige paa Øen værende gifte Officerer, der maatte have Kone eller Familie hos sig²⁾. (Rimeligvis et Concilium abeundi).

Oberstl. Ph. Ræders Indstilling, stilet directe til Krigsministeren (stricte taget en Formfeil), og hvori han anholder om at maatte engagere 40 Herregaardsskytter til Fods eller svenske Bjørnejægere til Fordeling mellem sine Jægere, apostillerede jeg i den Retning, at samme Renfort af lignende Grunde med Held vilde kunne tilstaaes flere Troppeafdelinger, skjøndt det ei kunde nægtes, at 1ste F. J. C.s heterogene og adresserede Elementer gav den et specielt og særdeles Krav paa saadanne Ydelser af Kraftunderstøttelse³⁾.

Om Eftermiddagen en Tour langs Kysten henimod Lade- gaarden og beseet 1ste Forst. J. C.s ene nu færdige Skyde- hus. [Herved en Tegning med Beskrivelse, der udelades].

Fjendtlige Cavalerister have bekiget Isen, der endnu ligger fast.

Løverdag den 13de Januar. 1' Controverserne om Forholdet mellem 10de Bataillon⁴⁾ og Commandantskabet. Klage indgivet fra Batl. til Brig. over, at Commandanten har vægret sig ved at paatage sig Rensningen af Latrinerne og henviist den til Casernecommandanten, Capt. Falken- skjold⁵⁾, skøndt disse, beliggende i den ydre Slotsgaard, ifølge den nys emanerede Dagsbefaling, er ham underlagt.

Brigaden gav i Sagens Indstilling til Overcommandoen Klagen Medhold.

2' Major Branner udbeder sig Bemyndigelse til at maatte slukke Fyret paa Kaiborg⁶⁾, naar Isen kan antages at være fuldkommen passabel S. for Næsset. Indstillet.

¹⁾ Bülow, Fr. R. Henr. (Sejrrherren ved Fredericia), Genltn.: 1791—1858.

²⁾ Ifølge Krigsm.s Ordre »tilkendegav« Kommandoen paa Als de paagæld. Offi- cerer, at der til Familien ikke maatte benyttes anviste Kvarterer. Det var iøvrigt nærmest Underofficerer, der havde Familien hos sig. I Løbet af Marts blev »Familien« bortsendt fra Als.

³⁾ Skønt der blev udstedt Opfordring i Aviserne til Skarpskytter om at melde sig, kom der saa godt som intet ud deraf. Der var iøvrigt saa meget stærkere Anledn. til et saadant Skridt, som Fægtningerne i denne Krig Gang paa Gang viste, at vore Modstanders Skydeuddannelse stod over vor, og at fjendtlige Skarpskytter stadig tilføjede vore Afdelinger uforholdsmæssig store Tab, navnlig af Officerer.

⁴⁾ Kommandøren var Jac. Thode Ræder, kar. Oberst; 1798—1853. Han var en uhyre besværlig Undergiven og omtales hyppig i Dagbogen.

⁵⁾ Joh. Arnoldus Fredr. F., Oberst; 1809—1880.

⁶⁾ D. v. s. Kainæs, Kegenæs.

Besøg af Capitaine Tscherning, hvem jeg doucement reprimanderede for sin brusque Ansøgning om Afsked og formanede til Taalmod.

Søndag den 14de Januar. Drivende og stærkt Tøveir, som snart vil ende med en débâcle général, medmindre Veiret pludseligt igjen forandrer sig. Siden den ^{23/12} paa een Dag nær (21 D.) Frost.

Expedition af de igaar foranledigede Indstillinger.

Flere Entrepreneurer have foranstaltet et Bal¹⁾, hvori blandt flere Grunde min Helbred forbyder mig at deltage. Lad os først see bedre Dage for Danmark.

Mandag den 15de Januar. Melding fra 1ste Forst. Jæg. Corps, at deres Skarpskydningsøvelser fra idag af ville kunne finde Sted ved Ladegaardskysten fra Klk. 8 til 4 (i forsk[ellige] Hold?).

Conciperet Indstillingen gennem Overcommandoen til Ministeriet om, at de høiere Commanderende, Comp. Ch[ef] inclusive, maatte beholde deres Personal- og Hestepassere paa den gamle Fod og ei (som resolveret at skulle finde Sted fra 1ste Febr.) erholde dem remplacerede af Trainkudskeclassen.

Sendt en Dragon til Augustenborg til Genmaj. Schleppegrell²⁾ med Concepten for at indhente hans Consens, som erholdtes.

Tirsdag den 16de Januar. Expederet Concepten om Oppassersagen reenskrevet til Overcommandoen saaledes lydende: [Den er paa 2^{1/2} Side i Journalen og udelades her].

General v. Bülow, der besøgte mig, medtog selv denne Reenskrift. Han forespurgte sig med Hensyn til min Mening om de lettere Inf. Bats. Dressur til Jægere. Hans Mening var, at den mere heldbringende suspenderedes, i det nemlig en i en saa kort Tid mulig kun halv Dressur muligt vilde gjøre Tropperne mindre brugbare. Da jeg deler hans Mening og med ham troer, at Compagnicolonner med Skyttepelotonner ville udrette det samme, vil Brigaden gaa ind med en Indstilling i denne Anledning.

Onsdag den 17de Januar. Beseet Isen fra Kirkebakken. Besøg hos Lt. Gandil³⁾, der ved en reisende Flens-

¹⁾ Ballet holdtes paa Raadhuset i Sønderborg denne Dag (se Jac. Th. Ræder: Krigserindringer S. 126).

²⁾ Fredr. Adolph S., 1792—1850 (dødel. saar. ved Isted 25. Juli). Schl. boede i det mindre Palæ paa Augustenborg.

³⁾ Frits August G., Kaplt. i Fl., Lodsinspektør; 1815—86. Gift m. Cecilie Henriette, f. Stenberg (fra Helsingør), død 1883. Om Gandil, se Ræders Erindr. S. 144.

borger har adsk. Efterretninger om Hertugdømmernes militaire Besætning.

Bes[øg] af Etatsr. Manthey¹⁾, der indbyder mig (. . . paa M.s Vegne).

Lieut. Mariboe²⁾ af 1ste Bataillon raadspurgt mig med Hensyn til, om hans endnu forestaaende Embedsexamen ikke maatte indeholde et bydende Motiv til Ansøgning om Afsked. Foreslaaet Henstand til Mai eller Juni Md. Accepteret.

Torsdag den 18de Januar. Ridt til Augustenborg med Capt. Kranold. Først indhentet Generalens almindelige Autorisation til Udflugt af denne Art, naar en Adjutant efterlades hjemme.

Paa Veien -- i Ulkebøll -- indhentet Major Hindenburgs Consens med Hensyn til Dressursuspensionen.

Ikke truffet General Schleppegrell (men mødt ham paa Hjemveien). Ei heller Maj. Fuhrmann³⁾; men Capt. Neergaard⁴⁾, General Sch[leppegrells] Adjutant, gav adskillige Underretninger om 3die Brigades Dislocation og Commandeurer, saa og deres Signalfyrs Stationer, hvilke maa sættes i Samvirken med 6te Brgs.

Fredag den 19de Januar. Maj. Branner, C. for 2det J. C., aflagde sit første Besøg, nu restitueret.

Dagsbefaling om, at Als' Landvæbning skal dresseres hver Søndag sognevis af de cantonnerede Troppers Compagnier.

Redaction af en Indst. til Overcommd. om at formaa Ministeriet [til ændrede Bestemmelser om Udrustning og Uddannelse osv. ved de lette Batailloner; optager 3 Sider i Journalen og udelades her].

Løverdagen den 20de Januar. Lieutenanterne Joh.⁵⁾ og Sven⁶⁾ v. Grundtvig meldt sig ankomne med den aabne Færge fra Bøigden (fra deres Permission til Khvn.).

Skrevet til O[ver] C[ommandoen] om Indretning af Bunker eller Alarmfyrr

- a) for den S. Deel af Brigadens District med Hørup, Keke-næs, Lysabel, Mummark,
- b) for den mellem Sdborg og Arnkielsøre liggende Halvø,

¹⁾ Carl Fredr. Poul M., Amsforvalter i Sønderborg; død 1858.

²⁾ Alex. Leop. Aug. M., jur. Student, Sekondl. i Krigsres.: 1827—1850 (falden ved Isted 25. Juli).

³⁾ Hans Christopher F., kar. Oberst; 1797—1856.

⁴⁾ Joh. Vald. N., General, Krigsminister; 1810—79.

⁵⁾ Joh. Didr. Nic. Blicher G., Prmltn., Arkivar; 1822—1907.

⁶⁾ Svend Hersleb G., Kapt., Sprogforsker; 1824—1883.

paa hvilken den har 2de Poster: ved Arnkiel (mellem dette og Rønhaf) 1 Uoff. 20 Md., ved Kjær ligeledes 1 Uoff. 21 Md. (af 2den Btl.).

Foreløbig Aftale samme Formidd. med Capitaine Schovelin i samme Anl.

Indgivet Reenskriften af den igaar conciperede Indstilling til Overcommandoens Omsorg.

Søndag den 20[!]de Januar. Oberstl. Ph. v. Ræder gav for 1ste Forst. Jæg.s Vedkommende en Indstilling ind om at maatte, for at forebygge idelige Forbytninger og Forvirring, stemple en Deel Geværer, der vare aldeles uden Compagnie-Mærke og No. Denne indgaves til Overcommandoen, apostilleret saaledes: [udelades her].

1ste Forst. Jægere exercerede og 10de Bat. paraderede.

Forberedelser hos Overcommandoen til den endelige Ordning af samtlige Brigadens Alarmild eller Bauner.

Lieut. Schumacher meldt sin Ankomst og erholdt Qv. paa Apotheket.

Meldt Forfald hos Dr. Krüger¹⁾, hvor jeg var indbudt til Aften.

Mandag den 22de Januar. M[in] K[one] melder, at Intendanturen i Khvn. har udbetalt (gjennem Rømer)²⁾ min hele Avance for Januar, uden Decourte af Krigsskatten, og det til Trods for de uendelige Aftaler med Rømer i Khvn. og med Looft³⁾ her, der endog har tilskrevet ham i den Retning, nemlig at jeg ønskede denne Decourte ikke af Krigsskatten (her) men af Avancen, den større Sum (der). Denne Sag synes altsaa ei at kunne tilendebringes.

Oberstl. J. v. Ræder indgivet til Overcommandoen en Skrivelse, hvori han tager til Gjenmæle mod dennes Indskjærpelse ved Dagsbefaling af den Lov til Krigsretter og Forhører, saa længe som muligt at tage Stabsofficerer og Capitainer. Han citerer Loven og Propheterne for at legitimere sin Gaaen udenfor hiin Lov. Il y a du pour et du contre dans l'affaire. Men sligt afgjøres altid bedst mundtligt. Med slige Altercationer i Garnisonsstil slaaer man i det mindste ikke Fjenden; og vi have nu vigtigere Spørgsmaal at discutere.

¹⁾ Friedr. Chr. K., Dr. med., g. m. Adelaide Sophie, f. Manthey (1806—76).

²⁾ Formentl. den yngre Rømer. Hans Chr. Wilh., dengang Fuldmægt. i Krigsminist.; 1864 var han en Tid Korpsintendant; 1821—83.

³⁾ Conrad Martin L., Stabsintendant; 1815—71. Om Intendanturpersonalet henvises til Brammer: Den danske Hærs Intendanturtjeneste 1848—1918.

Tirsdag den 23de Januar. Requisition indgives til O. C. om en Tjenestehest til Lt. Schumacher. I Dagsbef. Intet.

B[esøg] af D. H. v. Kauffmann¹⁾ og v. Reventlow²⁾.

De af Oberstl. Ph. v. Ræder fra Dampskibene Geisir og Skirner reclamerede 1 Uoff. 15 Mand kunne ei tilbagegives, førend Marineministerens Consens (da de nu ere blevne dresserede ombord – og halv Befarne).

Den [1ste] Brigades Musikkorps ankommen hertil efter 14 [Dages] Marche fra Khvn.

Oberstl. Ph. Ræder leveret en Fremstilling af det hele Kystbevogtningstjenesten lammende i, at en saakaldet Commandant er sat over denne. Ønsker at den maatte benyttes ved en Indstilling til O. C. i denne Henseende. Og det er i Sandhed paa Tiden, at denne Kystbevogtning opvaagner af sin Dvale.

Onsdag den 24de Januar. Capitaine v. Wørishøffer afgivet, paa min Opfordring, sine Betænkninger i ovennævnte Henseende (Kystbevogtningens Forhold til Commandantskabet) og den forrige Status' Historie, den han som Adjutant hos Oberst R[ye]³⁾ havde deeltaget i.

Skrivelse til Krigsministeren optaget Gaarsdagen og denne.

Torsdagen den 25de Januar. Skrivelsen til K. M. endt (Indh. see Lomme[journal]⁴⁾).

Formiddagsbesøg af Gen. Schleppegrell og Adj. Capt. Neergaard. Generalen vil indgive et Memorial til O. C. om Nødvendigheden af hans Brigades nærmere Concentration i Tilfælde af nyt Frostveirs Indtræffelse.

Venter paa Capitaine's Avancements for de Compagnie commanderende Lieutenanter.

Bemærkede, at Armeen har 5 à 6 Oberste-Pladsers Vacance (?!).

Theebesøg af Hr. Assessor Looft (Intendant). Venter for-gjæves Penge med Skirner, der var afgaaet til Assens, hvor

¹⁾ Heinr. Aug. Theodor K., Kapt., senere i 1849 Souschef v. Flankekorpset (paa Als), derefter Major ved Nørrejske Armékorps' (Bülow) Stab; 1864 Stabschef hos Meza; kar. Genltn.; 1819–1905.

²⁾ Formentl. Arthur Chr. Detl. Ludv. Greve R., Prmltn. à la Suite (d. v. s. ikke i Hæren som tjenstgørende), Amtmd. m. m. 1817–78. Var dog frivillig tjenstgørende ved Overkommandoen som Ordonnansofficer.

³⁾ Olaf R., Genmaj.; 1792–1849 ⁶/₇ fald. v. Fredericia. Om det fortræffelige Forhold mellem Rye og Officererne i hans Stab indeholder Wørishøffers Breve adskilligt. Se ogsaa foran: Biografien af Meza.

⁴⁾ Denne findes ikke i 6. Brigades ell. Als-Kommandoens Arkiv, ejheller mellem Mezas skriftlige Efterladenskaber.

den nok ei har fundet dem. (Wachs¹⁾) kun sendt dem til Korsøer).

Fredag den 26de Januar. Ross og Perle redes af Hans og Peter²⁾ ned til Skydekysten ved Ladegaarden for at forsøge, om ogsaa Ross staaer for Skud. 10de Bataillons Recruiter øvede der den spredte Fægtning. Lt. Hammeleff³⁾ af 1ste Forst. Jgs. 4de Comp. og Capitainen for samme Comp. Mathiessen⁴⁾ fandtes ved Skiveskydningen. Ridehopperne vare rolige. — Træfningen var, til Trods for den voldsomme Blæst ret⁵⁾ god.

Oberstl. Ph. Ræder kom til. Vendte med tilbage og førte mig i den gymnastiske Sal, hvor 48 Md. af hans Corps under Lt. Schönberg⁶⁾, Gymnastikdirector, øvede Bajonnet-fægtning.

Lørdag den 27de Januar. Reden paa den ydre Enceinte med Lt. Schumacher. Monteringen af E er endnu længst tilbage, den af H længst fremme, men ingen af Lunetterne kan endnu siges klar til Forsvar.

Ross viste sig aldeles raa. Dog, da Kindkjæden var sprungen, suspendede jeg min Dom.

Erkyndiget mig ved Hovedkvarteret om Møller (Senator) Matsen, der er vedblevet at være en oprigtig dansk Mand. Med denne indhentede Overbeviisning gjorde jeg den længe intenderede Visit i Møllen, traf da 3 Fruentimmer men ei Senatoren. De have (i Major Smiths⁷⁾ gamle Værelser) Lt. Lund⁸⁾ af 1ste F. J. i Qvarteer. De havde intet hørt fra Smith.

Der laante jeg en Schleswig-Holsteinsche Zeitung med den fameuse Artikel fra Frankfurth, hvori Schleswig-Holsteinismen med temmelig klare Ord antydes nær sin Undergang.

Søndag den 28de Januar. Vagtparade med Brigademusik. Café-dejeuner hos Generalen⁹⁾, der anmodede mig

¹⁾ Carl Fredr. Anton W., Chef f. Armeens Intendantur; 1798—1877.

²⁾ Hestepasser og Oppasser, ogsaa kaldet Næsby efter Fødestedet.

³⁾ Peter Henr. H., falden d. 9/8 1850 som Kaptajn, f. 1817.

⁴⁾ Christian M.; 1807—50, fald. v. Isted.

⁵⁾ D. v. s. rigtig god. Meza, der stærkt havde anbefalet Indførelse af Tapriflen, var meget interesseret i Skydningen dermed.

⁶⁾ Peter S., Kapt. i Kr. Res., Gymn. (Svømme)lærer (»Schönbergs Badeanstalt«): 1820—84. Han var en af dem, der 1848 var forfremmet fra Underofficer til Løjtnant.

⁷⁾ Hans Math. S., kar. Oberstl. (i Artill.): 1792—1879. Var afsk. p. G. a. Svagelighed, men meldte sig til Tjeneste ved Krigens Udbrud.

⁸⁾ Formentl. F. V. Lund. »[orstærknings] J.« er Fejlskrift for »R[eserve] J.«

⁹⁾ Det er Bülow.

om at besøge ham en familie¹⁾ om Aftenen. Ridetour med Schum. om D, C, B, A. Samme Ubesathed af Vagthytten ved B. Overconstabel Holm²⁾ af 4de Batterie lod sig om-sider see som Vagtcommandeur og fremstammede Und-skyldning. I D fandtes 2 Mand; 2 Mand vare til Middag og 2 paa Post; (hver Vagt er nemlig paa 6 fraværende Mand).

Fuldendt Concepten til Indstillingen om, at Depôtcom-mandanten maa ophøre at være militair Commandant, og Kystbevogtningen og Sikkerhedstjenesten underlægges Bri-gaden, og indhentet de 2de Herrer v. Ræders og min Stabs-chefs yderligere Betænkning. Omnia consentaient.

Idag ankom fra O. C. den hele Disposition A. om For-svaret ved de forskjellige supponerede Angreb over Isen. B. Signalsystemet. Conferenz med Capt. Kranold i den Anledning.

Mandag den 29de Januar. Reenskrevet ovennævnte Indstilling (Bomb. Rønnow indførte den med det samme i Ordrebogen, og jeg beholdt min Concept ad acta), og ind-leveret den. Talt med Capt. Kauffmann om de tidligere, endnu ei af Ministeriet besvarede Indstillinger og om de endnu ei af Artilleriet monterede Lunetter. Piecerne staae der for lang Tid siden, men Brisklægningen og Mon-tering af Skytset paa Barbetterne³⁾ er enten ikke fuldført eller udført.

Capt. Kranold og Lt. Good⁴⁾ kunne paa Grund af Sne-foget ei tage ud paa Signalpunkterne som aftalt.

(Bes. og Mus. om Aft. hos Krs.⁵⁾) Fr[øken] M[an] th[ey?].

Tirsdag den 30te Januar. Capt. Kranold og Lt. Good toge ud for at foretage den sidste Recognoscering med Hen-syn til Signalstationsnettet. Nogen Bistation mellem Hügel-berg og Lysabbel fandtes ei nødvendig. (De andre Stationer see Lommel[journal]).

Om Formiddagen begyndt og om Eftermiddagen fortsat paa Fuldendelse af de Afdelingerne lovede Fortifications-skizzer; derved Bomb. Rønnow.

Onsdag den 31te Januar. Fortsat Beskrivelsen og Gennemsynet af Skytsbesætningsangivelsen af Fortifications-skizzerne. Besøgt Lunetterne F og G, som ere markerede

¹⁾ Bülow havde sin Familie boende hos sig.

²⁾ Skal vist være Peter Svendsen Holt.

³⁾ Batterie, hvis Skyts skyder over Bank (ikke gennem Skydeskaar).

⁴⁾ Fredr. Chr. G., Oberst i Ing., Departementschef: 1827-80.

⁵⁾ Dr. Krüger.

med det grove Skyts paa Barbetterne. Besøgt Oblt. Ph. Ræders Gymnastikøvelser. Lt. Schönberg var syg, og Oberstlttn. foretog adskillige andre Anstands- og Commandoøvelser med Mandskabet (Brandstuen)¹⁾. Bragt begge Brødrene R. deres Fortificationsskizzer.

Om Aftenen kom Capt. Kaufmann for at gennemgaae Suppositionen ved Angreb over Isen. Capt. Wørishøffer tilstede ved den sidste Halvdeel.

Torsdag den 1ste Februar. Fuldentt Fortifications-skizzerne til 1ste og 2den Batl. og 2det J. C.

Ankomst af Ministeriets Forsikkring

- a) at Efterhaandens Uddannelse til Jægere kunde henstilles til Bataillonscommandeurenes ad libitum,
- b) at de franske Geværer saavelsom de 200 Taprifler pr. Bataillon kunde ventes medio Februar,

samt Ministeriets Tilladelse til at suspendere det Udlaan af Taprifler til andre Corps Indøvelse, hvorom Jægercorpsene anmodedes i Materieldirectionsskrivelse af ⁹/₁, 49.

(Portofrihed eller Lettelse i Porto for Pakker og Breve har Krigsministeriet i Henvendelse til andre Autoriteter (Postvæsenet og Ministerier) ei kunnet opnaa).

Fredag den 2den Februar. Med skjærpede Heste begav jeg mig (med Capt. Kranold — Wørishøffer kom efter — Schum. syg) over Hørup, Viby, Schauby til Kainæsgaard, hvor General Bülow vilde uddele de nu ankomne 8 Sølvkors til Menige og Underofficerer af 2den Jæg. Corps for udviist Mod og Conduite (?) ved Oversee. De vare udvalgte af Mandskabet selv. Dagen var straalende. Det var den Mands²⁾ Fødselsdag, der for 35 Aar siden havde her paa Øen et Militaircommando, der gjorde ham saa elsket og gav det første Vink om Als's Vigtighed for Danmark som militair Position. Jeg naaede netop Corpset i sin Opstilling ¹/₄ Time før Generalen og benyttede Øieblikket til at lade mig Officererne forestille og bevidne dem min Glæde over at tælle ogsaa dette brave Corps, paa Anerkendelsen af hvis Bravhed H. M. Kongen endnu idag gav fornyede Beviser, blandt de 5 Afdelinger, af hvilke min Brigade var sammensat, ønskende mig Leilighed til gjentagende at kunne fremhæve flere Fortjenester, som ogsaa til i det Hele at kunne

¹⁾ Samlingsstuen for Mandskabet (opvarmet om Vinteren).

²⁾ Det er Svigerfaderen Oberstl. Tschernings udmærkede Virksomhed paa Als, hvorom se »Meddelelser fra Krigsarkiverne« Bd. 8.

virke til deres Gavn og Tilfredshed. Efter Ceremonien kort Ophold i Lysabbel, Major Branners og Grev Trampes¹⁾ Qvarteer. Bat. Commandeuren erholdt Befæstningscroquet. Generalen med Følge vilde spise til Middag der. I Tand-slet, hvor Bataillonscommandeuren var fraværende, fandtes (mødtes til Hest — først mødt Capt. Lumholtz²⁾ paa en graa Hest, selv med en laaden Hue) Capt. Thrane³⁾ (1ste Bats. 1ste Comp. commd.), der gav os Frokost og paa sine og Commilitoners Vegne yttrede megen Lyst til Jægersystemet. (Ved 2den Batl. var Bat. Commd. ei af den Mening). Hjemkomst over Ulkebøll (hvor Maj. Hindenburg ogsaa erholdt sin Skizze, og Fru Krog-Meyer⁴⁾ bød os Cafe) henved Klk. 3¹/₂.

Endnu en Spadseregang ved Sundet, hvori den nye Frost ei har frembragt Spor af Is.

Løverdag den 3die Februar 1849. Wørishøffer Per-mission til Svenstrup (Igen Sogn) for at afgjøre gamle Regn-skabssager med Tropper af 3die Brigade. Oberstltn. J. Ræder indbudt mig til imorgen at se Bataillonens Dressurs nuværende Tilstand imorgen Klk. 11.

Bekjendtg. om Av., Fors., Afgang, hvori Castenskjolds⁵⁾ og Wittgensteins⁶⁾ Afgang. 5te Brev fr. m. K.

Søndag den 4de Februar. Oberstl. J. Ræder præsen-terede mig sine 4 Compagnier, opstillede i 4 Brandstuer. (Ingen Øvelser eller Greb — blot Parade!).

Dernæst almindelig Gratulation hos General Bülow, hvis Geburtsdag det var. Der Kammhr. Riegels⁷⁾, som nu boer ovenpaa, Conferentzraad Johansen⁸⁾ (!), Senator Smith, der fremstillede sig som en Neveu af sal. Kammerraad Lassen og Bekjendt af min Kone fra Store-Kjøbmagergadetiden. Med Raadmand Christiansen⁹⁾ aftalt Günthersohns Fritagelse for flere Hestes Indqvartering.

Mandag den 5te Februar. Batteriet A skal lukkes med Palissadering og gjøres som Lunetterne E, F, G, H, som venstre Fløi af det ydre Belte; derfor ogsaa omdøbes I.

¹⁾ Jørg. Dittl. Greve T., Overauditor, Amtmd.; 1807—68.

²⁾ Math. L., kar. Oberst; 1799—1886. Han havde været Mezas Lærerkollega ved Højskolen.

³⁾ Chr. W. F. C. C. T., kar. Oberst; 1802—80.

⁴⁾ Johanne Sophie, f. Görtz; 1806—90. Om Manden findes en karakt. Udtal. af Wørishøffer i »Kommandoen paa Als» Pk. No 8.

⁵⁾ Henrik Gisbert Castenschiold, Genmaj.; 1783—1856.

⁶⁾ Ludvig, Prins Sayn-Wittgenstein Berleburg, Genmaj.; 1786—

⁷⁾ Hans Chr. R., Oberst og Civilguvernør paa Als, Hedesagsmand; 1793—1861.

⁸⁾ Friedr. Heinr. Chr. Johannsen, Amtmd. i Haderslev; 1781—1851.

⁹⁾ K. L. Christiansen, Raadmand (Senator) i Sønderborg.

2det Brev til m. K. (Brevet til m. K. besørgede Capt. K . . .¹⁾ med Geiser, der i Aften ell. Morgen tidligt afgaaer til Khvn. paa faa Dage). Indbydelse fra General Bülow²⁾ til Middag paa Augb. den 7de Febr. Klk. 4¹/₂. — Redactioner hjemme.

Tirsdag den 6te Februar. Indstilling om Kapper, Vaabenfrakke, Klædes Trøje, ledsaget af de 5 Afdelingers specielle Vota, indgivet.

Lt. Lehmann³⁾ viist mig sin Signalbog, forklaret dens Indretning og tilbuds praktiske Udviisninger en af Dagene.

Ordene findes med deres Stamstavelse i alfabetsk Ordene, hvert forsynet med et Løbenummer fra 1 til 99 × 99 = 9801 paa hver Pagina, der ligeledes fremskride fra 1 til [Sætningen ikke fuldendt].

Ovennævnte Indstilling fra Brigaden lyder saaledes: [udeledes her].

Onsdag den 7de Februar. Conferenz med De Hrr. Wørh. og Kr.old om videre Forholdsregler ved muligt Angreb over Isen. — Afbrudt fordi det var Kammerherre Riegels Geburtsdag, og fordi de Herrer saa vel skulde gratulere der, som aftale Touren til Augustenborg-Dinéen⁴⁾ med Capt. Kauffmann.

Sendt skriftlig Undskyldning og Beklagelse til Generalen og mundtlig Undskyldning ved Adjutanterne til Herr v. Riegels. — Schumacher holder ogsaa Stuen.

Lt. Bauditz⁵⁾ her for i Generalens⁶⁾ Navn for at »overdrage mig Overcommandoen i hans Fraværelse!«

Det er en Oversvømmelse af Fester idag. Skipperlauget eller Gud veed hvilket Laug celebrerer Gud veed hvilken Fest og skyder med smaa Kartover.

Skilderhuus er endeligt kommet for Døren.

Svaret Mjr. Bruun⁷⁾ paa hans 3 Breve af 2den, 22de og 26de Januar. (Kan nok først afgaae i overmorgen!!!).

¹⁾ Krenchel?.

²⁾ Synes at være Fejlskrift for »Schleppregrell«.

³⁾ Vilh. Otto Vald. L., Oberst i Ing. korpset; 1817—94.

⁴⁾ Hos General Schleppregrell. Wörishoffer fortæller om den flotte Middag. Der var Musik af Brigadepellet; Sang, hvorved navnlig Oberstln. Fuhrmann og Lt.n. Saabye udmærkede sig. (Hans Christopher F., kar. Oberst (Artillerist); 1798—1856. Ove Chr. Fredr. S., Oberst (Infanterist); 1816—99. Begge disse Officere var meget musikalske og kendt i Hæren for deres Fornøjelighed).

⁵⁾ Peter Jac. Fredr. B., 1849 Adjutant ved Flankekorpsen p. Als (Bülow), 1850 som »Den sande Bauditz« ved Mezas Stab 1850—51; 1817—1864 som kar. Major død. saar. 18. Apr. ved Dybbøl.

⁶⁾ Bülow.

⁷⁾ Eusebius B., kar. Oberst; 1798—1875. En af Tidens typiske, umaadeligt skrivetne Artilleriofficerer. Han havde færdedes meget sammen med Meza un-

2det Brev til G[eneral] H[ansen] begyndt. —

Torsdag den 8de Februar. Fortsat Conferenz med Adjutanterne om Isangrebene rette Forstaaelse. Tillige om Kysternes Besætning om Sønderborg med Poster af Brigadens Mandskab. Sendt dem paa en Ridetour til nærmere Beskuelse af Kyststrækningen herfra op mod Arnkiel (i Forbindelse med Maj. Hindenbgs der udsatte Poster).

En Skildvagt ankom til min Dør fra 10de Bataillon.

Skrivelse til Genr. Hansen¹⁾ fuldendt og afsendt. 2det Brev til G. H. kostede 3 Mk. 3 Sk. dansk!

Fredag den 9de Februar. Først ombord paa Skirner hos Lieut. Seidelin²⁾ og spillet en Romance paa et Hornungsk Piano.

Udflugt til Ladegaardskysten. Capt. Falkenskjold exerceret Recruter af 10de Bataillon. Svingninger og Opmarcher. Quarréformering. Betragtet Skyde- eller Sigtmaskinerne i Skydehytterne.

Skive udbæres til Skarpskydning for Espingolerne imorgen mellem 12—1.

Sidste Conferenz med Capitainerne om Kystposter og Vagter.

Lang ministeriel Befaling om Armeens Organisation fra 1ste Marz — Nørrejylland Corps Genl. Krogh³⁾, Flankecorps Genl. Bülow. 3die Forst. Batl. skal igjen, ist. for 10de Linie Batl.⁴⁾ tilhøre 6te Brig. Oppassersagen⁵⁾ tilbageviist ubønhørlig. Altsaa ude med Hans.

Expederet en Masse Ansøgninger og andre Sager til Overcommandoen.

Løverdags den 10de Februar. Besøg af Maj. Branner, der undskylder sig med Hensyn til de 2 ældre tjente Officerer, han if. Ov. Cdo. Befaling fra igaar skulde afgive til 1ste Forstærkningsjægere.

Visit af Provst Boysen⁶⁾ i Anl. af Gudstj. imorgen. 300

---

der dennes lange Udenlandsrejse i Trediveerne og stod Meza nærmere end ellers Artilleriofficere.

¹⁾ Chr. Fredr. H., Genltn., Krigsminister: 1788—1873. Om hans Forhold til Meza se den indledende Biografi.

²⁾ Peter Anthon S., Kommandør i Flaaden: 1814—72.

³⁾ Gerh. Christopher v. K., Genltn., Sejrherrn v. Isted: 1785—1860.

⁴⁾ Hvorved Obltn. Jac. Thode Ræder gik over til en anden Brigade.

⁵⁾ Hidtil havde Officersoppassere, Hestepassere o. l. været afgivne af Kombattantklassen; men Krigsministeriet havde nu anordnet, at der skulde afgives Trænkuske, Militærarbejdere til saadan Tjeneste, hvad der havde vakt megen Uvillie blandt Officererne.

⁶⁾ Carl Chr. Boisen. Feltprovst, Stiftsprovst: 1804—66.

Md. Morgen. 300 Md. Efterm. Halvt af 10de Btl. og halvt af 1ste Forst. Btl.¹⁾.

Sendt Overc. en Afskrift af Brigadebef. af D. D., hvorved 2de Vagter udsatte af Brigaden (Slottet — Baadsagergaard) fra imorgen af skulle, deels om Dagen, deels om Natten besørge den ved Dagsbef. af $\frac{6}{8}$ Brigaden underlagte Kystbevogtning og Sikkerhedstjeneste. — Eftm. Vis. hos Fr. Kr[üger?] -- Fr. M[an]th[ey?] ²⁾ hentet. Musik. Fremmede: Command., Fru og Frk. Wahrendorff³⁾. U. dann Gott bef[ohlen] Klk. 8.

Søndag den 11te Februar. Formiddagen hengik med Revision af indkomne Sager og med Skriverier.

Deux notes du ministre de la guerre: Une pour le mj. Walther. M. de Wickede⁴⁾ ne l'avait pas trouvé assez au fait des détails de son bataillon; ses armes (fusils) n'avaient pas été bien tenues sous ce rapport de la propreté. (Envoyé sous seing pur⁵⁾). Une pour le Lt. Col. J. Ræder. Ses recrues avaient manqué de tenue; même blâme sur la malpropreté des fusils (De même).

Efter Bordet Besøg paa I, paa hvilket jeg dog endeligt engang i Hytten B fandt alle 4 Artillerister tilstede (2 Md. paa Post i I, A og B). Trace double et particulière, der nærmere maa omspørges. — Ogsaa et Besøg til Vagten paa Baadsagergaard. — Maagen laae ved Smidts Bro⁶⁾, ankomne fra Assens. Geiser ventes først i Morgen. Posten er udebleven og uregelmæssig.

Brigademusiken blæste Kong Christian upaaklageligt. I Aften har Kellermann⁷⁾ givet Concert paa Raadhuset. Lt. Schumacher meldt frisk.

Capitainerne som sædvanligt til Middag i Ulkebøll.

Om Aftenen et Stykke i Dufours⁸⁾ Mémorial sur les travaux de Guerre.

Yderst romantisk Beskrivelse af en Redoutes Angreb og Forsvar.

3die Brev til min Kone.

¹⁾ Hørte til 2. Inf. Brig.

²⁾ Frøken Thekla Manthey: 1809--88; Datter af Etrd. Carl Fredr. Poul M., Amtsforsv. i Sønderborg, d. 1858.

³⁾ Gust. Ad. Vilh. W., kar. Kommandørkapt. (i Fl.), Overlods i slesvigske Distrikt: 1788--1879.

⁴⁾ Joh. Wilh. W., kar. Oberst; 1788--1881.

⁵⁾ Alene med Fremsendelsespaategning, uden Kommentar.

⁶⁾ Den saakaldte Nordlige Bro.

⁷⁾ Brigademusikdirektør.

⁸⁾ Guillaume Henry D., schweizisk General: 1787--1875.

Mandag den 12te Februar. Tracasserier med Batalionerne fordi O. C. har ladet dem paamine om Indleveringen af Status af Ambulancevæsenet til Brigadelægen, uagtet de alt efter Sigende den 8de have indleveret dem. Havde de if. Brs. Bef. af [16. Jan.] gjort dette igjennem Brigaden, saa havde denne immédiat kunnet oplyse O. C. om sin [!] Feiltagelse eller Brig. Lægens Forsømmelse.

Besøg ved Espingolskydningen og paa Batterierne D og E. Medhavt Lt. Schum. Sourd muet. Lærkesang paa Ladegaardsmarkerne. Stæren skal ogsaa være kommen.

Eftermiddagstour, hvorpaa 1ste Forst. Jægeres Recruter øvedes i Signaler, hvoraf de endnu kun forstode faa eller ingen ¹⁾. Skrevet til Aalborg til min Broder Carl ²⁾.

Tirsdag den 13de Februar. Morgenridt til Ulkebøll for at tale med Maj. Hindenburg. Han ønsker for Jægerdressurens Skyld, den han nu synes mindre abhold end i Begyndelsen, at indlægges paa Sønderborg Slot, naar Oberstl. Ræder fortrækker. Schum. hilste paa sit gamle Qvarteer. Damerne tilbød deres sædvanlige Gjestfrihed og som sædv. forgjæves.

Nye Doleancer fra 10de Bat. om Misforholdet paa Slottet med Commandanten her, der imod Bats. Forbud tillader Sildekjerlinger at sælge paa Slottet og giver dem Tegn, hvori staaer . . . Commandantskabet paa Als!

Papirernes Masse i stigende Progression. 6te Brev f. m. K. $\frac{7, 8, 9}{2}$.

Onsdag den 14de Februar. Foranlediget især ved 10de Bataillons omstændelige Klage over at være mindet med Urette om Indl. af Ambulance Lister redigeret en Admonitionsskrivelse til samtlige Afdelinger af Brigaden, og hvori vises:

1' At Afdelingerne have forsømt if. Br. Bef. af $\frac{16}{1}$ at indsende disse Lister gjennem Brigaden, der altsaa ei kunde vide, hvem der havde, og hvem der ikke havde indsendt dem til Brigadelægen;

2' At mindre Omstændelighed og Korthed i Fremtiden ønskes ved slige Erklæringer og Svar, tilligemed mere Velvillie og mindre Susceptibilitée.

¹⁾ Øvelserne og Bevægelserne under Fægtning udførtes paa Hornsignaler.

²⁾ Carl Villh. de M., Generalens Halvbroder, Prof., Stiftsorganist i Aalborg: 1820 1911. Gift med Julie, f. Feyerschou, død 1905.

W. her om Aftenen. Romancer ved . . .¹⁾.

Torsdag den 15de Februar. (Stormen havde været hele Natten og vedblev med afvejlende Heftighed til mod Natten. Skirner, der agter sig til Fredericia — efter Sigende for at bringe K. M. hid paa Tilbagetouren, vovede sig ei paa Veien).

Besøg paa Comm. Comptt. Conf. med St[abs] Ch[efen] om Forholdet mellem Brigaden og Afdelingerne og om Nødvendigheden i, at disse ikke, ved saa tidt at henvende sig directe til Overcomm., sætte Brigaden i den Stilling at være tout bonnement deres Expeditionscomptoir. — Læst Gr. Arthur Rewentlous Redaction af et Svar til Stedmann²⁾ i Anledning af dennes Forkyndelse af Landesregieringens Afspærringssystem. Særdeles vel redigeret.

Visit hos Generalen, der var opbragt paa Jacob Ræder, som alle. Van Deurs³⁾ sprang høit i Luften, da han erfor Jacobs Afgang til Tredie Brigade.

Capitaine Müller⁴⁾ af 10de Batl. gjort en Undskyldning, fordi han havde overseet sit Navn som du jour i Ordrebogen.

Eftermiddagsvandring til Lunetten I med sine uhyre Traverser. Palanquen⁵⁾ er næsten færdig, men Skytset ei monteret.

Visit af Maj. Jessen.⁶⁾ Bragte Nyheden om Oberstl. Flensborg⁷⁾ som Stabschef her. Meente, at Bruun⁸⁾ skulde ansættes i Staben her (usandsynligt). Fuhrmann skulde til Fyen. —

Siden bragte Wørishøffer den uvelkomne Tilsats, at Kranold skal være Stabschef ved den 2den (Oberst Wickedes) Brigade.

M[ajor] Jessen bragte Hilsen fra K. M. a) At han havde modtaget begge mine Breve. b) At han vilde svare. c) At han snart selv kom til Als. d) At han var ifærd med at bryde Vaabenstilstanden. Très-bien!

1) Wørishøffer skriver denne Dag: de Meza indbød mig til Thee i Aften: men jeg maatte desværre afslaa, da jeg skulde have L'hombre. »Hos ham vilde jeg have hort Guitar og Sang. Ganske vist lutter Solo, thi han var, som altid, alene.« [L'hombren maa saa være gaaet af efter Besøget hos Meza.

2) Tysk Rigskommissær i Hertugdømmerne.

3) Carl van D., Overlæge: 1800—62.

4) Carl Gust. Møller, kar. Oberst; 1809—78.

5) Pæleværket.

6) Tycho J., kar. Oberst; 1799—1857.

7) Carl Jul. F., Genmaj., Krigsminister; 1804—52. I Hærens Arkiv haves en lille Samling Breve fra og til ham.

8) Eusebius B.

Fredag den 16de Februar 1849. Expederet den af Intendanturen forlangte Troskabsed som Oberstlieutenant (2 Maaneder efter at jeg var blevet Oberst), tilsendt gjennem Brigaden ¹⁾ og Regimentet ²⁾. Efter lang Hesitation bestemt mig til at datere den: Kjøbenhavn den 5te Decem-ber 1848, uden hvilken Antidatering den maatte blive meningsløs.

Ifølge Parolfbefalingen omgjort, at der skal være en Artilleriofficer i begge Corpsers Stabe.

Derimod kommer Mjr. Bruun til Flankecorpset som høistcommanderende Artilleriofficer — (Hvem da paa Als?). Fuhrmann skal være H. C[ommand.] Art.off. i Fyen og i Nørrejylland, naar N[ørre] J[yске] Corps rykker ud af N[ørre] Jyll. Kranold skal rigtig til 2den Brigade; og jeg har Valget (??) af en anden Adjutant. —

Spadsetour til Ulkebøll og set Maj. Hindenburgs ene Comp. exercere. Paa Tilbageveien paany admireret Lunetten H's imponante Beliggenhed. Besøgt den. Skildvagten, en Artillerist af K[rigs] R[eserven] fra 1847, modtog paa Begjering en Lection i Omegnens Topographie. Han stod første Gang Post.

*Lieutenant Baland*³⁾ her for at anbefale sig som Adjutant sous la promesse de discrétion inviolable.

Oberstl. Ph. Ræder vil have Lt. Jæger⁴⁾, der er Lt. i K[rigs] R., recommenderet til Linien. Lovet Bistand paa Grund af hans roste Duelighed og hæderlige antécédents.

Løverdags den 17de Februar. Skriverier til Klk. 12^{1/2}. Tour til Klk. 1. Fortsatte Skriverier til 4^{1/2}.

Besøg af Oberst Schlegel⁵⁾ med Hilsen fra K. M. Obersten gaar til Hamborg i en quasi diplomatisk Sendelse og medtager Capt. Klingsey⁶⁾, Command. for 1ste F. J. 1ste Compagnie. Besøg af Maj. Walther sans autre but il paraît *que de me montrer, qu'il travaille assidument au règlement des chasseurs.*

Tour til Skydepladsen, hvor 1ste F. J. skjøde med Tapgeværer i stærk Blæst. Derfra gjennem Sønderskov til Hørup-veien og hjem forbi Lunetten E og Møllen paa Skraa-veien.

¹⁾ Artilleribrigaden.

²⁾ 1ste Artilleriregt.

³⁾ Meza var kendt med Balands Forældre.

⁴⁾ Peter Fredr. Andr. J., af Krigsreserven, Kapt.; 1815–73.

⁵⁾ Carl Otto Emil S., af Ing., kar. Genltn.; 1794–1864.

⁶⁾ Peter Edv. K., Topografen, Oberst; 1817–87.

Skrivelse fra Intendanturen (Armeens), hvori det meldes Brigaden, at Intendanturen paa Als har modtaget 10 Rdl. til Bomb. Rønnow for den Assistance, denne har ydet »Artillerie- og Constructionscommissionen« ved dennes Forsøg betræffende nye Haandskydevaaben. Man er saa habil at udelade Dato af Forsøgene.

Søndag den 18de Februar 1849. Klk. 9 afgik Maa-gen gennem Sundet. Klk. 11 redet til Bivaanelse af 1ste Forst. J. Cps. Exercice. Corpset evolerede første Gang samlede. En kort Henvendelse til Officererne, der præsenteres [!] mig af Commandeuren. Derpaa til Lunetten I, der nu er fuld monteret og færdig med sin uhyre Travers og en solid Palanque.

Generalen synes endnu ikke at have opgivet Ideen om at stille Ræder (Jakob) for en Krigskommission.

Major Hindenburg afstaar mig généreusement og meget artigt sin Adjudant Lt. Baland og udbeder sig kun at beholde ham til 1ste Marz.

Bes. hos Lt. Gandill. Fruen syg. Hornungsk Piano. Forsøgt med Behag.

Færgen, der var sat fast paa Grund ved det Sundevedske, kunde ei laases til sædvanlig Tid.

Mandag den 19de Februar (Fastelavns). De bunteste Fastelavnsriis bæres af Børn af begge Kjøen i den ene Haand, medens der paa den modsatte Arm hænger en lille Kurv med Fastelavnsboller.

Herr Hauptmann Schrøer (Schrøher?) derovre i Sundeved, fortrædelig over, at man igaar havde nægtet at skjænke for ham nede ved Færgen, lod en Rad spanske Ryttere ødelægge.¹⁾ Derpaa sendte man først et Skud fra Mercurius og med det samme en Jolle, Baad med Karonade over for at gjøre Ende paa dette Uvæsen. Paa denne Jolle blev der skudt af de fjendtlige Jægere; flere Kugler faldt om, en gik igjennem Sluppen. Nu faldt endnu et Par Skud fra Mercurius, hvorpaa de toge Flugten. Siden sendtes Lt. Bauditz over som Parlementair og traf Herr Schrøer meget entrüstet, med uddragen Sabel, som han bad ham stikke ind. »Also ist [!] der Krieg begonnen?! — Darüber habe ich mich nicht zu erklären. Sie aber haben den Bedingungen des Waffenstillstandes zuwider gehandelt, indem Sie unsere

¹⁾ Wörshøffer fortæller den 20. udførlig om Schrøers »Fastelavnsløjer«. Aug. S. var Kapt. i 3die Slesv.-Holst. Jægerkorps.

spanischen Reuter zerstört haben.« — Flere af os gik i en Baad for at gjensee vore Brohoveder, til hvilke imidlertid 100 Mand vare oversatte ved Færgeren. Vi udbrød Skydehullerne i den udadvendende Deel af det grønne Huses øvre Etage. Folkene af 1ste Forst. Jægere under Lt. Jæger vare muntre paa Banquetterne af Brohovederne og begjærlige efter Sammenstød. Men ingen viste sig. Tropperne kaldtes tilbage, og Mercurius lagdes over mod den anden Kyst (??).

Saa endtes denne Fastelavn
Til mere Spasz end Gavn.

Modtaget Indbydelse til imorgen Aften fra Etsrd. Manthey. Et provisorisk Ja.

Tirsdag den 20de Februar. Fra Lunetten I sees en enkelt Post, den de fjendtlige have udsat siden igaar i Direction mod Sattrup, fra hvilken Kant den ogsaa afløses.

Fortsat det Brev, jeg igaar begyndte til Frøken Sleger¹⁾. Spadseretour til Lunetten I. Mødt til Hest: 1' Oberstl. J. Ræder, 2' Gen. Bülow. — Eftermiddagsbesøg paa Brigadebureauet.

I Aften giver 1ste Brigds. Musik sin 1ste Concert paa Raadhuset.

General Bonin²⁾ havde sendt en Adjutant med en Undskyldning. Det var især Musketsalver¹⁾; det havde Herr Schrøer rapporteret: »dasz man eine ganze Musketensalbe unsicher abgefeuert hätte!« — Han tænker ei paa Jakob von Thyboes: Das war eine grausame Salbe. Hvad Schrøer angik, saa var det »das junge Blut«, der maatte tjene til Skjæmbret. Gen. Bülow meente, at Capitainerne dog vel i Reglen ei vare saa blodunge. — Capitainen skulde blive alvorligt tiltalt og straffet — han var foreløbigt arresteret; men man forlangte ogsaa den straffet, der havde løsnat det første Skud. Generalen kunde ei tjene ham. Det var ham selv — Ja, men Geværskuddene — Intet var faldet. Nye Forsikringer om Status quo ante.

Lieut. Schram³⁾ af 2den Btls. 4de Comp. meldte sig hjemkommen fra Permission til Kjøbenhavn.

1) (Som ei blev affyret — ei et eneste Geværskud).

2) Formentl. en Slægtning af afd. Regimentskvartermester Stæger ved Artilleriet i Kbh. En Justrd., Finans-Hovedkasserer R. C. Stæger boede Frederiksberg Bredegade 25.

3) Eduard v. B., preuss. General, Kommandør for de preussiske Tropper i Slesvig 1848. senere kommand. Gen. over den Slesv.-Holst. Hær indtil 1850; preussisk Krigsminister; 1793—1865.

3) Joh. Fredr. Wilh. Schramm. Pmilt. i Krigsres.: 1813—57.

Onsdag den 21de Februar. *Fuldendt Brevet til Krigsministeren*. Skriverier hele Dagen. Om Eftermiddagen Ronde om Lunetterne F og G og Besøg hos Mattsen i Møllen. Han er ligesaa misfornøiet med Klimatet paa Als som jeg (skjøndt Indfødt).

Undskyldning sendt til Etatsr. Manthey. Jeg var ingenlunde indrettet eller oplagt til Soirée. 7de Br. fra m. K.

Torsdag den 22de Februar. Skriveriers Mangfoldighed. Om Eftermiddagen Besøg. 1' Paa Commandocomptoiret, hvor jeg læste Bonins Svar. 2' Til Generalen, hvor der forefaldt lidt officielt og lidt med Damerne.

Brev fra C. Christiansen¹⁾, der ønsker at slutte sig til min Brigade fra 1ste Marz og følge den som Veiviser, Secretaire o. s. v., uden andet Vederlag end Qvarteer for sig og sin Hest.

Sendt min Kone Brev tilligemed Krigsministeren. Beroliget hende med *Hensyn til Rømer*. 3die Brev til K. M., 4de Brev til m. K.

Erholdt 50 Østers med en Billet f. m. K., hvoraf sees, at Viin er afgaaet med et Dampskib (form. Hekla, der alt-saa er i Fredericia), førend Dyrene.

Brev til O. C. om Valg af Lt. Baland som Adjt.

Fredag den 23de Februar. Melding om, at Abderiterne²⁾ have skudt fra Land ud paa et Fartøi, der Nord fra styrede paa Sønderborg. (Incorrigibles!). Capitaine Kauffmann og Kranold avancerede til Captr. af 1ste C[lasse]. Lang Parolbefaling om forskl. Personnel- og Materiel-Tilberedelser til Krigens Begyndelse. Depôternes Inddragelse befl

Besøg om Aftenen af Maj. Branner, der var consterneret over Depôternes Transport, hvorved det permitterede Mandskab, istedetfor at afhente deres Klæder og Vaaben ved disse, nu, i egne Klæder og paa egen Haand ankomme hertil, Vaabnene givne til Priis for Hastværks Nedpakning og Ødelæggelse. — Bes. af Ph. R[æder].

Aftale med Wørishøffer, der erkyndigede sig paa Hovedquarteret, om ingen Hjelp var at vente. Men Generalcom-

¹⁾ Frivillig Johan Casp. Christiansen »tillægges [7/8 1849] Sekondløjtnants Karakter, dog uden Anciennitet og uden at henhøre til Armeens Detail« — en paa den Tid yderst sjælden forekommende Udnævnelse. Efter Andrøgende udkig han af »Hærens Personnel« i Juni s. A. Han tilhørte den store Købmands-slægt C. i Flensborg m. m., og hans Hustru, Anthonie, var af Tscherning-Slægten og Søster til Ordonnoff. Schumacher. Se iøv. under 16. Marts.

²⁾ D. v. s. Molboerne, her de Fjendtlige.

mandoerne havde alt meleret sig i Sagen, som derved synes irreparabel. Jeg havde lovet Maj. Br[anner] at skrive til Ministeren.

Løvedag den 24de Februar. Capt. Wørishff. var redet til Lysabbel for at bringe Maj. Branner Hiobsposten. Imidlertid havde dog O. C. taget nogle beroligende Forholdsregler med Hensyn til Folkenes fælleds Indskibning.

Brev til K. M. med 4 §, 28, 29, 30, 31 (v[ide] L[omme] J[ournal]), hvoraf den første om Christiansen ¹⁾, den anden om Depôterne — *Vadskede Gulv (hvoraf Forkjølelse) hos Gandils. Aftenmusik hos Krügers med Frøken Thekla* ²⁾, hvis *Geburtsdag det var*.

Melding fra Oberstl. J. Ræder, at han imorgen uddeler 8 Dannebrogskors til Bataillon.

Søndag den 25de Februar. Excursion matinale for at overvære Decorationsceremonien ved 10de Bataillon ³⁾. Denne forbi, Galopade gennem Sønderskoven og tilbage gennem Sundsmark. (Farlig Overgang ved Stenen paa Skrænten mellem Skydelinien og Skoven). Overalt detestable Veie. Holdt ved Overførsterens, Königs, Gaard ⁴⁾. *Gl. Zylphen* ⁵⁾, *smukt Menneske*.

Tilbagesendt Lt. Gandill sine Prospector af Habana og Matanzas. Palacio del Béjucal; Iglesia del Béjucal.

Rygte om Brigadens Forflyttelse nord paa??!! Dieu sait comment? pourquoi? et par qui?

Svar til C. Christiansen (Adr. Rink & Matthissen ⁶⁾, Kbhvn.), at han er velkommen o. s. v.

Besværing af Overlæge Ørsted ⁷⁾ af 1ste Forst. Jægere over at blive efter sin Mening haanligt behandlet ved at stævnes til Møde ved Parolen 3 Gange om Ugen med Forpligtelse at medbringe hvergang en Liste over Qvarteersyge, hvilket efter hans Angivende ei skal være Brug ved noget andel Corps (?? !!).

Stigbøilen havde slaet mig foran ved Afstigningen foran Skoven. Smerter og Ængstelser. Besværlighed ved at gaa paa

¹⁾ Joh. Casp. C.

²⁾ Datter af Etatsr. Manthey, Søster til Fru Dr. Krüger; 1809—88.

³⁾ Den gav Anledning til et af Jac. Th. Ræders sædvanlige ubeherskede Udfald mod Meza.

⁴⁾ I Sønderskov.

⁵⁾ Ernst Fredr. Z., Genmaj.: 1766—1835. Overførster König har formentl. haft et Portræt af Z.

⁶⁾ Rink & Mathiesen, Handelshus i Kbhvn., Kg. Nytorv 212.

⁷⁾ Søren Christian Ø.: 1812—95.

Spadsereturen. Gaaet omkring Lunetterne F, G, H og Batterierne C og D. Møde med Frøkenene Johansen¹⁾ i talrigt Herreselskab.

Mandag den 26de Februar. *Fortsat mit Svar til Frøken Steger.* Brigadelæge van Deurs siger, at *Overlæge Ørsted har Ret og Filip Ræder Uret?!.*

Eftermiddagsbesøg hos Lieutenant Schumacher, der har Feber og holder 20 Graders Varme. — Dernæst Besøg hos Generalen, der har faaet Afslag paa den nye restrictive Indstilling om Oppassere. Ogsaa Brigadelægen, der havde søgt om at faa sin fri paa Grund af at hans (dennes) Helbred ei tillod ham at gaa med som Combattant.

Erholdt Vished om Rygtet, der circulerer, at 6te Brigade skal forflyttes Nord paa og 3die S. paa. Det skal skee i Begyndelsen af Marz.

- 1) Fordi Brigaderne maae samles (?).
- 2) Fordi dette ei kan skee med Hensyn til 10de Bat., der har Recruiter at dressere, uden at de andre Bat. af 3die Br. kommer til den (?).
- 3) For at faae 1ste Bataillon forlagt (Kulsvierne), fordi der indkomme saa mange Besværinger over deres mange Excesser. Altsaa maa den til Nordborg (?!).
Le tout paraît un arrangement de famille²⁾.

Tirsdag den 27de Februar. Besøg hos Generalen, der efter Krigsm. Bef. vil inspicere 1ste Bat. imorgen Klk. 11, og udbedet mig dispenseret for at være tilstede. *Smerter hele Natten i Underlivet, som jeg om Aftenen havde gned[et] med Kampherolie. Svingel o. s. v.*

Militair Kirkeceremonie for et Monuments Opreisning for de Faldne.

Besøg hos Oberstl. Ph. Ræder. Conv[ersation] om Overlægen Ørsted og hans griefs.

Fortsat min Skrivelse til Frøken Steger. Fodbad.

Onsdag den 28de Februar. Besøg af Capitaine Baggesen³⁾. Lieutenrne Buntzen⁴⁾ og Thestrup⁵⁾ ere blevne Riddere, men Dorn⁶⁾ ei (?).

¹⁾ Amtmd. J.s Døtre.

²⁾ For at General Bülow's Familie kan blive samlet i Sønderborg. En Søn var Adjutant hos Schleppegrell.

³⁾ Joh. Peter B., af Art., kar. Major; 1800—53. Det var ham, der blev fang. ved Øvre-Stolk.

⁴⁾ Camillo B., af Art., kar. Major; 1817—63. Han stod 1848 ved samme Batteri (Jessen) som den af Meza særlig fremhævede Bombarder Bøvig — bl. a. ved Oversø.

⁵⁾ Ernst Emil Schack Th., af Art., Oberst i Forstærkn.; 1824—93.

⁶⁾ Henr. Ernst Vilh. D. af Artill., Prmltn.; falden i Fredericia 1849. Var ligesom de to foran nævnte særlig fremhævet af Meza 1848.

Spadseret om Eftermiddagen paa de vaade Bakker. Bes. hos Krügers. Alpenhorn. Fru Leisner ¹⁾ ass[istente?]. Fr. Kr[üger?] til Skuespil.

Generalen har været tilfreds med 1ste Bataillons Holdning og Compagnie-Jægerexercice.

Capit. Wørishøffer bringer den Efterretning, at intet Qvarter er at opdrive i det Nordlige uden paa Augustenborg tæt ved Receptaclet for de af Typhus Hensøvede.

Torsdag den 1ste Marz. Fuldentd og afsendt Brevet til Fr. Steger. — Skrevet til K. M. § 32, 33. 32 om *Brigadeskiftet*, 33 om Dorn og Götzsche ²⁾. Vandring til Lunetterne H og G

Svingel og Smerter over Ryg og Lænder vedvare. Brev til Fr. St. Brev til K. M. 10de Brev fra m. K.

Fredag den 2den Marz. Trainkudskene ³⁾ ere alt i Anmarche.

Anmodet Brigadelægen v[an] D[eurs] om at gjøre Anstalter for, at en Forandring gjøres med de af Typhus Dødes Henstillelse ved Palaiet paa Augustenborg. — Bes. af Capt. Aschelund ⁴⁾, der commd. Hekla. Mener at Hertugen og Prindsen af Noer skulde simpelthen hænges. Ogsaa af Lt. Proezilius ⁵⁾, der vilde indbyde mig til Bal paa Raadhuset. Entrepreneurer han og Lt. Schumacher (!).

Fm. Besøg hos Lt. Lehmann, der er indlogeret par trop modestement hos Raadmand Christiansen ⁶⁾. Ude.

Eftm. Tour over Olie-Møllebakken ved Stranden ved Baadsagergd., derfra tilbage til Batt. C og D, ned ved Kirke-trappen, hjem ad Strandgaden. *Touren bekom ilde. Smerterne over Lænderne og Svingelheden tiltage.*

Løverdag den 3die Marz. Morgenconferenz med v[an] D[eurs]. Har indledt Foranstaltninger med Hensyn til Henstillingen paa Palaiet.

Samme Tilstand med Lænder, Ryg og Svingelhed.

Oberstlieut. J. Ræder meldt sig paa 10de Batlns. Vegne som afgaaende fra 6te til 3die Brigade. Pr. Lt. Baland meldt sig som Adjutant ved 6te Brigade.

Med Oberstlieutenanten skal der ellers være Ugler i Mosen,

¹⁾ Formentl. Borgmester Christopher L.s Frue.

²⁾ Jul. Vilh. Theodor G., Kapt. (Art.); 1818—49, dodel. saaret %.

³⁾ Altsaa de ny Oppassere.

⁴⁾ Richard Aschlund, Komm.kapt. i Fl., Lodsinsp.; 1800—63.

⁵⁾ Christoph Peter Jul. Proezilius, Prmltn. i Fl.; død 1860.

⁶⁾ K. L. Christiansen, Raadmand (Senator) i Sønderborg.

fordi han — før Tiden — har kommanderet Lægernes Op-
passere til Eksercis, ja endog arresteret en af Lægerne, der
havde beholdt sin hjemme.

Kammerherreinde Holsteins¹⁾ [Tjener?] (forhen Capit.
Faaborgs²⁾) var her hos Hans. Han er fra 45 og indkaldt
(fra sit Oppasserskab til 10de Bataillon, hvortil han som
Nordslesviger (fra Haderslev — egentligt fra Aller)) hører.
Anecdoter (fortalte ham i Assens af sin Moder) om Dren-
gene i Aller, der uniformere sig, gjække den tyske Gaard-
mand Petersen og lokke Dragonerne, der vilde fratage dem
deres Fane, ud i et Skovmorads.

Søndag den 4de Marz. Ridt med min Ordonnance-
officcer til Kjær og Rønhaf. Besøgt flere Jordhyttetomter
og Kystbatterierne lige over for Puncterne mellem Suur-
lykke og Sandbjerg, saa og beseet Signalanstalterne ved
Rønhaf.

Møde paa Gaden med Kmmhr. Riegels' Adjudant³⁾, der
bragte Indbydelse til Dinée imorgen Klk. 5 hos Raimuths⁴⁾.
Foreløbigt svaret Ja. *Ridlet bekommet temmelig vel.*

Aftentour om Havnen, Hekla, Espingolépaulementet og
i Slotshaven, hvor en uformodet Lævandring opdagedes. —
Besøg hos Kmmhr. Riegels. Ude.

Ladet udgaa Avertissement til Bataillonerne, at jeg i
Løbet af 8 à 14 Dage agtede at lade mig dem præsentere.
Begyndelse imorgen med 2den Batl. Klk. 12.

Mandag den 5te Marz. Op Klk. 6. Generalen inspi-
cerede 1ste Forstærkningsbataillon⁵⁾ paa Ladegaardsmarken
Klk. 9. Været tilstede ved Compagniepræsentationen. Der-
paa til Kjær, hvor en Art Specialrevue holdtes over Com-
pagnierne. *Faldt temmelig tyndt ud, især Kaptain Wittrocks⁶⁾*
Kompagnie, hvis Jægerkjæder vare under al Kritik. Sendt
skriftligt Undskyldning til Kammerherre R. med Hensyn
til den Raimuthske Dinée. Brev til m. K. med Gr. Arth.
Reventlow, der reiser imorgen med Hekla til Kjøbenhavn.

Min Skildvagt holdt mig vaagen til henved Midnat.

Tirsdag den 6te Marz. Tour til Fods paa Ladegaards-

1) Formentl. gift med E. F. v. H., Major, Postmester i Flensborg, Kmhr.

2) Theod. Chr. F., kar. Oberst: 1814—64, død. saar. ²⁹/₆ p. Als. Gift med Johanne
Ida Math. v. Scholten, født Christensen, om hvem se Ræder 197 f.

3) Drescher. Avancbek. ⁹/₁₂ 1850: Corpsadjutant ved den nu opløste Landbevæbn.
p. Als. Hænr. Chr. Carl Drescher tilhænger's Løjtnants Character.

4) Raimuths Hotel i Sønderborg.

5) Af 2. Inf. Brig.

6) Fr. Chr. W., kar. Oberstlttn.: 1805—74.

marken. De 16 Espingoler udførte et misligt Maneuvre, som nok skulde forestille et Dammaneuvre¹⁾. Den forreste Section chargerede²⁾, Arm mod Arm, tæt sluttede. De 3 ikke chargerende Sectioner sluttede ganske tæt paa dem. Derpaa holdt 1ste S[ection] inde, trak sig lige saa tæt i Queuen, og den 2den Section begyndte nu Chargeringen. En herlig Klump at skyde paa i et Defilé. [Herved en Tegning af Espingolernes Opstilling].

Oberstlieutenant Filip Ræder paa den hvide Hest flankerede i Marken, pralede med sin Broders Bataillons Ekseresis, nedrev Waller og Hindenburg; var saa okkuperet med sin Hest, at han svarede i Øster, naar man tillalede ham i Vester, og var en sand Ræder — id est: en klunnet Normand.

Om Eftermiddagen lang Tour til Fods gennem Lambertskov til Klinting (Accompagnement gennem Skoven af en let Infanterist af 2den Bataillon og hans (tunghøre) Vert fra Klinting) — derfra til Vollerup og ad Stien, der bøier af ved »æ Kro«, i Maaneskin og Storm til Ulkebøll og hjem. (1½ Mil. — *Om Natten frygtelig Krampe i Benene. Formodentlig altsaa gaaet for meget*). — Brev til m. K.

Onsdag den 7de Marz. V[an] D[eurs] bragte Nyheden om, at Capt. W[ørishøffer] er styrtet og har slaaet sit Ansigt og Nakken til Skamme. Tous les jours de nouveaux malheurs! — Quelle sera la fin?! — Desligeste har Ross faaet en Sygdom paa Tænderne (Skurv) — og Dyrelægen (Graubarten) er en Miil borte — !! — Je länger, je lieber!

Major Branner i Besøg med adskillige Anmodninger og Andragender. Grev Trampe bleven syg (Halsen).

Eftermiddagsbes. hos Riegels Damer. De have intet Piano. Han er paa Ærø. Oberstlt. J. Ræder sendte Bud, at han vilde exercere med Bataillon en imorgen, og at Gen. Bülow vilde komme og see derpaa.

Torsdag den 8de Marz. Nyt Bud fra Oberstlt. J. Ræder, at General B. ei kommer, men at alligevel smaa Maneuvrer ville foretages.

Derud med Baland (som nær var blevet borte i en Grøft) og Schumacher. En revanche traf vi en anden General, nemlig Brigade Commdn. for 3die Brigade³⁾. *Han var led-*

¹⁾ Damm = Dæmning, Defilé, Snævring.

²⁾ Chargere = skyde.

³⁾ Schleppegrell.

saget af Centrum gravitatis¹⁾ for Flankekorpsets Bevægelser. Compagniecolonner og Revuemarche.

Balourdise de Mr Filip à l'occasion du *factionnaire con-versant* et à l'occasion de son *bataillon*, som »hviled«. *Siden dumme Misforstaaelser og susceptibiliteter. Au fond ces deux frères sont stupides.*

Om Efterm. Musik hos Krügers. Mlle Thecla mødte som sædvanligt strax.

Fredag den 9de Marz. 40 Riddere. De bortreisende Officerer vedblive at melde sig. Man maa afvryste de fleste deres Navne. Sch. sendte mig sin Oppasser, som han tilbyder mig, hvis hans Physiognomie gefalder mig. Men Gud bevare mig! W[ørishøffer] seer endnu ynkelig ud. Hans venstre — ikke slaaede — Øie gjør sig reent galt. V[an] D[eurs] bragte nye Rygter om en fransk General²⁾ (og om en Krigscommission eller et Krigsraad, hvori han skulde præsidere). Sch. havde faaet Brev fra Kjøbenhavn med samme Historie.

Om Eftermiddagen heure musicale hos Riegels, *hvor min tydske Romance og . . . vandt stormende Bifald.*

Løverdag den 10de Marz. Kmmhr. R[iegels] 2 Gange Bud, om det convenede mig i Aften. I *min Angst og Nød Iød Svaret »Jo!«* Redactioner. Ubehagelig Formiddagstour.

Brev til K. M. §§ 34, 35 (om Christiansens³⁾ Forsinkelse og *om den franske General*). Sendt Undsk. til Kmmh. R.

Hekla ankom med Østers (12 vare imidlertid kjøbte hos Raimuth). St. Voxlys, Convoluter, P[ost] Papir, r. Klæde o. s. v.

Søndag den 11te Marz. V[an] D[eurs] vil vide 1', at den fr. General alt er ankommen til Khvn., 2' at K. M. selv vil blive ved Armeen og saaledes, uden at tage Commandoen, have et Øie med Krigscommissionen. A la bonne heure!

Fm. Bes. 1' hos R[iegels], »Schlummre sanft« [m. fl. Musiknumre] (bl. fl. T.h[ører] Maj. Lange⁴⁾)?! Amtmd. Johansen). 2' hos Et. Manthey. Dames invisibles. Prospector af Norge. Ogsaa Amtm. Johansen. 3' Gr. Arth. Rw. Ude.

Aujourd'hui la beauté de mademoiselle Riegels⁵⁾ m'a frappé pour la première fois. Mais c'est une beauté d'oiseau.

¹⁾ Den unge Bülow (Ordonnansofficeren) ell. Phil. Ræder?

²⁾ Det er Fabvier, der er Tale om.

³⁾ Joh. Casp. C.

⁴⁾ Frants Conr. L., kar. Genmaj.; 1800—88.

⁵⁾ Kmmhr. Riegels Datter Friede; senere gift med kar. Genltm. Carl Ernst Joh. v. Bülow, Gesandt i Wien, London o. s. v.

Overlæge Clemensen¹⁾ været her for at melde sig som Brigadelæge ved 6te Brigade.

Eft. Promenade til Ulkebøll. Der talr. Selsk. Maj. Lange, Ltr. Baland og Schum. Tappenstr. Tappre Landsoldat — Danmarks deil. Vang og Vænge. — Begge lidt hæse her i Sønderborg.

Rygter om H. M[ajestæts], K. Ms, og Gen. F[abviers]²⁾ Ankomst hertil paa Søndag den 18de Mz.

Mandag den 12te Marz. Morgenridetour alene paa Perle, der var uhyre modig. Ministeriel Communication om Lieutenant Christiansens Ansættelse ved 6te Brigade.

Sendt Vagtinstrux til Slottets og Broagers Vagter med en Skrivelse til 10de Bataill. om Brødrene Grundtvigs Indmeldelse i denne Anledning. — Rygte om 2 nye Generaler = W. og R.³⁾

Afhentet min Musik hos Fr. Kr[üger], der *mødte mig med Kage paa en Tallerken*. Tilbage Klk. 8¹/₂ og forblev til 9¹/₄. Musik ved 2 Spilleborde. Sujet de regret. *Fru Mathiessen⁴⁾ vakker*. (*Lieutenant Recke⁵⁾ — pour prendre congé*). *Captain Aschlund benahm sig flabagtig*. —

Vand i Munden efter Hjemkomsten — og den halve Nat.

Tirsdag den 13de Marz. Form. Bes. i' Krügers. Taget Mus[ik] og bragt 2' til R[iegels]. Uhyggelig Dag. *Kunde næppe gaa paa Fødderne*. *Hjemme hele Eftermiddagen og Aftenen*. Fodbad.

Den 3die Forstærkningsbat. tilsagdes til Præsentation imorgen Klk. 12, og lod vide, at den vilde opstille sig mellem Gammelgaard og Werthemine.

Onsdag den 14de Marz. Hundegjøen hele Natten. Den maa behage Skildvagten, da han ei rører sig for at jage Bæstet bort, der ei var 20 Skridt fra ham.

Ridt Kl. 10³/₄ til Gammelgaard og Werthemine. Seet 1ste og 2det Compagnie af 3die Forstærkningsbataillon. Dernæst et Maneuvre med alle 4 under Oberstltns.⁶⁾ eget Commando. Ypperlig Holdning og Dressur. Præcision, Orden, Agilitet. *Man bragte mig et Leve, som bragte mig lidt i Forlegenhed, ei vidende, hvormed jeg havde fortjent det.*

¹⁾ Joh. Lorenz C.: 1808—83.

²⁾ Charles Nicolas Baron de F., fransk General: 1782—1855. Om hans Ophold i Danmark se Gen.staben Krigen 1848—50, II S. 301 ff.

³⁾ Muligvis Wickede og Rye.

⁴⁾ Formentl. gift med Christian M., Kapt. i 1. Forst. Jægere: 1807—50, fald. v. Isted.

⁵⁾ Formentl. Ernst Ludv. Peter R., Kapt., senere Brandinsp. i Helsingør; 1824—78.

⁶⁾ Den nedenfor nævnte Georg Daniel Gerlach, Genltn.: 1864 kommand. General over Hæren efter Meza: 1798—1865.

Collation dinatoire hos Oberstlt. Gerlach paa Gammelgaard.

Epuisement et fatigue. Visitkort fra Andreas Christiansen.¹⁾ *Il vaut mieux tard que jamais!* —

Ny Escadron ankommen til Søes og marcheret mod Augustenborg.

Torsdag den 15de Marz. Ordre om, at Brigaderne skulle ombyttes imorgen (! pas plus tôt que ça ?!) og Brigadekvarteret maa ei tages paa Palaiet ved Augustenborg, da det skal rømmes²⁾. Tout cela est au grand impérieux. Altsaa boe vi imorgen? . . . paa Marken; thi General Schleppegrell ønsker saaie gjerne at flytte herind imorgen, og Gud bevare mig for at lægge ham Hindringer i Veien. Hans unge Adjudant³⁾ — le noeud, dit-on, de l'affaire — underrettede mig ingénument om Generalens Empressement i denne Henseende. C'est charmant tout cela et pètri de naïveté.

Capitaine Fugl⁴⁾ og Lt. Orlamundt⁵⁾ meldte sig, den første som ankommen til 2den lette Bataillon, den anden som ansat ved 3die Forst. Bl. Visitkort fra Cpt. Schovelin.

Mjr. Bruun ansat Hans ved Parken, saaledes at han efter Aftale med Lt. Borthig⁶⁾ vil kunne være enten i Sønderborg eller paa Augustenborg, hvor jeg helst ønsker og saaledes uden for Tjenesten til min Disposition. Alt dette er nu meget artig, men vil, efter Forbudet mod at tage Qvarter paa Palaiet, rimeligviis komme mig til aldeles ingen Nytte.

Denne Dag er en af de frygteligste i mit Liv. Sygdom og ondt Humeur kappes om at gjøre mig Livet suurt.

Besøg af Stabslæge Bendz⁷⁾, der boer hos Raimuths. Reiste ³/₃ fra Kjøbenhavn, hvor han har opholdt sig hele Vinteren og skrevet »Instrux for det overordnede« og »Instrux for det underordnede« Personale ved Sundhedstjenesten ved den danske Armee paa Feltfod 1849.

1) 10. Apr. 1849 kgl. Resol., at Købmand Andr. Christiansen af Flensborg tillagdes Sekondløjtnants Karakter og Uniform m. m., saa længe Krigen varer. Blev Ordonn.officer ved Flankekorpset p. Als. Hustruen er den senere omtalte Catharine. Han var Tschernings Kvartervært under Besøget i Flensborg April 1848. Om ham se Ræders Krigserindr. S. 38 og 339.

2) Det var her, Schleppegrell havde boet.

3) Formentl. Løjtnant. senere Ritm., Vald. Emil Adalbert v. Bülow; 1823—80. Han var Søn af General Bülow, Højstkomm. p. Als.

4) Aug. Emil F.; 1814—49; fald. ⁶/₇ ved Fredericia.

5) Villh. Otto O., Prmltn.; 1830—50, fald. ²⁵/₇ ved Isted.

6) Andr. Fredr. B., Prmltn.; 1825—54. Gift med Caroline, f. Nielsen, d. 1880.

7) Jacob Christian B., (tit.) Professor; 1802—58.

General Krogh er über Hals u. Kopf reist til Kjøbenhavn (pour le conseil de guerre?).

General Fabvier er afhentet i Kongelig Vogn til Amaalienborg, hvor han er indquarteret i Kongen af Preussens Appartement (*Krehwinkel*). — I Hovedquarteret i Fredericia tales med hvasse Tunger¹⁾. 1ste (Hagemann²⁾) og 2den (Wickedede) Brigade skulle samles i Fyen.

Capt. Kranold tog Afsked. Skal være ved sin (2den) Brigade i Fyen ^{20/3}.

Fredag den 16de Marz. Kammhinde Riegels sendte mig mine Noder (pourquoi?) med Hilsen, at Gemalen var reist til Kjøbenhavn. I Omslaget følgende Schleswig-Holsteinische Bekanntmachung: [Om den provisoriske Regerings Anordningers Ikrafttræden osv. — udelades her].

Indpakning. Forkyndelse paa Bureauet af Lt. Bülow, at Generalen (Schlgr.) agter at flytte ind K1k. 3.

Afsked og Klarering med Herr Günthersohn: 46 Rdl. 4 Sk. for min Nærværelse; bragt Pigerne i Kjøkkenet 10 Rdl. = 56 Rdl. 4 Sk.

Ridt i Sjask og Taage, men mildt Veir (sjældne Dugperler i Masse og Knupper paa alle Buske i Hegnene). *Lykkeligt undgaaet General Schleppegrell — thi jeg gad ei tale med ham.*

Antruffen vadskede Gulve til Trods for udgaaet Forbud. Derfor foretaget en sjasket Ridetour No 2 til Rumohrsgaard, hvor 2de Værelser fandtes (for Familien Jacobsen³⁾). Hésitation. Conclusum: Jeg, W og B forblive i Igen Mølle, Sch. og Chr⁴⁾[istianen] (naar han ankommer) paa Rumohrsgaard. Mellem disse 2 parkerer Batt. Lumholtz udenfor Ketting, i i hvis Provstegaard Capitainen ligger. *Die schöne Müllerinn erhielt einen derben Verweis* for de vaskede Gulve, *hvorover hun huldt rødmede.* — *De andre Herrer spiste til Middag — propert efter Hanses Forsikring. (Budding!!)*⁵⁾. —

Me voilà établi mellem 2 Vinduer i forskjellig Retning,

¹⁾ Formentlig Læssoc.

²⁾ Jørg. Christopher H.. kar. Genmaj.: 1783—1850.

³⁾ Forpagteren.

⁴⁾ En Flensborger-Købmand. skriver Wørishøffer, der er gift med en Niece af Meza, Søster til Ordonnansofficeren Schumacher. Christiansen vil som »en Slags Adjutant drage med ind i sit Hjem« (Flensborg).

⁵⁾ Wørishøffer skriver den 19. Marts, at Meza meget sjældent kommer over i den Fløj, hvor W. og Baland bor. Meza var meget vred paa Fru Ahlmann p. G. a. de vaskede Gulve; men nu er Humøret godt igen. Meza spiser for sig selv i det ene af hans (sine) Værelser. medens W. og B. tildels spiser sammen med Familien.

Kakkellovn, Dør, Seng, alt ovenpaa hinanden!!! — Omflytning af alle Meubler af begge Hanser¹⁾. Thee.

Løverdag den 17de Marz. Til Lykke vedvarer det stille Veir, saa Vinduernes Utæthed mærkes ei saa meget. Ordre til Klining givet. Brev fra K. M. Brev fra m. K.

Behageligt Brev fra General Hansen. Rye har han rigtigt gjort til General — men: à contre-coeur. Décidément maa nogen have sat Ondt for Manden.

General Fabvier har den Plan *at ville gjøre Angrebet fra Land Schwansen*, hvilket K. M. finder *betænkeligt med Hensyn til Trainet*. K. M.s første Idee var *at concentrere alt i Sundeved, ihvorvel han indrømmede, at ogsaa der Transporterne frembøde store Vanskeligheder*. I Mangel deraf vil han have $\frac{2}{3}$ af Armeen nordfra og $\frac{1}{3}$ fra Als. — Læssøe²⁾ vil det Modsatte. For Øjeblikket skal Armeen staae i 3 lige Dele i J[ylland], F[yen] og Als.

Ført et Espalierliv ved Husets S. Muur med Bogen i Haanden. Skjærmbræt ankommet fra Rumohrsgaard. God Aftensmad og Kaffe. — Efterm. Tour til Rumohrsgaard, hvis Have er lige saa antique som Sønderborg Slotshave (takket Herr Jacobsen — som har 1 Exemplar af hver Hunderace —). Dernæst til Lumholtz og Schøning³⁾ paa Kjetting Provstegaard. — Yndig Udsigt over Kjetting Vig.

Besøg paa Kjetting Kirkegaard. Begr. Doctor Weiss⁴⁾ d. 11ten Mai 1848; Hauptmann v. Lützow⁵⁾ d. 11te Mai 1848.

Anden Gr. — Hauptmann von der [ø: dem] Knesebeck⁶⁾. Capt. Neraas⁷⁾ Gr. saae jeg ei.

Udsigten fra Kirkegaarden venlig og blid.

Hjemtouren til Møllen over al Beskrivelse henrivende og Solnedgangen over Kjetting Viig under Drosslernes Slag og Fløiten i de nærliggende Lunde fortryllende.

Om Aftenen bedet Hans skrive til m. K. og vedføjet Assignatet fra Intendanturen paa 150 til den indbetalte Rbdr., tillige med nogle Ord. Ogsaa skrevet til Günthersohn om at modtage mine Pakker.

1) •Hans• var og er jævnlig endnu — det almindelige Navn til en Officersoppasser

2) Verner H. Fr. Abr. L., kar. Oberst; var endnu Stabschef ved Overkomm. (Krogh); 1811 - 50, faldt v. Isted ^{25/7}.

3) Vilh. Erh. Theodor S., kar. Oberst i Art., 1849 Kapt. og Næstkomm. ved Batt. Lumholtz; 1814 - 85.

4) Louis W., Underlæge, død saar. ved Bov ^{9/4} 1848.

5) Prmltn. ved 5. (slesv.-holst.) Jægerkorps, død. saar. v. Bov.

6) Var Hannoveraner, af 3. (slesv.-holst.) Jægerkorps, saaret ^{29/5} 1848, død ^{29/5} efter Amputation.

7) Frantz Georg N.: 1799 - 1848, dødel. saaret 23. April.

Disse Breve skulde Dragonen imorgen Klk. 7 bringe til Sbg. tilligemed et Tjenstbrev til Flankekorpsset betræffende Maj. Hindenburgs Forsyning med Reserve-Pistonner ¹⁾ til de nye franske Geværer (hvilke have næsten 50 % Springere i en Tid af 14 Dage!).

Søndag den 18de Marz. Mit ene (ikke condemnerede) Vindue vender lige mod Øst, og jeg kan see Solen staae op over Mølleedammen. Gud være lovet for denne Sol, jeg saa længe har savnet.

Ridt til Igen By, til Elstrup og Guderup, hvor Hindenburg med Sergianter, Baumann ²⁾, Heckscher ³⁾ fandtes i Bispegaarden, og til Notmark, en uendelig og skiden By, i hvis Præstegaard forefandtes Ph. Ræder, toujours le même. Tilbage over Rumohrsgaard. Ubekjendt, men velsmagende Suppe (Brødsuppe med Flødeskum?). Mavekneb. Tour til Fods til Kjæmpehøiene, Kjetting, Blæsenborg Mølle. — I Tudsmørket Ph. Ræder til Hest. Skulde til Augustenburg i Anledning af Flæskekommissionen. Interminable. — Afslag ankom paa Begjæringen om Adjutanttillæg for Ordnonanceofficeren (?).

Mandag den 19de Marz. Gjort den interessante Opdagelse, at Nyehans ⁴⁾ hverken kan læse eller skrive. (Toutes les conséquences de cet inconvénient incalculables!).

Ridt med W og S til Nordborg, hvor Maj. Walther besøgte. (Tæt før Nordborg ligger ⁵⁾gaard, hvor Lterne Messerschmidt ⁶⁾ og Beisenherz ⁷⁾ rede os forbi som 2de Berserker, fulgte af Krigsraad Riegels ⁸⁾ (den forhen saa cavaleerske Lt. R.), der forklarede, at de vare redne en badinant for at melde hans Ankomst. (Han eier Gaarden og har Beisenherz i Qvarter). Endnu altid samme Vanskeligheder for, samme Umulighed i at see hans Bataillon. Maaskee paa Torsdag — eller — Fredag. — Seet Slottets

¹⁾ Den Del af Geværet, hvorpaa Fænghætten anbringes.

²⁾ Formentlig Overlæge Christian Henr. B., 1806—71. Gift med Anna Magdalene f. Jensen; død 1852.

³⁾ Formentlig Herm. Theob. Vilh. H.; 1824—1900 som Oberst i Forst.

⁴⁾ Han hed Hans Hendrik og var Militærarbejder. En »Hans« No 2 var Hans Sørensen (Endrup). Konstabel No 153 ved 2. Batteri; en No 3 Hans Peter Jørgensen, f. 1826 i Østøfte, Militær. (Trankusk) No 1256.

⁵⁾ Aaben Plads. Form.ntl. Gaarden »Fægteborg«.

⁶⁾ Fr. Will. Ferd. M., Oberst i Art., 1825—93.

⁷⁾ Johannes Edv. B., Genmaj. i Forst.; 1823—1912.

⁸⁾ Fr. Wilh. R., Husfoged i Sønderborg, forh. Prmltn.; 1802—69. Han var født paa Gaarden Fechtenberg (= »Fægteborg«, Hagenbjærg Sogn, bekendt for de smukke Haveanlæg) ved Nordborg. Beisenherz siger i sine »Erindr. fra min milit. T.« (Kbh. 1901), at han hele Vinteren 1848—49 havde Kvarter hos Degnen Uhlenberg paa Kegenæs (Kainæs).

Have. Beliggenheden superb. Fortjente at exploiteres. [Her ved en Tegning].

Paa Tilbageveien rede vi ind i Hagenberg Præstegaard, hvor Maj. Branner ogsaa stråubede sig ved at præsenteres mig, fordi hans Frifolk endnu hverken vare armerede eller paaklædte. (Fabius Cunctator).

Islandsk Brev fra Br.¹⁾ — Prosa — Vers. Mss. og Mr. Gülich from the West Indias o. s. v. — Lille Feilridt ved Himmark, der ligger lidt til Siden — strax rettet. — Eftermiddagsfodtour til Galgebakken (Signalstation), hvorpaa Capt. Mathiessen, Comd. for 4de Comp. af 1ste F. J.; dernæst til den interessante Igen Kirke. [Hvoraf en Tegning med Text]. Dernæst ad en Sidevei ned mod Kjetting Viig, hvor Drosselen fløitede i Ellekrattet.

Klk. 5 havde jeg taget Afsked med Hans og Egense. Nyhans har overtaget Nøgler og Regimente. Quod bene vertat, faustum felixque sit.

Tirsdag den 20de Marz. Paroldag. W. red til Sønderborg med Rønnow. — Sch. red til Bredballig for at see en hos Dyr læge Schmidt til Salg indsat Hest. —

[Fodvandring til nogle Telegrafstationer Kl. 12—3^{1/2}].

Pers. Meldinger. Brigadelæge Clemensen med 2de Underlæger (Pinques²⁾, Lieutenant Honnens³⁾ til 2den Bataillon, Lieutenanterne Hansen⁴⁾ (Gustav) — alle 3 til 2det Jægercorps.

Imedens slog Røgen ud og havde nær qvalt mig og dem allesammen.

Patience. (Røgen, den ogsaa Blom⁵⁾ har lidt saa meget af, skal komme af en jævnlige aaben ladet Bagdør, over hvilken Nyhans er opbragt e non senza per ché).

Hesten i Braballig var solgt til Amtmd. Johansen. En anden her i Nærh. kun 3 Aar gml. Eftm. Besøg af Oberstl. Ph. Ræder. Aften Vandring til Igen By og Kirkegaard. Kirkegedene synes altid at staa aabne her paa Øen. Denne har 3 pyntelige Indgange. Kjettinge har endog et Jerngitter i den ene Ende.

Et mislykket Forsøg paa Overl. Baumanns Mavecuur.

¹⁾ Formentlig Gisli Brynjulfssen, Docent i islandsk Historie m. m.

²⁾ Jacob Nathan Pinquez, konst. Overlæge; 1814—76.

³⁾ Tycho Fr. Andr. Honnens [de Lichtenberg], kar. Major, Godssejer; 1830—1907.

⁴⁾ Krigsministerens Søn (udenfor Ægteskab), Kapt. i Kr. Res. uden Ancienn. Godssejer; død 1899.

⁵⁾ Obersilt. (4. Batl.) Hans Jørg. B., Oberst, Landstingsmand, krigshist. Forf.; 1792—1864.

Mundvand om Natten. Pladder om Morgen. Tristes aspects.

Hans kom uventet tilbage. Lt. Borthig sendte ham indtil videre (?!).

Onsdag den 21de Marz. Morgenvisit af Maj. Lange. Mordsagen er nu sluttet¹⁾. *Hans tog til Sønderborg efter Vask og flere Ting.* Fodtour til Sebbelov, hvor alle Hunde hedde Perle. Vakker Beliggenhed, som overalt. Store Abildgaard, hyggelige Boliger, som overalt. Compagnon Balands Mylord²⁾ løb vel 4 Miil paa den Tour.

Efterm. Ridt til Fyenshav med W. og B. (Sch. udeblev efter lang Forespørgsel og Frem- og Tilbageskikken — istedetfor efter Ordre at møde, skjøndt han ogsaa vilde til Fyenshav). Ved megen Riden frem og tilbage kommet efter, at Hundslev, Notmark og Almsted-Elstrup kan næsten ogsaa regnes med (derhen kom vi først (Peer Gante's [?]) paa Henveien) — der paa Kortet for pompeust ere marquerede som adskilte Byer, udgjøre en fortløbende Nexus af By. — Ankomsten var et Pragtsyn. Skjønnere Vandflade, speilklar og stille med Aetherblaa Striber i det Hvide, og smukkere S sammensmelting af Horizont og Vandflade i Aftenluerne kan vanskeligt sees. — En Mundfuld Engelsk med min Færgemand fra i Sommer³⁾, Mr. Fowler?. Sch. havde været der. — »I have given him some recommendations; but as for the moment there are no horses to be sold.« — »A very fine evening« o. s. v. En Jæger bragte os fra Capitaine Knudsen⁴⁾ (Søofficer? — Gaardeier?) en Kikkert for at see over til Boiden, hvoraf jeg intet saae. — Forhenværende P. Scholtens⁵⁾ Tjener (nu Jæger i 1ste Forst. J.) spurgte mig om Nyt fra Odense (— Difficile de dire) og hjalp mig til Hest. Ankomst Klk. 7¹/₂. Welsch⁶⁾ og Borthig ikke været her. — Hans bragte ingen Brev eller Pakke fra Sdbg. — Riegels Damer ere i Snoghøi⁷⁾. — Christiansen skal komme med Skirner, som ventes imorgen. — Vask ankommen — proper, og denne Gang tør. — Veiene ere idag paa deres Maximum af Skjønhed eller Godhed.

Torsdag den 22de Marz. *Langt Vaasebrev fra Schu-*

1) Mordet paa den civile Revierjæger Einfeldt; bliver omtalt senere.

2) Lt. Balands Hund.

3) D. v. s. Sommeren 1848.

4) Formentl. en Koffardikaptajn.

5) Formentl. den tidligere General-Governør i Vestindien.

6) Johan Martin W., kar. Kapt.; 1807—85.

7) Kmh. Riegels ejede Færgegaarden.

macher med Undskyldninger for igaar og en heel Deel gemytlig Impertinentier. — Et confust Hoved, og derhos fuld af en yderst skadelig Selvtillid. — Efterat jeg senere havde præket ham Moral, gik han taus bort og lod sig ikke mere see den Dag; hors d'habitude. Voit-on-cela!

Projecteret Vandring til Gammelgaard. Men Oberstlt. Gerlach kom til Møllen for at dolere over de nye Train- og Bagageforordninger, der vist nok er opsatte i *en flilisteragtig keypersk*¹⁾ *Knauseraand*. Jeg bad ham at opsætte alle Vanskelighederne (rettere Umulighederne) ret detailleret og indgive det. Samme Aften indkom alt en fuldstændig og saare vel (*formodentlig af Simonsen*²⁾) forfattet grundig, detailleret Protest mod det hele Vogn-System ved Personnel-, Materiel- og Provianttransport fra 2den L. Batt.

Vendt mig i en anden Retning — mod Igen, hvorhen en Vei S. paa førte mig ned til Kjetting Vigs Strandmaager. Om Eftermiddagen Vandring til Broes Forskandsninger og henimod Augustenborg. [Herved en Tegning af Terræn ved Bro].

Mødt vor Dragon. Breve til W. og B. Ingen til mig. — Efterretning om en *hemmelig Forlængelse af Vaabenstilstanden paa 8 Dage! Hans Majestæt har idag været paa et Dampskib i Sundet, ladet General Bülow komme ombord og meddelt ham denne. A quoi bon donc, mon Dieu! On attend le paix de Londres? C'est possible — mais pas probable. Ils nous ont leurré assez de temps. Autre piéce peut-être pour donner du temps aux traitres à apareiller.*

Tirsdag den 23de Marz. Maj. Br[anner] sendt en til K. M. stilet Protest mod den i Skriftet »Den slesvigske Krig i 1848«³⁾ mod ham gjorde Beskyldning for at have trukket sig for hurtigt tilbage fra Barderup og Sankelmark til Flensborg — hvorved Passene over Aaløbet aabnedes for Fjenden.

»Hverken Sankelmark,« s[iger] h[an], »eller Overgangen ved Sankelmark Sø vare besatte af mig. Den mig givne Ordre gik ud paa at besætte Barderup og observere Terrainet mod Vanderup, hvorigjennem Veien til Husum fører. Jeg har ikke »forladt min Stilling uden derom at sende Rapport til Corpset, da der viste sig fjendtligt Cavalerie i

¹⁾ Leop. Joseph Fr. Keyper var Direktør for Armeens Materiel; kar. Oberst; 1793—1854.

²⁾ Adolph Einer Aug. S., Kapt., Intendant og Regnsk.fører ved 2 Batt.; 1809—67.

³⁾ Af »En Officer af Armeen«, Kbh. 1849. Se ogsaa under 1. April.

min Front og Flanke, ligesaa lidt som« [osv. osv.]. (Ønsker Tilsagn om i Tiden retsligt at documentere disse Facta).

Ankomst af Lt. Christiansen. Heller ingen Brev; m. K. var hæs; og — ventede først Brev fra mig! ? —

Fodvandring til Gammelgaard, hvis Haveanlæg beundredes. Broer, Alleer, Cascader, Trapper. — Oberstl. G[erlach] fulgte tilbage til Kjetting. I Conversationens Levenhed gik vi Omveien ad Bro.

Oberstl. G. havde nu ogsaa sendt sit Indlæg mod Vognsystemet. Eftermiddagspromenade med Lieut. Christiansen til Dynneved. Besøg hos Lt. Thestrup, der har Qvarteer à la Assendrup, lidt proprere og bedre. En 2 Alen lang Seng. Steengulv 4 Skridt i Qvadrat. — Ch. drak tynd Grog, medens jeg drak Thee, og gik hjem i Sneevair og Mørke til Rumohrsgaard.

Løverdags den 24de Marz. Maj. Walter var igaar til- sagt at præsentere sin Bataillon, og Klk. 10¹/₂ rede vi, 7 Mand stærke (J[eg], W., B., Sch., Chr., 2 Dragr.) den sædvanlige lange og under disse Temperaturtilstande endnu mindre opbyggelige Vei til Nordborg, nemlig gennem eller tæt forbi Guderup, Sillerup, Hirschsprung Gd., Klingenberg [osv.].

Vor Nærmelse til Bataillon, der stod opstillet bag Tundtoft Kirke — circa ¹/₃ bag Fronten uden Vaaben — i en Sneehvirvel, der næsten unddrog den vore Blik. De 4 Compagnier revideredes, og Batn. udførte dernæst nogle Colonneformeringer, Deployeringer, Kjæde- og Quarréformeringer. Tilsidst Batn.-Quarré. Atter *et »Leve«, det jeg besvarede undvigende og modestement.*

Frokost hos Walther og Hafkill¹⁾ og Hjemridt i strygende Trav.

Blevet hjemme hele Eftermiddagen. Du nouveau. Hans kom fra Sønderborg uden Pakke eller Brev. Derimod havde Hornemann²⁾, der nu er ankommen til Augustenborg (ved Welsch), sendt mig littéralement 3 Ord og 1 Flaske Lavendelvand fra min Kone. Umuligt at friste Livet i min Stue længer. Der er ikke et Fristed for Blæst og Træk i nogen Afstand fra Vinduet. Nye Midler maa forsøges.

Mit Nordre Vindue lod jeg stoppe med Hø bag Vindues-

¹⁾ Adam Haffkill (Ltn., Adj.). kar. Kapt.; 1827—63.

²⁾ Formentl. Claus Jacob Emil H., konst. Overlæge 1849 ved Lasar. p. Augustenborg, tit. Professor: 1810—90.

skaaden. Derover hængtes en chauvesouris min brune Kappe. Det hjalp. Om Natten holdtes den anden Vinduesskaade heelt lukket, og Hans (Nyhans) maatte oplukke den ene af de 6 Fløie (hver Skaade har 3 Knæk), naar han Klk. 6 bragte Ilden.

Søndag den 25de Marz. De Herrer W. og Bl. til Sønderborg og derefter? — C'est tout simple: til Ulkebøl. Forsøgt en Udflugt. Men umulig. Overalt Tøgrød. Capt. Lumholtz med sin nye Secondcapitaine, Schow¹⁾, rede her forbi. Den første fik Commission om Heste til Salg.

Generalen har af H[ans] M[ajestæt] faaet Politiet paa Øen. I denne Anledning flere Forsigtighedsforholdsregler kundgjorte.

Eftermiddagsvandring til Igens saakaldte Skif(b)sted, der skulde være S. V. for Byen ved Katholm. Men det fandtes ei. Derimod fandtes i Vagthytten tæt ved Kysten en ung, smuk, pyntet Bondepige midt i Halmen. Warum? Weiss man nicht.

Sendt Lt. Christiansen til Hirschsprung for at gjøre Qvarter til Brigadelæge Clemmensen. Sch. til Thee.

Mandag den 26de Marz. (Expiration-vaine! de l'armistice). Umasse af Papirer fra igaar at expedere. *De 2/3 fra Filip Ræder. Forleden have hans Folk atter skudt skarpt ved Manøvret; man siger: efter ham! —*

Brigadelæge Clemmensen var her og vilde til Sønderborg for at faa Redelighed paa Ambulancen, der synes at være i en chaotisk Tilstand.

Fodvandring til Notmark med betydelig Omvei over Igen, Elstrup, Lille Mølle, Hundsløv og tilbage over Rumohrsgaard. En til Gavns snavset Tour. Besøg: 1' hos flere Offic. i Kroen i Hundsløv (Hansen²⁾, Falkenberg³⁾, Anon[ym]); 2' hos Ph. Ræder, der var tilbords; 3' hos Lt. Christiansen, der har redet sig igjennem forleden (da han havde tabt, sprængt den ene Stigbøilerem). Lt. Sch. har redet Ross og forsikrer, at den om 8 Dage skal gaa i alle Gangarter. *Men store Ord og fedt Flæsk! —*

Eftermiddags snee og Umulighed i at komme udenfor Huset. Aftenthe og Conferenz med de Hr. W. og B. om det af Brigadens nuværende Sammensætning fremgaaende

¹⁾ Hans Boe Schau; 1821—1850, fald. ^{2/3} ved Mysunde.

²⁾ Formentl. Gust. H., Krigsministerens Søn.

³⁾ Gust. Ad. F., Oberst; 1816—86. Det er ham, Dan. Bruun skildrer saa sympatetisk i flere Kroniker i Berl. Tid. 1927.

Maneuversystem. Batteriet Jessen er soudainement commanderet til Sønderborg og skal have staaet (hele Natten?) med brændende Lunte, fordi —? Man vil bombardere fra Duppel?!!! —

Tirsdag den 27de Marz. G[amle] Hans skrevet til min Kone, 1' at jeg ei kan skrive, 2' at jeg ingen Østers har faaet. Jeg skrevet til Hornemann paa Augustenborg. Tableau de mes souffrances. — Udridt med W. og B. for at beseer det til Brigademanoeuvre bestemte Terrain ved Kettinge. Veir og Vei sande Lidelser. Naar skulle dog disse daglige legemlige Spægelse og Lidelser faa Ende? Hornemann sendt min Dragon med Mixtur og Brev tilbage og en Mængde diætetiske Forskrifter og Cure, hvoraf knapt Halvdelen kan befølges. Dernæst var Cliquetten ei adresseret til mig, og de omtalte Camphercigarer fulgte ei — saa jeg frygtede Misforstaaelse. Et nyt Bud afgik. De Herrer Ad[jutanter] holdt Parti ¹⁾ med Grev Mørner ²⁾ af 2den Batl. — Hjemme Eftm. og Aften i det hundske Veir. Visit af Oberstl. P. Ræder. K. M. har tilskrevet ham om sin Søn ³⁾, *at han er indolent.*

Onsdag den 28de Marz. Ikke til at komme mere ud end 10 Gange op og ned langs Husets Sydside. Hornemann beroligede mig skriftligt m. H. t. Mixturernes Identitet og sendte — een Camphercigar, hvoraf jeg strax fik ondt og altsaa lagde den til Hvile. Oberstlieutenant Ph. Ræder kom og *gjorde sig vigtig med unyttige Spørgsmaal om Revuen imorgen og vrølede sig grov i Anledning af Veiløbene mellem Lille Mølle og Kjetting.*

Hjemme hele den detestable Eftermiddag og Aften. *Wørish. og Baland hos mig til Aftenstee.* Mine Adjtr. spillede paa at afbestille Brigademødet imorgen, hvis Veiret vedblev. Mais point d'affaires.

Torsdag den 29de Marz. Klk. 10½ Udridt i Harnisk til Kæmpehøien paa Ketting Mark, hvor Brigaden var til-sagt at staa i Rendezvous-Stilling. [Herved en Tegning af Opstillingen].

Jeg forklarede B. C.drne Nødvendigheden af denne Sammenkomst i det slette Veir, og der udførtes et Manoeuvre i 2 Træfninger henimod Ketting, der supponeredes besat og

¹⁾ Spillede Hasard?

²⁾ Albert Stellan M., svensk Frivillig.

³⁾ Gustav H.; han havde begyndt at studere Jura men fuldendte ikke.

forstærket, men som dog indtoges. Derpaa fac simile af en Revuemarche. Det Hele var ret tilfredsstillende. Ny Dislocationsordre. Skal gaa for sig i Eet med den i Morgen for Generalen beordrede Revue (Klk. 2).

Fredag den 30te Marz. Contre-Ordre m. H. t. Revuen. — Sendtes Batne imøde, saa at de alene fuldføre Dislocationsreisen, der f. Ex. for den syndige Capitaine Tscherning er intet mindre end fra Pøhl til Vesterby eller Sønderby paa den yderste Ende af Kainæs, id est 5 à 6 Miil i Sneevand. *Filip Ræder kommer naturligviis nærmest Sønderborg — i Sundsmark, Vollerup, Lamberg o. s. v.* Jeg saae Capitainen fra Pøhl marchere her forbi. Det var et Syn da far piangere i sassi.

Hvorhen Brigadekvarteret kommer? Umuligt at ane. W. redet til Ulkebøll (??) og Sønderborg i denne Anledning. Favorisca fortuna i suoi désigni! — Parolbefaling paa 4 Folio-sider om Corpsauditeurs (Paulsens¹⁾) Functioner og Provisionsforretningers Gang med Intendanturen.

Aftentour (over Møddingen og Vippebrettet — den eeneste Vei til Haven) paa Møllehavens Terrasser, hvor jeg med Lt. Christiansen saae Møllerens spæde Lam die, gik tørt og beundrede Solens luerøde Nedgang og frydede mig ved de frembrydende Foraarsknopper, navnligt over de skønne runde og smukt grupperede Kirsebærblomsterknopper. Imedens Visit af Lt. Welsch, der kom ridende fra Augustenborg til Hirschsprung²⁾ for i Forening med Lt. Borthig der at feire Frue Borthigs³⁾ Værtindes Fødselsdag. (Hun er en Søster til Madame Hirschsprung). *Talt med ham om Hans.*

Lieut. Baland sendt til Sønderborg, hvor alt Capt. W. havde været, for at tale med Generalen om Ulkebøll. *Men Generalens ømme Samvittighed tillod os ligesaalidt at ligge der som i Sønderborg.* Baland skulde nu anmode om, at Hørup Præstegaard, hvori Maj. Jessen og Oberstl. Ræder have etableret sig, maatte rømmes os. Thi man maa dog formode, at Brigaden skal være et Sted.

Alm. Thee hos mig. [Herved en Tegning af en »Væsel (som formodentlig Mylord har bidt)«].

Løverdag den 31te Marz. Skrivelser afgik til Major Jessen og Oberstl. Ph. Ræder om den nødvendige Rømmelse

¹⁾ Tobias Andr. Fr. P., Overauditor m. m.; 1808–85.

²⁾ En Gaard paa Als.

³⁾ Caroline, f. Nielsen; død 1880.

af Hørup Præstegaard for Brigaden og Indmelding til Fl[anke] Corpset, at Brig. fra imorgen tager Qvarteer der. (Denne Ordre kom senere fra Fl. Corpset i dets Parol). Fuldendt Copie af Herr Hansens interessante Brev fra Flensborg til Hr. A. Christiansen (dat. 22., 23., 24. og 25. Marz). —

2den R. B[atl.], (Maj. Lorentzen¹⁾) her forbi (Overl[æge] Lanng²⁾) til Meels og Braballig. — Klarinetspillere opmuntrede Toget. Dernæst Batterierne Dinesen³⁾ og Marcussen⁴⁾, ligeledes N. paa, og Halvb[atteriet] Jonquières⁵⁾ til Notmark, hvor jeg vilde gaa hen (fra Terrassen), men fandt Luften for ubehagelig. Maj. Jessen sendte en Expres og bad modestement om at beholde sit eneste Tagkammer uden Seng. *Accordé, puisque cela n'était pas de refus. Fil. Ræder fandt sig héroïquement i sin Skjebne (!!).* Hans kom fra Sønderborg, bragte et lille Brev fra m. K. og en Pakke.

Krigsministeren er ankommen til Sønderborg. Indgivet de 5 Afdelingers Bemærkninger mod Bestemmelserne for Train- og Bagagevæsenet, kraftigt apostilleret.

Søndag den 1ste April 1849. Skrevet til Krigsministeren i Sønderborg. Sendt Mjr. B[ranners] Retfærdiggjørelse og Anmodning om retslig Undersøgelse⁶⁾. *Anbefalet Schumacher til Avancement.* Afskrevet *Hansens Brev til Christiani*⁷⁾, som Rønnow ei havde meer end $\frac{1}{4}$ fuldendt. Afsked med Herr Ahlmann⁸⁾ og hans særdeles nydelige Kone samt la Jomfru. Brev til min K., som H. bragte.

Ridt i nedrigt Veir til Sborg. Underveis ind i Ulkebøll for at takke for, at man nok vilde have havt os i Qvarteer. Pastoren⁹⁾ Vasaridder. — Visiter i Sønderborg: 1' General Bülow, der underrettede os om, at vi dog skal til Ulkebøll, 2' General Krogh, der var charmant, 3' Fru Krüger og Gemal Do., 4' Herr Krigsministeren, hos hvem jeg var Stabslægen for længe.

¹⁾ Carl Fr. Anton L., kar. Oberst; 1795—1866.

²⁾ Math. Chr. Peter Otto L., Overlæge; 1810—89.

³⁾ Adolph Wilh. D., kar. Major, Godsejer (Katholm m. m.), Folketingsmand; 1807—76.

⁴⁾ Lauritz Saabye M., Oberstltn.; 1802—61.

⁵⁾ Henry Alex. Anton J., General, Landstingsmd.; 1816—79.

⁶⁾ Se under 23. Marts.

⁷⁾ Formentl. det den 31. Marts omtalte Brev til Ltn. A. Christiansen.

⁸⁾ Mezas Kvartervært i Igen Mølle. Stabschefen, Wørishøffer, karakteriserer Ægteparret Ahlmann: A. er en jævn Landmand; Fruen, der er net og meget smuk, derimod (!) en Købmandsdatter fra Sønderborg, f. Biehl; gift i 3 Aar; ingen Børn.

⁹⁾ Den bekendte Krog-Meyer; Fruen Johanne Sophie, f. Gørtz; 1806—90. Om Præsten en karakteristisk Udtalelse af Wørishøffer 1849 i Kommandoen paa Als. Pakke No 8.

Med 30° Varme i Legemet ud i den raa Blæst og ride til Hørup Præstegaard. Elastisk Seng, hvori jeg tog Viintoddy, og hvori jeg først ved Pigens Kighoste sov ind Klk. 3 og vækkedes Klk. 5. Fortryllende Udsigt gennem Havens Haha over Kainæs Bugt. Visit af Ph. Ræder og Capitain Tscherning. Det var egentligt i Maibøll (ei i Tandslet) Kulsvierne havde Quereller med Indbyggerne, der vare Semi-Tydske og meget trættekjære. *Hertugens og Hertugindeus Portrætter paa Væggen!* Passe pour une nuit — mais! — Maj. Jessen drak Thee med mig.

Mandag den 2den April. Ridt til Sønderborg med Sch[umacher]. — Visit hos Oberstl. L[ønborg]¹⁾. — Talt med B[aron] Haxth[ausen]²⁾. Den første skulde føre mig til Gen. Fabvier, men vi mødte Oberst Schlegel, der overtog disse Parter. Causerie med Generalen, der meente, at man avec une certaine mesure et prudence pourrait faire quelquechose, omendskjøndt han indrømmede, at der i enkelte Tilfælde burde voves med Dristighed³⁾.

I Ulkebøll fandt jeg mit Værelse koldt Klk. 2 og fik det ikke varmt før end henved 5. I Sallonen var ogsaa koldt. Gud veed, hvordan man skal hoide det ud!

Demain attaque dans le Sundeved?

K[rigs] M[inisteren] fortalte mig, hvorlunde man (Læssøe) har villet skille mig ved min Brigade. Schleppegrell skal være divisionnaire, og nu skulde Filip Reder have min Br[igade] og jeg Schleppegrells ?? Hansen har détourné ce coup (?? — !!) — Han dolerede over Læssøes perfidie (?? — !! —). Traue, schaué, wem? —

Middagspise i den kolde Salon i Ulkebøll. Spadseretur i Haven. Ridt til Sønderborg Klk. 8¹/₂. Retour Klk. 11¹/₄. Skrevet hele Natten . . . Disposition o. s. v.⁴⁾.

Tirsdag den 3die April. Redet til Sønderborg Klk. 3 om Morgenen. Brigaden samlet. Melding til Generalen. Overgang til Sundeved. Detachment af Capt. Fugl til Egense. Ankomst til Stillingen ved Nybel og Nybel Mølle⁵⁾. Træfning ved Atzbøl. Ny skriftlig Billet fra Gen. Schleppegrell. Indtaget Atzbøl og Gravensten, men ej fundet den 3die Brigade. Fjenden retirerede over Hals og Hoved gjen-

¹⁾ Hans L., kar. Oberst; 1786—1860.

²⁾ Maxim. Fr. H., kar. Oberst; 1793—1874.

³⁾ Gen. Stabens Den dansk-tydske Krig 1848—50. II. S. 315.

⁴⁾ Genstb. anf. Værk II S. 332 ff.

⁵⁾ Do. S. 385. »Egense» skal være Egersund.

nem Gravensteen, og min Brigade, der nu tog Soutien paa Høiderne S. f. Gr., vilde jeg nu beordre til at indtage det fjendtlige Batterie ligeoverfor Egensund, som Marinen hele Dagen havde beskudt. Men Ordre beholdtes til Stilling, først ved Gravensteen, siden til en ved Nübel og Stenderup med Forposter længere fremme. Ligget i Nübel Præstegd., hvis Præst¹⁾ er louche.

Onsdag den 4de April. Alarmert og op Klk. 3. Opstilling ved Nübel Mølle.

Visit i Præstegaarden af Krigsministeren og Oberstl. Lønborg. Spadseretour i Haven. Blomster smaa. *Hans skjulte sig for Ministeren*²⁾. Om Eftermiddagen beordredes 3die Forst. B[ataillon] til en Recognoscering til Atzbøl og fordrev Fjenden atter gjennem Gravensteen.

Torsdag den 5te April. Atter alarmeret. Op i Skumringen. Opstilling ved Nübel Mølle. Raasløff³⁾ i Møllen. Den 6te og 3die Brig. skulde afløses af 2den og 1ste. Vi fik Qvarter hos Pastor Carstens⁴⁾ i Düppel. Sagosuppe og Beefsteak. Hjemme om Aftenen.

Fredag den 6te. Langfredag. Skriverier. Rapport over Aff. den $\frac{3}{4}$. Om Eftermiddagen Brev og Østers fra m[in] K[one]. Ross sendtes til Sønderborg og recommendedes til Stabsd[yr]læge Ringheims⁵⁾ Cuur.

Den 1ste Brigade (Krabbe)⁶⁾ heftigt engageret foran Sattrup mod Auenbøl af Hannoveraner, Würtemberger, Bayerer, Badener. Ridt til Sattrup, hvor vi [?] mødte Gen. Bülow med Suite. Mange Saarede. 2 Officerer døde (Jahn⁷⁾, Fahrner⁸⁾). Generalen bad mig at lade 1ste Bat. rykke frem paa Feltvagt. Schum[acher] sendtes med en Seddel. Msr. Walter mødtes paa Veien til Stenderup. Souvenir fra ifjor ved Sattrup Kirke. —

Aftenskriverier. Gjort min Journal op for 4 Dage.

Ordre at afløse Feltvagterne Klk. 4, og om Aftenen Klk. 8 forlade Stillingen Atzbøll imod de 2 L[inier] Lyk—

¹⁾ Georg Christensen. Han forblev i Embedet efter 1864.

²⁾ Han vidste jo, at han som Kombattant ikke maatte være Oppasser.

³⁾ Vald. Rud. R., Genltn. à la s., Krigs- og Marineminister; 1815—83.

⁴⁾ Kristen Karstensen. Provst, fung Feltpræst; 1809—82. Opholdt sig paa Als en Del af Tiden 1848—50. Se Hammerich: Den slesv. Krig. I. S. 106.

⁵⁾ Daniel Gottschalksen R.; 1787—1875. Hesten var bleven saaret under Meza.

⁶⁾ Ole K., kar. Genltn.; 1789—1864. Det er ham, Jac. Thode Ræder omtaler saa nedrakkende — iøvrigt fuldstændig uberettiget.

⁷⁾ Jens Harald Fibiger J., Prmltn. i Krigsres.; af Krigshistorikerlægtene: 1818 — falden i Sundeved d. 6/4 1849. Foruden ham var to Officerer faldne.

⁸⁾ Gust. Ad. F., Prmltn., 1828—51, død efter Saar modtaget 6/4 1849. Han faldt i Fangenskab nævnte Dag.

Cosmos¹⁾ (Feltv.) og Nübel—Nübel-Mølle (H[oved] S[tyr-ken]).

Krigsraad i Stenderup af samtl. Commandeurer med Gen. Krogh²⁾.

Søndag den 8de April. 1. Paaskedag. Klk. 4 afmarcheret efter Min[isterens] Ordre, ankommen Klk. 2½ om Natten til Stendrup; derfra efter Krigsraad, afholdt i Gaar Aftes i Stendrup hos Gl. Bülow (Gl. Kr[ogh] tilstede). (Alternativ: Holde sig i Sundeved i den Stilling ved Düppelberg — eller forlade Sundeved. Stor Majoritet for første). Opstilling her fra Klk. 7 til 2½. Besat Redouterne og Skandserne, der nyligt ere opkastede. Lidt meget af Kulde. Herfra ny min[isteriel] Bef[aling] at drage de 2 Brigader (3' og 6' til Als). *Man vilde have Schleppegrell og mig til at ride til Hansen³⁾ for at reclamere.* Men ny indskærpet Befaling gennem Gen. Krogh ankom (*Protest vilde ansees som Insubordination*). Altsaa Marche! Min B[rigade] til Ulkebøll og Kjær; 3die til Vollerup, Lambergskov og Sundsmark.

Pastoren⁴⁾ havde været utilfreds med vore Folk ved sidste Afmarch. D'ailleurs accueil aimable, et mon salon poupin ordinaire.

Ved Sønderborg gjenseet Baggesen⁵⁾, Ahrenfeldt⁶⁾, Tillisch⁷⁾, Jonquières, Arnholtz⁸⁾, Ernst⁹⁾.

(Gjenseet Van Deurs paa Duppelberg i Møllen).

Efterretning om Ch[ristian] VIII.s og Gefion's Skjæbne!!!

Mandag den 9de April, 2den Paaskedag. *Forkjølet mig i Sengen, fordi Dynen var for let. Hoste.*

Besøg af Br[igade] Læge Clemmensen paa Marcus¹⁰⁾ Vegne. Redet til Sønderborg Klk. 12½ til K[rigs] M[inisteren]. — Truffet ham i Sengen. Oberstl. Lønborg . . . for Gl. Krogh. Gl. H[ansen] viste mig Ordrene fra de sidste Dage. Han skyer ingen Responsabilitet, og da Befalingen om Retraiten alt var givet Aftenen før Parolbefalingen, man viste

¹⁾ Skal være Korsmose Mølle.

²⁾ Overgeneralen.

³⁾ Krigsministeren.

⁴⁾ Krog-Meyer.

⁵⁾ Formentl. Artillerikaptajnen.

⁶⁾ Adam Christian Arenfeldt. Oberst; 1794—1868. Om ham den 6. Juli 1849, se Dansk milit. Mag. 1918 S. 526 f.

⁷⁾ Joh. Sigism. Møsting T., General i Forst.; 1811—87.

⁸⁾ Formentl. Ing.off. (den senere Livjæger i 80e) Carl Elias Viggo A., Oberst; 1815—87.

⁹⁾ Jakob Marius Frederik E. (dengang Kaptajn), Ingeniørgeneral, kar. Geultn., Chef f. Officerskolen. Folketingsmand; 1820—97.

¹⁰⁾ Marcus Josephus M., konst. Overlæge; 1824—66.

mig paa D[üppel?] B[erg?] (Læssøe—Bruun & Co.?), saa forklares derved, hvad Udtrykket »Armeen er befalet til at gaa tilbage,« betyder. Altsaa: *Læssøe en Intrigant*, item *Ensebius Bruun. General Krogh en Løgner*. I det mindste var flere af hans Udsagn suspecte. OÙ donc s'est réfugiée la bonne foi? -- Ogsaa Cpt. Wolff¹⁾ af Sø Etaten kom og meldte Ægirs Ankomst, og at denne var til K[rigs] M[inisterens] Tjeneste. Han vil til Trods for sin Forkjølelse indskibe sig til Khvn. i Aften eller Morgen. Gen. Krogh skulde afgaa til Fredericia for at see, hvorledes dens Forsvar kunde indrettes. Tilbage til Ulkebøll henved Klk. 3. Sædvanlig Rose i Vindueskrogen. — Skriverier. —

Tirsdag den 10de April. General B[ülow] vil imorgen beride min Kyststrækning og forlanger mit Møde.

Brev til m[in] K[one] om at erkjendige sig om Gen. H[ansens] Befindende ved sin Ankomst til Khvn. Rejsen (med Ægir) skal skee directe til Khvn. og ei — som først bestemt — til Korsøer. — Formd. Prom.de ved Læmuren i Haven. W[ørishøffer] tilbage fra Sønderborg i forgjæves Forsøg paa at erholde Rideheste til sig og B[aland?] ²⁾. Rien que des promesses. — Om Eftermiddagen Ridt til Lunetten I langs Kysten til Arnkielsøre og seet 2det Jægercorpses samt 2den Bataillons Feltvagter, hver paa $\frac{1}{2}$ Comp. og disses udsatte Poster. Suurlykke besat, Rønhafs ene og Arnkiels 2 Batt. ligeledes. 3 Kanonbaade ved Odden med Besætning (ikke kuldskjær!). Saa og de 3 Piquetter, a. af 1ste Forst. Jægere i Arnkiels Skov (Capt. Bülow ³⁾) vakkert Syn og imponant ved Nattens Indbrud, under Skovens høie Kroner, den tavse, bevæbnede Skare af 250 Md. paa en lille Plet; b. 3die Forst. Bat. ved Rønhave (ingen Barakker — saadanne fandtes først nedad mod Kjær) (Capt. Høhling ⁴⁾); c. 1ste Bat. ved Kjær—Sønderb.-Vejen. Vel conserverede Barakker. *Perle trængtes ved Kaptainens schwerfällige Bevægelser ned i Grøften*. For at faa den op, maatte den rives omkuld og faldt heel og holden paa min høire Fod. Smukke Udsigter. Clemmensen hentet. Omslag med varm Rhum, indtil Opodeldoc kunde faaes.

Onsdag den 11te April. Holdt Stuen hele Dagen. Ømheden noget fortrukken. Jævnlig Indgnidninger med

¹⁾ Der var i Søetaten flere Kaptr. og Kapltmr. af Navnet Wulff, ingen Wolff.

²⁾ I Stedet for den, der var dræbt i Fægtningen d. 4. April.

³⁾ Magnus Peter B., Major; 1814—64.

⁴⁾ Formentl. Theod. Aug. Schøller H., kar. Oberst; 1817—95.

Opodeldoc. Brev til K[rigs] M[inisteren] om Adskilligt; ogsaa om det nye med cylindro-coniske Projectiler prøvede Espingolbatteries senere Skjæbner. Ønske om at se det ved Armeen.

1 Batln. (1ste Forst. Jæg.) commanderet til Hardeshøi med Efterladelse af 100 Mand i Bro.

2 Compr. (2det Jæg. Corps) til Kainæs.

Torsdag den 12te April. Tillempning af Piquettjensen efter denne Localtroppeformindskelse. Jeg vedblev endnu idag at holde Stuen.

»*So sanft wie Sie, Herr Oberst, weiss niemand zu befehlen*«, sagde Filip Ræder ved Afmarschen, i Anledning af en Br[igade]-befaling om Mandskabets Indøvelse i endnu ucomplete uddannede Details, hvis Mangelfuldhed maatte have aabenbaret sig paa sidste Tog i Sundeved. Oberstlieutenanten¹⁾ lovede mig Copie af sit store Kort, og fandt sig charmant i sin Laplandsreise.

Besøg af begge Herrer Christiansen. Senior har endnu det bedste Haab om Udfaldet af det Hele. Amen! —

En af mine Batailloner (1ste blev beordret herfra) skal møde Klk. 5 uden Bepakning i Sønderborg til en Allarmerings og Recognoceringsdemonstration i det Sundevedske. Kom tilbage om Aftenen efter at have tilbageviist de fj. Forposter.

Besøg af Kranold. Hans Brigades Lidelseshistorie.

Brev afgik til Frøken Steger, og strax efter ankom et meget elskværdigt.

Fredag den 13de April. Svær Kanonade fra Morgengry. Pastorens reiseferdige Stemme vakte mig dog førend Kanonskuddene. Sendt Lt. Schum. og erfaret, at det var en gensidig Artillerifægtning. Søknaldene blandede sig naturligviis deri, for at gøre et mordisk ved Echo forøget Bulder. Infanteriet var ogsaa rykket frem, og Musketild og Hurra fyldte Luften. Jeg skrev til Maj. Br[uun] med Sch., der red anden Gang: »Da jeg ei saa godt kan forlade min Brigade, der maaskee turde blive nødvendig paa andre Punkter, saa tjen mig i (med Blyant her paa) at give mig en kort aperçu af denne Kanonnades Natur og Væsen. De er vist enig med mig i, at man kun burde give dem eet Skud for hvert 3—5—7 af deres?« Med Sch. fik jeg henimod Affairens Slut-

¹⁾ Ph. Ræder.

ning (den havde været fra 4½ til 9) følgende Svar (efter at Brigadelægen Clemmensen havde joyeusement forkyndt os 2 fj. Kanoners Erobring):

»Fjenden var, beskyttet af Natten, rykket frem og havde kastet vore Forposter tilbage. Gen. Bülow mødte naturligvis strax paa Batteriet, førend vi havde erholdt Underretning. Da jeg kom, var alting i fuld Skydning ifølge hans Ordre, skjøndt der kun var enkelte Troups. Jeg modsatte mig alvorlig, og fik da Ilden standset nogenledes — men fik onde Ord. Fjenden havde skjult ført et Batteri frem mod A og B. Hans Ild besvaredes af disse og flankeredes af D. Da Fjenden retirerede, sagde B[ülow]: »Deres Kanoner har ingen Skade gjort.« »Det veed De ikke, Hr. General.« svarede jeg. I det samme meldtes mig, at der saaes en demonteret Kanon. En Bataillon gik frem for at hente den; — der fandtes 2, som ere i Behold i Sønderborg. Det skal være 12-pundige, jeg troer sachsiske, efter hvad der er fortalt mig om dem.« E. B[ruun].

Min Anelse om Knald-Overmaalet var altsaa rigtig. Fangsten er endda en Lykke og relfærdiggjør einigermaszen Krudforbruget, der vilde stige over vore Kræfter, hvis slige anticiperede Skydninger tidt fornyedes.

Klokken 12½ rede vi til Batteriet D, hvorfra jeg hørte, at Generalen ønskede at tale med mig. Han viste mig en Skrivelse fra Oberstl. Læssøe (hvortil Pendant skulde være paa Veien til mig) og hvori det hedder, at det Rye'ske Corps er demoraliseret -- ængstlige Raadgivere (*Juul*¹⁾, *Irminge*²⁾?) *bemægtige sig Generalen*, og han har ej Fasthed nok til at modstaa dem. Han understøttes ej tilbørligt af *Stabschefen, Kaptain Beck*³⁾, der ej engang formaaer at udføre *Detailen til Troppernes Tilfredshed*. Kun til W[ørishøffer] har han *Tillid*; kun han kan *frelse Armeen*. Altsaa, først har man villet *skille mig ved Brigaden — nu ved min Stabschef?! — A merveille! — Skrevet til Ministeren i denne min Angst og Nød om at gjøre W[ørishøffer] til Major i Generalstaben og lade mig beholde ham. — Ogsaa til Læssøe, fra hvem Brev hjemme forefandtes; et høfligt, evasivt Svar for at vinde Tid: Copie af dette Brev til Gen. Bülow, der biligede Indholdet. (Sch[umacher] bragte alle tre Breve)!*

¹⁾ Formentl. Hans Adolph Juell, dengang Oberst; kar. Genmaj.; 1789—1874.

²⁾ Formentl. Oberst Joh. Heinr. Georg I.; 1798—1854.

³⁾ Hans Charles Johannes B., Oberst. Folketingsmand; 1817—90. I Breve til Meza 1849 udtaler Læssøe sig meget nedsettende om Becks Egnethed som Stabschef ved Ryes Korps.

Løverdag den 14de April. Promenade à pied til Oberstl. Gerlach og til Br.læge Clemmensen. Bekom min Fod ilde. Spiist inde hos Damerne. Lille Eftermiddagstour i Haven. *Mødt Frøken Gørtz*¹⁾, qui herborisait. —

General Bülow kom herud og præsenterede mig ministerielle Papirer, ifølge hvilke: 1' Gen. Krogh var afgaaet. 2' Gen. Bülow substituerede ham. 3' Oberstl. Læssøe²⁾ afg. til Gen. Comm[and]o[en] i Fyen, og 4' ma petitesse indsat som Commandeur til det til 3 Brigader (1ste, 2den, 6te) forstærkede Flankekorps. 15,000 Md., 4 Batterier (foruden de faste), 1 Cav. Division³⁾, 2 Delinger Ingen.tropper osv.

Vaut-il s'en féliciter? Ne désespérons pas du moins. Generalen var i denne Henseende meget complimenteur⁴⁾.

Nyt Brev til Krigsministeren om nu mere end nogensinde at beholde W[ørishøffer]⁵⁾. Sch. red ind til Sønderborg dermed.

Søndag den 15de April. Generalen havde sat mig Stevne mellem 11 og 12. W., Sch. og jeg rede ind. Hans sen. var i Forveien for at give Perle Forskoe, medens jeg var hos Generalen. Denne havde sammensat min Stab saaledes: 1' Maj. Bülow⁶⁾, St. Chef; 2' Capt. Wørishøffer Souschef; 3' Lieut. Schum. Ord. Off. Capt. Falkenskjold Adjt., Lieut. Bauditz desligeste. Eh bien passe! Dernæst adskilligt Pour-Parler og et tvivlsomt Farvel, da Gen. vil seile til Middelfart Kl. 5 imorgen tidligt. — Gjort Comm[and]o. Gardes⁷⁾ Bekjendtskab. Vil komme imorgen for at aftale Flotille-Assistancen. — Mødt Gen. Schleppegrell, som kom henimod mig, et qui fit très-bonne mine au mauvais jeu⁸⁾. Efterladt Wh. for at arrangere Troppernes Afløsning i Brohovedet og andre Fornødenheder.

¹⁾ Nicoline G.; Søster til Fru Krog-Meyer, f. 1809.

²⁾ Den ²/₄ fremsætter Wørishøffer interessante Udtalelser om Læssøe og dennes Forhold til Krigsm. Hansen. Han fremhæver L.s »Beharrlichkeit» (Stædighed) i Fastholdelse af sine Anskuelser overfor Ministerens do.

³⁾ D v. s. et halvt Regiment.

⁴⁾ Om Forholdet mellem Krigsministeriet og Overkommandoen i disse Dage se Gen.st. Krigen 1848—50 II S. 460 f.

⁵⁾ I Arkivet efter Kommandoen paa Als (1849) Pk. 8 findes en Række Dokumenter om Kommandoforholdenes Ordning i disse Dage, om Opgaven for Hærafdelingen paa Als samt Krigsministerens Mellemværende med General Krogh og Læssøe i Anledning af den bedrøvelige Affære i Eckernførde Fjord den 5. April, der fik en saa katastrofal Indflydelse ogsaa paa Krigsførelsen til Lands, fordi man herhjemme dengang som nu urimeligt overdrev vor Marines krigsmæssige Betydning.

⁶⁾ Carl Ernst Johan B., kar. Genltn., Gesandt i Wien, London osv.: 1814—90. Om ham se Flamand: Slagene ved Fredericia og Isted S. 17. Det var Wørishøffer en stor Skuffelse, at han ikke blev Stabschef.

⁷⁾ Hans Georg G., Kommandør i Fl., Søkrigshistoriker; 1790—1875.

⁸⁾ Han var jo faktisk bleven forbigaaet af Meza ved den nye Ordning ved kun at kommandere en Brigade.

Seet Gen. Hansens forrige Qvarteer, men fundet det ubeboeligt. Derpaa meldt mig hos Mlle Günthersohn og redet hjem med Beslutning at staa op Klk. 3 for at sige Generalen Farvel imorgen.

Mandag den 16de April. Gl. Bülow's Afreise til Overcommandoen i Fyen og Fredericia. Vakt Klk. 3, op Klk. 4; Kaffe; redet Klk. 5 efter Farvel til Husets venlige Pige. Møde med Gen. Schleppegrell hos Gen. Bülow. Slutningsconferenz med denne. Dernæst Visit hos Kammhr. Riegels, hvor jeg traf dennes Svoger Kmmh. Fønss¹⁾ fra Hindsgavl, der vilde afreise med Generalen (B.) til Middelfart. R. venter sine Damer hertil. Afsked ved Kysten. *Og-saa Haxthausen, hvis Skjæbne jeg ikke misunder²⁾, var der og sagde mig smukke Ting. Me voilà donc seul avec les quinze mille hommes et ma responsabilité.*

Tilbage til Ulkebøl. Indpakning. Lt. B[aland] fortalte mig sine ikke almindelige Hændelser ved Flensborg³⁾, hvor han maatte indtage et Huus, fra hvis inderste Værelse endnu gennem den halv aabne Dør løsnedes Skud paa dem -- derpaa Geværerne straktes, da man traadte ind med fældet Bajonnet. Blandt de Pardon raabende var hans Fætter ( ), ligesom han den hele Dag havde været lige over for Tropper, med hvilke han faa Dage tidligere i Altona havde levet i venskabelige Forhold. I Affairen havde en af hans Folk, som han kun faa Dage havde tjent [sammen med?], styrtet ind paa ham og revet Epauletterne af ham og kastet dem langt bort med det Udraab: »Nei, Herr Lt., de Tingester maa De den O. tordne mig ei have paa til at sigte efter!« — Ved Dannevirkes paa ny Indtagten af Fjenden⁴⁾ var han ved at springe (sætte) over en Grøft blevet sidende i Mudder op til Hofterne med sig og Hest og kunde ei røre sig for at komme ud af Stigbøilerne. 2 Jægere hjalp ham op, og han fulgte dem iilsomt, efterladende Hesten i Mudderet. Ved det første Holdt stod den lille Hest snuende ved hans Side. Den havde arbejdet sig op — lettet ved sin Byrde — og gjenfunden sin Herre.

Afsked med de venlige Folk i Ulkebøl. Mit vaskede Sovekammergulv var imidlertid quasi tørt, og jeg installerede mig hos Günthersohns, hvor den gæstfrie Couleur

1) Niels Basse F.; 1793—1858.

2) Hentydning til Hs. uheldige Føring under Fægtningerne i Sundeved 1848.

3) Fægtningen ved Bov 3/4 1848. Det var en Kulsvierbataillon.

4) Kampen ved Slesvig d. 23/4 1848.

strax mærkedes at have changeret. Man nægtede mig strax Middagsmad og havde aflukket det lille Værelse. Mamsellen, før saa douce, gjorde mig heftige Bebrejdelser for, at de Danske ei holdt Dyppelbjerg som i Fjor. Hun maatte snart reise, naar de Tydske bombarderede os. Hendes ene Pige var syg, og hun kunde ei meer. Jeg efterlod hende med sin Veltalenhed og hentede Mad hos Reimuths. [Vedføjet Randbemærkning: »Mlle Günthersohn à la Anna Kolbj.sen«].

Jeg var redet hjem ad Kjær for at see Barakkerne der, som ere elegante og beqvemme. Jeg var dernæst redet over Broen og havde seet begge Brohovederne i Selskab med Oberstl. Blom, hvis Bataill. (4de) stod der, og Oberstl. Treпка¹⁾, der skulde afløse ham med sin. — Fælleds Bemærkninger om Befæstningens Mangler — Barakkernes Farlighed — Latrinernes urigtige Beliggenhed. Besluttet at komme tilbage med Ingenieurofficeren og konsultere om de crenelerede Huses Demolition. Capitaine Owesen²⁾ kom til mig i S.borg. Aftale om at ride til Brohovedet i Morgen Formiddag.

De første Triplo-Rapporter: 1' Til Kongen, 2' til Ministeren, 3' til nørrejydske Corps.

Commandeur Garde kom til mig og berettede Marinens Styrke og Poster i Sundet.

Om Aftenen Bud fra Oberstl. Kirchhoff³⁾, om jeg havde noget imod, at Gardens Musik spillede — Vedtægten er Søndag og Onsdag Aften og Middag (11—12). Dog, da de vare samlede, lod jeg gaae som et Slags Inauguration og frydedes ved disse saa mange Erindringer fra Christiansfeld og Veile⁴⁾ vækkende Stykker.

Tirsdag den 17de April. Selv opsat Artiklerne til Dagsrapporten. Tour med Owesen til Brohovederne. Enig om 3 Puncter: 1' Latrinerne forlægges ned bag Brohovederne ved Stranden. 2' De 2 parallelle [?] Barakker deles ved en Brandmuur i 2 Dele og belægges med Jord. 3' De crenelerede Huse og Værnene mellem disse og begge Brohovederne demoleres. Dernæst kort Prom. med Schum. Corpsstabslægen her; meddeelte Thunes⁵⁾ Indsættelse som øverste Læge ist. for Clemensen, der var interims ansat. Brev til Krigsministeren (Lille Journal). Maj. Jessen meldte sig her.

¹⁾ Joh. Chr. Math. T., kar. Oberst; 1809—1850; ²⁵/₇ falden v. Ø. Stolk.

²⁾ Claus O., kar. Oberst, Ingeniør; 1816—81.

³⁾ Joh. Hieronymus K., kar. Oberst, 1797—1850.

⁴⁾ Under Feltoget 1848.

⁵⁾ Ludv. Georg Vilh. T., Overlæge; 1803—69.

Skal til Fyen ist. for Fuhrmann, da Deichmann¹⁾ er reist hjem for en Sygdom i Hjertet. Pauvre garçon. — Besøg hos Frue Krüger. — Flere Meldinger om ( ). Lt. B[audit]z her med flere. Krigsplan concerteret. Fortsat De-liberation derom med W. — Fodbad.

Tigget Caffé hos min Nabo Bogbinderen. Thi ogsaa denne nægter Mlle Zantippe mig.

Onsdag den 18de April. Rapport er indkommen fra Oberstl. J. Ræder over hans Expedition den 13de for at tage de af Fjenden efterladte Kanoner. Deres Erobring kostede nogle og 50 Mand og 1 Off., Lt. Dorscheus²⁾, Livet. De 4 Compagniechefér Falckenskjold, Junghans³⁾, Müller, Arentz⁴⁾ samt Pr. Lt. Siemsen⁵⁾, Pr. Lt. Klöcker⁶⁾, Sec. Lt. Ahrentzen⁷⁾ og Jørgensen⁸⁾. Ogsaa Overl[æge] Fischer⁹⁾ og Underl[æge] Rudelbach¹⁰⁾, saa og en Mængde Und.offr. og Menige¹¹⁾.

Bes. af Oberst Krabbe og Oberstl. Ph. Ræder. Ankomst af Majr. Bülow. Ridetour med denne og Maj. Bruun langs Kystbatterierne fra Slottet til Suurlykke. Brev fra Krigsministeren, hvori jeg atter trues med *Wørishøffers Tab*, og hvori han siger: *Je n'ouvre jamais ses dépêches sans anxiété*. Han har endog bedt Gen. B[ülow] om at foreslaa ham *en Remplacent!* Inconcevable cette antipathie pour cet homme. Gardens Musik fra 11—12.

Brev til General Bülow om *Wørishøffer* og om *Rye*.

Visit hos Etatsrd. Manthey, hvor Frue Krüger [var]. *Min gode Stjerne!* behagede hun at udraabe. Dernæst var Riegels, hvor til min Ovraskelse alle 3 Damer¹²⁾ vare ankomne. Kmmh.inden er saa artig at *troe sig fuldkommen sikker under mit Commando*. Frøkenen No 2 (ell. 1?) — den hidtil usete, har virkelig en glimrende og impositant Op-træden. Alligevel veed jeg ikke, om jeg ei — Talentet endog

¹⁾ Anton Gottlieb D., Oberstltn.; 1792—1849.

²⁾ Andr. Peter D., stud. teol., Sekltn.; 1821—49.

³⁾ Hans J., kar. Oberst; 1810—88.

⁴⁾ Martin Arntz, Oberst; 1813—83.

⁵⁾ Wilh. Godske S., kar. Oberst. Amtsforvalter; 1810—82.

⁶⁾ Hans Ranøe de K., Oberst i Forst; 1818—84.

⁷⁾ Jens Chr. Michael A., Kapt.; 1823—93.

⁸⁾ Peter Maria J., Prmltn., Regnskabstører; 1826—66.

⁹⁾ Chr. Joachim F., konst. Overlæge, senere Læge i Randers; 1813—93.

¹⁰⁾ Chr. Gottfr. R., 1826 —. Jac. Thode Ræder har i sine Erindringer karakteriseret en Del af disse Officerer paa sin sædvanlige nedrakkende Maade.

¹¹⁾ Det er uklart, hvad Meza mener med at nævne alle disse Officerer. Muligvis er det Indstilling til Hæderstegn for Deltagelse i Affæren. Tabene var ikke saa store som af Meza antaget.

¹²⁾ Næmlig Fruen og Døtrene Alba og Friede.

fraregnet — selv fra Skjønhedens Side sætter mit Nummer fuldkommen al pari med det nye. Piano er i den midterste, nyligt af Bülow's¹⁾ Damer besatte Sal. Quel changement.

Bes. af d. nye Br[igadelæge] Dr. Thune. Striden mellem de civile Læger paa Augustenborg²⁾ og Intendanten³⁾ er bilagt i Mindelighed. — Sidstnævnte var her selv og anmeldte det.

Brev til K. M. Ny Protest mod Tabet af W., som idag er blevet Major, samt adsk. Meddelelser. Gardens Musik til Tappenstreg. Den østerrigske Tappenst. meget oplivende. Landsoldaten.

Torsdag den 19de April. Conferenz med Major Bülow — og Maj. Wørish. Brev fra Oberstl. Ræder med Doleancer, 1' over Misbrug af Kjørsler og Misfornøielse, den udbreder. 2' over Pastor Meyers ei anerkjendte Fortjenester (*il aspère à le croix de chevalier — non content de l'ordre Suedois*).

Møde og siden Besøg af Looft om denne Materie — tilige om de mig tilkommende Taffelpenge (300, ell. 150 maa nedligt?).

Sørgelig Indmeldning om en ved Jordbekastning af Barakkerne i Brohovedet dræbt Mand⁴⁾. Han var blevet inde til Trods for Opfordringer at gaae ud. Spærene brast, og flere Fag styrtede sammen.

Læst Familien Heuermanns Glædedrukkenskab over Eckernførde-Affairen, over hvilken de tillige bilægge Altonær Mercur's Jubeltoner. Die liebe Mutter, der skulde fortrylles af dem, er meest at beklage, da hun ingensinde faaer Brevet at see.

Besøg af Oberstl. Trepka — af Oberstl. J. Ræder. — Besøg til Frue og Capt. Grove⁵⁾. Ankomst af en af vore Emissairer (fra Gen. Bülow over Barsø — hvor den militaire Skolelærer⁶⁾ boer, der giver de fuldstændige Rap-

¹⁾ Det er Generalen.

²⁾ Hornemann og Stein.

³⁾ Looft.

⁴⁾ Det var en Slesviger, Jesp. Petersen. 10. Batt. 1. Komp. No 108; begr. p. Sønderb. Kirkegd. Han havde lige forinden købt sig en Stedfortræder og skulde hjemsendes.

⁵⁾ Carl Fr. Chr. G., kar. Major; 1799—1870; gift m. Charlotte f. Sandberg; død 1880. Om Grove se Ræder S. 15.

⁶⁾ Det var den bekendte Urmager, Redaktør Frederik Fischer, om hvem det ellers hedder, at han under Krigen opholdt sig i Aarhus. Om denne Efterretningscentral paa Barsø, se bl. a. Komm. p. Als 1849, Pk. No 6, Løbe No 729.

porter over Fjendens Anslag og Styrke). — Han har fulgt 50 Pramme eller Pontonner, hvoraf de 20—30 ere gaaede til Sandbjerg. Den projekterede Landgang skulde virkelig gaae for sig ligeoverfor Rønhave. — Eftermiddagsbesøg hos Riegels, hvem jeg foretrommede [et fransk Musiknummer]. — Kr. Ass. Looft kom igen og meente, at de 300 Rdl. *Taffelpenge med fuld Ret tilkom mig*.

»Die n. d. freie Presse« lader en af deres reisende Emissairer sige om de danske Soldater: »Die Leute werden, ganz im Gegensatze zu den unsrigen, schroff und abstossend behandelt; der humane Zeitgeist ist dem dänischen Heer völlig fremd geblieben, und trotz der gewaltigen Rüstungen, die sie in der That gemacht haben, sieht man im Ganzen nur eine rohe, von Geist nicht durchdrungene, und selbst im militairischen Mechanismus, aus Mangel guter Offiziere höchst unvollkommene Zwangsmasse vor sich.« (!!!)

Fredag den 20de April. Ridt med W. samt Sch. Klk. 5¹/₂—6 til Rønhave og Arnkiel og beseet Batterierne. — Der Capt. Gottlieb¹⁾. Lovet ham Baraquer til Flotillen. Først kommen hjem Klk. henved 8. Paa Tilbagetouren seet det smukke Nordmark ell. Ulkebøl Skov — en i Sandhed romantisk Landstrækning — velhavende Bygninger, smukke Haver.

Løverdags den 21de April. Besøg af Kammhr. Riegels, som indbød mig til Middag. Lovet mig til Klk. 4. Men et nyt Ridt med Maj. Bruun (og Bülow) til Rønhave og Arnkiel, og hvorpaa taget flere definitive Bestemmelser over Fortificationernes Omdannelse og yderligere Besætning med Skyts, opholdt mig til henved Klk. 5. Dinée med Oberstl. Trepka og Maj. Benzen²⁾ af 13de samt Oberstlts. Adj. Lt. Schøller³⁾. Musik efter Bordet. Indbudt Damerne til Gardens Musik imorgen.

Skriftlig Indb. fra Ulkebøll til imorgen Middag.

Søndag den 22de April. Samtlige Riegels mødte til Morgenmusik. Dertil en Deel af min Stab. Oberstl. Kirchhoff, Lt. Krieger⁴⁾, Nægler⁵⁾, Capt. Thortsen⁶⁾, Lassen⁷⁾. — Déjeûner quasi-fin (spansk sød Viin og Kager). — Øvre i

¹⁾ Chr. Fr. G., kar. Kapt. i Fl., Kryds-Toldinsp.; 1817—81.

²⁾ Laur. Chr. Bentzen, kar. Genmaj.; 1803—81.

³⁾ Casp. S., Oberst; 1821—1900.

⁴⁾ Johan Cornelius K., Genmaj. i Forst.; 1818—94.

⁵⁾ Melior Brown N., kar. Genmaj., Hofchef; 1826—90.

⁶⁾ Axel T., Kapt.; 1812—54.

⁷⁾ Georg Henr. Lasson, Kapt.; 1814—1864 ¹⁸/₄ som kar. Oberst falden ved Dybbøl.

Brohovederne. Nærmere Aftale med Capitaine Owesen. — De crenelerede Huse vare alt nedrevne.

Dernæst et Læs af Skrивerier og Totaltræthed, saa jeg bad W. undskyldte mig i Ulkebøll. Skrивerier ogsaa om Eftm. Tour i Thomsens¹⁾ Have.

Mandag den 23de April. Skrevet til m. K. Dernæst til Krigsministeren. 100 andre Redactioner. Eftm. Bes. hos Frue A. Christiansen²⁾, hos Frue Krüger, hvor jeg medtog mine 2 Romancer »Jüngling wenn« osv., og saa til Riegels, hvor jeg Klk. 9 kom igjen (qvædende til Klk. 10^{1/2}).

Skrivelse fra Prittwitz³⁾ om Würtenbergske Lt. von Wundt⁴⁾ og hans mulige Udløsning. (Han havde givet Revers i Kjøbenhavn). Uendeligt Skyts lover nu paa engang Ministeriet (ogsaa 6 à 8 168 Pd. Morterer⁵⁾ efter igaaar at have meent, at vi ingen Morterer kunde bruge. Generalt. Prittwitz' Brev klinger saaledes: [Ltn. v. Wundt er i Kbhvn. bleven frigivet mod Revers om, ikke at ville tjene i denne Krig mod de Danske. Forslag om, at W.s Forpligtelse ophæves imod, at den med Linieskibet Christian VIII fangne Løjtn. Attrup⁶⁾ frigives, og i Almindelighed at de fangne Danske udvexles mod tyske og slesvigholstenske Fanger].

Herr Pastor Ahlmann⁷⁾ i Svenstrup, der forleden var her for at sige mig, at hans Moder var i Halle, og at han ønskede at skrive hende til (hvilket jeg forsikrede ham at staae ham aabent — naar blot Brevet var aabent og blev læst og forsegleet her); har nu faaet et langt compliceret, fiint skrevet, med Engelsk indblandet, meer end suspect Brev med Ironie om the little King danois, hvis Rige snart skal være ude. Han faaer ingen af disse Sentimentaliteter — og har imidlertid siden ikke selv meldt sig med noget Brev.

Tirsdag den 24de April. 2de Kasser ankomne fra m. K. med Østers, Viin, Rhum, Papiir, Penne, Lak, Convoluter — Fragt 5 Rdl. 9 Sk.

Skriverier den lieben langen Tag. Til K. M. (see L. J.).

¹⁾ Gartner Thomas Thomsens Have »Soldatens Tivoli« (Hammerich: Den slesv. Krig, I. S. 87).

²⁾ Ltn. Andr. Cs. Frue.

³⁾ Carl Ludv. Wilh. Ernst P., preuss. General; 1790—1871. Han havde sit Hovedkvarter i Grosserer Christiansens Gaard i Flensburg.

⁴⁾ L. v. W.

⁵⁾ Hertil hører et Referat af nogle ministerielle Skrivelser om Afgivelse af Skyts.

⁶⁾ Det var vistnok en Overkommandersergent Attrup.

⁷⁾ Hans A.; 1803 —. Gift med Therese Wegscheider, Datter af Professor theol. W. i Halle. Nærmere se hos Wiberg.

Aft. Conferenz med Maj. Bruun, der driver Monteringen langs Kysten med Kraft. Meddeelt ham *Krigsministerens compte-rendu*. — *Sendt Frøken Alba Riegels Nodepapir til Romancerne*.

Onsdag den 25de April. Kammerherre Riegels bragt sin Neveus¹⁾ Relation fra Nordborg (hvorhen han var flygtet fra Colding over Hardeshøi) om Generalerne Bülow og Schleppegrells Expedition mod Colding. Barricadefægtning og Blodbad. Gen. Rye kom ikke for [til?] at angribe Fjendens venstre Fløi. Fjenden udjaget; men Byen $\frac{1}{4}$ i Brand; saa *Retraite* og *Status quo*. Mange Saarede og Dræbte (Mjr. Schindel²⁾ nævnes falden). Alt refero relata. Ved Morgenmusikken Fru Krüger, Frøken Fr[iede] Fr. Thekla samt Fru Ch. Christiansen³⁾. Begge Ltne Chr[istiansen] og Schum.

Form. Visit af Conferd. Johansen. Complimenter for Kjørlernes Indskrækning o. s. v. — Promenade i Brohovederne. Maj. Henckel⁴⁾ af 1ste Res. Batl. i Nordre B. H. Capitne Vett⁵⁾ (?) af samme i Søndre. Denne meddelte adskillige nyttige Ideer.

Besluttet at demolere flere Huse. Teglværksovnene (de endnu staaende) og det crenelerede Huus n. f. S. B. H. —

Om Eftm. talt med Capt. Ovesen herom; med Intendanten om Halm i Brohovedernes Barakker og Blokhuse, — Lt. Schum., der skulde gaa som Parlementair med Skrivelse om og med selve de 5 tyske fangne Soldater, dem Gen. Hedemann⁶⁾ har sendt os, gik ved Broen lige for Rabens Witwe bag over med sin Racehest og stødte sig, saa Bauditz maatte sendes. — Aftenmusik. Østerrigsk Tappenstreg. Visit af J. Ræder, senere af Ph. R., som ei indledes.

Torsdag den 26de April. Capt. Dinesen kom fra sin Permission fra Katholm og bekræftede omtrent Riegels juniors Udsagn. Rye havde maattet slaae Bro selv og havde siden stødt paa Modstand af fl. fj. Batailloner, havde altsaa ei kunnet gjøre det ham tiltænkte Flankemanoeuvre. Han staaer nu bag Veile. Gen. Bülow er rykket mod Fredericia.

Casp. Christiansen beurlaubt sig for at reise først til

¹⁾ Formentl. Hofjunker Niels Basse Fønss, f. 1827, Son af Kmh. F. til Hindsgavl.

²⁾ Conr. Ferd. S.; 1800—1849 faldt i Kampen ved Vejle d. 29/4.

³⁾ Formentl. Catharine C., Ltne., Grosserer Andr. Cs. Frue.

⁴⁾ Fr. Ferd. H., Oberstltm.; 1799—1855; særlig kendt for sit fortræffelige Forhold ved Isted.

⁵⁾ Georg Didr. Casp. V., kar. Genmaj.; 1804—64.

⁶⁾ Den tidligere Overgeneral Hans Christopher Georg Fr. H., kar. Generltm.; 1792—1859.

Briggen Mercurius, dernæst paa Opdagelsesreiser. Gen. Pritt-wittz skrev mig til med Tak for de 5 Krigsfanger (der efter min Ordre sendtes ham tilbage) og undskylder, at han først om nogle Dage vil see sig i St. til at sende 5 danske til Bytte, da de skulle hentes fra Depôterne.

Tour Kl. 1 til Major Bruun, til Oberstl. Kirchhoff — til Thomsens Have (paa Veien les Riegels pære et filles — Tak for Nodepapiret —). Eftermiddagstour til Batt. D og atter til Th. Have. Talt med Mme? og hendes Børn, der altid juble mig imøde.

Fredag den 27de April 1849. Selv forfattet og med W. triplo-reenskrevet Dagsdépêchen til Kongen, Krigsministeren, Armeecorpsset. Redet med Maj. Bruun til Arnkiel og derefter S. paa langs hele Kysten, for endnu engang at mynstre hele Fortificationen, der nu er stærk og forsynlig. Et Par enkelte Indskjæringer for Feltkanoner besluttedes endnu, en ved selve Arnkiel mod den nordligste Pynt, en mellem . . . og Suurlykke-Batteriet.

Brev fra Krigsministeren med Victoria. Han dolerer over Mangel paa Dampskibe og Vanskeligheder i at skaffe dem. Lover os 4 Pds. Faldskjermraketter, Morterer o. m., men skriver intet om Bülows Expedition til Kolding, om den han maaskee endnu ved Brevets Afgang (26.) ei havde faaet Efterretning; (mit af 23de havde han først faaet den selve 26de, og Gen[eralen]s kan jo være afgaaet den 23de Aften ell. 24de Morgen).

Kort Visit hos Riegels. — Dernæst i Thomsens Have, hvor jeg troede at høre Nattergalen. Mlle Mine, som jeg traf med 2 gigantiske Skjønheder, var af samme Mening; men den ene Kæmpe meente, det havde været en Drossel.

Løverdag den 28de April. Udfærdiget Dagsrapporten med W. Nyt Brev fra K. M., hvori han besvarer adskillige Punkter, han havde udeladt igaar. Foss¹⁾ kommer hertil. Ny Forsikkring om, at Blokeringen vil holdes strængt. Vor Udenrigsminister²⁾ er stemt for Vaabenstilstand og endog Ophævelse af blocus — men Statsraadet vil modsætte sig det. Ministeren gaaer nu i St. Raadet, hvori nogle nye Forslag fra England vilde vorde foreslaaede — der — formoder han — som sædvanligt ere inadmissible (»car il ne nous

¹⁾ Overkrigskommisær Chr. F., Gen. Kr. Komm., Hofmekanikus, Specialist m. H. t. Gevær- og Espingolammunition; 1792—1881.

²⁾ Holg. Chr. Reetz; 1800—57.

arrive rien de sincère de ce côté là«). — Intendanten sendte mig 6 Exemplarer af Menig Kapper, hvoraf jeg beholdt en. En Bonde fra Stendrup Mose (Efterretningsmand) (C. Clausen)¹⁾, der før har rapporteret til Gen. Blw., afgav mig sine Iagttagelser, der in sostanza gaae ud paa, at Styrken derovre har formindsket sig (dragende nordpaa). — Eftermd. bes. af Oberstl. Gerlach med smaa Andragender.

Om Aftenen i Skylregn hen til Riegels og musiceret fra 9¹/₂—10¹/₂. Maj. Bülow, Lt. Falbe²⁾ assisteret. Imorgen skal hele Familien til Fechtenberg.

Episode med Kammhr. Riegels, der refererer om Landbevæbningen paa Als og det slesvig-holsteen-lauenborgske Cancellies Skrivelse til samme, »at den nu, da saa mange af dens Midte vare udskrevne til Armeen, gjerne kunde vægre sig ved at møde til Øvelser eller Forsvar af Øen, om forlangtes (!?! (burde gøres anhängigt). — Schumacher meldt sig manoeuvrierfähig. — Givet Frøken Alba sin isl. Romance forsynet med Text tilbage. —

Søndag den 29de April. Redigeret Dagsrapporten med Maj. Bülow. *Impertinente Skrivelser fra Filip Ræder, paa hvilke han skal faa Svar imorgen*³⁾.

Søndagsmusikselskabet fra 11—12. Frue A[ndreas] Christiansen og Gem. Frue Grove og Gemal samt en lille Bekjendterinde. Major W., Lt. Bauditz (nu Capitain). Oberst Thestrup⁴⁾ (hvis Br[igade] i Dag har afløst 1ste Br. (Krabbe)).

De Herrer Doctores Hornemann og Prof. Stein⁵⁾ fra Augustenborg i Besøg. Jeg førte dem i Thomsens Have, og B. førte dem derpaa i Brohovederne. Aftale med Maj. Bruun og Capt. Owenes om at begive os til Hardeshøi Klk. 4, nemlig paa Hertha, som Commandeur Garde besørger til Ulkebøll Bro. — Vi kjørte derned, gjorde Touren med Capt. Sommer⁶⁾ og Lt. Rothe⁷⁾, der hentede os paa Broen i Jollen; besaa Landgangsstedet med Hensyn til Vanddybderne (for did at hentransportere 4 af de ankomne svære

¹⁾ Husmand, dansk Efterretningsmand.

²⁾ Formentl. Chr. Fr. F. af Garden t. F., Kapt. à la s., Gesandt i London; 1828—96.

³⁾ Disse og Magistratens under 3. Maj nævnte Skrivelser findes i Komm. p. Als (1849) Pk. 8. Den 4. Maj mødte Magistraten efter Tilsigelse og fik en mundtlig Afrofling. efterfulgt af en skriftl. Do. Dagen efter.

⁴⁾ Hans Nicolai T., Genltm., Krigsminister; 1794—1879. (Se Karakteristik af ham i N. P. Jensens Erindringer S 129).

⁵⁾ Soph. Aug. Vilh. S., Prof. v. Univ. m. m.; 1797—1868.

⁶⁾ Fr. Laur. Fiedler S., Admiral; 1813—78.

⁷⁾ Formentl. Hans Peter R., kar. Kommandør i Fl.; 1813— . . . Han var Fører af »Rolf Krake» ved dennes lidet berømmelige Optræden 1864 den 18. April ved Dybbøl og den 29. Juni i Als Sund.

Piecer). — Dernæst det i fjor anlagde høiere Batterie, der let kan restaureres og indrettes med en 4de Brix (ifj. var der kun 3 P.) — dernæst endeligt Barakkerne paa Veien til Meels, der endnu ere i næsten udmærket Stand siden ifjor. Skrev Oberstl. Trepka en Billet til om Hensigten af min Nærværelse; gik ombord — drak en nydelig Thee (udm. Smør fra Barsø) og kom . . . i Land ved Solens smukke Nedgang. Om Aftenen pompeus Tappenstreg ved Maaneskin og usædvanlig talrigt Publicum (formoder jeg — thi jeg har ingensinde før seet ud af Vinduerne — hvilket jeg gjorde furtivment af den mørke Sal) — 1000 Cigarer blinkede mellem den gadeformørkende mylrende Vrimmel.

(Anonymt Brev med Vink, Raad, Advarsler m. H. t. Øens Forsvar — Brohovedernes stærkere Bef[æstning], dateret »Khvn.« og fra en gammel Bekjendt¹⁾).

Mandag den 30te April. Skrevet til Commd. Garde af Marinen for at bringe svært Skyts til Hardeshøi. *Marine-ministeren har betroet ham, at jeg vilde gjøre et Angreb paa Dybbel Bjerg, hvilket han, uden at fraraade det, absolut dog giver mig det meget nøie at betænke, da Styrken derovre efter hans Eflerretninger er formidabel²⁾*. Samlet Stabens Officerer for at paalægge dem Tavshed.

Oberstl. Trepka her for at faae sin Batln. mere samlet og sige sin Mening om Skytssets Placering ved Hardeshøi (eller Steg[svig]). Red. Dagsrapp. med W.

Tour med B. og O. [Bruun og Owesen] langs Bykysten for et der paatænkt nyt Værn. Med det samme besluttet at opgive de svære Kan[oner] ved Hardeshøi og didsende $\frac{1}{2}$ Felt B[att.]. Ombord paa Barkskibet Gammelholm, hvorfra Udskibningen af alt det svære Skyts nu besluttedes at skulle skee her. Halsbrækkende og dronetruende Overgang over en lang rystende Bjelke, der ei laa an paa Rælingen. Capt. van Dockum³⁾ tilbesørgede os en Roeslup, der bragte os ombord paa Skirner, hvor jeg alt i Forveien havde sendt Maj. Bülow hen. Jeg meddelte Comm. Garde min forandrede Plan. (Han fralagde sig *Mistanken om at have gjort Marine-ministeren bekjendt med min Angrebsplan*). Efter $\frac{1}{2}$ Times

¹⁾ Bl. andre fra Justrd., Toldplagsskriver A. F. Howitz, Kbh.s Toldbod, og Prof. Dr. med. Sommer (se under 4. Maj), Skrivelser fulde af Rygter om Angreb p. Als, om Forrædere i Korpset p. Als osv.

²⁾ Krigsministeren skrev den 28/4 til Meza, at han af Marineministeren havde erfareet, at M. paatænkte et Angreb i Sundeved, hvad Krigsministeren fraraadede.

³⁾ Carl Edv. van D., Viceadmiral, Marineminister, Folketingsm. m. m.; 1804—93.

Conferenz i Lady's Closet toge vi iland, besluttende at anbringe det svære Skyts her omkring Sundet fra A til Søndre Mølle.

Eftm. Bes. hos Frue Krüger, der var ude. Oppe paa Søndre Mølle Batteriet. (»Et Stadsbatterie«, kaldte en af Infanteristerne det). Dvale i Salen.

Tirsdag den 1ste Mai. Skriverier. Med Maj. Bruun Ronde fra Søndermøllebatterie og til D, hvor Brystværn til de 84 Pds. Morterer er opkastet, ligesom ogsaa de 168 Pds. Brystværn er færdigt mellem A og B. Skrevet 1' til K. M. § 2 — (Agenda ¹⁾). Faaet Bud (ved Lt. Seidelin) om Commd. Gardes Afreise til Middelfart ifølg. cito Brev fra Gen. Bülow. — Retournerer imorgen Aften.

Onsdag den 2den Mai. Ingen Damer ved Musikken. Heller ingen indbudt. Derimod Oberstl. Blom, der ivrede imod Sø Etatens nyansatte Vice-Admiral Schifter ²⁾. — Brystværn ved Færgekanonerne var opført. Det var — hører jeg af Bl[om] — dennes og Paludans ³⁾ Bataillon[er], der skulde omgaa Skoven ⁴⁾ V. fra den 3die April. Lenteur de limaçon, faute d'ordre positif. (Faute d'en haut et d'en bas!).

Om Aftenen var et nyt (repareret?) Metalinstrument (Tuba?) kommet til, der gjorde en merveilleux Effect, især i »Kong Christian«, der paa denne Maade var tordnende og grandios. Mylret i Maaneskin var som sidst.

Torsdag den 3die Mai. Intet belærende Brev fra Flensborg til Herr Cleving (Efterretningsmand). Gjennemgikkes i Salen med Maj. W. og Capt. Bz. Sædvanlig Opramsning af, hvad der var kommet gennem Flensborg. Men hvor ere de? — Beslutning at afskaffe alle Efterretningsmænd.

Gaaet med Mjr. B. til Steins Have, der egner sig fortrinligt til at understøtte Ilden [fra?] Brohovedslugten. Mødt en eller 2 Spidsborgere, hvis Physiognomier intet godt spaaede. Herligt Belvedere. Brev til Krigsministeren med §§ 60, 61, 62, 63.

Høitidelig Protest fra Magistratens Triumvirat (Leissner, Christiansen, Karberg ⁵⁾) mod Anlægget af Batterier i Steins Have, som de kaldte midt i Byen.

¹⁾ D. v. s. Lommejournalen.

²⁾ Andr. S ; 1779- 1852 De ældre Led af Slægten Blom var knyttet til Soetaten.

³⁾ Jul. Ferd. P., Genmaj.; 1794-1879. 1849 Komm. f. 3. Batt.

⁴⁾ Skoven Roden nord for Graasten, hvorved man haabede at afskære en større fjendtlig Styrke; men det lykkedes ikke.

⁵⁾ Formentl. Raadmand, Købmand Peter K.; 1805-82. Der var ogsaa en Købmand Chr. K. i Sønderborg, hos hvem Wørisløffer havde ligget i Kvarter 1848.

Om Aftenen Musik og Forkjølelse hos Riegels.

Fredag den 4de Mai. — Store Bededag. *Nye Rygter fra Hamburg meddeelte af Krigsministeriet. Je trouve pourtant que c'est un peu trop petit.* Brev fra en Læge (Dr.) Sommer¹⁾ i Kjøbenhavn om samme Rygter, »at Fjenden vil angr. Als med 60.000 Mand« — pji, pju — —

Parlementairer; ankomne Fanger, blandt andre 2 Læger fra Eckernførde, Hornemann²⁾ og .

Til Middag hos Kammhr. Riegels; Commd. Garde, Lt. Falbe. Eft. Bordet Capt. Dinesen. Musica og hjem.

Løverdag den 5te Mai. Oberstl. Trepka en Historie om Locumsrensning, som en af hans Batls. Officerer havde nægtet paa Folkenes Vegne. Det Hele var en *Pretext for at komme til Sønderborg og besøge Riegels.* Besøg af Herr Pastor (Feltpræst) Hammerich³⁾.

Skriftligt Svar til Magistraten med Hensyn til Skrivelsen om Brystværnenes Anlæggelse i Steins Have. — Tour med Ovesen til Batt. A for at see det nye Morterbatterie mellem dette og B (4 168 Pds. Morterer!). (Flere 168 Pds. Kanoner i A og i Lunetten I o. f.).

Nous sommes formidables.

Brev fra K. M.; fra en Anonym Z i Kbhvn. (?); fra Oberst Baggesen⁴⁾ (med *Rædersk Echo*) om Skydning — Vische Vasche.

Søndag den 6te Mai 1849. Skrevet til K. Ministeren. — Ingen Damer eller Herrer ved Musiken. — Major Lorentzen. — Om Eftm. Command. Garde forn[yet] sit Project om at tage Batt[eriet] lige over for Arnkiel. Opsluges i vort Større. W. var tilstede og havde projecteret med mig i Forveien. The med ham. Intendanten *bragt* 540 Rdl. — 150 + 300 Taffelp. $\frac{1}{2}$ Ap. + Mai + 100 Diæt ÷ 15 Rdl. for Kappen.

Om Aftenen Regnskab med Hans. Bet. ham 14 Rdl. 3 Mk. i Udlæg for Marz Slutning og April. — Tilbudt ham 3 Rdl. mdl. og Hendrik 3. Han syntes kun maadeligt tilfreds. (?!).

Aftenen sluttedes med Kong Christian. Capt. Muus⁵⁾ an-

¹⁾ Formentl. Andr. Gartner S., Prof. v. Univ., konst. Overlæge ved Las. i Kbh., 1804—71. Se ogsaa hos Holten »Erindr.« S. 200.

²⁾ Chr. Wilken H., Overlæge, fung. Stabslæge, i Fl.: 1816—82.

³⁾ Peter Fr. Adolph H., Feltprovst m. m.; 1809—77.

⁴⁾ Fr. Ludv. Aug. Haller B., Genmaj., Chef f. Gen.staben; 1795—1865.

⁵⁾ Ludv. Laur. Hack M., Oberst i Forst.; 1814—72.

k[om] som St[abs] Ch[ef] ved 6te Brigade. Ladet ham hilse R[æder]¹⁾, at Rønnow vilde blive tilbagefordret. —

M. K. skriver, at Hanne²⁾ og Faaborg²⁾ igjen ere paa Bølgerne.

Mandag den 7de Mai. Skriverier til det sædvanlige Uendelige. Confereret Croquis med Hoffmann³⁾. — Rønnow meldte sig fra 6te Brig. — Eftm. Conferenz med Maj. Bruun om Croquiset over Alssunds Kystbatteriebesætning. Hoffmann maatte endnu rette lidt (Capt. Lt. Meyer⁴⁾) kom fra Fangenskab. Capt. Owesen drak Thee med mig.

Tirsdag den 8de Mai. Det var averteret, at jeg vilde ride med hele Staben, med Art.- og Ing.-Officeren om Kystbatterierne. Men deels *Ondt i Halsen* og deels Fuldendelsen af Croquis'et til Ministeren hentog hele Formiddagen. Af-sagt. Capt. Lt. Meyer tilbød sig at tage Brev og Pakke til Ministeren. Han afreiste med Victoria Klk. 3 og afhentede selv begge Dele.

Jeg er nær ved at blive kjed af min Commando og af min Post. Physisk og moralsk tilintetgjort.

Onsdag den 9de Mai. Gen. Bülow gav en kort Efterretning om Armeens Re traite i god Orden til Fredericia. Forbundstroppeerne ere skredne over Kongeaaen. Der havde været Fægtning⁵⁾ fra Klk. 8 til 5. Concert og Assemblee 11—12. Riegels, Ulkebøller Damer med Lt. Baland, Lt. Christiansen og Frue. Min hele Stab.

Skizzer af Feltlivet, udførte af Frivillig, Lt. Lund⁶⁾, Maler, produceredes.

2de norske Officerer, Møller⁷⁾ og (Just? Schultz?) meldte sig for at ansættes ved Corpsets 1ste Brigade.

Brev fra den nassauske Oberst Gerau om nogle Lapperier (2 Ægtefolk herfra, der ville bearbejde deres Jord i Düppel). Dyrelægen annoncerer min Ross som Convalescent og moden til at gaa paa Græs. Foreslaar Forpagter Andersen paa Kainæsgaard.

Klk. henved 1 ankom Hornemann, hvem jeg havde indbudt til at deeltage i den musicalske Converzatione, *men*

1) Phil. Ræder havde faaet Kommandoen over 6. Brigade — Mezas hidtidige.

2) Kapt. Faaborgs Frue Johanne Ida Math. (v. Scholten), født Christensen. Se Ræder 197 f.

3) Robert Siegfr. H., Guide i Genst., Skriver ved Korpset, senere Prmltn.: 1821 - 92.

4) Carl Adolph M., kar. Kommandør i Fl.; 1806—72.

5) Det er Kampen ved Kolding d. 23. April.

6) Fredr. Chr. L., frivill. Sergent: 1826—

7) Carl Conr. M.: to andre hed Hall og Hjorth og gjorde Tjeneste i Artill.

som svarede, at en fortrolig Samtale med mig var ham mere værd end al Musik og alle smukke Damer — med Tillæg: »Tro mig nu, om De vil!« Atter Lapis infernalis. Conferenz med Major Bülow om Invitationerne ved de forestaaende Officers Dinéeer.

Maven uhyre derangeret. Hele Existencen frygtelig. Ved Aftenmusiken Maaneskinsmyller.

Torsdag den 10de Mai. Beleiringstilstand. Ministerielle Skrivelser: 1' Om Øens Beleiringstilstand og min udstrakte Magtfuldkommenhed i det civile og militaire samt Overdragelse af den hele (store) Ansvarlighed, der paahviler Commandanten i en Fæstning. 2' Om Communicationen over Ketting Vig og Dybvig og Angivelse af dertil medgaaende Omkostninger.

Visit (qui valait mieux tard que jamais) hos Conferrd. Johansen og Frue.

Bille¹⁾ er blevet aldeles farouche. Om Aftenen Thee med Capitaine Ovesen. Aftale af 2de Dampfarer, en N. paa mod Kettingvig og Dybvig, en anden mod Kainæs.

Om Natten Klk. 11^{1/2} vækket ved Lys og Larm af Hans, der bragte et ubetydeligt Svar fra Augustenborg (fra Hornemann). Atter gaucherie fra Wørishøffer. Il est hors de tout doute qu'il est ungeschickt.

Løverdags den 12te Mai. (Generalmajors Charakter). Communication fra K. M. om Gen. Maj.s Charakter. Gratulation af min Stab. — Senere Confertsr. Johansen og Kammerhr. Riegels. Ung Mand fra Apotheket i Veile (2den Søn af Fries²⁾)? — Hen ad Formiddagen Ridt til Augustenborg med Schum. — Hornemann gav os Moseler med Seltservand og Sukker; kostelig Drik. Førte os i Haven under de tre Ege, hvorunder Hertugerne fordem svore Griffenfelds Fald, og den derved staaende Bøg, hvori aarligt indtil 1847 incl. Udspringsdagene er indridset i Barken. Ogsaa Anlægsbroerne (for Dampskibe og Transportskibe) er i Haven.

Søndag den 13de Mai. Command. Garde og fl. Sø-officerer mødte med Gratulation. Dernæst Dr. og Frue Krüger. Endeligt hele Garden til Fod's Officerpersonale.

Mandag den 14de Mai. Ridetour med hele Staben (Oberst Thestrup og Capt. Kranold ledsagede) om ad samt-

¹⁾ Kommandør i Fl. Steen Andersen B., der midlert. havde afløst Garde. Kar. Viceadmiral. Minister. Folketingsmand; 1797—1883.

²⁾ Formentl. Peter Fr., Ass. pharm.; død 1862.

lige Kystbatterier, der nu ere fuldt monterede, samt til begge Hovedbarakkerne. Hjem Kl. 4 $\frac{1}{2}$.

Tirsdag den 15de Mai. Efter den hannoveranske, mig af Ministeriet tilsendte saakaldte Angrebsplan¹⁾, der ligner en drukken Mands Tanker og Tale . . . Udførtes ei.

Onsdag den 16de Mai. Kammerherrerne Riegels og Fønss i Morgenvisit. Ved Formiddagsmusiken Amtmand Johansen fra Nordborg — Riegels's Damer.

Kl. 4—8 $\frac{1}{2}$ Søtour ind i Kainæs Bugt og om dets Syd-kyst paa Skirner med Commandeur Garde for at undersøge Vanddybderne og Indskibningspunkter.

Ved Aftenmusiken Lieut. A. og Fru Christiansen samt Frøken.

Torsdag den 17de Mai. Christi Himmelfartsdag. Artillerie Krig om Eftermiddagen. Hensigten at see Forposterne *med Oberstlieutenant Schov*²⁾ hindredes om Formiddagen ved Pladskregnen. Men Kl. 4 $\frac{3}{4}$ begave vi (næsten alle mine Officerer) os til Hest over Broen til Sundevad, men modtoges mod Formodning med Kanonskud. En patrouillerende Kanonbaad var blevet beskudt af et nyligt fuldendt Søbatterie derovre, og der udspandt sig nu par repressaille en échauffourée mellem begge Artillerielinier, fordi vi vilde fuldende Indskydningen af begge Morteerbatterierne. Da vi rede tilbage over Broen for at gjøre Ronden om Kystbatterierne, forfulgtes vi paa det mest levende af Granater. Scene med en Familie i Havbogaden³⁾, den jeg raadede fra at flytte. (I det samme ankom en Granat og en Kugle i den lille Bolig). — Schaffalitzky⁴⁾ paa Feltvagt.

Visit af Herr Günthersohn, der vilde hente Trøst, og af en ell. 2 Bagere, der viste mig deres Granatstykker og vilde vide, om de uden Mistanke for Signalmagerie kunde tænde deres Bagerovne i Nat. Bekræftende Forsikring.

Fredag den 18de Mai. Yderst elskværdigt Brev fra Krigsministeren. Han sender mig ogsaa *den Krogske-Læssøeske Affaire*⁵⁾ og *Indstillinger med Hensyn til Oberst Juels*⁶⁾ og flere ældre Cavallerieofficerers Vedbliven.

1) Det drejer sig formentlig om en Opfordring af $\frac{1}{3}$ fra Krigsministeren til et »Overfald« paa Øen Fehmern.

2) Laur. Svitzer Schov (2. Res. Batl.), kar. Oberst; 1791—1850.

3) Se Hammerich; Den slesv. Krig. I, S. 88.

4) Formentl. en Frivillig.

5) Det er navnlig deres Andel i Eckernförde Expeditionen. I de Læssøeske Papirer i Hærens Arkiv findes en Del herom.

6) Se under 13. April Forh. ved Ryes Korps.

Kammh. Riegels her — han var igaar i Nordborg. Frøken Friede, ene hjemme med sin Hoste og havde begivet sig til Ulkebøll.

Brev til H. M. Kongen. Taksigelse for *Generalmajoren* og Tilsendelse af et Croquis over Alssundets Befæstninger. Sendtes med Victoria, der opholdtes 2 Timer i denne Anledning, samt for Rapporten, der ei var blevet færdig til Posten. — Maj. Bülow med nede og see paa de 2de mig af Reservestalden til Sammenligning stillede, en sort Blis med hv[ide] Sokker og en Fuchs, der dog i det Hele bar Prisen. Den skal forsøges imorgen Klk. 1 med Sadel. — Foss kom om Aftenen. —

Løverdag den 19de Mai. Saaledes lyder den Afsked, H. M. K. af Sv[erig] meddeler en Officcer, der tager Tjeneste i den danske Armée. (Denne Afsked koster en Underlieutenant 4, siger Fire Rigsdaler). [Afskedspatentet, for Underløjtnant i Jämtlands Feltjægerregiment Johan Peter Strømer¹⁾, er afskrevet af Generalen]. — Brevskaber expederet til Krigsministeren.

Visit efter Cafeen af Capt. Dirckinck-Holmfeldt²⁾ og en svensk Officer, der ogsaa gjør Tjeneste paa Najaden. De vilde til Augustenborg. Kongen af Preussen havde førend hans Afsked derovre sagt til ham (paa Slottet i en Vindueskrog efter at have vinket ad ham): Ja! Wir müssen Dänemark haben! Wir müssen die dänischen Seehäfen besitzen. Aber (slaaende sig theatralsk for Panden) das ist das Unglück! Die Nationalität! — Die Nationalität ist dawider!! — Den samme Vise: Dänemark müssen wir haben istemtes af de fleste Embedsmænd, civile og militaire. — Saa veed man nu rigtigt, hvad man har at holde sig til. —

Eftermiddagsridt paa den mig præsenterede Røde, der er lidt høi i Krydset, men har flere gode Egenskaber og en begyndt Dressur. Besøg i Ulkebøll. Frue Krog-Meyer syg og derfor ei synlig. Pastoren og Obersten i Haven. Frøkenen i Salonen. — Dernæst over Sundsmark til Lade-gaarden. Commsgt. Preuss³⁾ saae paa den Røde. besteg den og syntes ei saa ilde om den. Førend mit Bortridt havde imidlertid Lieutenant [Drescher] (af Landbevæbningen) til-

¹⁾ Han var ikke nogen heldig Person: indlod sig paa en Slags Pengeafpresning overfor sin Oppasser (Kommandantsk. p. Als Pk. No 7 1849 Løbe No 1138).

²⁾ Rud. Fr. Edwin D.-H., kar. Kommandør i Fl.: 1802—96. Han havde været Krigsfange, se Gen. St. Krigen 1848—50, I, S. 307—08.

³⁾ J. H. Preuss, ved Batteriet Baggesen.

budt sig at vise mig en Ridehest imorgen. Preuss veed ogsaa om en paa Ertebjerg. Altsaa un peu de prudence!

Søndag den 20de Mai. *Brev fra min Søster Regine*¹⁾, hvori den samme Lire om de hist ovre impunément opkastede Batterier meddeles fra Helsingørerne. *Elle est très politique* og citerer store Stykker af Bladene. Brevet er skrevet paa Chr. Himmfts dag.

Riegels Damer og Frue Christiansen samt en Deel Officerer vare her ved Musikken. —

Mandag den 21de Mai. Kjørt første Gang i Viener-vognen fra Augustenborg ned til Ulkebøll Bro, og dernæst seilet med Valdemar, Lieutenant Agerskov²⁾, i Comp. med Maj. Bruun, Capt. Owsen, Capt. Maibel³⁾ til Dybvig, hvor Bredden var 60 Skridt. Stegvig er meget dyb langt ind. Broanlægget har ingen Vanskelighed. — Retour med Viener-vognen. —

Den røde, store Hest fra Maibøll mishagede mig, og den sorte fra Lt. Drescher skøndt mere [egnet?] dog ikke nok. Om Aftenen Thee med Overkrigscommiss. Foss, der havde viist mig 2 af sine nye Esp[ingol] Rør; affyres oppe ved Møllen.

Nærgaaende Forslag fra Ministeriet om at afgive *Hjælp til Nørrejyske Corps*.

Tirsdag den 22de Mai. Kjøretour til Igen i samme Selsk. som igaar for at besee det smalle Sted ved Ketting, som var 120 Alen. Et Dige med Bros Anlæg neppe vanskeligt.

Onsdag den 23de Mai. Kjøretour bestemt til Augustenborg contramanderet. Bestemt mig for første Dinée d'apparat Fredag. Conf. Maj. B[ülow] derom. Musik baade Morgen og Aften ene.

Om Eftermiddagen beseet Krudtmagasinet bag Telegraphbakken. Det nærmer sig sin Fuldendelse.

Besøgt Telegraphisten og ladet mig préliminairement instruere i Kunsten.

Torsdag den 24de Mai. Skrevet til Ministeren (v. lille Journal). Kjørt med Major Bülow til Augustenborg. Besøgt: 1' Hornemann, som serverede med Apelsiner; 2' Capt. Bülow⁴⁾, der første Gang var ude, siddende paa Terrassen i

¹⁾ Hun var ugift og boede i Helsingør.

²⁾ B. J. H. A., kar. Kommandør i Fl. Udskrivningschef i Svendborg; 1811—72.

³⁾ Maibel ell. Meibel, Kollardikaptajn, under Krigen flink Tilsynsførende med Broer og Færger paa Als.

⁴⁾ Muligvis Chr. Fr. B., kar. Oberst; 1816—83.

Louise-Augustas¹⁾ Trillestol. 3' Gartneren, hos hvem bestiltes Blomsterbouquetter til Dinéen imorgen, Spinat, Syre, Asparges og Salat. (Hornemann blev atter empfindtig over Looft²⁾. — Herr Foss' Erscheinung. Vil komme i Aften med Herredsfoged v. Krog³⁾ fra Nordborg. Han har en mistænkelig Familie, Madame (Skippermadame, Manden i Vestindien) Klyhn⁴⁾ med Moder og Jomfru.

De ankom — og Papirerne incl. Oberstl. Trepkas Skrivelse om samme Emne modtoges. Man sender alle 3 Madamer til Skibs til Khvn. Voilà l'histoire en résumé. Madame Klyhns Brev til den gute Wilhelm i Slesvig er i øvrigt noget Vrøvl, hvoraf kun fremlyser: 1' At Madamen længes efter den gode Wilhelm. 2' At Blomsterne og Epheuen voxer fortræffelig i hendes Have. — Amen. (Dette Blomstervaas skal forresten være et Jargon imellem dem, men som man neppe vilde blive fed af at déchiffre).

Fredag den 25de Mai. Den 1ste Dinée fandt Sted hos Reimuth, 26 Officerer og Embedsmænd. Efter Cafeen Cigarer i Haven. Feyerskovs⁵⁾ Champagne vandt almindeligt Bifald. Kort Visit hos Frue Krüger.

Løverdags den 26de Mai. Besøg paa Kainæs hos Oberstl. Blom. Majorerne Bruun og Bülow samt Capt. Ovesen gjorde Touren med til Kainæs. 1 Spænd à 4 Heste var sendt fra Maj. Br[uun] til at trække vor Viernervogn til Kainæsgaard, medens de 2de sorte Gravenstener med resp. Kudsk vare sendte i Forveien did som Relais. Først besteg vi Hørup Bakker ved Kirke og Mølle for at forvise os om denne Positions Ypperlighed ved en mulig Retraite fra Sønderborg til Kainæs som Repli og Udskibningsposition. Dernæst indtog vi Risengrød og Pandekage samt Steg og excellente Vine saavel som udmærket Melk hos Fader Blom⁶⁾ paa Kainæsgaard. Oberstl. ledsagede os fremdeles fra Gaarden, hvor de 2 Gravenstener forspændtes, til Dreiet, hvor Comitéen blev enig om at demolere den gamle indéchiffable Forskandsning [herved en Skitse] og anlægge nye 300 Skridt høiere oppe paa Skrænten, flytte Baraquerne

¹⁾ Hertuginde af Augustenborg, Datter af Christian VII (Struensee) og Caroline Mathilde; 1771—1843.

²⁾ Altsaa igen Lægerne ctr. Intendanten.

³⁾ Wilh. Carl Ferd. K., konstitueret; 1811—53.

⁴⁾ Det var Indledningen til det skarpe Felttog mod Md. Christine Henriette K., f. Jørgensen, i Tontoft, hvorom senere.

⁵⁾ Vinhandler H. C. Feyerschou, Kbh. Østergade No 14. En Datter, Julie, gift med Mezas Halvbroder Carl; hun døde 1905.

⁶⁾ Oberstløjtn. Hans Jørg. B.

tilbage o. s. v. — Besøgt Fyret, hvorfra Udsigten magnifique. Elegantuccia sposa e figlia dell' Ispettore. Dernæst kjørt til Østerby, beseet Kysten og fundet den for fladstrandet til Broanlæg Det bedste Sted var S. Ø. for Kaines Kirke og Mølle, mellem Vesterby og Sønderby. Hos Oberstlieutenant Blom indtog vi ved Ankomsten Kl. 9 (stedse i det deliciauseste Veir, indaadende Blomsterduft og Vaarluft) Thee o. m., og tagende Afsked fra vor elskværdige Vert ankom vi ved Midnat i Sdbg.

Søndag den 27de Mai. Pintsedag. Omtalt Kaines-touren i Triplerapporten.

Kammerh. Riegels i Morgenvisit med en Mængde Papirer vedkommende hans Tracasserier med det endnu stedse saakaldte Slesvig-Holsten-Lauenborgske Cancellie. Ogsaa Mad. Klyhns Conduite (malconduite) i Forening med Herr Haver-saat¹⁾ forekommer deri.

Til Musik Damer: Frue Christiansen mit Freundinn, Frøkener Baumann²⁾ og Jæger³⁾ (letztere aus Versehen) første Gang opført ved Krigsass. Looft⁴⁾.

Derefter Ridt til Augustenborg med Parret Christiansen og Caspar Do., Ritm. Schum. Ankommet til Augbg. mødtes Lægen Baumann, der havde ventet dem fra Kl. 11 — altsaa i 3 Timer. Rendez-vous dérangé. Discours med Hornemann. Tour i Haven. Selskabet blev til Middag. Schum. fulgte mig tilbage. Aftenmusik ene.

Mandag den 28de Mai. 2den Pintsedag. Und.off. Smidt havde interessante Aviser og Efterretninger fra Barsøe. Efter Fuldendelse af Skriverier kjørt til Augustenborg. 1 rart Brev fra Anthonie⁵⁾. *Min gravelle antager dagligt en mere ængstlig Character. Hornemann trøstede mig, saa godt han kunde, og jeg foer hjem igjen, kun halvt trøstet.* 3 Gange Musik 1' hos mig 12—1; 2' ved Batt. D 6¹/₂—7¹/₂; 3' Tappenstreg. — Druknet Nelde-Frø-Thee efter en yderst ubehagelig og ængstlig Eftermiddag. Natten forholdsviis taalelig; men sædvanlig russisk Transpiration.

Tirsdag den 29de Mai. Morgenbesøg af Kammhr. Falbe⁶⁾ og Krigsraad Møller⁷⁾. Begge ankomne med Vic-

1) Han var Fuldmægtig paa Politi- og Herr. Kont. i Nordborg.

2) Muligvis Døtre af den nedenf. nævnte Overlæge B.

3) Muligvis Datter af Lt. J.

4) Gaar maaske paa Musikken, da L. var meget musikalsk.

5) Lt. Casp. Christiansens Hustru.

6) Formentl. Chr. Tuxen F., kar. Kommandørkpt. i Fl., Arkæolog m. m.; 1791—1849.

7) Formentl. Georg Aug. Emanuel Müller, Krigsraad, Kontorchef i Krigsminist., Justitsrd.

toria; vilde reise med den, naar de havde seet Batterierne og deres Sønner (og Svigersøn).

Ærgrelse over de 3 Mære fra Tondtoft ved Nordborg: 1' Mad. Klyhn, 2' Mad. Jürgensen¹⁾ (hendes Moder), 3' Jomfr.²⁾, hvilke, istedetfor at møde alle 3 til Indskibning med Victoria efter Ordre, sendte Jomfruen alene og Doctor Most (fra Herr Prahl³⁾ for Mm. Klyhn, som er i 9de Maa-ned, og Mm. Jürgensen, som har Vatersot og naturligvis har lagt sig til Sengs. Pazienza e flemma! Men Scenen forværrede min Tilstand.

Klk. 5 kom Hornemann fra Augustenborg for at see til mig. Havde smukke Hilsener fra sin Fætter Justitsraad Collin⁴⁾.

Aftenen trist, ensom og regnfuld. Tilskrevet Kammh. Schøller⁵⁾ et artig Svar paa sit [!] smukke Brev af 22de.

Onsdag den 30te Mai. Kammhr. Riegels med Damer kom ex proprie motu til Musikken.

Mange Skriverier. Formiddagsridt paa en mig ny præ-senteret Fuchs ud ad Augustenborg-Veien, om ad Sunds-mark og Ladegaarden. Preuss var ikke indtaget af den. Travet beqvemt, men ei strakt. Anlæg for Skridt; ingen Dressur.

Skriverier fortsat ud mod Aftenen, da Kjøretour (Compagnie Maj. Wørishøffer), til Augustenborg (mødt Oberst Ræder), hvor Dr. Hornemann gav nyt Neldefrø og nyt Seltservand.

Torsdag den 31te Mai. Begyndt et vidtløftigt Brev til min Kone. Ridt med Wørishøffer og Schumacher for at gratulere Pastor Meyer paa sin [!] Geburtsdag. Scene med 2 Soldater (Alsinger) der ei vilde forlade Depoten, for efter ministeriel Bef. at begive sig til deres (13de) Bataillon. Jeg maatte true dem med at skydes for en Standret. Det hjalp. — Om Eftm. fuldendt Br. til min Kone. Sendt Capt. Bauditz med Viernøvognen for at afhente mine 3 rebelske Damer i Nordborg (Tondtoft).

Fredag den 1ste Juni. Capt. Bauditz ankom med de 3 Damer og Gjordemoderen. — Denne meldt sig ved Døren,

¹⁾ Sophie Charlotte J.

²⁾ Sophie Charlotte Hansen, Søsterdatter af Md. Klyhn.

³⁾ Muligvis Underlæge Christian Peter P. : 1823—88.

⁴⁾ Edv. C., Departementsdirektør; 1808—86. Hustru Henriette Oline. f. Thyberg; 1813—94.

⁵⁾ Thom. Georg S., Genadjt. hos Kongen. Genltn. ; 1793—1863.

men blev ei modtaget. Dernæst ankom og indkom par surprise en vis Mad. (Frue?) Ottzen fra Augustenborg med ældre suivante. Hendes Mand i Gravensteen havde skrevet efter hende, og hun meente, at ved at blive derovre kunde hun erholde Tilladelse. Refus provisoire. Eftm. Besøg af Hornemann. Ledsaget ham til Thune. Takket denne for sin kraftige Medhjælp til Mad. Klyhns og Cons. Bortskaffelse. Fulgt ham, Prof. Stein, Overinsp. Hornemann ¹⁾ og Doctoren ²⁾ om samtlige Batterier fra S. Mølle til Lunette T. N[ørre] J[ydske] Armee bliver ved at være mere og mere uartig.

Løverdag den 2den Juni. Skrивerier til efter Bordet ³⁾. Besøg af Oberstl. Trepka, som berettede en Malconduite af Lt. Warnecke ⁴⁾, der havde tilbragt den sidste Aften indtil Klk. 12 med Mad. Klyhn. *Nouveau prétexte pour voir les Riegels.* — Ombord til Command. Garde i Anledning af *Ministerens Ønske at erfare Eckernførdes Besætning.* — *Allid Expeditioner!* — *Manden vrøvlende sig selv arrig.*

Dernæst Kjøretour med Major B., der havde været med ombord, til Augustenborg og til Hornemann, der approvisionerede mig med N[ælde] Frø og Seltser Vand.

Søndag den 3die Juni. Skrивerier hele Fmd. Avertissement til Forpostcommandeuren om, at den engelske Commander Aldham ⁵⁾, førende Dampskibet Hecate ⁶⁾, agter sig Nord igjennem Sundet imorgen, og at dets neutrale (?) Flag haabes respecteret. — Han havde udbedt sig at see Brohovederne og Batterierne. (Endog de Fjendtlige vilde han naivement besøge — Refus). Klk. 4 agtet med Maj. ne Bülow og Wørishøffer samt Lt. C. Christ[iansen] til Høruphav. De sammenlignende Forsøg mellem Oberst Nissens ⁷⁾ Project og Biragos ⁸⁾ var endnu ei anstilt, men Capit. Tegner ⁹⁾ meente, at Birago vilde i alle Henseender være at foretrække. Pastor Svendsen ¹⁰⁾ (3 Søstre), Oberst Thestrup,

¹⁾ Frees Emil H., Overinspektør p. Augustenborg; død 1857.

²⁾ Hornemann.

³⁾ Det er Planerne om Udfald fra Fredericia, hvortil Hærafdelingen paa Als skulde afgive et Hjælpekorps. Herom en Række Skrивelser i »Komm. p. Als 1849«, Pk. 8.

⁴⁾ Formentl. Fr. Løvenørn Cæsar Napol. Wernich, Prmltn.: 1829—86. Han var Alsinger og har formodentlig kendt Md. Klyhn allerede tidligere.

⁵⁾ I Brev den 6/6 fortæller Wørishøffer om Aldhams besynderlige Optræden under den Middag, som den danske Eskadrechef gav paa Skirner. Se endv. hos Hammerich anf. Skr. I. S. 96 f.

⁶⁾ Det var en Krydser.

⁷⁾ Joh. Fr. Ludv. N., Oberst i Ing.; 1793—1866.

⁸⁾ og ⁹⁾ Det drejer sig om Militærbroer.

¹⁰⁾ Formentl. Peter Vilh. T., Kommandør i Fl.; 1798—1857.

¹¹⁾ I Hørup. Hans Hustru, Datter af den bekendte Rytteroberst Bonnichsen fra 1813 og Søster til den faldne Kapt. B., var om Foraaret 1849 død i Barselseng.

Krigsraad Riegels — Lystvandring. Hjemkomst Klk. 7. Tour i Thomsens Tivoli. Mad.me Thomsen gratulerende og omtalede Æren af Musiken 2 Gange om Ugen. Lt. Nægler og Lt. Falbe, der samlede Blomster til Kjærs Barakker. Den første Tour med mig, Thee og Tilbageblik paa Kjøbenhavns Fremmeddiplomatie og Danmarks Ministre i Udlandet.

Mandag den 4de Juni. Opsat Svar til General Bülow's *mange uartige Skrivelser*¹⁾. — Apothe[ker]sken Mad. Carstens²⁾ og hendes Søn kom for at bede for Provisoren, der er paa det sorte Bret og skal til Kjøbenhavn. Jeg gav dem intet Løfte til Trods for Madamens Taarer, der muligt ere flydte ved ringere Anledninger og desuden ei tør være min Maalestok i denne Anledning. — Kjøretour alene til Augustenborg. Der spadseret med Hornemann i Haven (men med Kappe). Mødt Maj. Bruun med Adjt. Blom³⁾ og Bruus⁴⁾ i Lindealleen. — Fælleds Forundring over det meget Tækkehalm, Intendanten der lader ligge opstabled under Træerne (hvor det kan raadne). Thee med Doctoren, efterat Overinspecteuren havde viist mig en Deel af de endnu resterende Racehopper, der uddroges af deres Stuer. Jeg fik Lyst til en brun Hoppe med 2 hvide Sokker.

Tirsdag den 5te Juni. Skriverierne fra igaar fortsatte. Imidlertid ankom Dépêcher fra General Bülow (med en Lt. Lund⁵⁾), hvori han *fortsatte Kvadet om Operationen* og vilde vide, *hvilke jeg havde for, og efter min Meningsyttring bestemme, om vi skulde mødes til Samtale*. Altsaa, foruden det begyndte, endnu et langt Brev. Klk. 5¹/₂ expederet Lieutenanten tilbage over Fyenshav og Boiden (hvorfra han kom) med 2 Epistler og 1 Croquis over de fjendtlige Batterier.

Dernæst i Thomsens Tivoli, hvor al Beau-monden fandtes.

Idag har en norsk Oberstlieutenant og en Do. Lieutenant meldt sig som scientifick reisende til at besøge Armeen.

Onsdag den 6te Juni. Forpostplænkeri og Kanonade det meste af Dagen. Forpostblænkerier i Anledning af at man vilde hindre Fjenden i at fuldføre en begyndt Løbegrav. *Captain Grove fik Skydefeber* og begyndte Kano-

¹⁾ Skrivelserne findes i Komm. p. Als' Sager og i Nørrejske Armeekorps' Do. Det er lidt vanskeligt at se, hvori Uartighederne bestaar.

²⁾ I Augustenborg.

³⁾ Formentl. Gust. Vilh. B., Prlt. à la s. i Art., reserv. Kapt. Anc.; 1826 — 1850 fald. ved Isted.

⁴⁾ Niels Peter Carl Th. B., kar. Genmaj. (Art.); 1824—98.

⁵⁾ Fr. Vald. L., Oberst, sidst Souskomm. i Kbh.; 1818—86.

nade fra Batt. A. (*hvorfor ham ogsaa tildeeldes en tilbørlig Vidsker i Folkenes og mine Officerers Overværelse*). Derover échauffourée à la Christi Himmelfartsdag. Klk. 2^{1/2} (fra 12^{1/2}) var Kanonilden fra vor Side forbi. De andre knaldede af og til til Klk. 7. Tirailleurdilden udsluktes først Klk. henv. 10. — Jeg havde insisteret paa at beholde en engang vunden fremmeligere Stilling af Forpostkjedens høire Flanque. Dette obteneredes under Maj. Lorenzen (3die Res.), der Klk. 5 havde afløst Maj. Henckel (1ste Res. B.) i Brohovederne, og Fjenden lod mig til min Forundring beholde denne Stilling Dagen efter. 2 Døde og 21 Saarede kostede denne planløse Kanonade, hvoraf jeg søgte at erholde den lille Fordeel, som Tilfældet frembød¹⁾.

Torsdag den 7de Juni. Brev fra Gl. Bülow. Rendezvous til Assens im[orgen] Klk. 12. Capitaine de Vaisseau (Colonel) de Glasenap, Aide-de-camp de S. M. l'Empereur de toutes les Russes, og Prince Gallitzin, capitaine de corvette, ankomne med Dampskibet »Den forvovne« (Russisk:) complimenterede mig og forespurgte sig, hvor Flotillen kunde ligge. Med Stabsdyrl. Ringheim til Augustenborg for at see de 6 Raceheste (3 Hingster og 3 Hopper), af hvilke ingen syntes convenabel til Ridehest.

Fredag den 8de Junii. Ombord med Bü. og Schum. paa Skirner Klk. 6. Ankomsten til Assens Klk. 11^{1/2} (Blæst, Regn. Stærk Søgang. Temmelig drøi Fart). Conferenz med B. Aftale. Tour i Anlægget med Command. Garde. Hjemfart; alt i détestabel Kulde til at fryse fordærvet. Vel behandlet ombord. Seet 3 halbeske Rakter (1 ricocherende). Ankomst Klk. 8^{3/4}. Brev fra K. M. med nye Forslag. *Vil, at jeg selv skal føre Soutien-Brigaden til Frederitz.*

Lørdag den 9de Junii. Ranging af mine Papirer. — Redactioner. — Ind treen Orla Lehmann¹⁾. Har faaet 14 Dages Permission. Hans Kone ligger meget syg. Fik Brev med ombord til Commd. Garde, for at faae Befordring til Kjøbenhavn (evt. i det mindste til Korsøer). Redactioner af Straffeprædikener: 1' til Brigaderne mod militaire Raisonnements (navnligt mod Artilleriets Medvirknings Util-

1) Senere Tilføjelse: Byen fik naturligviis ved denne Leilighed adskillige Kugler. (v. Den danske Slv. 5/8 52).

1) Han var som bekendt af Fjenden bleven ført bort fra sit Amtmandsembede og holdt i Fangenskab. P. G. a. Hustruens Sygdom havde han faaet Orlov fra Fangenskabet for at se hende. Hun døde den 20. Juni. Sammen med L. holdtes ogsaa Pastor Mørch fra Rejsby i Fangenskab.

strækkelighed). Gamle Vise. *De Herrer Ræder atter paa Spil.* 2' til Magistraten om Borgerne i samme Anledning ¹⁾.

Krigsministeren sender mig Dampskibet Mercator til min Disposition.

Ikke ude af Huset den udslagne Dag. Aftenvisit af Oberst Krabbe.

Søndag den 10de Junii. Manifeste: 1' til Armeecorpset; 2' til Magistraten. Morgenbesøg af Oberstl. Ræder. Conversation gennem den lukkede Dør. 2de fulminerende Manifeste: 1' til Armeecorpset her, 2' til Magistraten om at afholde sig fra taabeligt Raisonneren. — Ingen Efterretning fra Gl. Bülow.

Langt Brev fra mig til ham med Ultimatum af min Bemærkning *med Hensyn til det forleden Omtalte.* Galopbrev til K. M.

Om Eftermiddag til Musikken i Alleen med DHrr. v. Falkenskjold og v. Bauditz. Dertil kom DHrr. og Frue Christiansen. Tour frem og tilbage i Sdbgs. Kjøkkenhauge. Adagio'en af Martha var særdeles smuk (især Klaphornets Partie) og forlangtes Da Capo.

Aftenen anvendtes til Papirernes Ordning.

Dampsk. Slesvig ank. med 20 tyske Krigsfanger, tagne ved Aarhus (16 Husarer).

Mandag den 11te Juni. Fortsat Papirernes Ordning. Vidtløftig Post. Ved Rapporten til Hs. Mjst. Kongen var 1 Croquis af de fjendtlige Skandser i Sundeved og 1 af de nye Forskandsninger paa Kainæs, og ved den til K. M. 2de lignende Croquis samt en Mængde Copier af de *senere exigante Breve fra den kommanderende General.* Til Armeecorpset en Skizze af Kikenæs Forskandsninger. Alt afgik i uhyre Formater af Breve, som jeg ikke havde turdet sende uden foregaaende Forespørgsel paa Feltposten. Posten maatte standses til Klk. 4^{1/2}.

Besøg af Viggo Holst. Rath[ou]²⁾, der begjærede Licence til Brohovederne.

Eftm. Sp. T. i Th. Have. Mutter Th. inspicerede Have dyrkningen. Dernæst Visit hos Riegels. Lægen Lork³⁾ phantaserede til almindelig Beundring. Der var *en Deel Plukkefisk imellem noget Godt.* 3 à 4 Sangnummere med Frøken

¹⁾ Se ogsaa under 29. Apr. og 3. Maj.

²⁾ Godsejeren, Fører for Herregaardsskytter 1848; 1821—84.

³⁾ Jørg. Henr. L., Milit.læge, senere Læge i Bogense; 1810—95.

Alba. Vilde gaae Kammerherrinden og Frøken Friede imøde, der vare vandrede til Brohovedet, men fandt Broen for kold. Møde i Havbogaden med Oberstlt. Trepka, der nok sjelden findes i Meels. Ogsaa hans Søn¹⁾, en 7 Aars Kjæmpe. Hjem. Thee. Journal. Seng.

Tirsdag den 12te Junii. *Brev fra General Bülow om at holde Sjette Brigade færdig til Afmarch.* — Om Eftm. i Thomsens Have. Frue A. Chr., Mlle Mine. Visit hos Riegels; phantaseret ene paa Pianoet, indtil Km.herrinden og Frøken Friede kom. Dygtig forkjølet i min nye Frakke, der er baade for tynd og for viid.

Onsdag den 13de Junii. *Obersten²⁾ var her selv og var sukkersød efter den erholdte Næse.* Gammelt Brev fra m. K. fra d. 6/6.

Skrevet næsten Livet af mig paa et Brev til Ministeren (hvori andrages om en halv Snees Personers Avancement og bedre Betaling v[ide] den lille Journal).

Lt. C. Christiansen kiw i'et og vil fra Armeen.

Om Efterm. Ridt med Kmmh. Riegels og Frøken Alba til Hørup. Ombord 1' paa Slesvig, hvor Lt. Wrisberg³⁾ gav Champagne og roede os til Mercator, hvor Capt Cook⁴⁾ bød os Ale (Boston). Begge Fartøier kunne tage c. 10,000⁵⁾ Md. Slesvig snarere lidt meer. Veiret var hundsk koldt, men dog Tørreveir. Capt. Tegner var ifærd med at construere et Fag til det Nissenske Landingsbroproject. Hjem Kl. 9¹/₂. Frøken Alba var henrykt saavel over Riddet som over begge Skibene. Kmmhr. R. fortalte mærkværdige Sammenstød med C. VIII.

Torsdag den 14de Junii. *En Paroxysme med mit Gruustilfælde i Wørishøffers Nærværelse. Deraf Besvimelse og Koldsved over hele Legemet.* — *Thune kom og trøstede mig. Commandeur Garde kom, medens jeg laa paa Sengen, og underholdt mig med Umuligheden i at lande paa Treldenæs. Han vil begive sig til General Bülow og være her igjen i Morgen Middag. Dernæst bragte Major Bülow Efterretning*

¹⁾ Christian T., f. 1842, faldt som Sekondltm. den 29. Juni 1864 paa Als. Moderen Ida Louise Math. T., f. Falbe, døde 1849 efter lang Tids Svagelighed.

²⁾ Det er Philip Røder.

³⁾ Der var samtidig to i Marinen af dette Navn: Gerh. Fr. Vilh. W. og Carl Fr. Grove W.

⁴⁾ Englænder, Fører af den engelske Handelsdamper Mercator, der var lejet gennem Firmaet H. P. Prior.

⁵⁾ Der er vel et Nul for meget — medmindre de skal have en Del Transportbaade paa Slæb.

om, at Lieutenant Hansen¹⁾ er kommen til Skade med sin ene Ankel ved at vælte. Jeg maatte à contre coeur meddele Ministeren det. C'est un jour néfaste, s'il en fût jamais.

Jeg havde sendt Hans med min Viernervogn til *Augustenborg* efter *Hornemann*. Han kom Klk. 3. Han konsulterede *Thune*. Skrev mig noget *Tøi op*, spiste med mig og kjørte. Sendte mig siden en *Flonels Trøie*, som jeg ei bruger. Vilde skrive til min Kone om lignende.

Eftermiddagstour vinterklædt 1' til Krudtmagasinet bag Telegraphen, 2' til Musiken. Spadseretur paa Amager med D^{Hr.} Thestrup, Schow, Weitzmann²⁾ og Dauv³⁾. Disse gik til Pastor Hammerichs historiske Forelæsninger paa Raadhuset. — Cpt. Lt. Wulff ankom med *Depêcher* fra Wachs om Contract om Mercator og Glen Alby.

Lt. Madsen⁴⁾, saaret, restitueret, 1ste Res. Btl. Rygtet om de 3 Officerer og 53 Md. fjendtligt Cavaleries Fangen-tagelse⁵⁾ bekræftes.

Fredag den 15de Junii. K. M. sendt mig sin *Angrebsplan paa Frederitz*. Vidste alt om Gustavs Uheld. — Promenade i Thoms. Have med Capt. Bauditz. 2 Breve paa een gang fra m. K., eet fra den 6te Junii (havde været ombord paa *Victoria* under al dens Havarie og Reparation, uden at man havde givet sig den Uleilighed engang at give det paa Posten — det andet fra den 13de — 7 Dages Differenz! — Sløserie — men utilgiveligt). Eftermiddagstour til Augustenborg. Gaaet i Forveien til henimod Ulkebøll. Med Hornemann i Palaiets Have for at see den store *Magnolia* og do. *Aristo?* [telia?]. Mødt Ægteparret Krüger — og — von ungefähr! — paa sammesteds *Oberstltn. Trepka*, der er overalt undtagen i Meels. — Besøgt Lt. Hansen, der spillede Schack med Capt. Bülow. Denne s[idste] havde havt et Tilbagefald og saae medtaget ud Klk. 8 var Commd. Garde endnu ei kommet tilbage til Sønderborg. Min Kurv med Klæder heller ikke kommet fra *Victoria* i Hørup.

Det er en høitidelig Kurv — naar jeg engang faerden! —

Løverdag den 16de Junii. Endelig ankom mine [Generals]-Insignier fra Høruphav. Commandeur Garde an-

¹⁾ Krigsministerens Søn Gustav.

²⁾ Jørg. Carl Henr. W., kar. Major, Pladskommandant i Sønderborg; 1800–56.

³⁾ Carl Vilh. Dau, kar. Oberstltn; 1804–74.

⁴⁾ Andr. Peter M., Kapt., Dyremaleren m. m.; 1822–1911.

⁵⁾ Det var Overfaldet ved Nørre Snede.

kom ig[[jen]. Møde Klk. 11 og mener, at Fr[edericia] er ikke meer saa hjælptrængende. — Corpsstabslægen kom senere og meente det samme.

Brev til min K. med Efterr. om Lt. Bøie¹⁾ (*til Frøken Hansen*²⁾ og *Niecen*). Hornemann havde igaar skrevet *efter Flonels Trøier*.

Meddeelt General Bülow K. M.s Skrivelse, at han ønsker, at jeg selv commanderer Expeditionen. — Thestrup afløst af Krabbe. — Bülow vil vide, at Schøller³⁾ kommer hertil for at besøge sin Søn (?). Corpsstabslægen i Bes. mit seiner Selbstigkeit.

Eftm. Bes. hos Fru Krüger. Foretaget et Par gamle Musikknummere [Titlerne anføres]. Der var sendt Bud efter Fr. Thekla, som »vilde komme, saasnart Regnen sagtnede lidt«; hvilket jeg ikke kunde oppebie.

Søndag den 17de Junii. Min Ordonnanceofficer⁴⁾ besøgte mig efter 3 à 4 Ugers Forløb. Nær havde jeg glemt, at han endnu staaer i min Stab. Hans Kone er kommet hertil, allerede, som jeg senere hører, for 5 à 6 Dage siden! Og han vil være saa gracieux at præsentere mig hende.

Himlen aabner sine Sluser med Regn, Hagl og alskens Uveir. Alligevel troer Maj. Bruun paa en guddommelig Sommer.

Mod Aften hen til Riegels og sjunget i *Fader Kriegers*⁵⁾ og *Captain Schønnings*⁶⁾ (!!) *Overværelse* [en fransk, en tysk og en italiensk Romance]. — Derpaa hjem.

Lieutenant Strømer vil forsættes fra 2den til 12te Batln. för att slåes! Låt gå!

Mandag den 18de Junii. Expeditioner. — Indpakket Kysteroquiet til Gl. Bülow. Skrevet ham til *om Expeditionen*. Brev fra K. M. *om samme*. Justitsraad Weinholt⁷⁾, Septuagenaire vigoureux. Haardnakket Forfægter af Schs. Telegr. System.

Eftermiddagsbes. af Ritm. Schum. med Frue. Kjøretour til Augustenborg. Spadseretur i Haven med Hornemann. Riegelsk Rytterie paa Veien. — Mac Dougall⁸⁾. Besøg hos

¹⁾ Formentl. Adolph Jonas Boye, kar. Kapt. (i Vestindien), Toldforvlt.: 1825—91.

²⁾ Formentl. Krigsministerens Søster og Niece.

³⁾ Generalen: Sønnen Casper.

⁴⁾ Det er Schumacher.

⁵⁾ Formentl. Major Lorentz Henr. Edv. Ad. K., kar. Oberst: 1803—80.

⁶⁾ Formentl. Vilh. Erh. Theodor S., kar. Oberst i Art.: 1814—85.

⁷⁾ Carl Adolph W.; død 1866. Se under 12. Jan. 49: Schovelin.

⁸⁾ Lt. George Jul. Gordon Mac-D., Kontreadmiral: 1828—94.

Overinspecteuren [Hornemann], Fætterten, og seet hans egen smukke Have, der daler amphitheatralsk mod Aug.fjorden. Hjem i islandsk Kulde; dog Fruen stedse i Taft.

Tirsdag den 19de Junii. Brev til Krigsministeren. Morgentour i Th. Have. Capt. Meyern¹⁾. Ogsaa hans Kone er ankommen. — Forbavset over Varmen. Capt. Bauditz indb[ød] mig paa Bureauet imorgen Aften til Thee og Asparges.

Conferenz med Wfr. over *Expeditionen til Jylland*. Derpaa Kjøretour med ham og Ægteparret Christiansen (hun i Taft, jeg med 5 Lag Reiseklæder) til Baraquerne a ved Arnkiel, hvor 2den Bataillon (Hindenburg) havde Vagt. Mange Forskjønelser med Græsbænke, Parterrer, Chinesisk Tempel, Pavillon med flettede Halmbænke og stort Bord med Voxdug o. s. v. Desuden 2de Svinggynger, der sattes i Gang, og 2 Balanceerbjelker. Den ene Mand faldt af og fløi langt bort. b ved Kjær, hvor 2det Jæg. C. (Branner) havde Vagt. Her vare yndige Blomsterparterrer, en Calypsos Grotte, en Mosaikstjerne af sorte og hvide Stene (magnifique). Ogsaa Chinesisk Tempel. Lt. Beissenherz bragte Hilsen fra sine Forældre²⁾, og Lt. Falbe berettede om Frue Trepkas³⁾ Ankomst og Afreise til Meels. — Hjem og Thee med Wørishøffer. Discussion og Uenighed om Fortolkningen af Ordet Gemytlighed.

Onsdag den 20de Junii. Redigeret en Skrivelse til Ministeren contra Armeintendanturens Afslag paa Capt. Muus' Ansøgning om Adjutanttillæg-Vedbehold som Stabschef.

Gjennemlæsning af Br[eve] ank. til Nordborg, Augustenborg, Sønderborg. *Konfisceret alle de første*. Schums. Udtog *taabelige, som det meste af, hvad han gjør*.

Asparges Soirée hos mine Herrer Stabsofficerer, med Thee, Hochheimer og Punsch. Ægte Kjøbenhavnske Asparges. Dernæst Lola Montes⁴⁾ og (Daxen), der varierede Selskabet. Jeg udbad mig at beholde Kappe og Hue paa

¹⁾ Emil Henr. Vald. M., kar. Kapt. Postmester i Rendsborg; 1810–81; gift med Charl. Cathr., f. Stricker; 1815–79.

²⁾ Kar. Major, Postmester C. T. Beissenherz og Hustru, f. Smith. Mærkeligt nok omtaler Gen. Beissenherz i sine ligesaa pretentiose som ubetydelige »Erindringer« ikke Meza.

³⁾ Obltn. Trepkas Frue — se under 11. Juni 49.

⁴⁾ Den bekendte Eventyrerske Lola Montez: 1820–61. 1849 havde hun ægtet en engl. Officer Heald («Daxen»?). I Maj samme Aar havde Kommandoen paa Als vexlet meget højtidelige Depecher med den preussiske Overkommando i Anledn. af, at en Danserinde, Md. Cerito, med sin Mand, St. Léon, skulde fra Tyskland til Stokholm for at give Forestillinger.

til Festen, der saaledes ingcn værre Følger kunde befrygtes at efterlade end Diarrhoe.

Torsdag den 21de Junii. Epistel fra General B[ülo]w, hvori endeligt 6te Brig. forlanges til Fyen med samt Jonquières Halvgranatbatterie. Commandeur Garde (paa Avis sammesteds fra) mødte Klk. 9 $\frac{1}{2}$. — Aftale. Forberedelser og Ordre til 2den *Brigade om at afløse Sjette*. Oberst R[æde]r været her 2 Gange p. p. c., medens jeg var i Thms. Have.

Brev fra Generallieutenant Prittwitz om 2de Dødsfald: Lt. Faber¹⁾, saaret ved Gudsø den 7de Mai, død d. 28de, og en Matros²⁾ fra Thisted Amt, fanget paa Chr. VIII, død paa Lazarethet i Glückstadt.

Brev fra Commd. Paludan³⁾ til Marineministeriet med en Reifærdiggjørelse for sit Forhold med Hensyn til det bjergede Gods's Salg ved offentlig Auction i Eckernførde.

Eftm. Tour tilvogns Klk. til Mummark, hvorhen Majr. W. var redet iforveien. 6te Brigs. Embarquering fra Mummark til Fyen. Passeret 3die Forst. Batln. non sans difficulté. Ogsaa Oberstlieutenant Gerlach. *Ankommet Brotrain, Batt. Jonquières, 1ste Bataillon, Første Forstærkningsjægere. Senere ankom Første Battn. [!], Tredie Forstærknings Bataillon, Andet Jægercorps og Anden Batt., hvilke 2 sidste jeg mødte paa Veien. Jeg fik sagt Farvel til Brigadechefen⁴⁾ og til samtlige Bataillonschefer* Thee og Æg med Brødrene Ræder, Jonquières, Gerlach, Hagedorn⁵⁾, Wørishøffer, Baland, Muus o. s. v. Gjensyn af Thrane⁶⁾ o. fl. Aftale med Capt. Tegner om Indskibningen. Broen høi, Vandet lavt. — Dog meente han, det skulde gaa, da Vinden var gunstig. Denne tiltog i Styrke indtil min Hjemkomst (forfrossen) Klk. 12. Møde med Parret Christiansen, tilhest, ledsagende Lægen Baumann til Skibs.

Fredag den 22de Junii. Klk. 3—4 indtraadte Capt. Falkenskjøld med Iilbrev fra Lt. Moe⁷⁾, Commandeur paa Skonnerten Delphinen, at Fjenden, forstærket S. fra indtil

1) Fritz Ludv. F., Sekondl. i Kr. Res., Klokker og Kantor i Odense; f. 1804. Gen. Prittwitz' Skrivelse udtrykker den største Deltagelse.

2) Søvant C. Nielsen fra Klitmøller, død d. 7. Juni af Tyfus, begr. 11. Juni.

3) Fr. Aug. P., kar. Kommandør i Fl.; den ulykkelige Kommandør ved Eckernfærde Affæren; Overtøds; 1792—1872.

4) Det var Phil. Ræder.

5) Vistnok en Fejlhuskning. Skal være Schepelern, Chr. Aug., kar. Genltn.; 1794—1870. Af Breve fra ham til Svogeren General Flensborg skønner man, at S. har været en ualmindelig tiltalende Personlighed.

6) Kapt. Heinr. Joach. Melchior Holten T., kar. Oberstltn.; 1806—82.

7) Henr. Ludv. M., kar. Kommandør i Fl.; 1814—84. Det var ham, der holdt Forbindelse med Fischer paa Barsø.

40.000 Md., idag vilde gjøre et Hovedangreb her. Le moment serait favorable.

Fjenden gjorde intet Hovedangreb.

Inspectionstour med Maj. Bruun, Capt. Ovesen og Capt. Maibel i Anledning af Broens mulige Forflyttelse lidt længer Nord paa.

Med Mjr. Bruun i Thomsens Have, hvor Musik.

Pastorerne Carstens¹⁾ og Hammerich, Mutter u. Tochter Baumann. Hjem og smaaoccuperet.

Løverdag den 23de Junii. Et Halvdusin Oberstlieutenanter. Ulstrup²⁾, Fuhrmann, Bruun, Lorentzen, Walther, Branner, Bülow, Steinmann³⁾ o. s. v. Lt. Hedemann⁴⁾ i Ærinde fra Commandeuren om Mercator, om Ægir o. s. v. Brev fra Kr. Min. om *Expeditionen Nord paa*.

Ingenr. Capitne Petersen⁵⁾ og Schovelin komme i Ambassade for at protestere mod en Flytning af Broen, hvis denne skulde skee med 3 sammenhængende Dele; gik derimod ind paa: 1' Enten at flytte de enkelte Dele, hvilket dog vilde hentage 8 Dages Tid, eller 2' at tilbygge en ny Bro paa bare Trantønder.

Oberstl. Bruun kom til, og man blev enig om en Proposition i sidste Retning.

Kmmhre Riegels om Beg. af Landbev[æbningens] Indøvelse.

Gule Roser fra Frue Chr. — Sendt Riegels's en Fl. Eau de Lavande. d. e. en Eau de Col. Fl. . . . med 2 gule Roser.

Ingen Form. Tour, da Skriverierne varede til Klk. 3. Tour i Haven fra 5¹/₂—6¹/₄. Kjørt ene en Tour til Augustenborg. Spadseret med Hornemann i Vænger og Skov. Thee. Græssmør, en Krukke, beholdtes hos Overinspecteuren. Hjem Kl. 10³/₄.

Søndag den 24de Junii. Mange Papirer. *Krigsministeren vil absolut have mig med paa den afskyelige Tour. Qu'y faire?*

Om Eftermiddagen til Musik paa Amager. Faa spadserende. Jeg rørte mit Vildungervand angenemt efter Musikens Toner og glemte i disse Øieblikke mine Lidelser. — Christiansens red ud, men kom snart hjem. Triste Aften.

¹⁾ Karstensen.

²⁾ Vald. Nic. U., Genmaj.; 1796—1883.

³⁾ Peter Fr. S., Genlt., Krigsminister, Godsejer; 1812—94. Han var Højstkommanderende over Hæren ved Slutn. af Krigen 1864.

⁴⁾ Anton Rudolph H., kar. Kontreadmiral; 1816—90. 1849 Adjutant hos Garde.

⁵⁾ Ludv. Andr. P., kar. Oberst; 1820—94.

Mandag den 25de Junii. Brev fra Oberst Ph. Ræder om hans langsomme Ankomst til Faaborg og Indquartering Dagen efter Ø. for Assens (om Kjøng, hvor Brigadequarteret skulde tages). Langt Brev til Ministeren om det Schlesw.-Holst.-Lauenb. Cancellie. Kort fra ham om *Expeditionen*. En lille Maddike paa Krogen for Rye og mig i *Generalsgæge*. Ingen Fm. Tour, da Klk. overraskede med at være 3. Om Eftm. Klk. 6 i Haven. Ubehagelige Fornemmelser mod Enden af Touren; Mathed; hjem, gloende Vand og en væmmelig Eftermiddag og Aften.

Forsl. indkommet fra Ingen. Staben om en ny Tøndebroes Requisiter. [Herved Optegnelser om Materialier til en saadan Bro].

Tirsdag den 26de Junii. Brev til min Kone med Svar paa hendes sidste.

Æslerne derovre¹⁾ have atter i det nordre Batterie opført 6 Piecer fra Gefion²⁾ (O, marine, comment oublier tes torts?). Tour i Haven afbrudt ved Regn. Herr Grimm³⁾ ønsker, at jeg selv overtager Redactionen af hans Articler. D'accord.

En norsk Officer (Capitain Gude) reiser paa Forplejningsvæsenet (!!??). Recommanderet ham til Intendanten. Besøg paa Batteriet D, hvor Fru Grove gratulerede mig. Jeg svarede kun lidt denne politiske Kandestøberinde og raisonneerede. Derefter Besøg i Brohovedet hos Major Henckel. — Eftm. Tour til Augustenborg Klk. 5¹/₄ med de Herre v. Bülow og v. Wørishøffer. Paa Veien betalt hos Reimuth's: a) Min Regning for den 1ste Diner . . . 86 Rd. 4 Mk. 3 Sk. b) for min egen Spisning fra ¹⁷/₄ til ²⁶/₆ 40 Rd., ialt 126 Rdl. 4 Mk. 3 Sk.

M^{llen} vilde have sin Moder gennem Forposterne til Neustadt. Kunde ikke tjene. Gartneren viist mig og Horne-mann, siden B[ülow] og W[ørishøffer] Blomsterhaven (Cistus) og de 12 frugtbærende Figentræer (prægtigt Skue). De overvintres i en Kjælder. Anna og Louise, som først skreg, men siden blev blid. Lt. Drescher, Frøken Alba, Frue og Lt. Christiansens kom til. Endte med fiin Soupé hos Christiansens (Champagne —). Musik. Hjem Klk. 10. Oberstl. Bruun.

¹⁾ De fjendtlige.

²⁾ Altsaa Skibskanoner fra det erobrede «Gefion».

³⁾ Kantor i Sønderborg, Redaktør af «Den danske Slesviger».

Onsdag den 27de Junii. Formiddag 2 Toure i Haven med Vildunger. Mellein dem et Ridt paa Ross, først langs Ladegaardsstranden, dernæst til det nordre Brohoved, hvorfra Major Gosch¹⁾ ledsagede mig ud mod den nye Feltvagt. Vinterkulde. Jeg forkjølede mig, ligesom sidst paa Ridtet til Høruphav (altsaa hver Gang jeg kommer til Hest). Eftermiddagskjøretour med Stabschefen og Parret Christianesen til Kettingvigs Broanlæg, hvor vi traf Capitainerne Ovesen og Petersen. Arbeidet var temmelig vidt avanceret. Vi holde os til den første Plan, nemlig med Træbro i Midten, da den af Bestyrelsesraadet foreslaaede . . . om fuld Dæmning vil hentage for lang Tid. (Desuden senere kan realiseres af Befolkningen). Vi ankom halv stivfrosne til Sdbg., undtagen Frue Ch., der ei veed, hvad Kulde er (ei heller Træk efter Forsikkring).

Torsdag den 28de Junii. Skrevet til K. M. flere §§. (Lille Jnl.). Skriverier indtil Klk. henved 4. Altsaa ingen Formiddagstour. Klk. 6³/₄ vilde jeg gaa til Amagermusiken, men maatte strax bort for Blæst og ind i Th.s Have. Hele Dagen overfaldt af Søvnighed, Svimmel, Qvalme. Det bliver snart den normale Tilstand. Fodbad.

Fredag den 29. Junii. *Forsøg paa Mavebæltet*. Spender neppe godt af. Brev til K. M. (v. L. J.). Holdt mig inde hele Dagen med samt mit Bælte, der naturligvis frembringer en høist forskjellig Fordeling af Varme, der vil ende med de andre Deles Ødelæggelse. — En af de sørgeligste Dage her i Sønderborg; — hvilket er meget sagt.

Om Natten frossen paa og Gigt i alle de Lemmer, som Bæltet ei havde bedækket, som det lod sig forudsee.

Løverdag den 30te Junii. *Mas med 3 Slags Trøiers Prøvelse*. Brev fra Gen. Bülow om at møde imorgen (Søndag) i Anledning af det paatænkte. Foregaaende confuse og indechiffrible Depecher om Mercators Frem- og Tilbagegang. Som Bud afgik nu til Hørup Ritm. Schm. for at besøge Staldrum bygget paa Mercators Dæk, da Capt. Cook tilskrev mig, at et saadant ikke fandtes paa hans Skib, hverken oppe eller nede. Tour i Thomsens Have. Skrevet til Krigsministeren, at jeg imorgen reiser til Veilby.

Pakket. Hendrik bliver her. Hans følger. Indvexlet et Papir paa 680 Rdl. til min Kone hos Intendanturen. (Cas-

¹⁾ Ferd. Aug. G., kar. Oberstltn. ; 1799—1865.

serens, Capt. Jørgensens¹⁾ Underskrift. Officielt Papir). De Herrer v. Bülow og v. Falkenskjold i Afskedsvisit, som tilbagevistes.

Søndag den 1ste Julii. Afreise fra Hørup paa Mercator til Assens. — Derfra til Vogns til Veilby o. s. v. Afsted Klk. 9 i den hertugelige Vogn med Major W.

Bülow bliver her. Ombord Klk. 10¹/₂ til Mr. Cook og Herr Glad²⁾, den Bekjendte Mand. Engelsk Prat. Middagsmad afbrudt af Brækkeondt. Opvartning af Stewart o. s. v. Herr Cook bærer en Flanel Trøie, men til at trække over Hovedet ligesom en Thekedel. Ankomst til Assens Klk. 3. Min Hensigt var her at udskibe Hestene og selv gaa med Mercator til Hindsgavl; men Herr Cook maalede med Passeren Sundets Smalhed og vilde nødigt. Tout bien considéré blev jeg, W. og Schum. (der havde mødt os i Høruphav) ogsaa i Assens, og vi toge Vogne til Veilby, hvor vi ankom Klk. 10¹/₂. Generalen var til Køis, og for at faa Qvarter i Middelfart, hvorhen Oberst Flensborg sendte Ordonnance, ventede vi forgjæves til Klk. 12, og toge saa det Parti, selv fjerde (thi nu var Grev Løwen³⁾ ogsaa kommet efter paa egen Haand) at indqvartere os hos Kammerherreinde Fønss⁴⁾ paa Hindsgavl (Kmmhn. er i Brøndcuur i Kjøbenhavn). I Seng Klk. 3. Op Klk. 5 næste Morgen, nemlig:

Mandagen den 2den Julii, og til Vogns Klk. 9 for at møde til indstevnet Conferenz med Generalerne Rye og Bülow (præsens Oberst Flensborg og Capt. Kauffmann). Præliminaire Bestemmelser tagne. *Tvende Corps, et ad Snoghøi, et andet ad Fredericia*. Rye var temmelig fanfaron, og Kauffmann piquant og utaalelig. Hjem og Opvartning først hos General Schleppegrell, dernæst hos Kammerherreinden, der modtog os de la manière la plus aimable og forestillede os for Husets Damer: Baronesse (Thora) Reedtz-Thott⁵⁾, Frue Quistgaard⁶⁾ (født Fønss), som jeg skal have seet i Varde 1843. Hendes Mand er nu i Kolding, Borgemester. — Til Middag Klk. 4 endnu en Dame, neml. Frøken Mathilde⁷⁾

¹⁾ Thorv. Jul. J., Regnsk.fører, kar. Major; 1809—69.

²⁾ Koffardikaptajn.

³⁾ Sven Rob. L., svensk Prmltn., Frivillig ved 13. Batl.; afsk. efter Ønske Sept. 49.

⁴⁾ Louise, f. Wedel Heinen; død 1864.

⁵⁾ Thora Caroline Soph. Ottilia Reedtz-Thott, f. 1824, gift 1851 med Kapt. Th. Aug. Schøller Hohling.

⁶⁾ Gift med Carl Willh. Q., Herredsf. i Jerlev m. fl.; han død 1876.

⁷⁾ Mathilde Louise Jensine F. (gift senere med Heinr. Aug. Th. Kauffmann, kar. Genltn.) 1830—

Fønss. — Sønnen i Huset, Herr Hofjunker Basse-Fønss, havde før Bordet viist mig den fortryllende Have ligeoverfor Fænø og flere Kyster. Aften trist. Dog endnu Tørreveir.

Tirsdagen den 3die Julii. Inde hele Dagen for fugtigt og koldt Veir. Morgenvisit af Oberst Schlegel, der er imod Snoghøi Landingen. (Det er Oberstlieutenant Irminger¹⁾ ogsaa — han var her igaar). Senere paa Dagen General Bülow, der i Grunden var enig med Oberst Schlegel i denne Punkt. Om Aftenen ankom Indbydelse til et nyt Møde imorgen Klk. 9²⁾.

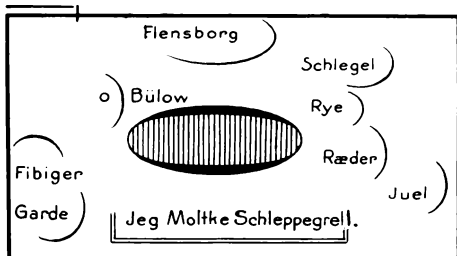
Onsdag den 4de Julii. Kjørsel til og Conference i Veilby. Præstefolkene Ascanius³⁾ (der have 3 smukke Familieportraiter af Holbeck⁴⁾ gjorde Hønnens. Conferenzen gik sindigt og fornuftigt af. Bestod først af 11.

Siden kom 4—5 Stabschefer⁵⁾ eller Adjutanter til.

Conclusionen blev: *Ingen Snoghøis-Landgang. Alt ud af Kongens Port og Poternen i Dronningens Bastion.*

Hjem og inde Læsning i Schellers⁶⁾ Lexicon af Mangel paa Emne og Lune [?].

Torsdag den 5te Julii. Endelig igen lys, skjøndt storm-

¹⁾ Joh. Heinr. Georg I. Oberst: 1798—1854.

²⁾ Det er ret interessant at læse Wørishøffers Breve til Hustruen i Kjøbenhavn i disse spændende Dage. At der træffes vigtige Afgørelser, at de nærmeste Dage for W. og andre kan blive kærnesvangre, kan vel ikke helt forties, men søges dog tilsløret bedst muligt. »Om to ell. tre Dage, tænker jeg, rejser vi igen tilbage til Als,« skriver han den 4. Juli.

³⁾ Henr. Chr. A.; 1788—1857.

⁴⁾ Niels Peter Holbeck: 1804—89.

⁵⁾ I sin utrykte Selvbioграфи hævder Wørishøffer, at han i »Konferencen« fremførte et vægtigt Indlæg. Det drejer sig om den af Krigsministeren foreslaenede Landsætning af 6. Brigade ved Snoghøj, som Wørishøffer paa Mezas Opfordring opponerede imod. Foruden Meza var ogsaa Schleppegrell, dennes Stabschef Neergaard samt Irminger (midlert. Kommandør f. 5. Brigade) og Schlegel imod denne Landgang, og Bülow var omtrent enig med dem. Endvidere mener Wørishøffer at have faaet Tidspkt. for Udfaldet udskudt fra den 5. om Eftm. til den 6. om Morgenen Kl. 1. Krigsministeren havde iøvrigt allerede midt i Juni opgivet Tanken om Landgang ved Treldenæs, hvad Meza vidste. Den 28/9 49 skriver W., at Oberst Flensborg, der nu igen er i Ministeriet, »veed, at jeg ikke sad som et Nul i Krigsraadet for Fredericiaslaget.«

⁶⁾ Jean Aug. Ulr. Scheler, tysk-fransk Sprogmand: 1819—90.

fuld Himmel. Skydning ved Frederits. Tour i Haven, hvor jeg mødte alle Husets Damer med Gen. Schleppegrell og flere af de indquarterede Officerer. Skræppeblade af en uhyre Størrelse inde ved Søen. (2 Alen i Omkreds).

Min Mave rebelsk Nat og Dag.

Indbydelse til Conversation i Kammerherreindens Boudoir. —

Convoluteret Intendanturens Vexel paa 680 Rdl. med et Par Linier til min Kone, og givet Hans Brevet til Posten.

Kjørsel fra Hindsgavl til Strib for at indskibes til Fredericia.

De andre Herrer (Wørish., Schum., Gr. Løwen) satte sig paa den aabne Vogn, jeg i den lukkede. *Kammerherreindens Farvel, som jeg vilde have undgaaet.* — Overladt til mine bekymringsfulde Ahnelser, hvori dog af og til opdukkede flere Haabets Straaler, ankom vi Klk. 9¹/₄ til Strib og havde altsaa ³/₄ Timer til at oppebie den commanderende General. Veiret var koldt og ubehageligt, men dog Tørreveir; og Fuldmaanen, der opsteg paa den alt temmelig mørke Himmelhvælvning, lovede i denne Henseende Bestandighed, en væsentlig Omstændighed for vort Forehavendes Lykkelse. De fjendtlige sendte til Velkomst 3 à 4 (24 Pds.?) Kugler over til Embarqueringsbroen; og den første pladskede lige ved Broen og Landet. Folkenes Klager^[?] i Hytten¹⁾, der vare ligesaa gribende som deres Resignation og Gudhengivenhed, hvormed de selv indgøde sig Mod, var rørende og interessant. Endelig ankom den command. Gen. med Stab. Vi indskibedes alle, saavel Generaler som Adjutanter paa Ch. VIII (paa Tydsk). Dette Augurium, *der baade paa Tydsk og paa Dansk forekom mig mindre opbyggeligt. Mais je pris mon courage des deux mains*, og Veiret blev stedse bedre eller mindre slemt. Ved Landgangen Klk. henved 11 atter en Velkomst af Bombespringning lige over vore Hoveder, eller ikke langt derfra. Saa til vore Poster, hvor vi efter lang Leden endeligt fik samlet: 1' Brigaden, med hvis Stab jeg havde en kort Conferenz i Commandeurens Qvarteer, 2' Batt. Wegener, 3' Ingeniørafdelingerne, 4' Espingolhalvbatteriet under Mjr. Meincke²⁾.

¹⁾ Paa Transportskibet vel?

²⁾ Laur. Mart. Fr. M., kar. Oberst; 1802—88. Han førte ogsaa et Batt. Espingoler. •Kuglesprøjter• i 1864.

Den 1ste L. B. og 3die Forst. Bat. Mandskaber havde jeg alt passiareet gemylligt med førend Indskibningen og opmuntret dem til at ansee Bajonetten for det rette Vaaben ved denne vigtige Leilighed, paa hvilken Anskuelse vore Kulsviere især gaiement gik ind. —

Fredag den 6te Julii. Klk. 1 begyndte Angrebet — efter at jeg havde vexlet et Par Ord med den brave Rye, der efter (sidste Gang) at have rakt mig Haanden og bedt om gjensidig kammeratlig Assistance, og med Major Hegermann-Lindencrone ¹⁾, der skulde føre Cavaleridivisionen efter os (ogsaa med Capt. Mossin ²⁾), der havde Batteriet ved). Avantgarden (mit Commando bestaaende af ovenciterede 1', 2', 3' og 4') rykkede i 2 Træfninger og med 1ste Tr[æfning] i Lynets Fart mod Løbegravene bb og Batterierne 10 og 1. Skuespillet af de røde Musketflammer i det blege Maaneskin var malerisk og skal især fra Voldene have gjort en malerisk Effect. Klk. 1½ havde vi Løbegravene i Ryggen. Klk. 2—2½ var ogsaa 1 og 10 erobrede, skøndt bedækkede, især 1, med Døde og Saarede (fornemmelig Slesv. Holst.). Klk. 4 vare vi halvvejs til Veilby paa den ene Side og mod Igum og Stallerup paa den anden. Den sørgelige Efterretning om, at Gen. Rye var falden, bragte Lt. Lund ³⁾ (der fra Hovedkvarteret var sat mig til Assistance), da jeg ved 1ste Bataillons (navnlig Capt. Trampe ⁴⁾) Stilling var ankommen hen mod Igeskov og Veilby, hvilket sidste alt var taget af Gerlach. Jeg lod ham betyde at holde sig der, men ei overskride Passet. Fanger strømmede os nu i hundredevis imøde (Lt. Schönberg og Lt. Jæger hver med en Trup). Den sidste havde ogsaa 3 Officerer, hvoriblandt Major Staffeldt ⁵⁾ død. (Han havde villet drone sig ved Veilby, men var blevet skudt og opfisket af Vadstedet, der var fuldt af faldne og saarede Holstenerer).

Nu videre til Igum og Stallerup, senere mod Bredstrup og Kongsted, hvor Batteriet Wegener ⁶⁾ 2den og 3die Gang chargerede, og til S. for Kongsted, hvor Passet lige overfor Havreballe, som besattes af 6te Brigade. Fjenden var veget

¹⁾ Cai Detl. H.-L., Genltn.: 1807—93. 1864 var han Kommandør for 4. Division. «Cavaleridivisionen» betyder her (1849) omtr. 2 Eskadroner.

²⁾ Bertel M., kar. Oberstltn.; 1799—1866.

³⁾ F. V. Lund.

⁴⁾ Maa være en Fejlskrift.

⁵⁾ Johannes Ernst S., forh. Kapt. ved 14. Batl., slesv.-holst. Major; 1806—49.

⁶⁾ Joh. Theod. W., kar. Oberst, Gymnastinsp. 1810—99. At «chargere» = skyde.

og sporløs forsvunden Klk. 10 om Morgen. Kun ved Gudsø holdt han sig endnu en Times Tid.

Resultat: 1' Alle Skandser, Batterier, Løbegrave og Barakker sløifede, brændte. 2' En betydelig Deel Beleirings- og Feltskyts erobret (det meste af Bel[eirings] Sk[ytset]). 3' Hele Beleiringsparken taget (50 Voiturer tildeels bepakkede, 1600 Projektiler — maaske henv. 2000). Et Brotrain ved Treldeskov o. s. v. 4' c. 1800 Fanger. — Da Alt dette — i det mindste Beleiringsparken — var indbragt — Klk. 3 — Afsked med Generalen, som ¹⁾ jeg gjenfandt ved Heyse Kro, og der tog mig glad i Haanden med de Ord: »De har havt en svær Opgave at løse.« Det lykkedes mig at bringe ham fra den Idee, han havde: At lade et Observationscorps besætte Valpladsen Natten over. Alle Tropper droges ind i Fæstningen. Var dette ei skeet, da vilde upaatvivleligt enkelte Corps været komne tilbage for at gøre Skinangreb; og trak man sig saa først ind i Fæstningen, havde det heddet, at de havde generobret deres Stilling. Folkene vare for udmattede til med dem at frembringe saa lidt opbyggeligt Resultat.

Ridt til Snoghøi med W., Sch., Løwen. Plukket hvide Roser og Reseda ved Kammerh. Riegels' Huus ²⁾. Capt. Krenkel ³⁾ skaffede os og Perle, der var i stor Fare for at brække Benene ved Embarqueringen (foruden at den var let saaret af Streifkugler) over til Færgen. Ankomst til Hindsgavl Klk. 7 Aften den 6te Juli i næsten meget smukt Veir. Alle Indbyggerne derovre havde velsignet os og tilsmilet os den ene hjertelige Velkomst efter den anden. Te Deum laudamus! —

Løverdag den 7de Julii. Temmelig vederqvægende Søvn. — Hans havde nærmere efterseet mine Klæder og Sager. Min Sabels Dopsko er buglet af en Geværkugle, der maa være streifet tæt ind fra høire under Perles Bug. En anden Kugle har fra venstre gjenneboret mit venstre Frakkeskjød, streifet Perle under Bugen (en langagtig Ophovning fandtes ganske rigtig paa et denne Direction tilsvarende Sted) og dernæst slaaet mat an mod det høire Frakkeskjød, hvorpaa Foderet kun er itu.

¹⁾ Fra »som jeg gjenfandt . . .« og Stykket ud er tilføjet senere (1865?) ligesom Tilføjelserne ved Fremstillingen af Begivenhederne ved Isted 1850.

²⁾ Færgegaarden.

³⁾ Henr. Emil Krenchel, Kapt. i Fl., Havnekapt. i Kbh.: 1801—64.

Tour i den yndige Have, hvis Skjønhed først nu ret kunde vurderes i den smukke, klare rene Luft og Blomsterduft.

Eftermiddagstour til Middelfart. Mødt til Hest de H. v. Baland og v. Benzon ¹⁾. Atter mødt Egense og Carl. Siden ogsaa Lars Beder ²⁾ [?]. Alle see de blomstrende ud. Talt i Middelfart med Major Würtzen ³⁾, Capt. Krenckel og Maj. Mansa ⁴⁾. Ogsaa med Hr. Cleving (Efterretningsmanden), der uheldigviis taler idel Tydsk. Ogsaa med Kmmhr. D'Onker ⁵⁾, der var til Hest ad Hindsgavl til og forsikrede at have i Sinde at besøge mig. Paa Hjemveien taget Skovbatteriet paany i Øiesyn. En Mathed, Søvnighed, Træthed og uhyggelig Følelse paakom mig, saa at jeg neppe kunde slæbe mig hjem.

Søndag den 8de Julii. De andre Herrer kjørte Klk. 9 til de faldne Krigeres Begravelse i Fredericia. Ogsaa Damerne her i Huset kjørte bort for at see Tilstanden af den saalænge beleirede By.

Mandag den 9de Julii. Formiddagsvisit af General Bülow, der var i brilliant Humeur, hvortil der jo ogsaa var Anledning. Lille Tour i den fortryllende Have.

Senere: Formiddagsvisit af ???. Oberst v. Fibiger ⁶⁾ med accompagnement af Capt. Stjernholm ⁷⁾ og Undskyldning fra Capt. Reich ⁸⁾. Tour med tyndere Sommerdragt til Slotsbakken (hin gamle). Dvælet for Hoveddøren, til Middagstimen slog.

Majoren paatog sig *idag paa min Anmodning Frue Skibsted, og jeg stak af med Baronessen*. Variatio dilectat (sagde Koen o. s. v.) I Løbet af Eftermiddagen fik jeg endeligt alle Afdelingens Rapporter gjennemlæste og en Kladderésumé opsat, da Natten paafaldt. Alle Adjudanter og Skrivere i Gang (til Hjælp 3die Brigades Skr[iver]) for at faae Afskrifter af Rapporterne ⁹⁾.

¹⁾ Formentl. Lt.n. Vilh. Soph. Herm. Ferd. B., Ritm.; 1827—1911.

²⁾ Egense, Carl og Lars Beder muligvis tidligere Oppassere. Dog var der ved Batt. Fuhrmann en Overkonstabel Beder, »der er drikfældig«.

³⁾ Wilh. Ferd. W., kar. Oberstltn., Kommandant p. Rosenborg; 1796—1858.

⁴⁾ Jac. Henr. M., kar. Oberst, Kartograf; 1797—1885.

⁵⁾ Carl Henn. Lützow d'Unker, norsk Ritm., dansk Frivillig 1848—49; 1798—1863.

⁶⁾ Jac. Scavenius F., Genmaj., Krigsminister; 1793—1861.

⁷⁾ Fr. Chr. S., General; 1822—79.

⁸⁾ Chr. Emilius R., Oberstltn., Krigsmin.; 1822—65.

⁹⁾ I »Komm. p. Als 1849« Pk. 8 findes blandt de efter Mezas Død aflev. Sager en Del Papirer vedrør. Fredericiaslaget, medens de egentlige Fægtningsrapporter danner en særlig Samling.

Tirsdag den 10de Julii. Reenskrevet mit Résumé. Tour i Haven. Dvælet paa *Frøken Mathildes Kyststol*. Heirebryster til Middag. Udfart til Veilby Klk. 7 $\frac{1}{2}$. (Damerne vare alt kjørte til Musik der strax efter Middagsbordet). Ankommet under Generalens Fraværelse og forventede senere Tilbagekomst fra Fredericia. Hen i Oberst Flensborgs Bolig (dürftig). Paa Veien mødt kjørende?? — Major Saintaubain¹⁾, der skal kommandere Bataillon. Brev ankom til Hs. Excellence Generallieutenanten²⁾. Major S. gratulerede mig til Noget, jeg forstod ei hvad. Afsked med Excellencen og de andre, brave Lund³⁾ inclusive. Retour Klk. 10.

Onsdag den 11te Julii. Klk. 10 ankom Vognene til Afreise til Assens. Jeg havde afskrevet til Ministeren og sendt ham Copie af mit Résumé. Gemyttlig Afsked. I Stubberup Kro kort Pause. Baron Wedel fra Billeskov gjorde mig en hjertelig Indbydelse til Middag, hvis Benyttelse ei modtoges. I Assens havde vi snart indskibet Hestene paa Mercator. Herr Albertus⁴⁾ er ei længere uvane [?]. Tvertimod, det hele Hausgesinde hjerteligt. Hurra fra Broen under Anførsel af Capt. Tegner og af adskillige Embedsmænd og Militaire. Behagelig Last og deilig Vand og Luft. Brækket paa det Engelske. Ankomst Klk. 10. Gravenstenerne med den hertugelige Vogn var paa Pletten. Klk. 11 i Sønderborg. Jeg fandt mine Værelser festligt pyntede med Blomster og Belysning i begge Værelser. — Voitt-on-cela! — Ce que c'est que la fortune.

Torsdag den 12te Julii. Formiddagsskriverier. — 1ste Brigade — senere Overbestyrelsescommissionen, begge in corpore, kom for at complimentere. Tour i Thomsens Have. Om Eftmd. Kjøretour til Augustenborg.

Fredag den 13de Julii. Complimentering: 1' af 2den Reservebataillon, 2' af Maj. Henckel med Adjudant (Capt. Vett).

Visit af Conferensraad Kirstein⁵⁾, der skal eftersee Kasserne.

Brev fra Fyrinspecteur Willerup⁶⁾ paa Læssø, der har

¹⁾ Anton Phil. S.; 1809—1850 død. saar. ved Isted. Nogle Optegnelser ang. hans Død findes i Hærens Ark. Særl. S. (Schwartz).

²⁾ Det er Bülow.

³⁾ Lt. F. V. Lund.

⁴⁾ Magn. Anton Adolph A., Toldinspektør; 1790—1870.

⁵⁾ Carl Ludv. K., Gen. Decisor; 1793—1862.

⁶⁾ Peter W., Toldforvalter m. m.; død 1853. Sønnen var Christopher Foss W., kar. Oberstltn., Kommandør f. 20. Regts. 8. Kp., d. 18. Apr. 1864; 1826—1914.

en Søn her ved 3die Res. Jægercorps. — Kjøretour til Augustenborg med Christiansen og Frue. Møde med Riegels'. Besøgt Lt. Hansen, der er flyttet.

Løverdag den 14de Julii. Complimentering: 1' af Magistraten, 2' af Cavaleridetachmentet. Assouppissement remarquable og Anfald af Søvn hvert Øieblik. Selv ved Touren i Haven tog denne Søvn i den Grad Overhaand, at jeg quasi gjorde den nye Erfaring af at kunne ikke blot »dormir debout« men endog dormir en marchand. *Min Tunge var frygtelig*. Smagen do. Alligevel overtalte W. mig til at kjøre til Augustenborg. Vi drak Thee der. — Velskrevet Brev fra H. Christensen¹⁾.

Søndag den 15de Julii. Jeg havde paa Touren igaar hentet mig en dygtig Gigt langs ned ad den venstre Side, lige fra Halsen og ned til Foden, formodentlig alene fordi jeg havde siddet ved *Hornemanns lukkede Vindue* et Qvarteers Tid. *Jeg kan næsten ikke røre mig*. Altsaa declareret mine Stabschefer Umuligheden af min Tilstedeværelse ved Cereemonien idag (Gudstjeneste i fri Luft Klk. 1 for samtlige Tropper og Civilautoriteterne — mellem Lunetten E og Ladegaarden. — Tale af Past. Hammerich). Hornemann, som skulde være kommet meget tidligt for at give mig son dernier conseil. kom heller ikke førend 1¹/₄, saa der intet andet Parti kunde tages. Han fandt det i øvrigt heller ikke raadeligt for mig at staa stille under min nuværende Tilstand. —

Kammhr. Riegels (halv Patient endnu) kom i Besøg før end Doctorens Bortgang til Festen, beklagende ei at kunne see mig til Middag (mig NB. le héros de la fête!!!). Jeg arrangerede, at Doctoren tog min Plads, hvorved han fik et bedre Diné, end jeg kunde offerere.

Senere kom Doctoren igjen tilligemed Her Oberst v. Krabbe, der havde været saa artig, efter Gudstjenesten at udbringe et Hoch for min Ringhed, besvaret af alle Tropperne efter Doctorens Forsikkring med rungende Gjenlyd. Drn. beskrev Talen og Festens Effect som smuk og høitidelig i det Hele. Min!! Vogn hjemkjørte Dctn. til Augustenborg, og jeg baasede mig Klk. 10 efter at have drukket Vil-dunger, hvorpaa jeg kom i russisk Transpiration.

¹⁾ Muligvis den Sukkerraffinadør C., Hustru Frederikke, der boede Toldbodgade 45, Kbh. De nævnes senere flere Gange.

Mandag den 16de Julii. Officielt Brev fra Krigsministeren om Fredspreliminairer. — Brev fra Gen. Bülow med Hans Majestæts Tak til Tropperne ved Fredericia (smukt redigeret). Herr Conferenceraad Johansen ankom med Jobsposter (Etatsr. Lange — Sl. H. Lb. Cancellie!!) om ubegribelige og væmmelige Freds- ell. Vaab. St.stds.conditioner. Skrevet til Ministeren med paatrængende Spørgsmaal i denne Anledn. Lettre musquée fra Fr. K. Stæger. Supplement til det fra den 14 dalle sposo. Begge meget restaurerende.

Lt. Falsen¹⁾ 8 Dages Permission til Fyen (*underdanigst*). Meldte sig til Afreise.

Sædvanlig Tour i Thomsens Have. *Stedse mere ulidelige Smerter ved Vandladningen*. Paziienza! — Mutter Thomsen prisede Himlen for min Hjemkomst. Aftalt en ny Diné med Oberstl. Bülow. Jordbær ere vanskelige at bekomme. Thomsen kan kun levere 4 Pd. og mener, at 13 behøves — Reimuths endog 16. Frabedt mig Stikkelsbærgrød med Huusblas og grønne Ærter med Rugmeel eller anden Jævning. Vatter Reimuth kan ei gjøre sig klar før Torsdag. Aftenbesøg af Capt. S. Schack²⁾, der vilde:

- 1) Overantvorde en forbedret Udgave af en Ambulance-maskine tilligemed nogle Noticer over Ambulancesoldaters Natur og Væsen til nærmere Prøvelse;
- 2) gjøre mig den Ære at portraitere mig, hvorimod jeg havde adskillige Objectioner.

Tirsdag den 17de Julii. Prindsen af Salm-Salm³⁾ transporteret over til Forposterne — Fahrner⁴⁾ med Victoria til Khvn. Ogsaa den sørgelige Capt. Dons⁵⁾, under Falkenskjolds Escorte.

Fortsat Skrivelse til K. M. — Endeligt et completere Brev fra min Kone med mange behagelige Hilsener og Meddelelser. — Besøg af Oberstl. Skov, der gjerne havde gaaet med som min Ordonnanceofficeer, om han havde kjendt Hensigten af min sidste Afreise. Sagde *mange smukke Ting om mit Commandos Førelse* o. s. v.

¹⁾ Enevold F., Kapt.; 1812—67.

²⁾ Soph. Peter Lassenius S., Major, Kunstmaler, Forfatter, Konstruktor; 1812—64 død. saar. 18. April ved Dybbøl. Omtales hyppig i det efterfølg. og blev Mezas nærmeste Omgang.

³⁾ Preuss. Sekondl., saaret og fangen i en Rytt.fægtning i Jylland.

⁴⁾ Prmltn., Gust. Ad. F.; 1828—51, død efter Saar modtaget 1849.

⁵⁾ Poul Fr. Ulrik D., Kapt., 1796—1849. Han havde begaaet Underlæb.

Behagelig Eftermiddagskjøretour med Christiansens over Augustenborg, hvor vi medtog Hornemann, og til Fryden- dal ved Østkysten, en yndigt beliggende Kro med smag- fuld terrasseformig Have og en Beværtning, hvis Properhed, ja Eleganz og Godhed intet lode tilbage at ønske. En nyde- lig Thee og Jordbær. Selv havde jeg ladet Hans putte Cham- pagne og Kager i Vognen. Henveien gik over Ketting og Rumohrsgaard, Tilbageveien over Notmark og Almsted. Hornemann afsattes ved Augustenborgveien. *Verten i Fryden- dal var aldeles henrykt over min høie Nerverelse.*

Brev fra De Herrer Krogh-Meyer og Wernich¹⁾, at de modtage Indbydelsen til Diné paa Torsdag. Brev fra Gl. Prittwitz. Han vil have Herr Jungdahl²⁾, der i Flensborg er engageret som Tolk for de Tydske og grebet i Jylland (Framlev) som Spion og afleveret til Civiløvrigheden (Politi- assistent³⁾) anseet som sædvanlig Krigsfange og er- kyndiger sig nu om hans senere Skjæbner. Denne An- skuelse turde dog være vel naiv.

Onsdag den 18de Julii. Skriverier. Hornemann kom til Sønderborg og overtalede mig (efter først at have modtaget *min* Indbydelse til Middag) til at spise med ham paa Augustenborg, hvor vi ankom Klk. 5 og spiste (hos Bruun's) Klk. henved 6 i Sandhed gastronomisk og som i de bedste Restaurants i Paris. Potage, Anguiller au carry, cotelettes de veau aux pommes, volaille à la salade et aux choux-fleurs, fraises à la crème, cerises. Rüdesheim. — Tour i Skoven. Hjemkomst vel tilmode.

Torsdag den 19de Julii. Mange Skriverier. Vaa- benstilstands- og Fredstractaten med hemmelige Tractater fra Ministeren. De første satte mig strax i et djævelsk Humeur. Ved Gjennemlæsningen af de sidste troede jeg imidlertid at faae Anledning til nogen Trøst (for saa vidt som den diplomatiske Jargon kunde dechiffres). Saaledes præparerede jeg mig tant bien que mal til den inviterede Dinée af circa 28 Personer, hvoriblandt Justitsraad Fedder- sen⁴⁾ (Conferenceraad Kirstein havde undskyldt sig). Fore- løbig Spadseretur i Thomsens Have med Accompagnement af Tordenregn.

1) Anton Sutor W., forh. Prmltn., Postmester i Sønderb.; 1789—1865.

2) Peter Clausen J., f. c. 1800 i Haderslev.

3) Grønlund i Framlev. Sammen med Sognefogden Rasm. Nielsen og Kromand Sørensen i Jexen arresterede han Jungdahl.

4) Muligvis Behrend F., Sekr. ved den slesv. Overret. Om ham se Ræder S. 53 f.

Dinéen mod Forventning temmelig animeret. *Nær havde Oberstlt. Bruun spoleret den ved sit ubehændige Udfald mod Ryes Epitafer. — Mantheys ubehændige Gjentaelse af den samme Skaal (til mig), som Riegels alt en Gang havde bragt.*

Aftenbesøg 1' hos Riegels' Damer, 2' hos Krügers.

Ved Bordet erfarede vi, at det var Høiforræderens¹⁾ Fødselsdag.

Fredag den 20de Julii. Flere Papirer fra Krigsministeren, der næsten bragte mig til at fortryde mit bedre Humeur i Gaar Eftermiddags. — K.²⁾ har opført sig som en Ærtekjerling, om ei som en Forræder. General H.³⁾ har opført sig noblement i Statsraadet, som man kunde vente det af ham. — *Skal man da aldrig mere faa Lov til at være glad i Danmark?* —

Om Eftermiddagen efter Tordenbyerne [!] med Bülow og Wørishøffer kjørt til Igen Mølle, hvor lille Mme Ahlmann gav nydelig Thee og oplagt Melk, Kager og Aug[usta?] Tvebakker. Vi spaserede før Theen til Galgebakken, og efter den læste de 2 Herrer Documenterne om Vaabenstilstand og Fred. *Melancholsk Hjemkjørsel.* Et ægte Skipperbrev fra Capt. Cook.

Lørdag den 21de Julii. Ikke ud hele Formiddagen for idel Smørierie. Det bliver mig under disse Omstændigheder endnu utaaleligere. Visit af O[ver] K[rigsk.] Foss, der er *melancholsk over Fibigers Brutalitet*; af Oberst Ræder, der er *melancholsk over Vaabenstilstanden.* Siamo tutti malinconici. — Af Kammerhr. Riegels Do. Historie om Reetz' Brev fra Berlin til Kjøbenhavn, der blev adresseret over Ystad til Stockholm?!

Eftm. Tour med Bülow og Owesen til Kettingvig (over Augustenborg og Sebbelov) for at see Broanlægget, der nu meget nærmer sig sin Fuldendelse. Paa Tilbageveien indtoges Thee i Ulkebøll, hvor der var talrigt Selskab af Officerer og Officersruer. Oberst Thestrup, Maj. Henckel, Frue Tøxen⁴⁾ og Frue med Børn o. m. Pastoren⁵⁾ fortalte Under[e] om Gen. Ryes Haardførhed. Natlig[e] Brevbesvarel-

¹⁾ Hertugen af Augustenborg var født 19. Juli 1798.

²⁾ Mon H. N. Clausen, davær. Minister?

³⁾ Hansen, Krigsministeren. Dennes Votum i Statsraadet d. 13. og 14. Juli findes i Afskrift Komm. p. Als No 8.

⁴⁾ Frederikke Willh. Louise Ernestine, f. Heiligenstedt: 1816–78; gift med davær. Prmltn. i Krigs. Res., 1. Res. Batl. (Henckel), Niels Andr. Carl Emil T., Søn af Blok T.; senere Kapt. i Kr. Res. uden Anc., Toldkontrolør; 1806–68.

⁵⁾ Krog-Meyer.

ser splinter nøgen. Deslige hele Timers Spadseretur paa Gulvet i samme Costume (endog ingen Strømper); Aspargesstikning med bart Hoved Klk. 12 Middag i stikkende Solskin.

Søndag den 22de Julii. Brev fra Ministeren. Yderst behageligt. — Dernæst Brev fra Brynjulfsson. — Instrumentmager Nissen ¹⁾ fra Kjøbenhavn med en parisisk Lunette à mesurer les distances med Beskrivelse. Sendt den til Schovelins Meningserklæring. Nedsat en Commission over Capt Schacks nye Ambulanceapparat: Bruun, Lasson ²⁾, Thune, Hviding ³⁾, Langg.

Wørishøffer i Ambassade hos Gen. Bauer ⁴⁾, der lod forsikre om Avertissement, ifald (imod hans Formodning) Insurgenter skulde komme til at staae ligeoverfor. Mange mundtlige Artigheder tilbage fra Gen. Ltten. med Majoren (gjennem St Ch. Maj. Reccius).

Aften hos Hornemann. Der Lütken, Skibslæge Richter. Ypperligt Indhold i Kaisers ⁵⁾ Brev: *Han vilde heller være faldet som simpel Trompeter ved Frederits end have levet et heelt Liv som C. VIII.* Underretning om Kmh. Falbe.

Mandag den 23de Julii. Tusind Skriverier. En Mængde Officerer og Læger søge alt Permission. Wørishøffer i ny Ambassade hos Gen. Bauer. Imorgen komme saxiske Tropper istedet for Bauers (Ch[ur]hessiske). Klk. 4¹/₂ kjørt med Capt. Owen til Meels og Stegvig for at see Broanlægget. Oberstl. Trepka og Lt. Holbeck ⁶⁾ fulgt os. Den første gav os Thee, hvor Lt. Schøller og Capt. (Lt.?) Duntzfeldt ⁷⁾ af Søetaten og 3 civile Mænd. Trepka ønsker at reise imorgen til Khvn. Accordé. Ankomst Klk. 12¹/₂. I Seng Klk. 1. Om Eftm. (i Vognen) havde jeg kun min lette Kappe over Mundfrakken! Og det lige til Stegvig, hvorfra til Meels jeg først løst omsvøbte Campagnefrakken. [Veiret var ualmindelig smukt den Dag]. Schovelin havde seet Rochons ⁸⁾ Distancemaaler og syntes om den.

Tirsdag den 24de Julii. Capt. Thortsen med Victoria. Brig. Læge Hviding ligeledes. Capt. Falkenskjold tilbage med Br. og Pakke fra m. K. — Capt. Dons (der afgik med

¹⁾ Jul. N., Silkegade No 17.

²⁾ Georg Henr. L., kar. Oberst: 1814—64 fald. v. Dybbøl ³/₄.

³⁾ Heinr. Carl Meinig H., Overlæge: 1809—77.

⁴⁾ Kurhessisk General, Kommandør f. Reservedivisionen (Forbundstropperne).

⁵⁾ Muligvis Har. Hartv. Kayser, Tomrermester, Rigsdagsmand m. m.; 1817—95.

⁶⁾ Geert Marinus Holbek, kar. Genmaj.; 1826—1910.

⁷⁾ Formentl. Lt. Edv. Duntzfeldt, kar. Kontreadm.: 1821—92.

⁸⁾ Formentl. den af Instr. mager Nissen sendte — se under 22. Juli.

Esk[orte] med sidste Victr. — Fred[ag] —) har skudt sig i Arresten paa Hovedvagten med en lille skjult Terzerol. Brev fra Gen. v. Heintz (Sachs[er])¹⁾ om hans Dispositioner med Forpoststillingens Uforanderlighed og Samqvems Utilstædelighed. Han ønsker min Mening, der gaves indrømmende. Den var de facto indrømmet ved de 2 foregaaende Dages Forhandlinger herfra. 3 med Pikkelhuerne paa Hovederne svømmede herover til Kysten (ud mod Batt. A og Lun. I); bleve (skjønt med Urette) vel modtaget, givet Forfriskninger; og prydede med Roser o. a. Blomster paa deres Pikkelhuer svømmede de jublende tilbage, glade over hjemme at kunne fortælle, at de dog have været paa Alsisk Grund. Derovre kan man vanskeligt holde dem fra at fraternisere. De pryde sig med Dannebrogskors paa Haandledder og Huer og raabe: Leve Dannebrog! — En dresseret Clown gjør Kunster for vore tykke Sjællændere, og en af de tykkeste, der indbydes til at eftergjøre hans Kunster, strækker sig forgjæves hen ad Jorden og giver Anledning til Hilaritet paa begge Sider o. s. v. o. s. v.

Conferenceraad Kirstein Afsked. Oberstl. Trepka Afsked. Den fjerner sorte Gravenstener har forfanget sig lidt igaar (paa de 6 Miil, der kjørtes i bestd. Trav, til Trods for min Advarsel til min ambitieuse Kudsk) — dog maa den gjøre korte Toure. Dette Vink benyttes til at besøge Hornemann, i Selskab med Oberst Krabbe, der just kom i Besøg. — Thee der.

Onsdag den 25de Julii. Capt. Falsen af Garden tilbage fra Khvn. — Den anmeldte Oberst O'Donnell²⁾ (af den Irske Gen. Stab) ankom med Pas og Begjæring at gaae videre til Kjøbenhavn. Han vilde over Fyenshaf til Boiden. Fraraadt ham denne Jammerfart; sendt Bud til Commd. Garde, der satte Dampsk. Dragen til hans Disposition. Dette bringer ham til Assens. Sendt ham en lille Avertissementsbillet om det Udrettede tilligemed det viserede Pas. Han återkom och tackade. Bragte med det samme en Hilsen fra Gen. Wyneken, som han havde glemt i den første Visit. Altsaa er v. Heintz blevet afløst, førend han meente.

Pose devant le capitaine Sch[ack].

Eftermiddagskjøretour med Capt. Schack og Løfte til Frue Krüger om at drikke Thee der Klk. 9¹/₂. Men, over-

¹⁾ I Forbundskorpset.

²⁾ Charles O'D.

faldte af Regn alt fra Kjær (det var en Ulkebøll-Kjær-Tour) bleve vi halv vaade, maatte sætte os i Ly hos en Bonde, kom seent hjem; og jeg opgav [?] Fruen og Theen.

Torsdag den 26de Julii. Brev fra General Wyneken¹⁾ om (efter Gl. Prittwitz' Genehmigung) at frigive Intercoursen mellem Sundeved og Als, om jeg maatte være lige saa sindet. (Gewöhnliche Hochachtungsbezeugungen). Svaret, at jeg ei kunde det ifølge de saa forviklede Forhold og i alt Fald maatte oppebie den commanderende Generals og Krigsministerens Mening. Skrevet analog til Ministeren og til det N[ørre] J[yske] C[orps].

Capt. Arntz Permission 8 Dage. *Sendt Bud efter Capt. Schack pour poser.* Han var i Brohovedet. Tjeneren gik derover.

Ritmesteren vilde besøge en hannov.sk Stabsofficer, som han kjender. Refus. Point de fraternisation avec de vilains vandales. Bragt Afskrift af Ministerens sidste Noter (Opposition og Protest mod Vaabenstilstand og det Reedtziske Arbitrium). Indpakket og adresseret Originalerne.

Capitaine Schack ankom fra Forpostkjæden; et j'ai posé. —

Han gik til Mantheys, hvor Krügers var (og Capt. Baggesen), og jeg — blev hjemme.

Cavalcade her forbi af begge Fr. Riegels med 10 à 12 Cavalerer.

Jaget min Dragon bort, da han négligerer baade Perle og Ross. Faaet en ny (Næsby). — Klk. 10 Lt. Recke, Adj. hos . Oberst Krabbe Permission til Khvn.

Fredag den 27de Julii. Lieut. Schmidt²⁾, Adj. hos Oberst Krabbe, Permission til Kjøbenhavn. Faderen (eller Moderen?) død. — Capt. Du Plat³⁾ og en anden Capt. af samme Jæg.c., der bragte Hilsen fra Gl. Hedemann, tilbage fra Khvn. Oberst Ræder i Visit; læste *Krigsministerens forskjellige Protester*. En engelsk Handlende (John Denton?) vil til Flensborg — Refus opiniâtre. Anviist til at blive eller reise tilbage. Hans Fortvivlelse er stor; men det gjør aldeles intet til Sagen. —

Capt. Schack skriver, at han — bevæget for en Deel ved nogle skr[evne?] Bemærkninger, jeg sendte ham i Morges,

¹⁾ Hannoveraner.

²⁾ Niels Charles S., Kapt.: 1820—1900.

³⁾ Peter Henr. Glode (Claudi) du P., Genmaj.; 1809—64 fald. v. Dybbøl 18. Apr.

over mit begyndte Contrafey — har besluttet vel at benytte det alt begyndte, men at omtegne det og tage mine uværdige Noter om Attituden og flere Details til Følge. Udbeder sig derfor nogle Dages Dilation, inden hvilke han vil være ligesaavidt fremme med det nye som nu med det ældre Studium og saa see mig for sig igjen.

Brev fra min K. med Frue Wørishøffer¹⁾. — Har været hos Wallichs ved Strandveien. *Min Roes, der udbasunes.* — Just. Feddersen har ogsaa besøgt hende og gjort det samme.

Klk. 6 overraskende Eftm. Bes. af E. Hornemann, der skulde tale med Br. L[æge] Thune. Dernæst Overinspec-teuren, der vilde have min Consens til at nedlægge sin Kasse (c. 10,000 Rdl.) i den militære (Intendanturens) (som ogsaa ifjor skede). Etsr. Manthey er fra Financerne blevet averteret om at indbetale alle ad cassam værende Fonds, inden Triumviratregjeringen tiltraadte sin Function (!!??).

Overinspec-teuren og jeg gik i Th.s Have til Musiken. Møde med Dr. Smidt (min gamle Promenade-Collega), der med Haandtryk takkede mig for sidst (Frederits). Dernæst begge Hornemann'er og jeg til Augustenborg. Thee med Doctoren. Han forelæste 2 elskværdige Breve fra Justitsr. Collin og Kone, der begge skjønt gjenstraalede af Enthousiasme for Armeens Daad og Fortjenester af Nationen. *Fru Collin, i Mangel af et med de deiligste Diamanter prydet Guitarrebaand²⁾, som hun vilde forære mig, hvis hun var rig, siger: men min Kjerlighed vil jeg tilbyde ham!* — Aften-luften behagelig ved Hjemkjørselen, der forekom mig for kort.

I Aften havde jeg 4 Heste med en Trainforrider, og med egen Bagbepænding gik det godt og raskt.

Løverdag den 28de Julii. Formiddagshavetour efter Skriverierne. Om Aftenen til Augustenborg og Thee med Hornemann.

Ved Hjemkomsten Underretning fra Oberstl. J. Ræder, at Prinds Frederik³⁾ var ankommen pr. Damp ved Broen Klk. 7 og gaaet i Land i Sundeved. Oberstln. havde gjort ham bereden og ført ham om Forposterne og i Brohovederne.

Søndag den 29de Julii. Sendt Bud til Bureauet, at jeg idag agtede at beride (med mine Officerer og Ordon-

¹⁾ Margr. Charl. Christiane, f. Kobrok; 1807—84.

²⁾ Meza akkompagnerede jo sin Sang med Guitarspil.

³⁾ Frederik Ferdinand, »Arveprinsen«, kommand. General i Sjæll. m. m.: 1792--1863. Meza efterfulgte ham 1863 som komm. Gen.

nancer) samtlige Kystbatterier — nu tildeels nymonterede — fra Søndre-Mølle Batt. til Arnkiel, samt med det samme inspicere Baraquer og de under Bygning værende nye Caserner til 1500 Mand (bag Telegraphen og Lunetten H). Jeg bad Stabschefen at indbyde Hs. Durchl. til at ledsage os, hvilket modtoges. Jeg viste ham først Croquiset. Paa Ride-touren fik jeg Anledning til at gjøre Prindsen en Compliment paa Artilleriets Vegne for de 100 Heste. Vi hentede ham Klk. 11 og kom hjem Klk. henved 5.

Om Aftenen med Capt. Falkenskjold til Augustenborg med 4, alle af Trainet. Forløberne — de graae — gale, saavel ud som ind.

Hornemann var paa Frydendal med Stein, hvis Fødselsdag det var, og Frue¹⁾. Vi toge derfor Thee hos Bruuns, hvor alt var nitid. Kun selve Theen var ikke fameux. Smørret just heller ikke.

Mandag den 30te Julii. Morgentour Kl. 7^{1/2} for at sige Prindsen farvel. Han tog til Middelfart med Dragen. — Derefter Besøg hos Karbergs. Pianospil. De omtalte Brasilianske Fugle hentedes hos Eierinden, Skipperenke Md. Karberg, i Søndergaden. Jeg tog dem alle for 18 Rdl.

Klk. 3 kom Hornemann og spiste min private Raimuth'ske Dinée og tog saa bort.

Idag det 3die Dinée hos Reimuth (endnu slettere end de forrige — dog gjorde Champagnen alle tilfreds). Jeg havde en Deel af Garderofficererne: Kirchh[off], Barn[er]²⁾, Lass[on], Zepel[in]³⁾, Falsen, Nægler, Krieger, Holten⁴⁾ — —, da vi vel snart blive af med dem. Grimm. Capt. Schack. — Endelig ogsaa Maj. Henckel — Baggesen, Jürgens[en]⁵⁾. — Min Kappe bort i det kritiske Moment. Stadsen blev vaad.

Om Aftenen seent til Hornemann, der gav Thee.

Tirsdag den 31te Julii. Formiddagsskriverier. Capt. Schack kom om Eftm. Vi kjørte til Igen. Posé. Elegant Thee hos Mme Ahlmann, der holdt quasi-gracieusement med Selskab. Schack glemte Frakken i Sønderborg og blev vaad paa Hjemveien.

¹⁾ Karen Sophie, f. Borch: 1801—88.

²⁾ Carl B., kar. Genmaj.: 1803—83.

³⁾ Adolph Fr. Z., kar. Oberst: 1816—92.

⁴⁾ Chr. Fr. H., kar. Genmaj., Adjut. m. m. hos Frederik VII og Christian IX: 1817—98. Førf. af de noget omstridte, men vistnok tilforladelige »Holtens Erindr.«.

⁵⁾ Formentl. Kapt. Fritz Jürgensen ved Batteriet Grove, kar. Oberst: 1816—91.

Onsdag den 1ste August. Skrevet til Hornemann om et Improvis-Dinée paa Augustenborg. Anmodet ham om at bede Borthig med Damer, Welsch med Kone, Overinspec-teuren med Kone. Vognen mødte lukket Klk. 4 i Øsregn. Gravensteen pølvaad. De mødte alle Klk. 5 undtagen Horne-manns Kone, der havde Fremmede. Jeg selv medtog Chri-stiansens og siden Capt. Schack. Vrøvl og Ærgrelse for at naae Sundsmark. Gravensteen kjørte strax om ad Ulkebøll-veien, fordi Hans sov. Siden, ved at kjøre ud af Ulkebøll, vilde H[ans] igjen til Venstre uagtet alt, hvad der var præket. Endelig fik vi Manden (Schack) paa, men maatte, for ei at vende, kjøre den frygtelige Skovvei. Vi vare 11 Personer. Dinéen var fiin; men Selskabet vanskeligt at trække op; derfor ei synderligt animeret. Scène de posage.

Om Aftenen ved Hjemkomsten indfandt Oberstl. Bruun sig, som ønsker at gaae med Skirner (og Lt. Carstens)¹⁾ paa et Par Dage til Middelfart og Fredericia.

Torsdag den 2den August. Senator Smidt (Schmidt?) kom i Besøg. Har været med Kone 3 Maaneder i Kjøben-havn. Det er hos ham, Christiansens boe. Det var ogsaa ham, jeg saae hos General Bülow paa dennes Fødselsdag, og som vil have kjendt min Kone (eller Karen?)²⁾. Sagde mig smukke Ting.

Mange Formiddagsskriverier. Betalt Reimuth 224 Rdl. for 2 Dinéer og 24 Dage egen Midd[ags] Spisen. Manden fulgte med Reverencer til langt ud af Gadedøren og vidste ei, at jeg i mit stille Sind i dette Øieblik sagde hans Kjøk-ken et stiltiende, men solid Farvel. Jeg tingede mig nu sans façon ind i Køst (Middagsspiisning) hos Capt. Weitzmann, hvor jeg spiste gemytligt, skjøndt alt for meget opvartet. Dernæst kjørt ad Ladegaardsveien — men — uagtet alle Avertissements, ved H[ans]' Selvkløgt, igjen den rette Vei forbi og ind paa den abominable Skovvei. Endelig maatte jeg lade vende og revenir sur nos pas. Scène de colère et de désespoir. Omsider ankommet til Schacks Skildvagtsport (neml. i Lanngs Qvarteer — denne bad mig om 8 D. Permiss.).

Vi ankom til Igen Klk. 6 (ist. for 5), spiste oplagt Melk, gjorde adskillige Toure (til Igen Kirke og By) — et posage — og Thee, fin fin med Mme Ahlmann. Farvel med Manden, der, ligesom sidst, ei lod sig see i Salonnen.

¹⁾ Formentl. Will. Aug. Carstensen, Admiral, Landstingsmand; 1828–1909.

²⁾ Formentl. Fru Karen Maria Schumacher, f. Tscherning, allsaa Mezas Svigerinde.

Fredag den 3die August. Skriverier paa den af K. M. forlangte Liste over les Héros de Tenedos¹⁾. — Ind til Paulonia imperialis. — Om Eftermiddagen Klk. 3 Visiter fra Khvn.

1' Af de Herrer Edw. Buntzen²⁾ og Dr. Strøm³⁾ fra Vordingborg.

2' Af Her Disp Wessely⁴⁾, som er kommet med Ploug (!!)⁵⁾.

3' Af den svenske Gl. Consul⁶⁾ i Flensborg, der spørger om Conjunctionerne. —

Pastor Kr. Meyer bragte interessante Vink og Papirer om Amtsforvalter Gähler⁷⁾ i Nordborg.

Om Aftenen hos Kammhre Riegels, der var ene hjemme. Tilbragt Aftenen med ham, Thee og Musik. Damerne ere i Snoghøi, og de sende mig en Melon.

Løverdags den 4de August. Hele Formiddagen Skriverier. Om Eftm. kjørt til Sundsmark. Spadseret, drukket Thee og tilbragt en behagelig Aften hos Capt. Schack.

Søndag den 5te August. Fortsættelse af Rapporten. Sendt Capt. Weitzmann Melonen. Ikke færdig med Skriverierne før Klk. 6. Kjørt ene til Augustenborg. Paa Veien ud af Porten (j[eg?] s[elv?] til Fods) mødt Erslew⁸⁾, der er kommet med 2 Brødre og Portraitmaler Lehmann⁹⁾. Bülow skulde komme ridende efter for at bringe mig den nye Amtsforvalters Constitution og den gamles Afsættelse der til Underskrift. Paa Augustenborg fandt jeg Doctoren udflojet. Han var kjørt med Overinspecteuren til Gammelgd. Da Bülow (som skulde have L'hombre-Partie i Sdbg.) var expederet, kjørte ogsaa jeg (anch' io) ad Gammelgd. til, men mødte underveis: 1' Lt. og Frue Christiansen med Senator og Frue Schmidt, 2' Overinsp. og Dr. Hornemann med Prof. og Frue Stein samt Frue Hornemann. Vi vendte alle om, og jeg endte med Thee hos Doctoren.

¹⁾ Til Ordenspromotioner etc.

²⁾ J. B. L. C. Edouard B., Højesteretsadv., Folketingsmd.; 1809–85.

³⁾ Ole S., Distriktslæge i Vordingb. m. m.; 1813–71.

⁴⁾ Formentl. Dispatchør Abraham W.; 1801–75.

⁵⁾ Redaktøren af »Fædrelandet».

⁶⁾ Formentl. Gabriel Munk af Rosenschöld.

⁷⁾ Christoph Adolph Hermann G. Ved hans Afsættelse konstitueredes Toldforvalter Bülow fra Højer. (Se under 5. August).

⁸⁾ Emil E., musikalsk Forf. og Musikhandler; 1817–82. Gift med Enke efter Regts. Kvartmester Stæger Maria Juliana Fredericia, f. Brieghel, død 1891. Mezas Halvbrøder Carl havde tidligere været Medejer af den Erslew'ske Musikhandel. De to Brødre var Geografen, Professor Edvard E., 1824–92, og Jacob E., Boghandler, 1819–1902.

⁹⁾ Otto Ludv. Edv. L., 1815–92.

Mandag den 6te August. Erslew med 2 Brødre og Portraitmaler Lehmann erholdt Pas til Frederits.

Fortsat Rappportskriverier. Om Eftermiddagen hentet Fru Krüger og Fr. Manthey, kjørt dem til Augustenborg, viist dem Ov. Insp's. Have og drukket Thee hos Bruun. Hjem i Damebouquetblomsterduft.

Tirsdag den 7de August. Tandlæge Jansens ¹⁾ apparition.

Sluttet Rappportskrivningen. — Opsat Skrivelse til Politiet, saa og til H[ans] M[aj.] og Krigsministeren ligesaavel som til N. J. Corps med Hensyn til Herr Gähler, der meldte sig i odieuse Person og hentede liden Trøst. Kmmhr. Riegels, Her og Günthersohn takkede, som Medlemmer af Folkeraadet for hans Bortsendelse.

Om Eftm. tog jeg Christiansens med ud til Augustenborg, hvor de vilde definitivment opsige deres Værelser; tog dernæst Lt. Borthig og Frue samt Jmfr. Nielsen ²⁾ paa til Frydendahl, hvor vi traf Selskabet: 2 Hornemænd, Oberstl. Blom (der nu er omvendt fra sin Vantro paa Danmarks Armees og Nationalitets Betydning), David ³⁾ fra Homlebek, Boitner ⁴⁾. Vi spadserede saa den udmærkede Rundsiget fra Bakkeknoppen, spadserede i Skov og Anlæg, tog Thee og en Flaske medbragt Champagne, der lod til at smage Damerne à merveille. Fransk paa Hjemveien. I Augustenborg forefandt jeg endnu Doctoren oppe. Christiansens havde mødt mig ved Omdreiningen af Slotsalleen. Jeg steg et Øieblik af hos Drn., og nu jollede vi in trio af til Sønderborg, hvor vi ankom ved Midnat.

Onsdag den 8de August. Skriverier til Klk. 12. Tour i Th.s Have. Hjem til Underskrifter. Klk. 4 ud i Galla til Visiter: 1' til Krügers (ingen hjemme), 2' til Riegels, hvor der var Middagsselskab. *Kaptain Krenkel spillede den Mugne.* — *Herr Pastor Hammerich ligeledes.* — Præsenteret for Lt. Gr. Holck ⁵⁾, der fører Caroline Amalie. Aftale med ham om min Hjemfart. 3' til Mantheys, hvor jeg fandt Fr. Thekla ene, der viste mig den skumle Have og Capt. Schacks Afbildning af Huus og Have. Paa Hjemveien [truffen] paa

¹⁾ Joh. Jacob J., Professor; død 1878.

²⁾ Søster til Fru Borthig.

³⁾ Muligvis Aron Anton D., Ejer af Rungstedgaard; 1794—1868.

⁴⁾ Muligvis Simon Nicolai Beutner, kar. Kapt., Oliemøller, Landstingsmand; 1795—1880.

⁵⁾ Valdemar Greve H., kar. Kommandør i Fl.; 1818—1900.

Mm. Thomsen, der var henrykt og meddelte mig sin Datters Forlovelse. Jeg gratulerede hende til, at det var en dansk Mand, hvortil begge nikkede. Da jeg kom til Nielsens Kjær, mødt Parret Christiansen. Engageret dem til en Augustenborg Tour. Dernæst kom Redactionen af *Næsen til Oberstl. Ræder* til Underskrift o. s. v. Saa vi ei kom afsted førend Klk. c. 8. Hos Bruuns var der propfuldt; — endeligt fik vi Thee og Pianospil lige over for Chr[istian-sens] gamle Bolig. — Hjem Klk. 11.

Torsdag den 9de August. Krigsmin. sætter Caroline Amalie til min Disposition. Men Command. Garde har af M[arine] M[inisteriet] Ordre at sende den strax til Khvn. og tage mig med, hvis jeg vil?! — Altsaa maa jeg bide i Christian der 8te (som Garde udgiver for en bedre Seiler end C. A.). Han var vissen, da jeg var der ombord. Gr. Holck besøgte jeg ogsaa. Han havde Piano og sin Fætter (Auditeuren)¹⁾ ombord. — Ministeriet averterer: 1' om de paa Mandag hertil ankommend[e] Fanger²⁾; 2' om Kammerherre Tillisch³⁾, der ankommer imorgen for at tiltræde sin Function som Medlem af Regjeringscommissionen. I denne Anledning sendt Brev med Capt. Bauditz til Glt. Pritwitz i Flensborg for at erfare, om han har Preussere nok til at beskytte Regjeringscommissionen. (Boitner⁴⁾) fulgte med — paa Dragen).

Skue af det Schackske Apparat⁵⁾ i Hans' Stue. Klk. 4 taget afsted med D. H. Bül., Wørish., Falkenskj. til Augustenborg, hvor strax efter os Fam. Riegels ankom og Oberstl. Bruun alt var ankt. Magnifique lille Dinér. [Tegning af Bordet: Generalen; Kmh inden, Bruun, Frk. Friede, Bül., Frk. Alba; Kmh. R., Wørish., Doctoren [Hornemann], Overinsp. [Do.], Falkenskj.]. Og Champagnen smagte Damerne godt. — Kammhr. Riegels sagde mig særdeles behagelige og beroligende Ting om Befolkningens Stemning og Sindelag mod mig. — Vilde tage et Løfte om, *at jeg ei forlod Als med Alles*. Comment donner cela? — Spadseretur i Ov. Insp'ts. Have. Capt. Weitzmann, Capt. Falsen, Proc[urator]? (Cancel[liraad]?)

¹⁾ Formentl. Harald Ludv. Greve Holck, Overauditør, Udskrivningschef; 1807—77.

²⁾ Navnlig den store Mængde fra Fredericiaslaget.

³⁾ Fr. Ferd. T., Minister, Stiftamtmand; 1801—89.

⁴⁾ Altsaa vel Beutner, se under 8. August.

⁵⁾ Schack, der synes at have været et i flere Retninger begavet Menneske og altid travlt beskæftiget, havde nu udarbejdet Tegning af en »Espingolmaskine«, en Slags »Tank«, som i Verdenskrigen 1914—18.

Ring¹⁾. — Hjem Klk. 10, netop da den nye Torsdags Tappentreg var forsamlet for mine Vinduer. Wørishøffer og Falkenskj. gik. Bül. blev. Jeg fik nu den Glæde, endnu engang at høre Gardens Musik med Souvenirs fra Veile, fra Helgenæstouren o. f. — navnligt »Den tappe Landsoldat«, »Kong Christian stod«, »Holmens faste Stok« o. s. v. Det var en fiin Opmærksomhed af Gardens Musikcorps at producere disse Stykker ved at spille første Gang for mig efter min Hjemkomst fra Fredericia. *Bülow sagde mig ogsaa nogle hjertelige Ord om vort Forhold og Samliv her, og vi skildtes hjerteligt ad Klk. 11^{1/2}. Betragtet mit Portrait med Velbehag.*

Fredag den 10de August. Skriverier og Expeditioner fra Klk. 7 Morgen til 6 Aften.

Capt. Bauditz og dernæst Lt. Gr. Reventlau²⁾ vare her, hjemvendte begge fra Flensborg og fortalte deres mésaventures. Begge havde været i Livsfare i en By, hvor den preussiske Generals Hovedkvarter³⁾ og Tropper ere. (Lt. Krieger af Garden havde inconsiderément og uden Tilladelse ledsaget Capt. Bauditz paa Dragen og faaet en Flaskestump i Nakken). — Oberstlt. Trepka meldte sig hjemkommen. — Kammerherre Tillisch ankom og vilde have skriftlig Garantie for sit Ophold i Flensborg?! — (*Flue i Flaske — ægte civil Embedsmand*). Han bliver ombord paa Skirner ist[edet] for at tage ind i sit Qvt. (Kriegers) [eller Krügers?].

Posten kunde først afgaa Klk. 6.

Jeg var indbudt hos Kmmhr. Riegels Klk. 4 og ankom 6^{1/2}. God, *men triste Dinée*. Oberstlt. Trepka *inévitabile, Capitain og Frue Bentzon*⁴⁾, Lieut. (Skuesp.) Holst⁵⁾ af Marinen, Krigsraad Riegels Kone og Svigerinde, Oberstlt. Bruun.

Efter Bordet lidt Musik, lidt Commd. Garde og lidt Kammerherre Tillisch, der ei gjenkjendte mig. Poppegøie-krig under Musiken.

¹⁾ Formentl. Lauritz R., Overretsprokurator; 1787—1861.

²⁾ Muligvis Carl Aug. Greve R., Prmltn., 1849 Ordonnansofficer ved Nørrejske Armeekorps; 1819—57. Men snarere Arthur Chr. Dett. Ludv. Eugenius Greve R. (1817—78) senere Amtmd. i Tønder; var Prmltn. (à la s.) i Hæren og havde været til Tjeneste ved Nørrejske Armeekorps 1849. Et Par Breve fra ham til Stabschefen Flensborg findes i dennes Brevsaml. i Hærens Arkiv.

³⁾ Rapporter fra begge de Herrer over deres Sendelse findes i Komm. p. Als (1849) Pk. 8. Prittwitz' »Hovedkvarter« var i »Kjøbmand Christiansens Gaard«.

⁴⁾ Formentl. Jens v. Benzon, kar. Major, Postmester i Slagelse; 1807—80; gift med Soph. Marie Albertine, f. Ahlefeldt; 1810—.

⁵⁾ Wilh. Conr. H., Skuespiller og Sølejt., Forf. af »Krigs-Billeder« . . . 1848—50; 1807—98.

Imorges Anmodning fra Ministeren:
om at blive til Fangeudvexlingen¹⁾ og Regjeringscommissions Installationen var ovre. Senere (meddeelt fra Kam-mhr. Riegels)

om at laane min Stabschef ud til Kammh. Tillisch' militairconsulent.

Voilà du fort! Altsaa kan jeg dog ikke reise!

Kort Visit hos Mantheys, hvor man sad i 3 uhyre store, aabne, kolde Værelser. Viist Frøken Thekla, at hendes Noder (En yndig Blomst) alt vare afskrevne.

Løverdag den 11te August. Skriverier indtil Klk. 6. Grobians Brev fra Kammerherre Tillisch. *Han er en complet simplex. Jeg faaer at klage over ham til Ministeren.* Desværre har denne jo selv foranlediget hans Impertinencer ved at give ham Anviisning paa mig.

Besøg af Herr Mattsen²⁾ fra Møllen. Han forsikkrede mig om Befolkningens Tilfredshed med mine Forholdsregler. Dernæst indgik han i en Forbøn for Biehl³⁾ og Jepsen, dem han troede designerede til Forviisning. I denne Henseende fik han ingen Trøst, skjøndt denne Forviisning endnu langt fra ei er modnet.

Besøg af Conferenzraad Kirstein, som jeg høfligt maatte vise Døren. — For ei at faae Udseende af at hindre høiere Hensyn har jeg betydet Oberstl. B[ülow] at følge med Regjeringscommissairen. Denne tilskrev jeg foreløbigt min Mening om hans Adfærd og forbeholdt mig Protest. —

Commandeur Garde lader mig Klk. 6 Eftm. vide, at Herr Kammhr. *Stokfisk*⁴⁾ ikke agter at afgaa idag. Altsaa har han dog fundet mine Grunde overveiede og vover alligevel at give mig en Sort Reprimande for at have opholdt ham. *En ægte Stokfisk!* — Jeg kjørte ene til Augustenborg og drak Thee med Hornemann. Prof. Stein er ude af sig selv af Indignation og vil klage over den hele militaire Armee-commando. Jeg fik en lang skriftlig Protest fra ham. H[ornemann] skriver ogsaa paa noget, til hvis Læsning jeg udbad mig Dilation til imorgen. Hjem Klk. 10^{1/2}. Her forefandt jeg en Skrivelse (No 100) fra Kammhr. Tillisch, worin er gelindere Saiten aufzieht. Mais les injures restent. Naar

¹⁾ Bl. a. Orla Lehmann og Præsten Mørch fra Reisby samt det store Antal Insurgentfanger.

²⁾ Senator, Møllejer i Sønderb.

³⁾ Formentl. Peter Chr. Christopher B., Apoteker i Sønderb.; død 1835.

⁴⁾ Altsaa Tillisch.

de Herrer underskrive sig »med udmærket Høiagtelse«, troer de at kunne ustraffet være saa impertinente, som de lyste.

Søndag den 12te August. Skriverier fra den tidlige Morgen til Klk. 6. *Vrøvl med Hornemanns og Steins Affaire*¹⁾. — *Skrevet paa en Klage over Tillisch til Ministeren*. Om Aftenen til Krügers, efter at det frygtelige Torden- og Regnveir var forbi (Gaden var oversvømmet). De lange Garderkarle kunde alt efter 5 Minuters Regn ikke skræve over Rende-stenene, der snart næsten naaede sammen. Duo med Thekla. Looft præsens. Schack absens (paa Landet).

Mandag den 13de August. Endnu vidtløftigere Skriverier. Fra om Morgenens krydsede jeg telegraphiske²⁾ og andre Dépêcher fra Krigsministeren, fra Prittwitz, fra Bülow. — Fangerne komme ikke fra Khvn. (de 1800 Insurgenter) paa Grund af de louche Forhold. Underrettet Tillisch og Prittwitz uden at kunne forhindre vore i at komme Klk. 5. De vendte tilbage til Gravensten (under Lt. Nowill³⁾. Kun Lt. Plenge⁴⁾ (saaret) blev paa Æresord i Sønderborg. — Aftentour mod Ulkebøll og Barakkerne med Christiansens og Schumacher. Fru Kr. Meyer kom ud. Pastoren mødte vi ridende undervejs.

Ved Hjemkomsten Janitschartappenstreg. Østerrigsk Tappenstreg. Russ. Nat. Sang.

Tirsdag den 14de August. Revideret 2det Jæg. Corpses supplerende Rapp[ort]⁵⁾ med Rønnow. Skriverier hele Dagen. Da jeg Klk. henved 7 var ifærd med at slutte dem, kom Major Gotsch (Preusser) som Parlementair fra Gl. Prittwitz med et dolerende Epistel over hans (Generalens) fausse position, frembragt ved vore Fangers saa uformodede Tilbageholdelse. Jeg lovede Preussermajoren at sende den pr. Estafette til Ministeren og hurtigt expedere Ministerens Svar til Generallieutenanten. Saa drev han af. Vore Fanger (c. 1000) ligge nu i Broager. Deres Indqvartering og Bevogtning giver Knuder. Klk. 10¹/₄ (efter at have sendt Ministeren min Dépêche) kjørte jeg ud med Wøhff. om ad Ulke-

¹⁾ E. Hornemann og Stein (Universitetsprofessoren) havde været ansat ved Lasaret paa Augustenborg. De afslog at attestere Lasareforvalterens Regnskab. Armeekorpsen vilde tvinge dem dertil og befalede, at de ikke maatte faa Pas til Hjemrejse til Kjøbenhavn — de forrettede frivillig Tjeneste — før de havde attesteret. Meza tog Lægernes Parti og udstedte Rejsepas til dem.

²⁾ Det vil erindres, at det stadig var den optiske Telegraf.

³⁾ Ritm., Preusser, Adjutant hos Prittwitz.

⁴⁾ Carl Ivar P., Sekl. i Krigs Res., ved 6. Res. Batl., haardt saaret ved Kolding 23. Apr. 49 og fangen; senere Kapt.; 1818—1905.

⁵⁾ Fra Fredericia Slaget.

bøll og Kjær, og Klk. 11¹/₄, ved Retouren, forefandt jeg en Dépêche fra Kmmh. Tillisch, bragt ved Oberstl. Bülow, der senere selv ankom. Med ham en nye Dépêche til Ministeriet om Indholdet af Regjeringscommissairens, og som skulde med Bülow (med Christian der VIII^{te}), der Klk. 3 lettede til Khvn. Saaledes kom jeg, efter at have skrevet og redigeret og revideret fra Klk. 8 Morgen til 10 Aften og fra 11¹/₂ Aften til 2, endeligt til Sengs *Bella vita darrerò!*

Onsdag den 15de August. Visit af Ministerens Damer med Følge. 1' Krigsministerens Søster, 2' hans Niece, 3' Frue Falbe¹⁾, 4' Frøk. N. Falbe, 5' Frue Tillisch med Neveuen Lt. Hansen, alle ankomne. — Ønske Logis. Sendt Falkenskjold i dette Ærinde og tilbudt dem min Vogn. Modtaget. Oberstl. Bruun følger dem til Rønhaf og Augustenborg. De 4 sorte forspændtes, og jeg lod Damerne formelde min Undskyldning. — Overraskende Present fra Fru Cath. Christiansen: 1' Dannebrogsmorgensko, 2' nydeligt Følgebrev.

Besøg hos Riegels. (*Toujours Trepka et Schøller. Reprimande, som toges med Contenance*). Sjunget lidt med Fr. Alba.

Skrevet videre. Besøg af Agent Bruun²⁾, en af Entreprenuerne for Maagen; ønsker Forsikkring om dens præcise Afgang, da den om Natten ei uden Vanskelighed kan komme ind ved Assens. — Tour med Kappe; Vinterblæst. Råkad paa Christiansens nede ved Rabens Wittwe. Spadseret til Baadsager. saa til H, dernæst à travers champ hjem. Drukket Thee hos dem; faaet Ryes Portrait med en Quatrain under af Oehlenschläger. Ret brav, det Hele. — *Sørgelig Opdagelse ved Sengegang: Blod i Urinet!* — *Patienza e flemma!* —

Torsdag den 16de August. Generalpostdirecteuren, Danneskiold-Samsøe³⁾, gjentager Agent Bruuns Bøn. Man maa søge at føie dem. — Skrevet min Rapportconcept tidligt. Givet skarpe Instruxer for Bureauofficererne med Hensyn til Copiens Gjennemsyn. — Besøg hos Frøken Hansen, hvem jeg traf tilligemed Frue Falbe (A). Taksigelser for

¹⁾ Formentl. Clara Andrea Johanne Margr., f. Ipsen, gift med Chr. Tuxen F.; 1801—77.

²⁾ Formentl. Hans Chr. Hansen B., Postmester og Transportforvalter ved Aarø-sund—Assens. Om ham se Wilh. Hamm Freischarnovellen (Lpz. 1850), S. 165 og 171.

³⁾ Otto Soph. Greve D.-S.; 1804—94.

Vognen. — De skulle nu omvises i Brohovedet og paa de nærmeste Batterier af Oberstl. Bruun. — Liden Tour i Thomsens Have. Gjennemgaaet alle afsendende Papirer med Rønnow. Bud til Frøken Hansen, om hun og de andre ville kjøre til Frydendal. Men hun skal spise hos Just. Ahlmann ¹⁾! (belle raison!) og kan saaledes ei være færdig saa tidligt (imellem 5 og 6?!). — Men imorgen! — Ja imorgen!! —

Fredag den 17de August. 10 Flasker Vildunger fra min Kone og Brev. Klaret Skrivelse til N. J. Corps om de 2 Overlægers ²⁾ Hjemreise.

Ministerdamerne fik min Vogn med 4 for at kjøre til Hørup og Augustenborg med Oberst Shau ³⁾, der forgjæves bad mig til Frokost, og Oberstl. Bruun. De skulde være tilbage til Maagens Afgang, i. e. Klk. 3, hvorom Hans, der fulgte dem, var instrueret — men de kom først Klk. 6 (uklogt af deres Cavalerer) og satte os saaledes i Forlegenhed, da vi ei torde holde paa Maagen. Denne gik Klk. 4¹/₂. Altsaa beholde vi Selskabet.

Imidlertid var Generallieutenant Bardenfleth ⁴⁾ ankommen og besøgte mig i Legemsstørrelse, debiterende om sine Bro og Landgangsforsøg i Assens. Her indskrænkede han sig til at ville see Batterierne. Jeg skaffede ham (og 2 Frøkenner) Forspændsheste og sendte ham Lt. Schumacher til Ledsgælse, *der nok vil søge Batterierne i Maanen.*

Kjøretour Klk. 7 til Augustenborg. Visit hos Welsch, der laae proper i Sengen og havde faaet den høire Læg overkjørt. Den lille Hund gjøede og vridsede. Frue Welsch fulgte til Gitterdørren. Thee med Borthig og Frue. Spillet for dem (Gentl. [?]), Fandango og flere N. [?] Jfr. Nielsen maatte gaae i Besøg hos ankommen Familie (?). Lt. Afzelius's ⁵⁾ apparition og disparition. Bugade djupt. Saa ret distingueret ud; men absenterede sig strax. — Hjem i borgerlig Tid. — Spiist Weitzmanns Rødgrød. Lt. Christiansen retournerede fra Flensborg og bragte mig Brev fra Kammhr.

¹⁾ Forhen Borgmester i Sønderb.

²⁾ Hornemann og Stein — smlgn. under 12. August.

³⁾ Schow, Laur. S.

⁴⁾ Fr. Løvenørn B., Genltn., Chef f. Landkad. Korpset og Milt. Højskole, senere komm. Gen. i Holst. og Lauenb.; 1781—1852. Han rejste omkring 1849 »for at se paa Landgangsforhold«.

⁵⁾ Anders Johan A., svensk Frivillig, »stud. theol. & juris«; efter Ansøgn. afsk. som Prmltn. ved 13. Batt. August 1849, senere svensk Toldembedsmand, Forfatter; 1817—65 (ved Selvmord).

Tillisch, der for det første ei brød sig om Heinssen¹⁾, (der, som jeg nu hører, skal være en Vindbeutel).

Løverdags den 18de August. Morgenvisit af Oberstl. Bülow og Discours om Sagerne. De Svenske tøve, men skulle dog kunne ventes mellem 20de og 22de (de første 800 Mand i det mindste). B[ülow] skal ansættes hos General Malmborg²⁾. Altsaa mister Fluen³⁾ ham ogsaa (Nemesis). Breve fra Krigsministeren, 2 paa engang. Sætter mig Kniven paa Struben og beder mig endnu at blive paa smigrende, men for Øieblikket moleste Grund af min Uremplaceerlighed paa denne militaire, administrative og politiske Post. — Altsaa offret! — . — Kort Farvel med Frøken Hansen paa Ahlmann's Trappe. *Næse til Skov*. Niece-Frøkenen bad for Pastor Ahlmann's Niece og Datter om Reisetilladelse til Halle⁴⁾. Ei lovet. — Telegrapherretning fra Ministeren om Fangernes Afseiling i Morges Klk. 4. Kunne altsaa ventes i Nat.

Kjørt til Ketting for at besøge Capt. Schack (mødt Falkensk. ridende med Frøk. Alba), og da han var gaaet til Gammelgaard, ogsaa kjørt derhen. Spadseretour i den fugtige Have. Herr Hansen (Günthersohns Stedsøn) takkedes for de til det 2det Dinée sendte Jordbær. Thee. Afsked med 4 à 5 Officerer og Læger (Schacks Bataillonscolleger).

Søndag den 19de August. Vækket Klk. 4 af Oberstl. Lønborgs Ordonnance, der bragte 2 Breve og udbad sig Tilladelse for Oberstltn. at indfinde sig. Der var ingen Refus. Jeg var syg, transpirerede, nervesvag; — men W[ørishøffer] havde ei givet de nødvendige Instructioner. (Jeg troer dog B[ülow] faaer Ret, at han bekjender sig til Confucius's Lære). Jeg havde hverken Oppassere eller Ordonnancer. Jeg maatte op; og da jeg var halv paaklædt, traadte L[ønborg] ind med Adjudant. Jeg maatte vinke Skildvagten op for at faa Hans og Hendrik vakte. Derpaa lang Discours med L[ønborg]. Bud efter Falkenskjold, *der idag til første Gang vrøvlede*. Siden efter W[ørishøffer], der fik en alvorlig Rivaf. *Han er rigtig nok impatientant*. Senere kom Oberstl. L[ønborg] og meldte, at alle Fangerne vare indquarterede

¹⁾ Muligvis Josias Friedr. Ernst Friherre Heintze, Medl. af Fællesreger. for Slesvig m. m.; 1800—67.

²⁾ Otto August M.. Højstkomm. over det svensk-norske Troppeskorps i Slesvig.

³⁾ Frøken Friede Riegels?

⁴⁾ Se under 23. Apr. 49.

paa Slottet, og vilde han gjøre Excursioner --- med Bruun, hos hvem han boer. Derpaa skrevet

- 1) til Geheimeraad Pechlin ¹⁾ om, hvad Ministeriet havde sagt mig om, fra ham at vente Besked om Fangernes Udvexling. Desuden 1' at de insurgente Fanger vare ankomne, 2' at Prittwitz var underrettet tilligemed Ritmester Neville.
- 2) Til Ministeren om Adskilligt. Om hans Vexationer. Siger, at han ei kan remplace mig og besværger mig at blive. Omøiligt.
- 3) Til min Kone om min Tilbageholdelse og Fortvivlelse. Om Aftenen ene og seen Tour om ad Ulkebøll og Kjær. Mandag den 20de August. Skriverierne lidt før fær-dige end ellers. Kjørt Oberstl. Sprechler ²⁾ og Broder (en ret fornuftig Fyr) ud til Augustenborg. Ført dem ind i Over-inspecteurs Have og gaaet med denne til Slottet, hvor Hrr. Speerschneider ³⁾ viste os Forrædernes Ragerier og Sjeldenheder. Thee hos Bruun. [Tegning af »den røde Lillie« med en botanisk Forklaring]. Hjem og cordialt Farvel. Janitschartappenstreg. Breve ankomme fra Gehrd. Pechlin 1' om Fangernes definitive Udvexling, 2' om de samtlige svenske Troppers Ankomst hertil ist. for deelvis directe til Flensborg. Dette sidste Brev, redigeret af Bülow, bragte han selv.

Tirsdag den 21de August. Visit af Bülow. — Major Sundvall — Oberst, Gr[eve] Essen ⁴⁾ og Adjdt. Fangeudvexling og Landsætning af de første svenske Tropper.

Den første besøgedes af Oberstlt. Lønborg (i Forening med Whf. og Falksk.). Klk. circa 3 anmeldte de Udvexlingens Fuldbyrkelse, og Oberstlt. bragte Udvexlingsdocumenterne, der bilagdes Ministerens Rapport.

Der ankom mellem Klk. 4^{1/2} og 10^{1/2}:

Af Norra Skånske Regimentet . . . 620 Md.

Af Øster Gøthlands Rgt. 2 Comp. . . . 320 — ialt 940 Md.

Skriverierne varede til Klk. 9 Aften (med alle disse Meldinger i Øst og Nord og Syd). Derpaa hen til Christiansens, der havde faaet nombreuse familie af Søstre, Moder, Svoger, Svigerinder (Legio), og spiist oplagt Melk.

De Svenske synge Psalmer.

¹⁾ Friedr. Chr. Ferd. Baron P.: 1789—1863.

²⁾ Georg Ferd. S., kar. Oberstlt. af Art., Udskrivn.chef: 1791—1869.

³⁾ Formentl. Slotskastellan C. A. Sp.: død før 1875.

⁴⁾ Gust. Ad. Fr. Wilh. E.

Onsdag den 22de August. Svenske Morgenpsalmer.

Visit af Kammr. Riegels (om et projecteret Gilde til de svenske — hvortil Militair- og Civil-Etaten vil indbyde Commdr. Garde og mig.!! Skydebaneenthousiasme). — Dernæst Commandeur Annarstedt¹⁾ (Commd. af Dnnbr.!) med Adjudant, som Commandeur for Fregatten Josephine, der bragte Tropperne igaar. Annoncerede Eugénie (til i Aften) med flere Tropper.

Ceremoniel Visit af B[aro]n Pechlin, Oberst Hodges²⁾, den preussiske Graf og Englænderens Secretair.

Høitidelig Annonce af Geheimeraad Pechlins og Oberst Hodges' Besøg. — Commandeur Garde foreslaaer at tilbageholde Ophelia (til de Herrers Retour) og tilbyder at befordre Oberstl. Lønborg og hans Reconvalescenter til Assens med Caroline Amalie. — Denne kom og tog Afsked. Udbad sig at maatte benytte Skibet directe til Middelfart, hvorimod Intet havdes.

De Herrer Gehrd. Pechlin, Oberst Hodges og 2 Følgcavalierer (den ene med Hodges), den anden en preussisk Cavaler (fra Bonin eller hvem). Gemytlig Passiar. Jeg udlod mig over Bonins Vanskeligheder, hvilke nu ananimement benægtedes (formodentlig for Preusserens Nærvarrelse). Jeg sagde denne indirecte nogle Sandheder, f. Ex.: *Tous les torts dans cette affaire sont de l'autre côté. Le Dannemark ne peut pas succomber dans une guerre si injuste contre lui, et de laquelle personne n'a eu le droit de se mêler. J'ai la ferme espérance que quelque confus que soit devenu l'armistice par l'inconduite de Mr. de R[eedtz] tout s'applanira par l'excellance même de notre cause.* Dette Haab syntes at gefalde Geheimeraaden. Jeg gav dem Oberstl. Bruun og Oberstl. Bülow til Ciceroner i Brohovedet og paa Batterierne. — Posten var færdig Klk. 3. Jeg kjørte i lukket Vogn til Augustenborg for at optage Borthigs til Hørup; men Damerne var kjørte til Sønderskoven, og Lieutenanten skulde i en Commission, saa til Kjetting, paataget Capitaine Schack til Igen. Spadseret, drukket Thee hos Mme Ahlmann og med Oberstltn. Lorentzen, som nu ligger der i Qvarteer. Nedtaget Ruffet, der havde generet mig meget,

¹⁾ Svensk.

²⁾ Engelsk Medlem af Bestyrelseskommissionen (Tillisch, Eulenburg og Hodges). I det ved Slutningen af Dagbogen 1849 anførte Brev fra Lt. Joh. Casp. Christiansen gives der en interessant, skarp og paa nærmeste Hold tagen Karakteristik af nævnte Kommission.

og kjørt hjem i yndig, blid Luft uden at komme ud af min Benaelse.

Torsdag den 23de August. Norra Skånske Regiment melder sig. Ankomstmedling af samtlige Officerer af Norra Skånska Regt. (Oberstl. Rappe), hvilke jeg formanede til ei at lade sig bedåre derovre; hvilket de lovede mig. — Senere Major Brandt med Adjudant Wergeland for det norske geworbne Feltjægerdetachment. Lignende Advarsel, og, som det synes, mere hjertelig Protestation. Wergeland *var som forstenet*, og jeg kunde aldeles ikke gjenkjende hans Træk, endnu mindre hans Mine. Wørishøffer, der havde Ordre af forberede Augustenborg-Provisorens ¹⁾ Bortsendelse, *vrøvede og var impertinent og ærgrede mig syg, lige-som igaar.* — Conferents med Thune i samme Anledning; med Lunn ²⁾ om Ræder. — Kjørt til Augustenborg efter Avertissement til Lt. Borthig og Damer.

Forefunden Forlovelse mellem Lt. Afzelius og Jfr. Nielsen.

Lt. og Frue Borthig toge med ned til Hørup. — I Præstens Have tog Oberstlieutenant Ræder Flugten. — Brudeparret kom til Thee. Scene med Mme Carstens, da jeg vilde tage bort, i Anledning af Provisorens, Steinmanns, Opsigelse til at reise med Victoria imorgen. Furien blev rasende, da ingen Bønner hjalp, og udstødte Imprecationer. —

Fredag den 24de August. Närmsta Korpralskapet sjöng Psalmen alt för falskt. — *De skal have drukket svært i Nat.* Saa er det jo ingen Under. *Wørishøffer fik en dygtig Rivaf.* Fader Blom vil permitteres til Fyen paa 10 Dage. Givet privat 8 og offentligt 5, paa egen Kappe. Conferenz med Lunn om Ræders ³⁾ *Betiser, der ere enorme.* —

Procession fra Raadhuset, hvor der mod Løfte vare 100 Vinduer aabne, med de til Borgernes og vore Officerers Dinée indbudte svenske og norske Officerer. Foreløbig Samtale med Commandeur Annarstätt. — Efter lang Tøven gik jeg med Grev, Oberst Essen som Dame i Tøten, med Undtagelse af Gardens Musik, der allerforrest spillede den tappe Landsoldat, langs hen ad Gaden (der var blomsterstrøet) og til Stadt Hamburg, hvor vi, atter mod Løfte, modtoges med

¹⁾ Steinmann (Hof-Apoteket). Havde af Hert. af Augustenb. været designeret til Hofapoteker i Graasten. Da St. blev udvist, overtog den milit. Provisor ved Lasarettet paa Augustenb., Jacobsen, hans Funktion. Se iøv. under 4. Juni 49.

²⁾ Peter Ivar Jul. L., Overauditor, senere Borgmester m. m. i Aabenraa, derefter Herredsfoged i Hasle m. fl. H. 1813—1906. Om Lunn 1864 se Prinz Hohenthohe »Aus meinem Leben« III S. 66.

³⁾ Det er Jac. T. R.

alle Vinduer aabne i den uhyre Sal. Jeg havde Gr. Essen til høire, til venstre Oberstl., Baron Rappe. Kh. Riegels ved Essen. Uendelig Spisning (maadelig), uendelig mange Skaaler, uendelig megen Hede og uendelig megen Træk. Klk. 9 (det begyndte 5^{1/2}) fik jeg endelig min Kappe fat og gik hjem. Skaaler af Riegels (K[ong] Oscar), af Grev Essen (Kong Fr. VII). Ego: Velkomst til de skandinaviske Nabotropper. Dernæst blev min Person meer end rigeligt encenseret. Pastor Hammerich udbragte de Frivilliges — Fremmede og Egne. — Jeg: Enighed og Kjærlighed. Dernæst en Mængde andre. [En Tegning af Bordenes Opstilling m. m.]. Ingen Kjæretour, da det var bælmørk, og min Person som kom den af russisk Bad.

Løverdag den 25de August. Uendelige Skriverier. — Morgenscene med Commandeur Garde — heftig, men endte med Venskab. — Dampskib Ægir ventedes fra Flensborg med Efterretning om Reg. Commissionens Indsætning. Ankom Klk. 6, da jeg vilde gaae ombord til Commd. Garde for at aflevere et Brev til Kr. Ministeren om denne og flere Gjenstande. Installationen havde fundet Sted Klk. 12 idag. Oberstl. Bülow ankom ogsaa. Commandeuren havde inviteret saavel Annarstätt som Puke og en 3die Marine-Notabilitet og kunde saaledes ikke modtage min intenderede Invitation. Imidlertid cederede han mig sine Gjæster, og der gik senere (ved Ritmester Schumacher) Indbydelse til Augustenborg imorgen Klk. 3 til Grev Essen, Baron Rappe, Major Sundevall, Maj. Brandt, Lt. Vergeland, Lt. Suensson, Kmmhr. Riegels. Oberstl. Bülow indbødes og Capt. Bauditz og Schumacher. Jeg kjørte en Frysihjeltour gjennem Ulkebøll og Kjær mellem 8 og 9 og tilbragte en quasi søvnløs Nat.

Søndag den 26de August. Anden Dînée paa Augustenborg; Svensk-Norsk. Morgenbesøg af Oberstl. Bülow — og af Geheimeraad Pechlin, der bragte Exemplarer af Installationsacten, underskrevet Pechlin, Bonin, Flensborg den 25de August 1849, og var beskedlig nog til at paatage sig Ærinde til Khvn. Jeg anbefalede ham at skaffe Flensborg¹⁾ snarest mulig en Presse, materialiter og spiritualiter; hvilket han lovede overalt at recommandere hos Hovedstadens Autoriteter med Paaberaabelse af mit Ønske (! — Je commence à valuer quelque-chose).

¹⁾ D. v. s. Byen.

Præsentationer a) ved Major Brandt af norske geworbne Jægercorps med Vergeland og Suensson, b) ved Maj. Sundevall af samtlige Officerer af 1ste Kongelige Grenadeerregimentet.

Majoren undskyldte sig for Dinéen paa Grund af Afmarche imorgen tidligt.

Vergeland undskyldte sig.

Bülow undskyldte sig ligeledes.

Kmmhr. Riegels sendte Lt. Drescher med Undskyldning. Han sveder sin Aabnevinduesrheumatismus fra iforgaars ud.

Nu blev Essens Adjudant inviteret.

Udkjørsel Klk. 2 med Essen, Rappe, Brandt. — Dinéen var ret¹⁾ gemytlig. Forbavselse ved Taltællningen, hvis Facit var 13. Hornemann saae strax min Perplexitet, og i et Nu (endnu førend Suppen var bortbaaret) bragte han Overlæge Carøe²⁾ som den 14de.

[Tegning af Bordet: For den ene Bordende Generalen; Essen, Annerstedt, Rappe, Brandt, Schumacher, Carøe; Puke, Garde, Major Engelbrecht [?], Lt. Svensen, Bauditz, Hornemann].

Efter Bordet Spadseretour under Anførsel af Overinspec-teuren til de smukkeste Steder. Gr. Essen o. f. saae siden Curiositeterne paa Slottet. Maj. Brandt gav Underretning om flere norske, forhen danske Art.officerer³⁾. En fornuftig Mand saavel som Essen.

Garde vilde vide, at Bonin i disse Dage havde sagt: Nein! mit den Revolutionnairen hier lässt sich nichts anstellen! — Og Eulenburg⁴⁾: »Ich werde ihnen (den Schl.-Holst.ern.) schon zeigen, dass ich kein Freund der Revolution bin.« Alt seer ud til at have en god Couleur for os.

En cordial Afsked ved Trappen her; — og dernæst: svensk Tappenstreg i Regnveir.

Mandag den 27de August. Morgen- og Afskedsbesøg af Lt., Frue og Mlle Christiansen. Nu ville de for Gevalt til Flensborg. — Betydet ham at opsætte Noget til Ministeren i den Anledning. Cleving Afsked. Begyndt Redactionen af min Supplement-Rapport til Afdelingernes om decorable Officerer, efter først at have gennemgaaet disse (accurat

¹⁾ Efter Datidens Sprogbrug: rigtig.

²⁾ Nicolai Chr. C.; 1813—57.

³⁾ Der ved Norges Overgang 1814 forblev i eller overgik til den norske Hær.

⁴⁾ Botho Heinr. Greve E., preuss. Medlem af Regeringskomm. i Slesv. m. m.: 1804—79.

20 i Tallet). Jeg lod Vognen lukke og komme Klk. 6—7, og medtog Intendanten, der kom i Bes., til Augustenborg, hvor vi drak Thee med Overinspecteuren, efter at denne havde viist os den Fløi af Slottet, som han har bestemt mig til Bolig, hvis jeg skulde blive her i Vinter (!): Billeder a) Speerschneiders pyntelige Bog over Slottets Rariteter, b) Nationaldragter (affecterede). — Vi sov en Duo hjem ad.

Tirsdag den 28de August 1849. Fuldendelse af Dags-Rapport, Supplementsrapport til 1849 o. m. medtog hele Dagen. Grimm viste mig Manuscriptet til sin Redaction over Fêten. Rettet nogle Unøiagtigheder. Ikke ude før Klk. 8 $\frac{1}{4}$, da jeg besøgte Krügers og sang nogle Piecer med usædvanlig sonor Stemme. Der kom Bud, at General Malmborg var kommet i Land og var hjemme hos mig. Imidlertid troede jeg, at Manden blev til imorgen, og at denne prima vista kunde afgjøres med Kaart. Men efter en halv Time kom Hans med nyt Budskab: At Generalen vilde saa nødig forlade Als uden at have talt med mig; han vilde strax derefter ombord igjen og afgaa imorgen Klk. 3. Altsaa hjem (fra Fruen og Frøken — der naturligviis ogsaa alt var mødt) og ikke uden Satisfaction; thi M[almborg] er en gylden Mand, og efter en Times Passiar overbeviste[s?] jeg, Whffer og Falkenskjold (der vare tilstede) om, at det er just Manden, i hvis Hænder vore Sager ere — i gode Hænder.

»Gensd'armerne«, siger han, »ere jo ei andet end afklædte og omklædte Sl-H.ske Soldater; og Conventionen siger jo udtrykkeligt, at ingen Soldat mere maa være i Hertugdømmet efter de svenske Troppers Ankomst. — Altsaa, det første der er at gjøre, er at bortjage dem. En livlig og dog rolig og blid, dannet og forstandig Mand. Han vil oftere besøge os her.

Onsdag den 29de August. Fuldendt Rapporten over de i 1849 decorable Officerer. Afskedsvisit fra Kmmhr. Riegels, der vil til Viborg for at bese sin Alhede Cultur. (Han læste med det samme K. M.s Protest mod R.s Skridt). Brev til Kmhr. Tillisch (der havde sendt Proclamationerne fra B[estyrelses] C[ommissionen] og udspurgt min Mening om Beleiringstilstanden. Jeg meente ei, den endnu bør hæves. (Læst dette Brev for R[iegels], der bifaldt).

Eftermiddagskjøretour (aaben V.) til Kjetting, hvor jeg medtog Capt. Schack (med hoven Hals) fra Capt. Kløcker til Gammelgaards Kro, hvor vi spaserede i Have og paa

Vei og siden drak Thee. Declameret Oedipe's Monolog og sjunget. Varm og luun Hjemtour.

Torsdag den 30te August. Søvnløs Nat af Skildvagtepassiar. Eftertrykkelig Dagsbefaling i denne Henseende. Morgenbesøg af Oberstlieut. Stjerngranat, Stabschef hos General Malmberg. Hilsner med hiin til denne. — Breve 1' fra Kammhr. Tillisch, der er meget enig med mig med Hensyn til Bel. Tilstandens Bevaring; 2' fra Krigsministeren, der endeligt siger »que le moment est venu de reposer de mes longues fatigues, et que personne ne me recevra mieux que lui«. — A la bonne heure!

Besøg fra Grev Mørner, som ønskede Recommendation til General Malmberg for at ansættes i hans Stab.

Eftermiddagsbesøg af en *vrøvlagtig* norsk Capitain Schrøder af et Musketeercompagnie (til Hadersleb), der havde 100 Spørgsmaal. Han er Broder til Oberstlieutenanten af samme Navn, der commanderer hele Bataillon (hvoraf kun Halvdelen er kommen paa 4 Skibe). — Kjørt til Augustenborg. Der truffet Thune, som jeg tog med over Sebbelow og Broen over Kjetting Vig — hvorfra vi kørte over Igen og Blæsborg Mølle tilbage til Overinspecteuren og drak Thee med Regnskabsfører og hans Kone.

Herr Afzelius og hans Jomfru ville have Bryllup. — Aftenvisit af Pastor Carstens fra Nybel, hvem Provst Jensen¹⁾ vil forhindre i at copulere en Vaabenmester. Sendt ham til Overauditeuren for at komme igjen imorgen.

Fredag den 31te August. Skrevet og redigeret fra Klk. 7^{1/2} Morgen til Klk. 1 om Natten, hvorpaa der kom en Depêche fra Genl. Malmberg til Svar paa min Forespørgsel: Om ikke Capt. Schrøder med sin halve Batailn. norske Musketerer (Nummedaler) gjerne kunde gaa til Haderslev uden at oppebie den anden Halvdeel (der maaskee endnu ikke i mange Uger kommer). Svaret lød, at han skulde oførdøjligt marchera. Det meste af Eftermiddagen (paa 1/2 Time nær, da jeg paa Ladegaardsmarken saae Preuss tumble Ross) gik med Redaction af et vidtløftigt Svar fra den Slesvigske Bestyrelsescommissions mig afæskede Betænkning om Beleiringstilstandens Vedbliven eller Hævelse. — Skulde været gaaet 1' med Dragen, 2' med Ophelia samme Aften — men denne havde forsinket sig ved et Sygeskibs Bugsering,

¹⁾ C. P. L. Jensen, Sognepræst m. m. i Sønderborg.

saa den først kunde gaae næste Morgen Klk. 4. Scenen med Hoffmanns tynde Skrift og Tællepletter paa Depêchen, da den netop var færdig. En sand Høiskoleexamensnat.

Løverdag den 1ste September. Efter knap 4 Timers Søvn op til ny Trældom. — Morgenvisit 1' af Annerstedt, som sagde Farvel, og 2' af Garde, der vilde til Flensborg og medtog et Privatbrev til Kammerherre Tillisch.

2de Dampskibe ankom fra Kjøbenhavn (Garden til Fods i Afskedsvisit) og toge Garden til Fods lige til Kjøbenhavn istedetfor til Assens. Stor Glæde.

Søndag den 2den September. Nu have vi General-commandoen. Gen. Lt. Bülow takker i Dagsbefalingen Armeen nok saa smukt. — Der skal nu permitteres og demonteres for Gewalt, skjøndt Tilstanden i Slesvig er lidet lovende efter flere Beretninger.

Lt. Christiansen lamenterer paa 12 Sider¹⁾.

Comd. Garde, der igaar var i Flensborg, fortæller, at Husum ei vil underkaste sig Best. Commissionen.

Denne har adspurgt min Mening om flere sig i Atzbøll opholdende, siden Marz Forviste²⁾. Jeg har henstillet dem i samme Kategorie som de af mig til Khvn. forviste og tilføiet, at jeg altsaa ikke kunde ønske deres Tilbagekomst.

Fmd. Besøg hos Riegels. Lovet at komme tilbage i Aften (der var Grev Mørner, hvilket bragte mig hans Betyg i håg, som skulde følge Oberstl. Hindenburgs. Han ønsker nemlig Ansættelse hos Generl. Malmborg. Da jeg kom hjem, skrev jeg det). Lt. Lund³⁾ havde jeg mødt og indbudt til en Kjøretour, som fuldbyrdedes mellem 6 og 7. (Ulkebøll-Kjær). — Scene med *Ondt af Rhabarberdraaberne*. Thune kom. Det gik temmelig *over*.

En Vognfuld Hjemvendendes Jubel. — Permissionsglæder.

Klk. 8½ vandrede jeg til Riegels, sang 100 Romancer og — dandsede Mazourka-Polka og Polka!

Mandag den 3die September. Venskabeligt Brev fra Kmmhr. T[illisch], hvori han bitterligt beklager sig over Conventionen af 10de Julii.

Skriverier den udslagne Dag.

¹⁾ Formentl. Andr. C.; er meget misfornøjet med Vaabenstilstanden; er rasende Anti-Slesvig-Holstener.

²⁾ Saaledes ogsaa Peter Jensen Stadsen, Gaardmand i Ø. Dybbøl, der den 6. April af det danske Militær var bleven beordret at fraflytte sin Gaard.

³⁾ Formentl. F. V. L.

Tirsdag den 4de September. 1 norsk Søofficer præsenterede en do. Landofficer. Skibet Clio havde bragt 50 Mand af Nummedalerne og det Søndenfjeldske Halvbatterie (15 Dage paa Vandet!). Det sidste expederedes med Blæst til Flensborg; de 50 Md. bugseredes med Damp til Aarø-sund. Formiddagsvisit hos Riegels's. Møde med Lt. Lund, der indbødes til Kjøretour. Denne fuldbyrdedes gennem Ulkebøll og Kjær, og jeg vendte ikke tilbage til Riegels.

Onsdag den 5te September. Beleiringstilstanden erklæredes hævet og Communicationen fri til samtlige Autoriteter. Oberstl. Blom indbødes til at følge med mig til Augustenborg. Besøg af Commd. Harbo ¹⁾, der, med Søn, vil med mig paa Ophelia — af en amerikansk Officer og en dito dansk Consul (neml. i America), der anbefaledes til Oberstl. Bruuns bona officia. Jeg agede med Fader Blom. Dineén (for 27 + mig = 28 Personer) var ret ²⁾ elegant. [Tegning af Bordet, men kun enkelte af Gæsterne navngivne].

Dineén kostede 94 Rdl. + 2 Rdl. til Kellneren + Champagne 9 Fl. (Rest til Khvn. 10 Fl. Ch.). Hjem med Blom over Ulkebøll og Kjær. Derefter ene Aftentour om Slottet — Ladegaardsmarken og til Mølleby. — *Frygtelige Smertes.* Thune maatte hentes. *Ved Sengegang og endnu i Sengen vedblev de, saa at jeg aldrig endnu har lidt slige Smertes.* Sørge-lig Tilværelse.

Torsdag den 6te September. I en betydelig Transpiration havde *Smertesne noget, dog langt fra ikke ganske, af-taget.* — Kaldt Overauditeuren for at give ham de *Ræderske Betiser til nærmere Overveielse.* — Sendt Günthersohn Dageantallet = 133. — Givet Wh. 4 Mark St[kr.] til Overinspecteuren per il butiro ³⁾. — Bedet Cpt. Falkenskj. om at erkyndige sig om min Gjæld til Cpt. Weitzmann. Begivet mig paa Fskj. Forsikkring, at det kun var 6 Rdl., hen til Cpt. Weitzmann, hvor jeg kun traf Damerne og hos dem deponerede 10 Rdl., hvorom jeg underrettede Cpt. W., da jeg strax efter mødte ham paa Gaden.

Afskedsbesøg hos Krügers (ingen hjemme), Mantheys (alene Fr. Thekla) og Riegels's Damer (han reist).

Besøgt Capt. Sødning ⁴⁾ paa Ophelia og aftalt Reisen

¹⁾ Carl Leop. Ludv. Harboe, kar. Kommandør i Fl.; 1789—1857.

²⁾ Altsaa: meget.

³⁾ For Smørret.

⁴⁾ Formentl. Thomas Jepsen S., Skibsreder i Kbh., Consul; død 1884.

imorgen til Ærøeskjøbing og Svendborg. Eftermiddag Indpakkingsbeskjæftigelser.

Fredag den 7de September. Afreise fra Mummark til Svendborg og Vordingborg og Kjøbenhavn. De Herrer Oberst Thestrup (med Kone) og Pastor Hammerich vare tilsagte at gaae ombord paa Ophelia Klk. 8 Morgen, og jeg skulde møde dem circa Klk. 11 ved Mummark.

Min Vogn stod færdig forspændt med 4 og kjørt endnu engang af Gravensteneren Klk 9¹/₂. Jeg havde sagt Farvel til Mlle Günthersohn og Broder. Med Brigadelæge Thune jollede jeg af i det hæsleige Veir og ankom i Støvskyer til Færgen Klk. 11. Det var med Nød og næppe, vi kunde række Dampskibet i den stærkt bevægede Bølgegang.

I Ærøeskjøbing (hvor man kun kan faae Middagsmad til eet, bestemt Klokkeslet hver Dag) ankom vi Klk. 2. Medens de andre Herrer toge ind paa den saakaldte Klub, hvor der forefandtes et nyvasket Gulv som Entrée til en ildelugtende Salon, besaae jeg fra Møllerne hiinsides Byen den omliggende Egn og drak senere Kaffe i det nærmere Stranden liggende mindre Værtshuus, hvis Værtinde beklagede, at de yderst faae Reisende ei satte dem i Stand til stedse at være belavede paa en fuldstændig Beværtning.

Vi havde opgivet Marstall (min første Hensigt var at besøge begge Byer) og vare glade ved i den uhyggelige, næsten Storm at naae Svendborg samme Eftermiddag. Mit første Besøg var hos Oberstl Gerlach, der ei var hjemme, men mødtes i den lavtliggende Gade og førte mig rundt om i den i Sandhed sveitzerisk beliggende Byes Territorium. Han vilde have mig til Dagen efter at besøge Baron Holsteen paa Hvidkilde. Men min Reiselyst (uagtet jeg havde et ganske net lille Værelse paa Hôtellet hos) var fast complet opslidt; og desuden havde jeg jo Medpassagerer, som længtes efter Hjemmet. 3die Balls. Mandskab syntes overalt paa Gaderne at see mig igjen med samme Tilfredshed som jeg dem.

Løverdag den 8de September. Commandeur Thomsen¹⁾, der laae i Hôtellet, ledsagede mig ombord Klk. omtrent 7¹/₂. Ved Havnen fandt jeg Bromester. Lt. Petersen. Svendborgs Indbyggere vare saa artige at eftersende mig et Vivat. Jeg havde bedet Capt. Sødring at sætte mig i Land

¹⁾ Henr. Bendt T.: 1790—1865.

ved Vordingborg, da Seilladsen begyndte at degoutere mig, og jeg desuden endnu ei havde seet den S. Ø. Deel af Sjælland. Vi ankom til Færgen omtrent Klk. 3. Jeg sagde mine Reisefæller Farvel, og medens Hans kjørte med mit Tøi (paa een i Færgegaarden meddeelt Vogn) til Gjæstgiverstedet i Vordingborg, gjorde jeg en lille Fodtour om Slotsruinerne, der bestaae af betydelige Levninger af en Ringmuur samt et eneste af de 4 Taarne. Paa Hentouren til Gjæstgivergaarden mødte mig Ritmester (og Postmester) Bruun¹⁾, der viste mig sin Boligs fortryllende Udsigt. Hans Familie havde jeg sidst seet paa Sessionen i Aarhus 1843. — Vi naaede (efter et godt Middagsmaaltid) Præstøe omtrent Klk. 6; og efter at have beseet Kirkegaarden, i hvis Nærhed tillige findes Byens Promenade og Fugleskydning, og indtaget en vellavet Æggesøbe hos den nye etablerede Vært, der beklagede sig over sit forfaldne Huus, det han var ifærd med at opbygge, satte jeg mig atter i min lukkede Vogn for endnu i Nattens Løb at naae Kjøge og herfra naae det Jernbanetog, der imorgen skulde afgaae fra Roeskilde Klk. 1 og passere Kjøgevei-Stationen²⁾ Klk. 1½. (Thi i Præstøe saae det ei ud efter Natteleie, og nye lukket Vogn kunde ei heller her erholdes). Til Lykke tilbød vor Postillon fra Vordingborg sig til at kjøre hele Touren til Roeskilde Chausseen.

I Rønnede Kroe (midtveis til Kjøge), hvor vi ankom circa Klk. og jeg gjensaae Graae (Broder til Kammerherre, Amtmand Graae³⁾ i Aarhus) toges Theevand, og efter en nye Timers Kjørsel ankom jeg om Natten Klk. til Kjøge By og den paa hiinside beliggende ret vel indrettede Gjæstgivergaard, hvis sletteste Værelse jeg imidlertid (efter Tjenerens Forsikkring) som sidst ankomne maatte tækkes med, og endda være glad til. Sengen og Frokosten var god.

Efter Søndag den 9de September at have ruptini beseet Byen og hørt Gudstjenestens Orgeltoner kjørte jeg atter afsted Klk. c. 10, naaede Stationen Klk. henved 1½, nød Æggesøbe, der ogsaa her var god, afdampede vi til Kjøbenhavn og ankom ved Sammes Station Klk. 2. Da ingen Droschke efter min Smag fandtes, lod jeg Hans tage

¹⁾ Vilh. Ferd. B., kar. Ritm., Postmester; 1806—67.

²⁾ Altsaa Taastrup.

³⁾ Graah.

en til Tøiet og begav mig i min lille Kappe tilfods til Skindergaden, ikke uden Vanskelighed gjennem et talrigt, til Troppernes Modtagelse spadserende Publicum, og gjenfandt min Kone frisk og vel og ganske lidt overrasket, da hun ei vidste, hvor jeg var blevet af fra Ophelia, om hvis Afgang fra Als hun havde hørt tale.

Finis.

[Efter Vaabenstilstandens Indtræden og Slesvigs Besættelse af nevtrale Tropper blev vor Hær midlertidig reduceret stærkt. Kommandoen paa Als overgik til General Schleppegrell. Det synes, som om Meza havde truffen Forberedelser til at beholde denne Kommando Vinteren over, og der var ogsaa dem, der forbavsedes over, at han maatte afgive den. Senere gik der Rygter om, at General Hansen skulde være Udenrigsminister og som Krigsminister afløses af Meza. Efter sin Tilbagekomst til Kjøbenhavn vedblev Meza at holde sig underrettet om Udviklingen i Slesvig. Fra sin tidligere Ordonnansofficer, Flensborgkøbmanden Joh. Casp. Christiansen modtog han saaledes i December 1849 en udførlig og meget interessant Beretning. Christiansen kendte meget godt Regeringskommissionens Medlemmer (Tillisch, Eulenburg og Hodges), havde jævnlig selskabelig Omgang med dem og giver skarpe Karakteristiker af adskillige af dem. Englænderen Oberst Hodges er »a goodminded, care for nothing downrigh John Bull, very fond of good eating and drinking; keeps an admirable collection of dogs and living rabbits, hares and other animals, who follow him, where he goes to stay . . .« De preussiske Delegerede med Hjælpere hader Christiansen af et godt Hjærte].

Fra 9de Sept. 1849 indtil 19de Julii 1850 Kjøbenhavn
(qua Artillerichef) (Sygdom og Operation den 3die Marz).

1850.

Natten havde været tordenqvalm. Morgentaage, som spaaede ny Varme; men deraf blev intet. Det var snarere koldt ombord hele Dagen.

Om Morgenen Klk. 5 gaaet ombord med Hans paa Vesper^{I)}. (Peter var gaaet Onsd. d. 17de paa Valdemar med Perle og Ross). — Gamle Bekj. ombord Justitsraad Fick¹⁾, Skuespiller Holst²⁾. Gjort Bekj. med Herr Læge fra Drammen og Læge fra Taasinge^{II)}. Fornyet Bekj. med Mad. Lohmeier, født Stael. Hun med sine morsomme Smaae og den norske Doctor gik i Land ved Svendborg. I Sønderborg, hvor vi først ankom Klk. 9^{3/4}, modtog Krügers mig i Qvarteer. Samme Aften Besøg af Frøken Thekla og Etatsraaden. — Major Hjelte³⁾ og Capt. Waitzmann.

Løverdags den 20de Julii. Mellem 10 og 12 Besøg af Capt. Modeweg⁴⁾; Capt. Kauffmann^{III)}, Lt. De Coninck⁵⁾; Oberst Blom; Overinspecteur Hornemann og Capt. Waitzmann, hvilke i Forening skaffer mig min Augustenborger Landauer, med 4 Heste for at kjøre til Flensborg. Kammerherre Riegels, der indbød mig til Frokost, og Commandeur Bille, hvem jeg meddelte Listen over Maleficantterne paa Femern⁶⁾ (hvilke Dirckinck ifjor sendte mig paa Opfordring).

I) Føres af Capt. Nielsen (Normand).

II) Samt med Mme. Beck, Søster til Frue Weldingh. [Lægen »fra Taasinge« var formentl. Carl Fr. Frølich; 1810—60].

III) *Fik en lille Moral*. [Det er Heinr. K.].

¹⁾ Joh. Chr. F., Avktionsdirektør; 1788—1864.

²⁾ Formentl. Wilh. Conr. H.

³⁾ Joh. Christopher Leonh. H., kar. Major; 1800—67.

⁴⁾ Chr. Tobias M., Kapt.; 1817—86.

⁵⁾ Charles P. F. J. C., Kapt., Undertøjmester i Fl.; 1823—1903.

⁶⁾ Formentl. dem, der havde været med til 1848 at tage Dirckinck til Fange.

Siden til Frokost hos Kmmh. Riegels, hvor jeg fandt Frue Bille¹⁾, der var mere gemytlig, end jeg før har bemærket. Brev med til Oberstl. Bülow. Frøken Alba spillede et Par egne Compositioner og et stort Thema, alt ret délicieux. — Vi fore afsted, efter at jeg ogsaa havde gjort Mantheys og Fru Faaborg en Visit. Hanne²⁾ saa vel ud, skjøndt paa 2 Stkke.

Støvet og iiskold Kjøretour. I Rinkeæs 2 vakkre Pigebørn med brillant Teint »und ganz dänisch gesinnt«. Klk. 7 ankom jeg paa Bakkerne ved Flensborg og paa den yndige Stuhrs Mühle³⁾, hvor den venskabeligste og galanteste Modtagelse blev mig til Deel. — Mod Klk. 8 ankom Anthonie og Caspar, da jeg havde omvandret en Deel af Haven. C. Christiansen fulgte mig efter Theen paa en Tour til Flensborg, hvor jeg gav Kort til Gl. Krogh og Oberst Flensborg og fandt Gehrd. Tillisch (med Landvogt Stemann⁴⁾ fra Ærøskjøbing). Jordbær med Damerne. Brev til m. K.

Søndag den 21de Julii. Sovet meget godt i en ypperlig Seng. *Alligevel gik Vandet fra mig i Søvn og i stor Kvantitet*, og det første Gang i *tre Maaneder*. Derom tilskrevet *min Kone og begge Lægerne*. Indbydelse til Dinée hos Geh. Tillisch høflig afslaaet. Lt. Caspar mødte efter Aftale Klk. 11¹/₂ for at ride til Adelby, hvor General Schleppegrell ligger — Besøg i Afridnets Øieblik af Oberst Fibiger. Capt. Bauditz der ogsaa var kommet, ledsagede os. — I Adelby træffes Oberstl. Helgesen⁵⁾, Oberstl. Fuhrmann, Lt. Vaupell⁶⁾, Capt. Faaborg, Capt. Kranold o. s. f. Pastor Lornzen, en Forræder, saae vi ei. Da vi tog afsted, kom Gen. Schleppegrell og Oberstl. Bülow (til hvem jeg medbragte Brev fra fr. Friede) hjem.

Klk. 3¹/₂ spiiist nede. Caspar og Anthonie. — Atter Tour til Flensborg for at finde Flensborg; atter ude at ride. — Lang Tour i Byen gjennem Rækker af hilsende Soldater, for det meste gamle Bekjendtere. — Heelt om Byen — omtrent 1¹/₂ Miil og hjem. L'avocat Jæger⁷⁾ me pressant la main, me félicitant et me parlant français tout le temps.

¹⁾ Caroline Christiane Soph. Frederikke, f. Bülow; 1808—87.

²⁾ Formentl. Fru Johanne Faaborg.

³⁾ Hos Christiansens

⁴⁾ Chr. Ludv. Ernst S., Landfoged m. m. p. Ærø, Retspræsident i Slesvig m. m.; 1802—76.

⁵⁾ Hans H., Oberst (Komm. i Frederiksstad 1850); 1793—1858.

⁶⁾ Otto Fr. V., Oberst (1850 Adj. v 2. Div.), Krigshistoriker; 1823—99.

⁷⁾ Math. Fr. Chr. J., Over og Landretsadvokat samt Notar i Flensborg.

Besøg af Capt. Raasløff — Affaire Neue¹⁾. — Kammerh. Riegels havde været her. — Thee hjemme. Besøg af Anthonie. Fornuftig Passiar. Af Caroc²⁾, Do. — Jordbær og Sengegang.

Mandag den 22de Julii. Vakt Klk. 5 ved et Brev pr. Estafette, for hvilket Dragonen vilde have Qvittering. Det var fra Escadrechefen. Af hans Adjutant Lt. Falbe³⁾ conciperet Taksigelse for det Dirckinckske Brevs⁴⁾ Afbenyttelse. Jeg bad Dragonen undskylde mig for Qvitteringen og indslumrede paany til Klk. 6, qui est mon heure. Cela valait bien un Estafette et une interruption de sommeil!

Morgenbesøg af Oberst Flensbg., som aabenbarede mig, at Ministeren vil adjungere mig Moltkes⁵⁾ Division. Denne Ydmygelse for gamle Moltke maa vi see at bringe Ministeren fra.

Dernæst Bes. af Maj. Wørishøffer, Oberstl. Lüttichau⁶⁾, General Schleppegrell og Oberstl. Bülow, Assessor Looft.

Kjøretour i Phaeton (flensburgsch: Phäton) med Lt. C. Chr[istiansen] til Glücksborgs forfaldne Slot, som bærer Anno Domini 1582 over Døren — thi Port har den ei, men en Vestibule à la halle au blé. Forrædderen Prehn⁷⁾ saae vi i Krovinduet, tobaksrygende. Slottet ligger i en Sø. En Cicerone laa paa Steenbroen af den beskedne Husdør og i bare Skjorte. Han tilbød at vise os Slottet. Frabedt! — Hvad den traitresse familie⁸⁾ har levet og boet beskedent!

Smuk Hjemvei langs den steile, skovgroede Kyst. Hjem Klk. 2^{1/2}.

Kort fandtes: 1' fra . . . Chr. & Frau, 2' fra Maj. Gyldenstjerne Sehestedt⁹⁾.

Bes. af Capitaine Baggesen og Lt. Louis Lund¹⁰⁾ samt Capt. Schack. Fuldendt og afsendt Brev til Kr. Min., hvori jeg beder om ikke at adjungeres General Moltke.

Medens jeg spadserede med Damerne i Haven Bes. af

¹⁾ Formentl. Georg Wilh. Neue; se under 4. Aug. 1850.

²⁾ Fr. Vilh. Carl C., kar. Genmaj., Chef f. Generalstabens topogr. A.; 1811—82.

³⁾ Vigant F., kar. Kapt. i Fl.; 1828—71. Om ham se W. Bauditz Livserindr. S. 110.

⁴⁾ Se under 20. Juli 50.

⁵⁾ Carl Fr. M., Genltn., Kommandør f. 1. Armeedivision; 1784—1863.

⁶⁾ Mathias L., kar. Genltn., Chef for Artilleriet; efter Mezas Afgang Febr. 1864 midlert. Højstkomm. over Hæren, Krigsminister, Medlem af Rigsraadet m. m.; 1795—1870.

⁷⁾ Nicolai P., Hus- og Herr.foged i Sundeved m. m.

⁸⁾ Her er ment Efterkommere af den 1831 afdøde General Hertug Vilhelm af Glücksb.

⁹⁾ Fr. Gyldenstj. S., eft. Ansøgn. i Naade afsk. som Landkadet, men alligevel efterhaanden avanceret til kar. Major, Adjut. hos Frederik VII.; 1804—76. Om ham se Holtens Erindr. S. 139 f.

¹⁰⁾ Kar. Genmaj., Udskr.chef, 1826—1901.

Oberst Irminger. Pianospil paa et braunschweigsk Piano. — Endnu en Tour i Haven, da Capt. Bauditz ankom. Aftenbesøg af Anthonie og C. Christiansen. Promenade i den store Sal.

Klk. 10 Afskrift af Marcheordre til imorgen Klk. 10 til en ny Bivouakstilling.

Tirsdag den 23de Julii. Kort Promenade i Haven. *Fräulein*.

Dernæst Ridt til Flensborg og Besøg 1' hos General Krogh, der havde Rosen i den ene Taa. Vi bleve meget enige om *Ministerens Brev* i Anledning af *Moltkes Brigade*¹⁾. Jeg læste General Willisens²⁾ *Armeebericht*, hvori han gjør Folket, altsaa tillige os, Rede for sin Opstilling bag Langsee, men slutter med den naive Forsikring, »at han kunde været rykket længere Nord paa, men havde i denne sin moderate Fremrykning og Stilling villet give et Beviis paa, hvormeget der laa Schl. Holstein Magt paa, om muligt endnu at komme til en fredelig Udsoning!!«

Generalen overlader mig til Fremrykningen imorgen Ordonnancer, og jeg bliver staaende til Generalens Disposition og følger med imorgen tidligt S. paa. 2' til Oberst Flensborg, som viste mig Dispositionen, gav mig en Arméeinddelingsliste og vil sende mig en Færdselsvogn til min Bagage imorgen tidligt Klk. 5. — 3' Oberstlt. Bruun var redet ud. Kort. 4' Oberst Fibiger, med hvem jeg taledede om nogle ældre passerede Artilleriesager³⁾. 5' Lt. Christiansen, hvor jeg drak Cafe og fik Løfte paa en Vogn til imorgen tidligt at følge Staben til Vogns og saaledes spare lidt paa Kræfterne. — Paa Hjemridtet Bendz og v. Schmidten⁴⁾.

Ved min Hjemkomst traf jeg Kort fra Gehmrd. Tillisch og Capt. Lt. Sommer⁵⁾, der begge vare ifærd med at forlade Frue Christiansen og de andre Damer. *Blaabærssuppe med Rüs budding, var kold og bekom mig ikke vel, især da jeg var blevet kold ved at sove, hvortil jeg trængte meget efter Ridetouren.*

Regning fra Dampskibet Valdemar paa 32 Rdl. for Passagen over Vandet af Perle og Ross!!! Insolence.

¹⁾ Skal være M.s Division.

²⁾ Carl Wilh. W., preuss. Genltn., 1850 Højstkomm. over den Slesv.-Holst. Hær. Milt. Forf.; 1790—1879.

³⁾ Meza var jo Chef f. Artilleriet.

⁴⁾ Ulr. Chr. S., Chef f. Armeens Intendantur i begge Krige, senere Borgmester i Aarhus; 1815—86.

⁵⁾ Fredr. Laur. Fiedler S., Admiral; 1813—78.

Tegnet Dispositionskort og copieret Distributionslister. Aftentour i Haven med Damerne.

Onsdag den 24de Julii. Yndigt Veir. Op Klk. 3 *drivsvedt*. Kjørt med Lt. C. Chr[istiansen] i hans Phaëton til Smedeby. — Chausséen opfyldt med 1, 2, undertiden 3-dobbelte Colonner af Train og Tropper. — Gjenseet Marcussen, Haxthausen ¹⁾, Schreiber ²⁾, Lund, Gerlach, Walther og Capt. Thrane, Jonquières, Lt. Hansen, *Krigsm[inisterens] Søn*, *frygt-somt inspireret af Oberst Ph. Røder, hvem vi tilsidst saae med et figure toute bouleversée*. — *Flankebevægelsen af 3die Brigade* ³⁾ *er ham aldeles imod*. — *General Krogh var ved godt Mod*. — *Ogsaa Major Sehestedt, H. M. Kongens Adjutant*. Oberst Flensborg ligeledes. — Jeg bad om blot *Kavaleriet denne Gang maatte blive brugt*. — Oberst Fibiger og Oberstl. Bruun vare ogsaa i Smedeby. — Jeg fik Leilighed til at hilse paa Gardens Officerer. Alle syntes noget choquerede over, at *Marcherne vare beregnede saa lidt kraftbesparende*. — Formedelst den lange Marche ved 3die Brigades Flankebevægelse var man blevet enig om (paa det at de maatte være friskere) at opsætte Angrebet til i Dagbrækningen imorgen (*qui sait si l'on y gagne*). Derfor drog jeg tilbage til Flensborg indtil i Nat. Smedeby er ei comfortabelt. Lange Holdt for Traincolonnerne. — Maj. Mansa ⁴⁾, der fatiguerer sig meget.

Skrevet 1ste Brev til Krigsministeren.

Stabsdyrlæge Ringheim medtog Hans og min Requisition paa 1 forspændt Vogn og 1 Par Forspændsheste til Ch[ristiansens] Vogn til Flensborg.

Jeg er i en nerveux og afkræftet Tilstand.

Jeg fik Bud fra Agentinden ⁵⁾, at hun selv igjen vilde give sine Kjøreheste til Lt. Caspars Vogn. Den skal møde Klk. 12^{1/2} tilligemed Bagagevognen. Jeg lagde mig Klk. 10 og vaktet Klk. 12 pr.

Isted Dagen. Torsdag den 25de Julii. [Optegnelserne om Begivenhederne denne Dag er vel hovedsagelig samtidige, men nogle Tilføjelser og Ændringer samt enkelte Gentagelser skønnes tilført kort efter. Yderligere har Generalen i 1865, altsaa kort før sin Død, øjensynlig paavirket

¹⁾ Kapt. af Art. Carl Ulr. Emil H., kar. Genmaj.; 1807—89.

²⁾ Edv. Valentin S., General, Chef f. Art.; 1822—92.

³⁾ Brigaden Schepelern.

⁴⁾ Jac. Henr. M., kar. Oberst, Kartograf; 1797—1885.

⁵⁾ Fru Catharine Christiansen i Flensborg.

af Begivenheder dette Aar, vedføj et Antal Noter og enkelte Rettelser i den oprindelige Text].

Morgenen lummer. Op ad Dagen Regnveir, der gjorde Egnen uoverskuelig. Først mod Aften godt Veir.

Mødt til Vogns i Smedeby. Denne Gang var Christian- sen ikke med. — Peter ved Bagagen, Hans paa Ross le- dende Perle ved Haanden. — Ved Ankomsten Hilsen fra Krigsministeren ved Lt. Glud¹⁾, der var ankommen. Gene- ral Krogh med Stab og jeg med dem, stege til Hest Klk. 3. Kampen begyndte Klk. 4 og varede hele Formiddagen og til Klk. 4 om Eftermiddagen.

Rapp[ort]. Omtrent Klk. 9²⁾, da den commanderende General opholdt sig ved ³⁾?, indløb fra Oberst Baggesen⁴⁾ en ved en Dragon afsendt mundtlig, saare uheld- svanger Rapport¹⁾ om flere betydelige échecs, der vare til- stødte den 2den Division. Dens Generals⁵⁾ og flere vig- tige Stabsofficerers og Bataillonscommandeurers Fjernelse fra Kamppladsen ved Død og Saar, saa og om Oberstens egen, den 2den Brigades Adsplittelse og store Tab, som gjorde videre Angreb for Øieblikket problematiske eller umulige^{II)}. Under disse for Divisionen og hele Angrebet efter Tilsyneladende lige saa kritiske som presserende Om- stændigheder opfordredes jeg af den command. General til at overtage Commandoen efter Gen. Schleppegrell og saa- vidt muligt at samle den ved oven antydede Uheld i For- virring geraadede Division; hvorfor jeg strax, efter at Ar- meens Stabschef, Oberst v. Flensborg, havde lovet at efter- sende mig Adjutanter, alene ledsaget af 6 Ordonnancer be- gav mig i muligste Hast henimod Istedt, hvorom Divisionens 2 Brigaders Bevægelser, den 5tes under Oberst Ræder og den 2dens under Oberst Baggesen, havde dreiet sig — thi den 1ste Brigade under Oberst Krabbe var paa 1ste Res.

I) [Senere Tilføjelse]. En hoist uforsigtig Forholdsregel, der strax havde den Ulempe, unødvendigt at consternere Gl. Moltke, til hvem Dragonen feilagtigt begav sig. Enhver Rapport maa skrives. En Papirslap findes altid og maa findes.

II) [Senere Tilføjelse]. General Schleppegrells Disposition?

¹⁾ Andr. Chr. G., cand. jur., kar. Kapt., Kontorchef i Krigsminist., Sekretær hos Krigsministeren, senere Overretssagfører; 1816—98.

²⁾ Senere har Meza angivet Tiden til Klk. omtrent 8°.

³⁾ »Paa Lyngbakken ved Helligbæk«, siger Meza andensteds. Ifl. Gen.stabsvær- ket var Stedet »Højderne S. f. Helligbæk Kro«.

⁴⁾ Kommandør for 2. Brigade.

⁵⁾ Schleppegrell.

Batl.¹⁾ nær detacheret til Skinangreb mod Wedelspang — men hvor jeg ikkun (ved Rømmek) forefandt en halv Esc. Dragoner under Ritmester Buchwaldt²⁾, og den 2den Brigades Commandeur, ankommen tilfods, skilt ved sin Brigade, saa og Oberst Thestrup med circa 2½ Batl. af sin, den 4de, rigtignok ei min Division underlagte Brigade, men hvilke jeg dog strax, efter Aftale med Obersten, inddroge under min Befaling for dermed at supplere selve Divisionens adspredte og som jeg maatte antage alt meget reducerede Afdelinger.

Under disse temmeligt lidet lovende Omstændigheder saae jeg mig foranlediget til iilsomt¹⁾ at anmode den commanderende General til snarest muligt med Hovedstyrken at foretage Passets Forcering, »af hvis Fuldbyrkelse paa denne Dag^{II)} Armeens Ære og Krigens videre Fremgang dreiede sig og bad ham, for det første ei at regne paa min ny overtagne Divisions Medvirkning, der i Øieblikket maatte forekomme mig meer end tvivlsom.

Fra Stabschefen, Gl. Flensb.^{III)}, fik jeg nu snart Bud tilbage, hvori dette af mig foreslaede Centralangreb forkyndtes mig at være besluttet til om ½ Time (c. Klk. 10^{1/2}), med Anbefaling til mig at holde min Stilling saa længe.

Men i denne Mellemtid^{IV)} lykkedes det mig, ved Udsendelse i forskjellige Directioner af nu tilkomne Adjutanter

I, I) [Senere Tilføjelse]. Men dog skriftligt og paa et Papir, der endnu vil findes i Archivet. [Om de Meldinger d. 25. Juli, som de Meza tillægger saa stor Betydning, se Gen.stabens Den dansk-tydske Krig 1848—50. III, S. 621—26].

II) [Senere Tilføjelse]. Saaledes lode den endnu i Archivet beroende Seddels Ord. [Hertil er yderligere føjet]: Medens jeg afsendte min Seddel til Overcommandoen — hvor Gl. Flensborg alt decideret skal have været stemt for (kysset af sin Ansvarlighed) at tilbagetrække Armeen, underholdt Oberst B[aggesen] mig temmeligt vidtløftigt om sine échecs og Perplexiteter ved Stolck, saa jeg fandt mig foranlediget til at standse Fortællingen ved den Bemærkning, som han ogsaa godkjendte, at der nu var andre Ting at tænke paa. — Uden denne min Seddel til Hovedquarteret var den danske Armees vistnok ikke rykket frem, og Alt havde senere været tabt. Dette contra Rimestad¹⁾.

¹⁾ Chr. Vilh. R., Skolebestyrer, Redaktør m. m.; 1816—79. Sammenlign »Flyveposten«^{27/8} 1865, Striden mellem Rimestad og Rée.

III) [Senere Tilføjelse]. Der i dette Øjeblik, ængstet ved det ham formeentlig paa-hvilende store Ansvar, hvad senere notorisk er opklaret, stod i Begreb med at drage samtlige Tropper tilbage til et senere Angreb. [Medens Haandskriften endnu i Juni 1865 er klar og fast, er denne Tilføjelse og enkelte andre skrevet med mere usikker Haand, hvad der tyder paa, at Oldingens Tanker umiddelbart før Døden har kredset om disse for ham selv, for Hæren og hele Folket saa betydningsfulde Øjeblikke].

IV) [Senere Tilføjelse]. I hvilken Gl. Baggens noget vidtløftigt vilde berette mig sine Echecs og Perplexiteter ved Stolck, i hvilken Beretning jeg maatte standse ham med den af ham ogsaa godkjendte Bem., at der nu var andet at tænke [paa].

¹⁾ Henckels.

²⁾ Carl Aurel B.; 1812—59.

af Divisionen¹⁾ og ved andre fra den commanderende General mig tilsendte, at samle circa 5000 Mand, nemlig:

- a. af 2den Brigade, Baggesen
- udhvilede { 5te Lin. Batn. } slagfærdige
 { 13de Lin. Batn. } Capt. Møller¹⁾
 { 12te lette Batn. } Maj. Dodt²⁾
 { 2den Res. Batn. }
- b. af 1ste Brigade, Krabbe
 1ste Res. Bat. Oberstl. Henckel, samt
 2 Comp. formerede af andre Corps (Capt. Bülow³⁾)
- c. af 5te Brigade, Ræder
 1ste Forst. Jægere. Fragment
- d. af 4de Brig. (1ste Division) (Oberst Thestrup)
 5te Res. Batn. Maj. Scharffenberg⁴⁾
 6te Res. Batn. Oberstl. Lacour⁵⁾
 2det Jæg. Corps Oberstl. Branner.
- Endeligt Batteriet Just⁶⁾.

Og jeg underrettede nu Overcommandoen om, at ogsaa jeg stod færdig til energisk at understøtte Centralangrebet, naar dettes Begyndelse forkyndtes mig, hvilket skede circa Klk.

5 Kanoner af Batteriet Baggesen, ført af Lt. Lønborg⁷⁾ (ene tilbage, da Batterichefen var fangen og) agerede ogsaa senere med Divisionen¹¹⁾.

I) [Senere Tilføjelse]. Bl. a. Capt. Vaupells, hvem jeg ved denne Leilighed maa meddele det Vidnesbyrd, paa hele Dagen at have vist en sand Soldats rolige Aandsnærværelse og udmærket activ Conduite indtil Slagets Ende.

II) [Senere Tilføjelse]: Da jeg ved Fremmarchen vilde see Justes Batterie (meget blottet placeret paa Høiderne) i Nærheden, blev Perle saa ynkeligt tilredt af Kugler, at jeg maatte lade den skyde og bestige Ross.

Endnu hengik rigeligt 4 Timer med Skyden og Plaffen henimod Skovenes Rand, hvorfra de fjendtlige Skarpskytter plukkede vort Mandskab. (Fortsættes næste Side).

¹⁾ Carl Knud M. ved 12. Batl., hvis Chef, Læssøe, var falden; kar. Oberst; 1809—90.

²⁾ Just Victor D., kar. Oberstltn.; 1808—57.

³⁾ Formentl. Chr. Fr. B., kar. Oberst, 1816—83.

⁴⁾ Paul Ulr. S., General. komm. Gen. p. Sjæll. m. m.; 1810—82. Om ham se Holbøll: En Brigadendjutants Erindr. Han havde Kommandoen over 9. og 20 Rgt. (8. Brigade) d. 18. April 1864 ved Dybbøl. I Regimenternes glimrende Vaabendaad denne Dag havde S. (og H.) ingen Andel.

⁵⁾ Niels Georg la Cour, Genmaj., Gymnast. Insp.; 1797—1876.

⁶⁾ Johan Christian J., kar. Oberst; 1811—73.

⁷⁾ Christopher Joh. Fr. L., Oberst; 1822—82.

Fredag den 26de Julii ankom Hans med min Bagage. — Om Efterm. redet paa Ross til Bivouaquen. (Kjøbt Handsker). Capt. Faaborg ankommen som Sous Chef¹⁾.

Løverdags den 27de Julii. 2det Brev til K. M. — Brev til min Kone fra Hans og mig meleret — til Agentinde Christiansen — til de 2de Herrer Læger, der havde tilskrevet mig. Bes. af Kmmhr. Riegels og hos Fr. Friede, Spadsere-tour i Stadtweg og i Justitsraad Feddersens²⁾ alt for smukke Have ved Slien (Obergerichtsmitglied). Besøg om Eftermid-dagen i Commando Bureauet, étableret i Oberst Møllers³⁾ Gaard. Foruden Expedition til Missunde skal endnu ud-føres en mere avanceret til Ekernførde af Oberst Krabbe. Afsendt Ordre. Capt. Krieger⁴⁾ af Søetaten averterede mig om, at Slien, som han og Commandeur Bille havde under-søgt, havde rene Bredder (uden Fjender). Han sendes nu med sine 4 Kanonbaade til Hjelp ved Broslagning til Mis-sunde. Capt. Owesen afsendtes til, med Raad at understøtte Capt. Thulstrup⁵⁾ i Anlæg af Skandser om Eckernførde, hvor Fjenden idag skal have demoleret sine. (Flytning fra M^{mc}

Gl. Krogh meget harasseret steg af ved Hühnerhäuser. Jeg var ogsaa træt — 17 Timer til Hest —, men fandt min Regning ved at blive i Sædlen.

[Efter et Tegn, der formentlig skal være Navnet, Mærket for en Person]: har den naive Frækhed på paastaa, »Gl. de Meza ikke var Skyld (!) i, at Istedslaget vandtes, saa skyldes det saavel Sandhed og Retfærdighed at tilstaae, at uden Gl. de Mezas skriftlige indtrængende, alene fra ham selv udgaaende kategoriske Opfordring til Overcommandoen, hvilken ind-gav Overcommandoens Stabschef Mod til at blive, var Armeen paa denne Dag ist[edet] for at rykke frem og seire, ganske vist gaet tilbage og der-ved ogsaa ganske vist alt været tabt for os. Han var Aarsag til (man er ikke Skyld i noget Hæderligt) han deciderede Seiren.

Klk. circa 8 om Aftenen rykkede Armeecorpsen, med en Avantgarde best. af 3die Res. Jægere (Gosch) foran sig, med Sikkerhedsdelinger og Patrouiller foran sig med ladte Geværer og paasatte Bajonetter fra Hühnerhäuser langs Chausséen ind i og gennem Gottorp og Friedrichsberg til Bivouac bag og foran Dannevirke. Jeg kunde nu, Klk. 9, efter at have siddet 18 Timer til Hest, ikke mere. Jeg overgav Bivouaquen til Oberst Baggens og erholdt efter flere Timers Omvanken i Byen et Natteleie Klk. 12. — Paa Slottet kunde General Lt. Krogh ikke ligge (som han havde i Sinde og tillige tilraadet mig), da det var opfyldt af Syge og Døde. — [Jeg ankom] til Md. Esselbachs Hôtel, hvor jeg først fik et Værelse, da Gen. Kr. sagde hende: Wollen sie dem General nicht ein Zimmer geben. — I den mørke Vestibule havde hun nægtet mig det. Ordet »dem General« bragte hende til at skue i Veiret. Kort efter kom hun ind i Gjestestuen til mig, fortalte, at Christiansen havde foræret hende mit Portrait, og at det var frappant ligt. Jeg fik nu Konens Forbitrelse mod Tyd-skerne at vide og tillige et quasi prindseligt Værelse med Sovcabinet — men kom dog først Klk. 12 til Sengs, hvor jeg sov som en Møllesteen.

¹⁾ Stabschefen Oberstltm. E. E. J. Bülow var bleven haardt saaret. Faaborg var alt i Forvejen Souschef ved Divisionen.

²⁾ Formentl. Behrend F., Sekretær ved Slesvigske Overret. Om ham og hans Frue se Ræder S. 53 f.

³⁾ Skal muligvis være Fr. Gotthold Müller.

⁴⁾ Formentl. Prmltn. Antonius K., Kaplttn., Lodsinsp. m. m.; 1816—91.

⁵⁾ Will. Aug. T., kar. Oberst i Ing., Overingeniør v. Statsbanerne; 1820—98.

Esselbach til Führsen-Bachmanns Huus, hvad Dag? — Fra den 26de?)¹⁾.

Maj. Wørishøffer ankom som Stabschef²⁾. Divisionskvarteer og Bureau indrettedes i Kammerraad [Kranold]'s Gaard i Stadtweg nær herved (dog paa den anden).

Aftenridt til Bivouaquen paa Vaupells Hest, i Selskab med *den kjedelige Schumacher*, bekom mig ilde, da jeg forskrævede mig ved at stige til Hest i de ved dennes Tyndhed forlængede Stigbøiler.

Søndag den 28de Julii. Morgenbesøg af Oberstl. La Tour du Pin med sit Tale- eller Høre-Rør. En interessant og dannet Mand, der i Africa har været længe sous la même tente et à la même table med Maj. Harboe³⁾ (hos General Changarnier⁴⁾). Han ønskede en Beskrivelse af Slaget den 25de. — Ifølge hans Skildring er Cavaleriet ens over hele Verden. Det indignerer overalt de andre Trophearter ved sin Uvirksomhed.

Mange Meldinger om Forpostfægtninger, forefaldne foran Oberst Baggesens Brigade mellem Jagel og Kropp. Smaa Cavaleriefægtninger. Ritmester⁵⁾ og Lieut. Sehestedt⁶⁾ saarede.

Spadseretour. Først Lt. Col. La Tour du Pin til Just. Feddersens Have. Pénible Conversation. Det Høitonende generer mig under min nuværende Tilstand særdeles meget. Han contrabemærkede paa min Bemærkning om, at det kjøbenhavnske Climats Variationer altid fulgte de Pariser, at det samme Forhold igjen fandt Sted mellem Paris og Algier. — De 3 Børns Blindekuh⁷⁾ i Krohaven. Oberst Baggesen meldte, at han har trukket sine 2 Batailloner og sit Halvbatterie tilbage, som han havde ladet rykke frem mod Jagel, da Forpostfægtningen animerede sig for meget.

Vemodigt Syn ud ad mit Sovekammervindue hen til Gottorp Slot, hvis Teich (Burggraben) støder lige hertil. Dannebrogen veier over de Saarede. For 15 [!] Maaneder siden⁸⁾ vare vi her, kom i 8 Dage fra Frederitz til Slesvig.

¹⁾ Parantesen er tilføjet mange Aar senere. Flytningen fandt Sted d. 4. August.

²⁾ Havde kommanderet Bataillon.

³⁾ Johannes Vilh. Antonius Harbou, Genmaj. à la s., Udskrivningschef: 1810—91. Om hans Rolle som Adjutant hos Krigsminister Tscherning se Tuxens Afhandl. i Hist. Tidsskr. 9. IV, S. 1 ff. Tscherning, Hedemann og Læssøe.

⁴⁾ Fransk General og Politiker: 1793—1877.

⁵⁾ Nicolai Torp, kar. Oberst, Udskr.chef: 1799—1881.

⁶⁾ Hannibal Sehested, Ritm.: 1820—1900.

⁷⁾ Blindebuk.

⁸⁾ Meza tænker paa 1848 i April.

Og nu ere vi paa 3die Aar om at gjøre Veien om igjen — og alt det ved den tyske Daarekistes Indblanding i vore Sager. —

Eftermiddagstour gennem Lollfus til Altstadt med Lt. Buntzen og Lt. Hertel¹⁾. — Capt. Owesen kom tilbage fra Eckernförde, som nu er i vore Hænder. Befæstningen maa indskrænke sig til 2 Afsnit N. og S. for Byen, a og b. [Her ved en Tegning af Eggen ved Eckernförde med Text. »Gefion«s og »Chr. VIII«s Plads er angivet derpaa]. -- Ved Cappeln burde formeentlig ogsaa slaaes en Bro, og Bredderne derfor recognosceres. Foreslaaet, imorgen at didsende Capt. Owesen.

Klk. 9 ankom endelig Rapport fra Oberst Krabbe med Bilagsrapport fra Major Neergaard²⁾, der med 4de Lin. Ball. havde foretaget Expeditionen, der afgik med en fredelig Ibesiddelsestagen.

Confereret med Capt. Faaborg over Rapporten til Arm. Corpset om denne Indtagelse indtil Klk. 10^{1/2}, da jeg, søvning, gik i Seng.

Mandag den 29de Julii. Befaling om en ny Stillings Indtagelse, dog ligesaa nær, snarere nærmere Byen, saa at en Brigade af min Division kommer ind i Friederichsberg³⁾. Saaledes kommer dog Bataillonerne vexelviis til nogen Hvile. Morgenbesøg 1' hos Oberst Flensborg, 2' hos General Krogh, der nu boer magnifique i Scheels Huus, 3' hos Oberst Fibiger. — Møde af Oberstl. Bruun, som jeg førte i Justrd. Feddersens Have. Langt Besøg af Oberstl. La Tour du Pin, som ønsker at følge projecterede Recognosceringstoure ved 5te Brigade.

2de næste[n] samtidige og yderst vanskeligt *compatible* Besøg af Capt. Stjernholm og Capt. Raasløff. Begge ønsker at ansættes i min Stab. Den sidste er fortvivlet over sin Stilling. *Flensborg har ingen Tillid til hans Paalidelighed⁴⁾. Hans Fremstilling gjorde alligevel det Indtryk paa mig, at jeg troede at burde vælge ham. Hvis han ei rehabiliteres ved at vælges til min Adjutant, vil han forlade Tjenesten. Senere faldt det mig dog ind, at man kunde undgaa Vanskelig-*

¹⁾ Harald Chr. H., Oberst i Art.; 1827—81.

²⁾ Joh. Vald. N., General. Krigsminister; 1810—79.

³⁾ Den sydl. Del af Slesvig By.

⁴⁾ Man stoled ikke paa ham i national Henseende, og hans Mellekomst ved Indkøb af franske og belgiske Geværer synes ikke at have været heldig for Staten og Hæren. Han havde været i fransk Tjeneste og gik efter Krigen ud af Numer i Hæren.

heden ved at forlange Cpt. Baland, da Artilleriet dog vil protestere mod Afgivelse af Officerer af nogen Betydning. Oberstl. La Tour kom i et langt Besøg. Klk. 5½ red vi, Whffr., Schøller (der nu var ansat som Adj.) og jeg til den nye Stilling, hvor jeg gjorde Bekjendtskab med den 5te Forst. Batl., Commdr. Maj. Dau, og taledede med 13de Linie Btls. nye Commd. Maj. Rodenburg¹⁾, og med 3die Reservejægercorps, Maj. Gosch (nu opstillede i Friederichsberg, henved Taubstummeninstitut). 13de Bataillon havde en gemytlig Bivouacstilling bag og mellem Danneværks Grene. Behagelige Ytringer af Glæde hos Mandskabet, da vi gjensaaes. Officererne havde smukke Løvhytter med Flag. — Vi rede videre langs ad Selker Noer (Haddeby N[øer]) over Dæmningen til Fahrtdorf, forbi de paa begge Sider af Noret posterede Vagter og Piquetter, og tilbage gennem Haddeby, kommende ud ved Gluds²⁾ Huus (fra 1848) og forbi Sergt. Bøwigs³⁾ Position. Ross teede sig temmelig anstændigt paa nogle Bukkespring nær, og ved Stighøilernes Forkortning om 1 Hul fik jeg et behageligere Ridt, end jeg havde ventet.

Endnu en lille Fodtour mod Scheels Huus⁴⁾, hvor Garden musicerede lifligt. Maj. Sehestedt og General Kr[ogh] stode paa Altanen. Majoren kom ned og converserede mig. Ved Bortgang[en] faldt jeg paa alle 4 ved at ville gjøre et gracieust Hop over Rendestenen (Sporen kom [i] Stroppen) og troede et Øieblik at have brækket Halsen. Thee og Seidel Bier med Wørishøffer. Rapportunderskrift.

Tirsdag den 30te Julii. Morgenbesøg hos Thune. Mit slesvigske Pulver, som han har besørget, smager fælt. — Dernæst Prof. Holst⁵⁾, som agter sig til Eckernförde. Saa La Tour. Schøller præsenterede mig et detailleret Kort over Byen Slesvig og allernærmeste Omegn (tegnet af en Underofficeer af 13de Bataillon). — Maj. Diedrichsen⁶⁾ meldte sig ved Divisionen som disponible. (Med Zahrtmanns⁷⁾ Convalescens gaar det langsomt). Mad^{me} Esselbach vil have

¹⁾ Vilh. Carl Rodenburg, kar. Oberst; 1805–88. Den tidligere Kommandør, Trepka, var falden ved Isted.

²⁾ Peter Ferd. G., først Uoff. (Overfyrværker), 1848 forfremt. til Lt[n.]; 1804–49. død. saar. i Fredericia. Om denne fortræffelige Soldat se Gen. St. Krigen 1848–50, II, S. 1149.

³⁾ Heinr. (Hans) Bøwig, ved Batt. Jessen, Komm.sergt. 1810— .

⁴⁾ Overgeneralen, Krogh, var jo indkvarteret her.

⁵⁾ Hans Peter H., Digter. Lærer i Dansk ved Landkad. Ak.. Sekretær ved Overkommandoen m. m.; 1811–93.

⁶⁾ Didr. Herm. D., kar. Genmaj., Direktør f. Armeens Personel (Departementschef); 1805–79.

⁷⁾ Chr. Christopher Z., Viceadmiral; 1792–1859.

Efterretninger om, at Terrainet ved Bisten- og Wittensee er slemt besat. Hun gaaer paa Udkik foran Hôtellet — »Ich observire!«. Visit af Oberst Fibiger, der befæster Got-
torp og Danawerk.

Tour til Feddersens Have. Samtale med Provstierinden ¹⁾, der vogter Mumsen ²⁾ juns. 4 Børn. Denne er ved Badet? — In Tyrol (!) — »Sie sind wohl auch eine Tyrolerinne?« — »Nein, ich bin aus der Probstei.« — »So, eine Holsteinerin. Sind Sie denn auch den Dänen so entsetzlich böse?« — »Ach nein! böse eben nicht! aber . . .« »Glauben Sie auch, dasz wir lauter Teufel sind?« — »Ach nein, aber man spricht bei uns von Ihnen, wie Sie bei Ihnen von uns sprechen« o. s. v. — Discours med Maj. Mansa over Kort og Croquis'er. Han gik hjem med og saa det Kort over Slesvig, jeg har gjennem Sch[øller] af Ov[er] Commandeersergent Hallas ³⁾; og fandt det godt. — Talt med Oberst Flensborg om Broen ved Cappel og Eckernførdes Befæstning.

Redet med Ritm. Schum. og Lt. Schøller geleidet af Lt. Moltke ⁴⁾ af Artilleriet til Danneværk (først en Ronde paa Slotsvoldene til den nye anlagte Skandse ved Gr. Dannevk.). Gjenseet Capt. Glahn ⁵⁾ og Capt. Stjernholm, ifærd med at gjøre en Débouché. Ross viste sig som en duelig Traver og i det Hele som en artig Hest. God og ordentlig kort Galop op ad Skandsebakken. Ved Kl. Danvk. traf vi paa Maj. Dreier ⁶⁾, der fulgte med tilbage til Slesvig.

Collectiv Aftenbesøg af Oberst Ræder og Flensborg for mundtligt at aftale Recognosceringen imorgen henimod Flekkeby, hvorved han ønskede, at Baggesees Brigade ist. for hans egen maatte afløse Forposterne, saa at de 2 Batailloner ist. for at afløse, kunde anvendes til Expeditionen. — Sovet amplement.

Onsdag den 31te Julii. Oberst Baggeseen meldte Fuldendelsen af oppeomtalte Afløsning. Klk. henved 1 meldte Oberstl. Helgesen Fuldendelsen af 5te Brigades Fouragerings-recognosceringer, hvorved ikke liden Fourrage var ind-

¹⁾ D. v. s. hjemmehørende i Landsbyen Probsteierhagen ved Kiel.

²⁾ Formentl. Friedr. Mommsen, 1848 Auscultant (Bisidder) ved Overretten p. Got-
torp, sidst Præsident f. Konsistorium i Kiel; 1818—92.

³⁾ Fr. Ferd. Georg Conr. H. (ved 13. Batl.), Kapl., Inspektør ved Fattigvæsenet i
Svendborg, 1864 til Tj. ved Hærens Sundhedsvæsen; 1814—82.

⁴⁾ Otto Henr. Th. A. F. A. M., Genmaj. i Forst.; 1827—97.

⁵⁾ Paul Egede G., kar. General (Artill.); 1811—96.

⁶⁾ Joh. Christopher Fr. Dreyer, Ing. General, kar. Genltn., Krigs- og Marine-
minister; 1814—98.

drevet. — Lt. Gustav Hansen meldte sig som Ordonnance-officeer ved Divisionen. — Capt. Tillisch meldte sig til at overtage Batteriet Baggesen ¹⁾, ved 5te Brigade. — Vandring i Feddersens Have. Provstierinden altid paa sin Post. Smuk Pausering paa Bænken i Nabohaven. De bien doux souffles d'un air pur et frais à l'ombre des . Om Eftm. spadseret med Wff., Sch., Hansen ud imod Altstadt (ogsaa i F[eddersen]s Have). Lt. Vaupell, til Trods for sit Saar, sendte mig fra Kjøbenhavn Rapport over Slaget den 25de Julii. — *En Sangfugl af en Lieutenant* (med chorus og Bifaldsytringer) *holdt en temmelig støiende Koncert indtil henved Klk. 11.*

Torsdagen den 1ste August. Skrevet til min Kone, til Frue Chr[istensen] og Fr. Soph. Bn. ²⁾, alt i een Convolut. Vandret til Slottet, hvis Bastioners Træer ere fældede, og Brystværn paa den S. V. Bastion er halv reist. Oberst Flensborg proponerede Ritm. Bauditz ³⁾ til Souschef mod at tilbage tage Maj. Diedrichsen. Denne beklagede at afgaae, da han nu netop havde sat sig ind i Forretningerne.

Om Eftermiddagen Klk. 5 Ridetour med Schum., Schøll. og Hansen til Louisenlund, som er ikke grandios, men en Typus af rolig, blid Landlighed. Sliens modsatte Bred er nøgen; men denne desto nettere. Folkene syntes forknytte. Fruentimmeret, der viste os Slottet (jeg saae et Slot!), vilde ingen Vedergjæld have. Hun bragte os 4 Glas Melk. Haven med en yndig skovomkrandset Eng i sit ene Hjørne er i Sandhed liflig. Ross soutenerer sin Ros. — *Mit Befindende er engstlig.*

Seent om Aftenen kom Ovesen. Vi talede om Eckernførdes Befæstning, som ei er opbyggelig at iværksætte eller betryggende i Stillingen. Ogsaa Gerlach (der havde været tidligere paa Dagen i Besøg) kom for at afstatte Beretning om et muligt nyt Qvarteer for mig i Friedrichsberg (Kammh.-[in]de Holstein ⁴⁾) har leiet sit Huus bort og boer med Datter ligeoverfor i en Qvistetage). Looft kom ogsaa for at spørge om Antallet af mine Fournager.

Fredag den 2den August. Morgenbesøg af Oberst

¹⁾ Batterichefen Kapt. Baggesen var tagen til Fange ved Øvre Stolk.

²⁾ Formentl. Fru Sophie Marie Alb. Benzon.

³⁾ Ferd. Carl Adolph. B., kar. Oberst; 1811—66.

⁴⁾ Louise, f. Wohldt; 1785—1863, Enke efter kar. Oberst af Rytt. Maxim. Christoph Fr. H., 1848 Kommandør for 1 Drag. Rgt. i Slesvig (død 1849). Datteren Asminda var født 1815. Om Obersten se nærmere i Fürsen-Bachmanns Selvbografi og Dansk milit. Mag. S. 520 f. Familien boede 1848 i det »Prinsen« af Augustenborg tilhør. Palæ i Slesvig, der blev udplyndret af Soldater d. 14. April (efter Kampen ved Bov).

Baggesen, som laante mig V[idenskabernes] S[elskab]s Kort over den S. Deel af Slesvig. — Ministeren skal være i Anmarche. Ritmester Bauditz meldte sig ved Staben. Han regretterer sin Escadron. — Lt. Hansen kom og annoncerede sin Faders Ankomst.

Jeg gik ud 1' for at raade *Oberstlieutenant Fuhrmann til at udstrege af sin Rapport, at hans Hest ikke blev saaret, uagtet flere Kugler havde gjennemboret hans Kappe*; hvorpaa han gik ind. 2' til Ministeren, hvor General Moltke ogsaa kom. Vi modtog fælleds Tak. Min[isteren] boer smukt hos Bogh. Bruhn. — Hans Mening er, at vi bør rykke frem igjen. Bundestagen's Votum kan først ventes den 8de eller 9de.

Den sande Bauditz ¹⁾ meldte sig igjen, noget besværligt til Fods, men mener dog at kan ride. — Klk. 5½ ankom Kammerherinde Holstein og Fräulein Asminda. Lang Rapport om deres Huses Tilstand, om hendes Sønners ²⁾ Skjæbne. Tilbud af Qvarteer: den bortgaaede Broders Huus, leiet til Canzlerinn Moritz. Frøken Asminda maatte saa at sig trække Moderen bort. Kammhr. Riegels kom igjen med sin Datter Fr. Friede for at afhente Oberstl. Bülow. *Vilde gjerne være Amtmand.*

Tour ad Stadtweg, Møde af og Vandring med Ltn. Moltke og Bruun og Capt. Schreiber Ned i Fs. Have, hvor Fibiger vandrede.

Capt. Hirsch ³⁾ bragte mig den ham affordrede Rapport over den ^{25/7}. Schuin. har i Eftm. indgivet en lignende.

I Berling's Avis for 2den August findes følgende begejstrede Vers til Seierherren ved Isted:

»Saa snar i Raad,
»Saa stærk i Daad,
»En Ridder i Aand
»Med sikker Haand.

»Du vidste at lede
»De kjække som strede;
»Du vidste at seire;
»Thi høit vi Dig feire!

»Og naar Aarene svinde,
»Bærer Saga Dit Minde.«

¹⁾ Peter Jac. Fr. B. Han var bleven saaret ved Isted.

²⁾ De var gaaet dels til Insurgentene, dels til Danmark.

³⁾ Fr. Georg Henr. H., Gen. i Forst.: 1812—76.

Og dermed — siger min Kone, der beretter det, *kan jo ingen menes uden min lille Mand* — ???

Løverdag den 3die August. Gaaet med Whff. paa Qvarterrecognoscering og blevet staaende ved Führsen-Bachmann, hvor der ere smukke Stuer og et excellent Piano, men ingen andre Victualier end en Kokkepige, der seer ganske venlig ud. — Men Mme Esselbach har lovet mig, at jeg maa hente Middagsmad. — Auction paa Heste. Jeg købte Læssøes for 154 Rdl. — Nous verrons. Ritmstr. Bauditz siger, at den er stiv. Ringheim mener, at den kun er slet skoet. Anden Visit i min nye Bolig. Krigsministeren er redet til Champ de bataille. Oberstl. Du Pin ogsaa. Brev til Min. Madvig om Hammerichs og Carstens's ¹⁾ Decoration.

Efter Bordet Besøg 1' af Capt. Reich, 2' af Capt. Schack. Maj. Sehestedt attraperede mig i at have glemt Gen. Krogh's Middagsindbydelse. Mange Undskyldninger. Beseet min kommende Bolig og exploiteret Pianoet. Men Flytningen skeer først imorgen. — Om Aftenen Bes. af Hammerich, hvem jeg lod læse Brevet til Madvig. — Discours om Italien, navnlig Sicilien, hvis Kyster han har redet rundt til Muulæsels.

Mødt W. Holstein ²⁾ paa Damveien Det lader ei, som han kan blive employeret her. Hans Plads var nok egentlig ogsaa paa Rathlousdal, siden ogsaa Svigerinden er borte.

Søndag den 4de August. Morgenbesøg af Overl. Thune med Rapport over Ambulancens Bev[ægelse] d. 25de. *Diarrhoeen vedvarer paa en desolerende Maade* — og altsaa Kiwi'et! Fløttescene. Indpakning. Læst 1ste Brigades Rapporter. — Krigsministeren i Besøg. Løfte om S[chacks] Ansættelse i Linien og Assessor Neue's ³⁾ Udnævnelse til Pr. Lieut. med Gage og Emolumenter. Fulgt K. M. til sit Hjem og viist ham Feddersens Have. Han mener, som jeg, *at en stærk Recognoscering mod Syd bør finde Sted*, og at hvis vi var *ti Tusinde Mand stærkere*, saa brøde vi os ei om *Eidergrændsen*. — Det nye Qvarter gefaller mig meer og meer. Høitidelig Indrykning. Hele rez-de-chaussée for mig. Ltne Schøller og Hansen ovenpaa eller i den søndre Fløi. Mam-

¹⁾ De to Feltpræster; (Karstensen).

²⁾ A. C. N. Wohldt H., Frivillig, Prmltn. i Krigsres., senere i Vestind. Hæstyrke, Søn af kar. Oberst Max. C. F. H. og Hustru, f. Wohldt; 1821—78. Svigerinden paa Rathlousdal var Julie v. Holstein-Rathlou, f. v. Leitner. Hun var Enke siden 3. Juni 1850.

³⁾ Formentl. Georg Wilh. Neue, Krigsassessor, Prmltn., Dessinator ved Artilleriet. Adjutant ved Tojetaten; 1803—56. (Se under 21. Juli 1850).

sellen, som er godlidende (men seer schwermütig ud) har alt gjort mig Tilbud om Anretning, naar jeg vilournere hende Pengene. Ogsaa begyndte vi med en pæn lille Middag.

Skrevet til Ministeren 1' om at Cpt. Schack, som han har lovet at ansætte i Linien, staaer ved 7de Batln.

2' om at ikke blot Vaupell, hvis Ansøgning jeg leverede ham i Formiddags, men ogsaa Mjr. Wørishøffer og Capt. Stjernholm qualificere sig til en Ansættelse i Gen. Staben, hvad Organisation han end tiltænker denne.

3' at Vagtmester Paulsen¹⁾ (Elev fra Realskolen i Aarhus), nu Commandeur for mit Ordonnance Corps, til Trods for sin Staaen ved Cavaleriet, er qualificeret til at ansættes som Offi- ceer i Infanteriet, hvortil han er indstillet af Divisionen.

4' Ei at glemme Krigsassessor Neue's Udnævnelse til Pr. Lieut. som Adj. ved Tøi-Etaten. Det mig af Capt. Raas- løff over denne Genstand overleverede Memorial gaves og- saa igaar Ministeren.

5' Blandt de uden for Tour avancerede Officerer ogsaa at indbegribe Pr. Lt. Block-Tøxen, Oberstl. Henckels Adju- dant. Opregnet hans Qualificationer²⁾.

Skrevet et lille Brev til min Kone med indlagt Brev til Vaupell, hvori han underrettes om, at Ministeren vil avan- cere ham uden for sin Tour, og at han vel anseer ham qualificert til Staben, men har væsentlige Reforme i Sinde med denne.

Anviist ham paa Forfriskninger hos min Kone, hvis han ei boer en familie.

Mandag den 5te August. Madradsen var vel haard. De røde Gardiner satte Sovekammeret i Brand ved Morgen- solen; bør altsaa ei trækkes for. De dobbelte Vinduer give Qvalme. Kan rettes.

Læst en Masse Rapporter. Ogsaa 2den Brigades, qui n'en finit plus.

Skrevet til Oberst Fibiger om Brandraketter — hvad jeg havde aftalt med Capt. Holm³⁾.

Hilsen gennem Hans fra Lt. Andr. Christiansen, Frue og en af Frøkenerne fra Stuhrs Mølle, som have været hos Mme Esselbach.

1) »Ridder« Poul Poulsen, der havde været Vagtmester ved Divisionens Ordon- nansafdeling, Sekondl. i Krigsres.; 1828—53. Faderen stiftede to Legater: ved 7. Batl. og 5. Dragrgt. med Sønnens Navn.

2) Særlig fra Istedslaget.

3) Rasm. Olsen H., kar. Oberst; 1805—73.

Wørishøffer har afleveret sin Bataillon.

Ro og Fred og Velvære er i disse Værelser.

Bes. hos Oberst Flensborg, hvor jeg erfarede, at en Recognoscering, hvoraf jeg skal føre en Colonne, vil finde Sted i Morgen tidlig S. paa. Dispositionen vil Klk. 4 modtages af en Officeer af hver Division. Saaledes bliver der nok intet af min projecterede Extraposttour til Eckernførde.

Nydelig *Suppe med Boller og Kalve Karbonade*. Besøg af Oberst Baggesen, hvem jeg averterede om, at jeg vilde besøge hans Bivouac.

Jeg red, efter at have sendt Maj. W[ørishøffer] Dispositionen, der ankom 4^{1/2}, og udbedt mig Forslag til Div. Disp., med Bauditz, Schøller, Schumacher, Hansen til 2den Brigades Bivouac og Forpost-Stilling. Tillige Artilleriets Flêcher, Skandser og Redouter uden om Dannevirke. 13de Linie Batln. (Maj. Rodenburg) stod paa Piquet. Vi kom hjem Klk. henved 8. Klk. 9 kom Maj. W. med begge Dispositioner. Toget skulde gaae med 1ste Brigade over Østerby og Damendorff (undt. 4de Batl. Eckernførde); 5te Brigade fra Breckendorff ned mod Stenten Mühle (understøttet af 4de [Brigade] som Reserve); den 6te Brigade mod Sorgbrück. Paa samme Tid skulde 3die Brigade udføre en a parte Expedition til Friedrichsstadt, Tønningen o. s. v. (fik Helgesen og Capt. Hoffmann ¹⁾ — en Friedrichsstadter — med).

Vi confererede her til Klk. c. 10. Schøller vilde tegne mig en Terrainskizze, *men det blev til Blæst*. I Seng Klk. 11. Tirsdag den 6te August. Hele Dagen fortryllende og ægte gammelt Sommerveir.

Op Klk. 3. Der laae paa mit Bord en Befaling med Contraordre. Recognosceringen skulde ei finde Sted. Alligevel skulde Tropperne blive i deres Allarmpladsstilling og oppebie nærmere Ordre. En Taksigelsesproclamation fra Ministeren (den peger paa fortsat Kamp) blev oplæst. Efter at forskjellige ubetydelige Meldinger vare modtagne fra Forpostcommandeuren, og Lt. Trepka ²⁾ og jeg med samtlige Officerer af Divisionsstaben og Brigadestaberne havde camperet paa Grønsværdet af den Rampe, der danner Opkjørselen til den foran Dannevirke paa Chausseen opkastede Flêche fra Klk. 6 til 10, kom Ordre om Indmarche.

¹⁾ Joh. Anton Fr. H., kar. Major; 1818—1864, død. saar. ved Fredericia. Han var født i Frederiksstad.

²⁾ Holten Fürchtegott T., kar. Genmaj.; 1818—95.

Total Omlædning og Hvile paa Causeusen. Maj. Marcher¹⁾ kom i Besøg under 1ste Act og vilde ei komme ind.

Ved at gjennemlæse Oberstl. Sauerbrey's²⁾ Rapport fra den ²⁵/₈ [1] fandt jeg følgende mærkværdige Begivenhed.

»Ved den sidste Attaque havde jeg det personlige Uheld, at min Hest blev skudt under mig, og da Cavaleriet imidlertid travede bort, forfeilede jeg til Fods Veien og blev i et Krat tilligemed en anden forsprængt Dragon og en saaret Infanterist gjort til Fange. Men efter et Øiebliks Forløb overgave de fjendtlige Lieutenanter Hanck og Lange³⁾ mig atter min Sabel tilligemed deres egne, erklærede dem og deres 30—40 Mand for Fanger, i det de, mig uafvidende, stødte paa den fremrykkende 12te Bataillon. Kort efter stødte flere til, saa at circa 100 Fanger her medtoges.«

Brev fra Capt. Lundby⁴⁾ om hans snarlige Ankomst her til. Oberstl. Bruun i Besøg. Meddeelt ham dette. B. dolerede over en forventet krigsminl. Ordre, der vil sætte de 16 ældste Høiskoleelever som Underofficerer ved Infanteriet paa Secondlieutenants Fredsgage, saa at de først paa Anbefaling avancere til virkelige Officerer i Infanteriet. *Synes at være et Spark til Høiskolen.*

Spadseretour i Feddersens Have. Den ene Canarifugl⁵⁾ synlig. Piger i Nabohaven. Mødt Oberst Fibiger, der gik med hjem til Thee.

K. M. kom i Besøg Klk. 9¹/₂ og fik muligviis, da han gik hjem Klk. c. 10¹/₄, den hele Regn- og Tordenbyge over sig.

Onsdagen den 7de August. Hele Natten (eller den halve Begyndelse) Torden, stærke Lyn og Pladskregn. — Slem for Folkene i Bivouak og paa Forpost.

Læst Rapporter hele Formiddagen. Oberst Ræders⁶⁾ *vidtløftig og pralende — tillige impertinent mod General Schleppegrell.*

Bes. af Dr. Thune, som medtog begge mine Recepter til nye Provisioner. Capt. Bauditz (som vil ride til Idsted) gjordes til Marechal ved Taffelet i Morgen. Blomster-

¹⁾ Benj. M., Genmaj. i Rytt.; 1797—1872.

²⁾ Niels Gottfr. Sauerbrey, kar. Oberstltn.; 1796—1851.

³⁾ Af 3. Slesv.-Holst. Jægerkorps.

⁴⁾ Chr. Carl Lundbye, Oberst, Krigsminister; 1812—73. Som Krigsminister 1863—64 udfægtede han voldsomme Kompetencestridigheder med sin tidligere Foresatte: Meza.

⁵⁾ Vistnok Betegnelse for letlevende Damer.

⁶⁾ Det er Philip R.

bouquetter bes[ørger] Schumacher. Lt. Thomsen¹⁾ bes. Invitationerne. —

Men opad Dagen forlangtes en Adjudant fra Divisionen til Hovedkvarteret. En ny Disposition til Recognoscerings- og Fourageringsmarche S. paa mod Stenten Mühle og Sorgbrück, bestaaende af

2den og 4de Brigade (af 1ste Div.²⁾, 4 Escdr. af R[eserve] Cav. og Batt. Wegener, alt under min Commando, forordnedes til imorgen tidligt i Dagbrækningen; — og Dinéen til imorgen afbestiltes. Oberstl. Du Pin averteredes og var her i Besøg. Han vil med imorgen.

Torsdagen den 8de August. Mild Luft, men overtrukken Himmel; fin Regn til opad Formiddagen.

Kaffe Klk. 2¹/₂. Jeg fik ondt af den og vil herefter dr. Thee. Afridt Klk. 4. Fransk Conversation gennem Talerør i Morgenluften. Jeg sat[te] Lt. Hansen og Ritm. Schum. til Suppleanter for at menagere min Hals. I Grosz- und Klein Breckendorff tog 2den Brigade Stilling og begyndte Fourageringen. Den 4de formerede i Fremrykningen 2 Træfninger mod Stenten Mühle. Paa samme Tid kom Cavaleriecolonnen ad Chausséen til Sorgbrück, og Meldinger veksledes med Oberstl. Freiesleben³⁾, der førte dem. 2det Jægercorps sendtes til vor venstre Fløi hen imod Ahlefeld for at faa Forbindelse med 1ste Brig. (Krabbe), der skulde gjøre en lignende Marche mod S. over Damendorf.

Resultatet var, at Fægtningen paa den hele Linie i flere Timer holdtes meest staaende mod de 2 nævnte Pas. Dog indtog vi nogle Artillerieværn (bes[at] med Inf.) hinsides Aaen ved Stenten M. — hvilket kostede os den brave Capt. Hammeleff⁴⁾ og ikke faa Saarede, ligesom ogsaa Oberstl. Branner fik 3 eller 4 Officerer saarede (Capt. Beiszenherz o. fl.), hvoriblandt Compagniecommandeurer (!!). Kanonild fandt Sted, men ubetydelig, ved Sorgbrück. Jeg var hjemme Klk. 3. Massen Klk. 6—7. Den commanderende General med Stab, Krigsministeren med Følge, havde selv bivaanet hele Affairen. Jeg fik foran Breckendorff Leilighed til at takke Lt. Glud for sit Besøg hos min Kone.

¹⁾ Chr. Alb. Fr. T., Genltn. u. N., Krigsminister m. m., Direktør f. Landbohøjskolen; 1827—96.

²⁾ Parantesen gælder alene 4de Brigade.

³⁾ Johannes F., kar. Genmaj.; 1795—1873.

⁴⁾ Peter Henr. H.; 1817—50.

Større end sædvanlig Søvnighed og Mathed om Eftermiddagen.

Besøg af Capt. Lundbye, som nu afgaaer til Høruphav [!].

Breve fra Assessor Rossing¹⁾ paa Lisenlund, fra min Kone, fra S[ophie] Benzon, som *hæver mig til Skyerne*. I min Kones Brev var endvidere, foruden S. Benzons, inde-sluttet:

Skrivelse fra Delong²⁾ til mig (medd[ælt] K[rigsmini-steren]).

Skrivelse fra M^mc Bonet til min Kone.

Fredag den 9de August. Gud maa vide, hvorledes den megen Væde vil bekomme vore bivouaquerende Tropper. — Gjennemseet Rapporter hele Dagen. Kort Besøg af Oberst Flensborg. Anbefalet Barakker for Mandskabet, der under saa vedvarende Regn umuligt længer kan berge sig i Bivouak og paa Forpost under de gjennemsigtige Løvhytter. — Skrevet til Ministeren, om jeg tør regne paa ham til den afbrudte Dînées Virkeliggjørelse imorgen. Var ei hjemme. Smørgrød?? — Carbonade med Peber?? — Comment éviter de pareils piéges.

Auditeur Arnesen³⁾ meddeelte Qvittering for Nanna (den efter Oberst Læssøe købte R[ide]hest). Eftermiddagsbes. af Oberst Funck⁴⁾, som drak min gyselige Thee med Pomm. Essenz. Jeg musicerede for ham. Klk. 8 kom Krigsministeren (modestement paa en Fjælevogn) og sagde mig Farvel. Han vil til Eckernførde imorgen tidligt for at indskibe sig. Han læste M^mc Bonets Brev til min Kone. Jeg anbefalede Capt. Thrane til Bataillonschef og Major; Major Wørishøffers og Capt. Wegeners gamle Tilgodehavende af Sølvkorset opfriskedes, og Lt. Sørensens⁵⁾ Ansættelse i Linien, Underoffic. Rossings i Reserven paapegedes, ligesom Maj. Wilsters⁶⁾ Avancement til Oberstlieutenant. Min egen Huskeseddel, hvorpaa disse Noter stod, stak han i Lommen. *Da jeg bemærkede, at Storkorset var en smuk Dekoration, pegede Mini-*

¹⁾ Carl Vilh. R., Sekondl., Krigsassessor, Forpagter paa Lisenlund paa Møen; 1790—1857. Han var oprindelig Guide: udnævntes til Sekondlojtn. uden Anciennitet, men fik vistnok ingensinde aflagt Officersexamen.

²⁾ Formentl. Alb. Herm. Peter Gabr. Baron D., dansk Gen. Konsul i Paris; 1798—1865. Navnlig under det lange Oph. ld i Paris i Trediverne havde Meza haft megen Forbindelse med D. Fru Delong var født Tugnot-Delanoy.

³⁾ Peter Krog Meyer A., senere Herredsfoged; 1815—95.

⁴⁾ Chr. Wildenradt F., kar. Oberst; 1794—1866.

⁵⁾ Formentl. Carl Th. S., Kapt., Krigshist. og polit. Forf.; 1824—1914.

⁶⁾ Ernst Henr. Claude W., General; 1808—81.

steren paa mit Bryst og sagde: »Ja: Der vil den see godt ud!« — Jeg havde ikke tænkt derpaa. — Sagde Farvel og undskyldte sig for Dinéen.

Oberstl. Bruun kom strax efter hans Bortgang, ønskende eine Anregung med Hensyn til de i Inf. ansatte Artillerie- og Ingenieur-Høiskole-Elever.

En Aftentour til Bureauet for at aflevere Capt. Hirsch's Rapport til Afskrift. Mlle Bolt¹⁾, artig. —

Løverdag den 10de August. Rapportlæsning og Rangering. Klk. 1 Tour ud af Friedrichsbergs vestre Side, langs ad Stier og Haver ved Sliens Bredder. Opdaget meget Tømmer, som kunde tjene til Barakker. Mandskabet medede Skaller. — Suppe med Riis og Gulerødder, god. Fricassee (Lamme), men med Muscat (?!). — Nydelige Pandekager. — Oberst Flensborg kom og anmodede om Rapporter for Recognosceringen den 8de. *Musiceret for Wørishøffer, der ei synes at være nogen stor Liebhaber.* Imorgen holder Feltprovst Hammerich Gudstjeneste her i Byen.

Søndag den 11te August. Rapportskrivning. Besøg af Gen. Kr. Comm. Saaby²⁾ og 2de andre Herrer, af hvilke den ene bragte Hilsen fra Frue Collin. De reiste til Eckernørde og retournere saa hertil. — Besøg hos La Tour du Pin. Hjemtour langs Slien. Nær dronet, da Køteren havde borttaget Brettet over Grøften. En skikkelig Soldat bragte mig uopfordret (og udbad sig speciel Tilladelse dertil) et Bret langveis fra. De 2 fiskende Mamseller. — *Oberst Baggesen med sin vigtige Artikel til Berling.* Oberst Fåbiger, der takkede for Underretningen om Høiskole-Artillerie-Elevernes mise à disposition. — Hele Eftermiddagen Rapport-skrivning.

Brev 1' fra m. K., 2' fra Lt. Vaupell, der haaber snart at komme. Oberstl. Freisleben begaaet den Geniestreg at indlevere sin Rapport over Recognosceringen den 8de paa Feltpostcomptoiret. Den er imidlertid ikke ankommet. — Commandeur Bille i Besøg. Har nedrevet en Telegraph ved Bülk. Har en Søn³⁾ blandt de yngste Høiskoleelever, der nu skulle afgaae som U. Off[icer]er til Bataillonerne. Oberstlt.

¹⁾ Muligvis Datter af Justitsraadinde Augusta Elise B., f. Habelmann i Slesvig, 1804—51. Der var ogsaa i Hæren en Frivillig, Forstkandidat, Bolt (Adolph Martin), der 1850 udnævntes til Sekondl. i Kr. Res., og for hvem Wørishøffer interesserede sig (Brev ¹⁰/₃ 49).

²⁾ Peter S., fhv. Konsul; død 1859.

³⁾ Frantz Ernst B., kar. Kapt., Gesandt m. m.; 1832—1918.

Bülöw ligger paa Augustenborg. Saaret er godt. — Medtog Hilsener 1' til sin Frue, 2' til Riegels's Familie, dem han alle seer imorgen i Sdbg.

Mandag den 12te August. Skrevet Rapporter hele Dagen. Middagstour op paa Gottorp. Befæstningen i og mellem alle 4 Bastioner er nu næsten aldeles færdig. Det er rigtignok paa Havedyrkningens og Vegetationens Bekostning. Lt. Holst¹⁾ af Ing. red omkring med mig. *Ogsaa han er døv, som de fleste Mennesker.* Lieut. Bjerring²⁾ af Artilleriet, *meget fregnet*, reintroducerede sig (thi jeg har seet ham paa Als). De to østlige Bastioner ere dominerede af Byens nordlige Bakker, hvilke man imidlertid maa frabede sig besatte af Fjenden.

Nyt System med Baunelinier og Signaler.

I Forening med Secr. Lange³⁾ og Commdsgt. Pløn⁴⁾ blev jeg endelig færdig med samtlige Rapporter, Redaction, Copier, Controler [?] af

a) De Slaget den 2[5]de vedkommende,

b) De udmærkede Individuer betræffende,

og bragte dem Klk. 5¹/₂ til Oberst Flensborg, hvem jeg annoncerede at ville imorgen tidligt tage til Eckernförde. Det samme meddelte jeg Major Wørishøffer, med hvem jeg spadserede i Feddersens Have og paa de nordlige Bakker⁵⁾, hvorfra Mont-martre-ske Udsigter, og aftalede, at Vogn skulde møde Klk. 9 imorgen, og Capitaine Bauditz ledsage mig. Men inden jeg kom hjem, var min Hals ved den Smule Samtale saa angreben (jeg mærkede det især, da jeg mødte Oberstlt. Gerlach paa Dammen), at jeg skrev ham til om at afbestille Befordringen. Eckernförde synes ei at falde i mine oculaire Virkningssphærer. *Jeg er temmelig ubehageligt tilmode over den Hals og det Bryst.*

Tirsdag den 13de August 1850. Begyndt et Brev til m. K. — Gen. Krigscomm. Saaby Farvel. — 1ste Ridetour paa Nanna til Irrenhaus. Mødt Oberst Ræder og Capt. Abrahamson⁶⁾ ved selve Irrenhaus. Havde været ved Broen

¹⁾ Niels Henr. H., Kapt.. Gen. Direktor for Statsbanerne; 1828—89.

²⁾ Peter Stephan B., kar. Oberstltm.; 1826—1907.

³⁾ Ved Divisionsstaben var der en Sekretær L.

⁴⁾ Henrich P.; død 1896.

⁵⁾ Wørishøffer skriver Dagen efter, at hans Stilling er langt behageligere end ifjor, dels fordi Mezas Befindende og derfor ogsaa hans Sindsstemning er bedre end før, dels fordi Mezas og W.s Tanker m. H. t. Befolkningen her stemmer overens. [Wørishøffer var med mange Baand knyttet til Befolkningen i Holsten m. m.].

⁶⁾ W. H. F. Abrahamson, kar. Oberst, Raadmand i Kbh. (Begravelsesvæsnet), Folketingsmand; 1822—1911.

over Langsøen og til Ober Stolk. Gjenseet Baland'erne¹⁾. Muus (har havt Vand i Knæet). Lt. Thomsen Inflammation. Capt. Faaborg gastrisk Feber. Brev fra Frue Frederike²⁾. Explication paa de lukkede Dørre i Toldbodgaden. — Efter Bordet Bes. af La Tour du Pin. Om Antiquiteter i Dijon. Le puit de Moise. Architecture distinguée du 14ème siècle. Victor-Cousin³⁾ la conversation la plus spirituelle peut-être après Mme Staël⁴⁾. Idag blæste 2den Brigades Musik første Gang min Galop paa Dannevirke (udsat af Malmqvist)⁵⁾.

Tour gennem Slottet og gjenseet Springvandet hiinsides Engen (à la Wilhelmshöhe)⁶⁾ samt den smukke Skovbolig, der med utallige Borde synes indrettet til et Slags Tivoli. Utallige Øxne i Engen under 2 Trand-Kudske med Grene i Haanden. — Mødt Intendanten, Overkrigscommiss. v. Schmidten, qui faisait des excuses pour ne pas être venu me voir. Trève d'excuses! — Om Aftenen Besøg af Oberstltn. Steinmann. Han ligger pauvrement med sin General⁷⁾ paa Ziegelei. *Ifølge ham var Christian den Ottende en meget begavet Mand (!). Desligeste Hertug og hans kjære Broder (!!)*⁸⁾.

Den halve Nat Mudder med Pidskeknald o. m. som gjorde det umuligt at sove. Efterhaanden blive Færdselsvognene et ubehageligt Naboskab.

[De sidste Blade af dette Bind optages af en Tak fra Generalen til Officererne ved Garden til Føds og en Lykønskningskrivelse fra p. T. Commandeur for Garden Oberstltn. Kirchhoff til Generalen i Anledning af dennes Convalescens efter den overstaaede Operation — henholdsvis af 18de og 20de April 1850. Endvidere en Tak til »Kjøbenhavns Publicum« af 18de April for den Generalen viste Deltagelse under Sygdommen].

¹⁾ Foruden Carl Wald. B., Broderen Carl Fr. Vilh. Henr. B., Kapt.; 1822—1864, 18. Apr. falden som Batl. Kommandør.

²⁾ Christensen.

³⁾ Cousin, Victor, fransk Filosof; 1792—1867.

⁴⁾ Den franske Skønaand.

⁵⁾ Carl Jul. M., Direktør f. 2. Brigades Musikkorps; 1819—59.

⁶⁾ Meza havde i Trediveerne ogsaa opholdt sig i Kassel for at studere Artilleri og milit. Undervisning.

⁷⁾ Moltke (I. Division).

⁸⁾ Hertugen af Augustenborg og Prinsen af Nör. Til Gengæld karakteriserer den 1864 d. 18. April ved Dybbøl faldne Souschef Major Rosen Steinmann som mindre vel begavet.

Egen Journal. MDCCCL.
Begyndt i
Byen Slesvig i Führsen Bachmanns Huus.

Onsdag den 14de August 1850. Smukt Veir. Men den stærkeste Hede jeg endnu har oplevet incl. i Paris 1826.

Fuldendt og afsendt mit Brev til m. K. og tilbagesendt hende Mme Delongs fra Jan. Md. og Mme Bonets de ré-
cente date.

Indsendt og anbefalet et Forslag fra Oberst Krabbe om 4 Granatkanoners Eftersendelse til Midsunde. Obersten har recognosceret Geltorf for at ødelægge Herr Callsens telegraphiske Tegn. 100 Mands Didsendelse fra 4de Batln. tjente tillige til at dække en af Søetaten ved Noer foretaget Approvisionnement.

Redet Solo med Ord[onnantsen] og Fod for Fod til Arnholtz Sø for at see Sporene af vore i 1848 opkastede 2 Retranchements ved Lejerschou. Racerede; dog Stederne kjendelige.

Confereret med Wørishøffer og med Bauditz om Rapporter at indsende til O. C

Klk. 5 ankom 2den Brigades Musikcorps Directeur (Carl Malmqvist) og præsenterede mig en heel udsat Partitur til min Galop, helliget den active Armées 3 Musikcorps, der igaar er spillet paa Dannevirke og skal have taget sig ud. Den er afskrevet til alle 3 Musikcorps

Spadseretour ved Slien — Mølleren i italiensk Costume med Trøien som Kappe.

Den brunøiede Pige (nutbrown maid) i Haven med Gyngendretning uden Gyng.

Major Hegermann-Lindencr. drak Thee med. Omtale af Misforholdet mellem hans sal. Fader¹⁾ og A. St. Aubain²⁾, hvori han gav denne Ret.

Torsdag den 15de August. En Offenbacher³⁾ med

---

¹⁾ Johan Henr. H.-L., Genltn. ; 1765—1849.

²⁾ Muligvis Ant. Phil. de S.-A., Major (Broder til »Carl Bernhard« ; 1804—50 død. saar. v. Isted. Nogle Udtal. om hans sidste Dage haves i Hærens Ark. Sierl. Sager (Schwartz).

³⁾ Belegnede oprindeligt et i Offenbach (Hessen) bygget Koretøj.

H[este] var bestilt til Eckernførde. Men da en Postvogn med flad Bund ankom, lod jeg den kjøre og opsatte Partiet til imorgen. Tour til Scheels Huus par manière de félicitation. Hans Excellence¹⁾ var oprømt. Dernæst en Tour til Feddersens Have, hvor en flydende død Hund desillusionerede mig.

Form. Visit af Oberstlt. Bruun.

At de jordiske Væsener sjældent svare til deres Navn, derpaa er især Staden Slesvig et talende Beviis. Der hedder en Handelsgärtner . . . Küchenmeister [m. fl. Explr., der her udelades].

Visit af La Tour du Pin i Frakke (nyt), men hvita Klippinge handskar. Savner Breve fra Copè-nague. De afri-canske (franske) Tropper gaves undertiden, for at forjage de intermitterende Febere alt i den anden accès (den 3die var dødelig) indtil 100 Gram Chinin. Denne Dosis frelsede dem undertiden fra en øieblikkelig Død. Senere svulmede de op og døde af Obstructioner og andre væmmelige Syg-dom[me]. Du Pin forsikkrer, at han engang kom i Delire af 12 Gram.

Oberstl. Saurbrey meldte sig afløst af Major Hegermann-Lindencr.

Kort Tour ved Slien. Baden. Afskyden [?]. Damen i Lysthuset med Lecture.

Capt. Bauditz meldte, at han havde capret en Offenbacher hos 2de Comtesser Ranzau, og at den skulde møde Klk. 7.

Fredag den 16de August. Kjørt med Capt. Bauditz i Comtessernes Vogn over Moldenit, Schaalby, Scholderup, Geelbyholz til Brodersby og Midsunde, hvor Maj. Krieger modtog os, og vi indtog Café og saae Forskandsningerne (over hvilke Capt. Thulstrup lovede mig en Skizze) og Broen, som var flyttet faa Alen tilvenstre. Til Eckernførde gaaer Veien over Cosel, en pittoresk beliggende Landsby med smukke Haver, og hvor jeg første Gang i mit Liv saa en fuldstændig Zigeunerfamilie, Moderen en Mac Merrily med funklende Øine og et halvt Dusin Unger med ditto. At den mindste fulgte Vognen for at faae Penge er naturligt. Eckernfórdes Beliggenhed ved Vindeby Noer er ret yndigt; men mindre yndigt var Synet af den heelt tiltaklede fuldt og

¹⁾ Formentl. Genltn. Krogh.

overfuldt af Preussere¹⁾ bemandede Gefion, der ligger lige indtil Byens Bolværk. Da vi senere besaae Havnen (for en Sidebros Anlæg) gjorde jeg ikke de Kjeltringer den Ære at see op paa Skibet. — Det er et smukt Fangenskab, hvori de leve der! *Fi donc!* — Major Neergaard viste os alle Befæstningerne S. for Byen, i den (Barricader) og N. for den (Indskjæring for Artilleri). Vi spiste til Middag i Stadt Hamborg, hvor Majoren med Stab boer. Oberst Krabbe, til hvem jeg fra Midsunde havde sendt Bud ved en Dragon, var ogsaa tilligemed Adjutant med paa Vandringen og til Bords. Vi ankom ad samme Vei tilbage Klk. ca. 6 i en Støv, jeg endnu aldrig har seet Mage til. — Kort Promenade ved Slien. Mandskabet fisker og bader hver Dag.

Løverdags den 17de August. Morgenbesøg af Thune. — Redet (paa Nanna) til Ziegelei, en ret romantisk Skovtour. Truffet Oberstl. Steinmann, men ikke General Moltke. — Ceremoniel Presentation af 2den Brigades Officerer ved Oberst Baggesen. Eftm. Promenade ved Slien. Complimenter for Madamen i Gjennemgangshuset. (*War ihr eine Ehre!*). — Mandskabet fisker smaae Karudser (uendelig smaae). Hjulbørbroen over Grøften. En Md. af 12te Btl. til Hjælp. — Kommt ihr mir so, so komm ich euch so! Vi faae nu at see, om den bliver liggende.

Hausvogten (Herr _____), som har kjendt mig paa Als, kom og lovede mig en roligere Nat for Færdselskudskene.

Søndag den 18de August. Natten var ogsaa roligere. *Men nye Fornemmelser i Maven.* Den 5te Brigades Officerers høitidelige Besøg annonceret til Klk. 2^{1/2}. Expederet til m. K. en Epistel med indlagt a. Brev til Lægerne, b. *Partitur af min Galop til Omsætning for Piano.*

Talt med Capitne Owesen om en Bibro ved Eckernførde, omtrent hvor Gefion ligger, og om at udtage et Aag af den lange Bro, saa at en Kanon-Baad eller Slup kunde passere igjennem og deeltage i Striden mod den modsatte Bakkeskraaning inde i selve Noret.

Besøg af Commandeur Thomsen med mange Nyheder og *Finesser*. — Tour til det postiche Wilhelmshöhe og faaet vaade Fødder for at gjensee Holger Danske i grandeur surnaturelle.

Brigademusikken mellem 12—1. Min Galop, hvormed

¹⁾ Skibet og Besætningen skulde betragtes som neutral.

de Gracieuſité gjorde Begyndelsen, trænger til Raffinements i Instrumenteringen. Den hele Musik interesserede meget de slesvigske Færdſelsbønder.

Ankomſt af den 5te Brigades ſamtlige Commanderende og Adjutanter med Oberst Ræder i Spidsen.

Brev til Lægerne og til m. K. Ogsaa et Brev fra denne. Tutein¹⁾ har ſagt om min Ringhed: *Af ſaadanne Folk er der ikke mange.* Og Dotézac²⁾: *Il bat le respect (?!),* og: *»Il fourrage dans le gloire«.* M. K. forlanger Bemyndigelse til at give 100 Rdl. til de *Faldnes Efterladte.* — *Accordé. C'est peut-être encor modeste.* —

Mandag den 19de August. Brev til K. M. — (see l. J.). — *Supplementsrapport N° 2 om Oberstlieutenant Fuhrmann og Divisionslæge Thune.* — Ikke ude hele Dagen. Om Aftenen kom 1' Mag. Hammerich og bragte mig en Gravtale (i Flensborg) og Feltprædiken (ved Dannevirke) i Anl. af Slaget ved Idsted.

Foran ſtaar der: *Til Seierherren ved Stolk (?!). Une réprimande. On veut donc me faire le vainqueur partout.* Jeg har aldrig *ſeet Stolk.*

2' De Herrer Pastr. Krogh-Meyer, Kammhr., Oberst Riegels, Oberst Glasenap.

Det begyndte med Fransk og endte med Tydsk — dog med Forbehold.

Tirsdag den 20de August. Invitation fra Gen. Krogh til Middag hos Raben³⁾ Klk. 5. *Le tout au mépris de la convention positive faite. Que faire.* Er det paa *Glasenap!* — En af mine Batailloner er ham paa O. Cds. Ordre præſenteret i Dag Klk. 9. — Expederet Maj. Wørishøffer med min Undskyldning til H[ans] E[xcellence]. Henimod Klk. 3 Gen. Moltkes Contravisit. Ligger paa Ziegelei, fordi hans Stabschef ønsker at have ham i Nærheden. *Pas si bête!* — Jeg anbefalede ham Thiergarten-Huset. (nok egentligt Pauly Haus), som er yndigt. — Almindelig Klage over Oberst Krabbes *Bravade de vivre décemment⁴⁾* [?]. — Lt. Ankjær⁵⁾, der er ansat ved hans Stab, kan ei udholde *Kostaldslivet.* — Skrevet Obersten til paa ny. — Afsendt Ministerens ene

¹⁾ Formentl. Grosserer m. m. Ferd. T.; 1788–1880. Gift med den senere omtalte »Pepina» T., d. v. s. Josepha A. F. R. A. M. f. Siboni; 1801–97.

²⁾ Adolphe D., fransk Gesandt i Kbh.

³⁾ Det bekendte Hotel i Slesvig.

⁴⁾ Herom se nærmere hos Jac. Th. Ræder.

⁵⁾ Stephan A., Genltn.. Direktør i Krigsminst., Medl. af Rigsraadet og Folkeetinget; 1820–92.

Brev. Det andet med Listerne over de (sous mes yeux) udmærkede kom for seent og maa gaae imorgen. — Vovet mig ud paa en Aftentour i det bundløse Snavs og i Vinterkulden. Lang Conferenz med Mad. Esselbach, hvis Regning jeg betalte. Hun fortalte mig en Deel af sine Lidelser under det tydske Regimente.

Onsdag den 21de August. Maj. Wørishøffer rider om Dannevirke med Oberst Glasenap. Morgenbesøg af General Schlegel, der tager over Flensborg tilbage. Han havde spist hos General Krogh med Glasenap o. fl.

Skrevet til Julie K. (givet Underretning om Faaborgs Befindende (og om, hvad jeg har gjort for ham og Paul Scholten)¹⁾ og til min Kone. Besøg af Oberst Irminger, qui est toujours très-gentil. Bauditz bragt mig en elegant Aftegning af Slesvig By med Omegn og lovet at udspeide mig en Offenbacher til stadig Brug. — Brigademusik fra 12—1. Galoppen lidt bedre. Dog endnu ei god. *Claquemuré jusqu'à 4 heures j'ai voulu sortir. Mais non — voilà M^r La Tour du Pin qui me retient jusqu'à 5 heures. Alors la pluie qui avait cessé précisément pendant sa présance se remit à tomber à verse. C'est à n'y plus tenir.* Besøg hos Oberst Flensborg. Talt om de 3 Brigadeføder med Hensyn til *Rapporter*.

Torsdag den 22de August. Oberst Baggesen gav Mel-
ding om et falsk Angreb. Han vil lade de tjenstfrie Batailloner exercere (med deres nye Officerer).

Redet ud Klk. 12 med Maj. W., Lieut. ne Schøler og Thomsen og Overlæge Thune til Langsøen for at se Broen ved Gyldenholm. Taget Ridtet over Breckling til Wedelspang og Fahrensted, hvorfra vi rede ned til Bredden, hvor Broen var. 5 Planker ved Siden af hinanden. Rækværk kun paa den ene halve Side. Derfra til Stolk, som vi gjenneastreifede for at see de havde Stillinger. Saa til Römbeck Gaard og Idsted og langs Chausseen til Arnholtz og Leirschau forbi Cavalerieserveleiren og Capt. Wegeners Batterie. Hilst paa Wegener med Ltne Lunn²⁾ og Schou (Commandsgt. Bonnichsen³⁾ præsenteret mig). Hjem Klk. 5¹/₄.

Taksigelsesbrev fra Lieut. Neue⁴⁾.

¹⁾ Formentl. Poul Adam S., fung. Overlæge ved Lasarettet i Odense m. m.; Moderen var født v. Benzon; blev Ridder af Dnbr. Nov. 1850; 1800—74.

²⁾ Ove L., Oberst; 1821—73.

³⁾ J. F. B., forhen ved Batteriet Lumholtz; Sergent fra 1845.

⁴⁾ Se under 4. August.

Fredag den 23de August. Den Regn bliver hver Dag en større Calamitet. *Herre, hvad skal Enden blive!* Det meget garstige og variable Veir endte endeligen med en smuk Fuldmaaneaften. Capt. Bauditz foreslaaer at *flytte hele Divisions Maskepiet herhen. Han kapitulerede paa forskjellige Maader; men jeg kan hverken indlade mig paa det hele eller det halve.*

Brev fra Harald Christensen ¹⁾ med meget smukke Ting.

Besøg (med Kappe) paa Øhr hos Feltprovsten ²⁾, *hvem jeg bad om ei at kalde mig Seierherren ved Stolk.* — Etatsraadinde Lüders (hans Værtinde), der nu begynder at troe, at vi kunne blive her paa længere Tid, seer sig om Nogen, der maatte ville leie hendes Huus. Det maatte Pokker. Ideen er naiv nok. Men hvad gjør Vildtydskere ikke for Penge?

Løverdags den 24de August. Redet Klk. 12 med Stabschefen, Ritmester Schumacher og Lt. Hansen om i de ny-anlagte Værker: Øster Mellem Dannevirke Skandse, Vester Mellem Dannevirke Skandse, Store Dannevirke Redoute (hvor General Moltke samt Amtmand fra Viborg Bar. Breton ³⁾ og Ober (Gen.?) Krigscommissair Uldahl ⁴⁾ fandtes), Lille Dannevirke Skandse, Curborg Skandse. Den sidste paa Margrethenwall, hvor vi stege af for at opdage Revêtementet af den gamle Vold. — Oberstl. Steinmann associerede sig til os, og vi besaa Barakkerne i 1ste Division ved Batteriet Marcussen. Ingenieurerne bygge dem vel høitidelige, dyre og langsomme. I Huusby besøgte jeg Oberst Irminger, der spillede Whist med sine Adjutanter (Høst og ⁵⁾). Capt. Bauditz var her for at conferere om Dinéen og *vaasede, saa han ærgrede mig syg.* — Paa samme Tid Herr La Tour du Pin.

Om Aftenen Ordre om en Inspection i Stillingerne for begge Divisionerne imorgen, at begynde ved 2den resp. Klk. 10 og 11. — I den Anledning ladet komme de tidligere Ordre om Allarmpladse, Opstillinger, Retraitelinier o. s. v.

Søndag den 25de. Brigaden Baggesen (2den) havde

¹⁾ Formentl. Sukkerraffinadøren i Toldbodgade 45, Kbh.

²⁾ Hammerich.

³⁾ Lucas Peter Baron Breton; 1797—1880.

⁴⁾ Formentl. Laur. Chr. Undall, kar. Major, Direktør f. Viborg Tugthus, Hedsagsmand m. m.; 1783—1861.

⁵⁾ »Adjutanterne» var Stabschefen, Kapt. Johan Ditl. Høst. General; 1818—82; Prmltn. Edv. Hyllested, kar. Oberst; 1815—91, og Prmltn. Frantz L. Torp, Ritmester, Hippolog, Direktør f. Kbh. Sporvognsselsk.; 1818—94 (Ordonnansofficer).

den tilbagetrukne Stilling, Brigaden Ræder Forpost og Bi-vouakstillingen. Jeg red did med min Stab Klk. 9, efter at Alt var disponeret, og en extra Besætning (af 2den R. Bat. og 12te L. B.) afsendt til Bustorfer Slugten. Dernæst seet hele Stillingen. Resten af 12te Batln. ved Døvstummeinstitutet. — 2den R. B. til Slugten. 3die Res. Jægere bag Bakken ved Begyndelsen af Hadeby-Veien. 5te og 13de Batl. til venstre af samme. — I Forpoststillingen havde 3die Forst. Batln. venstre Fløi fra Fjorden til Dannevirke — dernæst 3die Liniebatln. Tilsidst 3die Forst. Jægere. Det Øvrige paa Forpost. Oberst Nielsen¹⁾ holdt med 2 Escadroner ved Bustorf. Batteri Tillisch placeret hist og her. Ligeledes Batteri Just, hvis Station er paa Erdbeerenberg. Vi geleidede den comm.de General til Vestre-Dannevirke Mellem-skandse og over Bustorfsøens Slugt, og kom hjem i Tørre-veir. Anderledes den comm.de Genl., der, endnu ude Klk. 3, blev vaad til Skjorten.

Dinéen hos Ravens (skulde være begyndt Klk. 4) begyndte først Klk. 4¹/₂. — La Tour mellem Flensborg og Ph. Ræder.

Skaal for den comm.de Genl., der besvaredes senere.

Do. for den tapre Land-Soldat (meget vel optaget). Oberstlt. Fuhrmann opvartede med en meget morsom Charakteersang. Dinéen var ikke ilde. Hjem Klk. 7. —

Mandag den 26de August. Skrevet om mange Punkter til K. M. Fmdg.besøg af Herr Latour du Pin. Om Eftermiddagen vadet i Snavs og faaet Vand ind i de allertykkeste Støvler. Besøg om Aftenen af Assessor Looft, der fortalte om Friedrichsstadt, den smukke hollandske By. *Rygter om russiske Ordener, hvoraf jeg skal bæres med en.*

Tirsdag den 27de August. Fuldendt mit Brev til K. M. Henad Formiddagen vandret over Dammen til og over Bakkerne N. for Gottorp Slot, in search of en Holdeplads for Færdselsvognparken og fundet en mellem Husummer Chausseen og Pullyhof (med Vandingsdam og Alt). Besøg 1' hos Oberst Fibiger i Anl. af Bastian²⁾. 2' hos Oberst Flensborg i Anl. af en Friedrichsstadts-Reise, der ei syntes at convenere. On verra. —

Om Eftermiddagen Bes. hos Looft (paa Intendanturen), men som var ude at ride. Kom om Aftenen til mig og

¹⁾ Vilh. Th. Wegener N., kar. Genltn.; 1793—1832.

²⁾ Hans Hansen B., Krigsraad, forh. Uoff. i Art.; 1793—1858.

viste mig Schacks lille Afbildning af Krügers Huus i Sønderborg, foran hvilket jeg sees samtalende med Etatsraad Manthey. *Han vidste, at jeg skulde have St. Annaordenens Storkors, Krogh med Diamanter.*

Onsdag den 28de August. En frygtelig Nat. Rheumatiske Feberanfald. Ringning for Ørerne. Vidste ei, hvor jeg blev af. *Om Dagen Obstruktion.* — Ringningen vedbliver. Fortvivlet Tilstand. Brigademusik fra 12—1. Major W. ffr. havde bragt Bolts Damer, dem jeg ei saae. Brev til og fra min Kone. Collectivbrev fra Lægerne i Kbhvn. *Hornemann er saa naiv, alt paa Adressen at kalde mig: Storkors af St. Annaordenen (??!!).*

Indbydelse fra General Moltke til Middag paa Fredag for mig og Whff. Modtaget for senere at afslaa.

Thune kom om Eftermiddagen og forordnede: 1' En lille Spadseretur, som foretoges første Gang med den sorte Trøie (og gamle Frakke). 2' Cammille Thee, der nødes ved Sengegang.

Støi som af Stole-Fløtten, Bord-Fløtten, Støvle-Paa- og Af-trækken, Gaaen-paa Træsko o. s. v. fra Kl. 9 til 1—2. Hver Minut eller 2 Minuter i det mindste. — Hvad kan det dog være for et Væsen? Menneske eller Dyr?

Torsdag den 29de August. Camomillen gav en roligere Nat — men de 5 Oppassere tilintetgjorde dens Effect ved at rumstere deroppe hele Natten.

C'est de plus en plus consolant, pour ceux qui seraient complètement désespérés.

Una salus victis nullam sperare salutem.

Morgenbesøg af Thune. Klk. 1 flot til at gaa ud mellem 2 Byger. Da kom Fader Mundt¹⁾ og tvang mig til netop at opsætte Touren til næste Byge, som jeg modtog i Nabo-madamens Have. — Om Eftermiddagen (strax efter Bordet) Herr Latour du Pin. Jeg viste ham Hamburger Zeitgs nye Nyhed, annonceret af Flensborgs Correspondent paa følgende Maade:

— »Hilft alles nichts, Latour du Pin ist doch todt, seine Leiche aber noch nicht bestattet. Sie schwebt noch in den Hamburger Zeitungen umher. Eine Hauptaufgabe, die diese letzteren sich jetzt gestellt haben, besteht darin, auszumessen, wie weit derselbe im Gefecht bei Düwenstedt von dem

¹⁾ Muligvis Just Henr. M., fordum Regtskvartermester (Intendant) ved Danske Art. Brigade. senere Borgmester i Kbh.; 1782—1859.

General de Meza entfernt gewesen, den die »Spitzkugel des scharfblickenden Jägers« eigentlich hat »wegblasen« sollen«.

Det foruroliger ham noget for Familiens Skyld, der omsider ei vil vide, hvad den skal troe ved saamange Forsikringer, om han og fra Tid til anden selv modsiger dem.

Studium i Euréns og Collaus finske Grammatikker.

Aftenbesøg af Oberst Ræder, der viste mig Begyndelsen af et smukt Croquis over Divisionernes Stilling til begge Sider af og frem for Bustorf. (Om hans Families Vantro med Hensyn til Affairen ved Düppel, den Dag vi havde taget de 2 saxiske Kanoner. De tyske Blade havde annonceret 18 af dem ved Dupp'ler Schanzen tagne Kanoner; og derved blev det. »Sie möchte nur ihre Bekehrungsversuche fahren lassen«. Hun forsøgte dem heller ikke meer)¹⁾.

Folkene her (i Kjøkkenet) ere forbavsede over Semoule-Grynene. Jeg lod dem ogsaa smage vore Krydertvebakker (ret brave endnu, skjøndt 14 Dage gamle). Vielgeschreierne havde indbildt dem, at man hos [os] ei havde andet at spise end Barkebrød og ingen andre Mynter end Træskillinger.

Fredag den 30te August. Jeg bager mig ved Opstanden mellem de dobbelte Vinduer, der paa denne Aarstid afgive en vederqvægende Drivhuusvarme. — Morgenbesøg og Afløsningsmelding fra Oberst Bagesen. General Schøller kommer idag, siger han, og Lt. Schøller bekræfter det. — Conferenz med Capitn. Owesen over nogle Brædebroer over Grøfterne, der skille Oehr-Engen fra Haverne ved Slien. Redet ud Klk. 12^{1/4} mellem Bygerne, til Haddeby. En dyb Grøft og et Værn skiller nu Dæmningen fra denne Side. Capt. Ernst beskæftiget der. Tilbage forbi Teglblænderie-barakkerne samt forbi Kanonplacementerne Litr. A og B, gjennem Egelunds Colonneveien og Bustorff. Samtale gjennem Vinduet med Ritmester Buchwaldt. Nanna behagede med sin Nakke at give mig et Knups for Panden og et for de forreste Overtænder, der ere ganske ømme efter Slaget, ei at tale om Hovedpinen. *Point de garantie pour les membres d'un humain.*

¹⁾ De to Brødre Ræder var gift med to Søstre. Døtre af den rige Etatsraad Baur i Altona. Den tyske Sætning udtrykker formentlig Fru Ræders Families Opfattelse.

Middagsindbydelse til imorgen til Genl. Krogh. Modtaget som sædvanligt (*avec refus sous entendu*).

Klk. 3 $\frac{1}{2}$ Bes. af General Schøler, der berettede at have bragt General Krogh Storkorset af St. Anna Ordenen i Diamanter og Storkorset af Dannebr. Hs. Majestæt vil selv komme efter med Resten. Gjensidige *complimenter i Anledning af Sønnens Adjudantur. Major, Kammh. Sehestedt* stod modestement ude i Salonen, da jeg førte Generalen ud. *Altsaa Smaafolket senere og med Akkompagnement af Hans Majestæt. Ça n'est pas trop gai. Patience! Generalen troede, at der laa et St. Anna Storkors Orden til mig i Kjøbenhavn . . . Om Storkorset af Dannebrog var Talen ei . . .??!! — Mais H¹) ne me fera probablement pas défaut. — Det Seigpineri! . . . Patience.*

Eftermiddagstour i det sædvanlige Grønne hos Nabomadamen, der indtog eller inspicerede Indtagelsen af sin Vadsk og hilsede *avec grace et majesté*. — *La maestà de . . . le grazie de Venere.*

Tilsengs med adskillige Betragtninger over *Følgerne af min Sygdom*.

Løverdagen den 31te August. Maj. W. kom Klk. 10 $\frac{1}{2}$. Vi kjørte til Ceremonien, hvorved General Krogh skulde modtage 1' Storkorset af Dannebrogen, 2' Storkorset af St. Anna Ordenen.

Stor Forsamling. Men 1ste Division sendte ingen, da den var »litet engageradt«²⁾. General Schøller holdt et ret smukt Henvendelsesord til Gen. Krogh. Derpaa circulerede Ordenerne efter Generaladjutantens Bortgang. Slutteligen sagde jeg Generalen (paa Oberstlt. Bruuns hemmelige Proposition) et Par Gratulationsord i hele Forsamlingens Navn.

Efter Hjemkomsten Besøg af General Flindt³⁾ med Stabchef, Oberst Müller⁴⁾. — Ridetour ud mod Hadeby med 2 Regnby[g]er. Paa Hjemveien mødt Gen. Schøller med Søn og Maj. Wørish., der rede for at beseer Værkerne. Oberstlieut. Gerlach vandrede ogsaa paa Veien og anmodede mig om at sørge for bedre Brød for Mandskabet. Besluttet at skrive til Intendanten. (Folkene ere alt mavesyge og faae nu ubagt Brød).

¹⁾ General Hansen — se under 9. August.

²⁾ Altsaa af en Fægting.

³⁾ Carl Ludv. Henr. F., Genmaj.: 1792—1856.

⁴⁾ Fr. Gotthold M., Genmaj.: 1795—1882.

Efter Hjemkomsten Visit af den commanderende General, der havde faaet Dannebrogstorkorset paa (ledsaget af Lt. Kaas ¹⁾).

En Mineurmester fra Ingenieurcorpset for at slaae Bro over til Øhr-Engen. Bestiltes til Klk. 5 i Eftmd.

Dernæst Besøg af Oberstlt. Freiesleben og Ritmester Norup ²⁾. De kom fra Oberstlt. Warneck ³⁾, der ei vilde troe, at det var mig, han havde kjendt paa Rathlousdal. Alt dengang en gammel Major.

Skrevet eindringlich til Intendanten om det slet bagte Brød. Ogsaa til Dr. Thune om *mine Mavemusklers Uartighed*. Senere paa Aftenen indfandt han sig. Det var en Leverance fra Flensborg, der havde været maadeligt bagt. En Magasinforvalter, der ei har paaaset Bagernes Leverancer i Soldatens Interesse, er alt afsat. Intendanten haaber, muligt at skaffe Mandskaberne lidt Risengryn. Men Haabet er kun svagt.

Søndag den 1ste September. Min Kone skriver, at Ministeren lader hilse: At han snart vil skrive. Herr Latour du Pins confidentielle Beretning til *Dotézac om mig og andre Generaler*. — ?! —

General Schøller reiser Klk. 9 til Eckernförde. — Maj. Hegermann-Lindencr. produceret et nyt Forpostkjædesystem lidt længere fremme. Approberet. — Brigademusik og Galop. General Krogh sendte sin Skrædder for at tage Syn af min Morgenfrakke, der altsaa synes at have behaget ham igaar.

Tour gjennem Gottorp Slot. 40 Mand og 1 Lt. i Gevær, *skjøndt jeg ingen Sabel havde paa og 3*, rigtignok usynlige, i Lommen. Langs Poppelalleen til Stampfmühlens Rudera.

I min Fraværelse Bes. af Msr. Aynard de la Tour du Pin, 33 rue de la Ville l'Evêque.

Underskrift af Styrkelister i Halvmørke. — Capt. Kauffmann ⁴⁾ paa Piquet med sit Halvbatt.

Eftmd. lang Tour 1' til Lollfuss. Herr Andersen ⁵⁾ levere mig nydelige Brevpapirer af div. Sorter. 2' gjennem en Gaard og en Have, til hvis Udgang Nogle fandtes hængende, ind i Lollfuss Alleen og denne til Ende over

¹⁾ Fr. Chr. K., Oberst; 1825—76.

²⁾ Andr. Carl Vilh. N., kar. Ritm.; død 1866.

³⁾ Nicolai Ludv. W., afsk. 1842; 1781—1851.

⁴⁾ Wilh. Fr. Ludv. K., Genlt. n.; 1821—92.

⁵⁾ Boghandler i Slesv.

Kirkegaarden, hvor man valsede (Smaapiger) og ind i Endestumperne af Altstadt. 3' Over Marken tilbage gennem Lollfuss-Alleen og Rennbahn samt Dammen. Lang Aften med ømme Tænder (blevne værre efter den Myrrha, Dr. Thune sendte).

Mandag den 2den Septbr. Idag ere 30 Dage passerede her i Huset. Mamsellen erholdt 20 Rdl. (efter Forl. 4 Mark dagligt — hvilket er meget beskedent).

Gen. Schøller, som jeg vilde have — efter hans Tilbagekomst fra Eckernförde — indbudt til Middag, var alt inviteret af Gen. Krogh. — Vilde idag bereise Terrainet ved Idstedt og imorgen kjøre til Flensborg og reise videre til Søes. — Brev fra *min Søster Regine med Extaser, der endte med Pengetrang*. Brev fra K. M., hvori han *indstændigt beder mig om at blive til medio October!!* *Quelle belle perspective. Forresten lover han 2de Storkors paa eet Bret. Han vil altid (ligesom ifjor) have Skjermydsler.* (Det er det Kjøbenhavnske Publicum her virker. Men det forekommer mig dog formeget at udgyde Blod for at more Kjøbenhavnerne. Drømmer ogsaa endnu om (eller befrygter) *Udisciplin* og vil qvæle denne ved mere *Virksomhed*). Gud *hjelp de stakkels Folk*.

Formiddagstour til Ravens, der erholdt 90 Rdl. 28 Sk. for sidste Dinée. — Om Eftermiddagen Tour i Engen for at see de nye paa min Anviisning af Mineermesteren slagne Broer. Gaaet Stien første Gang til Ende. De trallende Malkepiger. — Uhumskhederne langs den første Halvpart af Stien ere frygtelige, qvælende. — Beseet den nu tomme Vognholdeplads bag min Bolig. Et frygteligt Skue af Uhumskhed. — Hvilken Luft at indaande, saa nær ved. Politimester Schrader¹⁾ sendte en Politibetjent for at erkyndige sig om, hvorledes jeg ønskede det foran Huset paa begge Sider af Møllebroen liggende Snavs bortskaffet? — Belle demande.

Redactioner og Conferenzer med Maj. Wørishffr. i Anl. af Modificationer ved Divisionens Stilling.

Tirsdag den 3die Septbr. Skrevet til Generalkrigscommissair d'Acqueria²⁾. Erholdt Brev fra Capt. Schack (Augustenborg), fuldt af Taknemmelighed og Livsglæde³⁾, og fra min Kone, hvori en Hilsen fra Hs. Mjst. Kongen

¹⁾ Ludv. Fr. Gabr. S.

²⁾ J. L. B. de Serène d'A., Godsejer (Merringgaard); 1764—1853.

³⁾ Han havde været Kaptajn i Krigsreserven (Reserveofficer siden 1842), men var nu bleven optaget i Hærens Linie.

(overgivet hende som Directrice i Bazaren i Kongens Have, hvor hun har Frue Wickede¹⁾, Frue Prydz²⁾, Frøken A. Mynter³⁾, Isenkræmmer Egholm⁴⁾ og hans Svend, Herr Siboni og endnu en Yngling til Adjudanter).

Underholdning under Middagsmaden af La Tour. Visit paa samme Tid af Oberst Fibiger. Malheur med at skjære min venstre Fodballe til Blods. Ikkedestomindre Spadsere-tour i Nabohaugen. — Aftenthe med Ritmesteren⁵⁾. Kjedeflig, cela va sans dire. —

Onsdag den 4de Sept. Skrevet 2 Billetter: 1' til Capt. Owesen, 2' til Oberst Ræder om at ride ud Klk. 1 for at see paa Defilementerne o. m. Der findes adskillige svage Steder i Defensionen, som maaske kunde lappes. — Fuldendt mit Brev til Gen. Kr. Commssr. d'Acqueria. Riddet Klk. 1 havde godt Veir. Vi besaae 1' Bakkerne tæt foran Bustorff, hvor Infanterieindskjæringer — 2 Linier — kunne anbringes. 2' Det østligste Dannevirkes 2 Brancher; Fløibatteriet paa den indre (a) burde have en Bonnet; Rampen, der er vel snever (især for 12-Pundere) udvides. I den forreste er (b) [herved en lille Tegning] en aldeles utilstedelig bred Vei-aabning. Desværre egner Terrainet sig ikke meget til dens Forsvar, være sig ved en Flèche af Jord eller en palanque. Flankeforsvar mangler overalt. Sammenføiningen ved c med Hovedbranchen er ogsaa en meget ufuldkommen lukket Aabning. Endnu et Ridt vil behøves, hvorved vi ville foreslaa Delingscommandeuren (Maj. Dreier) at være med. Vedelspang danner en Pli (netop midt for b). *Stor Anledning til Bekymring for Oberst Ræder.* Betragtet en Position flere Tusind Alen foran Flanken, mellem Vedelspang og Ober-Selk, hvor en foudroyant Virkning af Artilleriet kunde ventes, før man trak sig tilbage i Dannevirkes Retranchements. Vi kom hjem Klk. 4¹/₂.

Eftermiddagsfodtour i Nabohaven (hvis Eiere forleden emigrerede). Hjem før Solnedgang. Mine Øine fatiguerede. (Over?) Auditeur Lunn af 2den Brig. indgivet en meget smukt skrevet og ædelt tænkt Ansøgning om de i den Einfeldske Sag⁶⁾ domfældte Folk af 1ste Batl., der sidde dels

¹⁾ Formentl. Caroline, f. Fibiger; g. m. Oberst W.; 1810—78.

²⁾ Muligvis Edel, f. Fischer, Enke efter Stabskapt. P.; 1776—1859.

³⁾ Muligvis Agnes Ernestine Wilh. Münter, f. 1801.

⁴⁾ Peter Eegholm; 1806—88.

⁵⁾ Schumacher.

⁶⁾ Nogle Soldater af Besætningen paa Als (1. Batl.) myrdede i Foraaret 1849 den civile Jæger Einfeldt udenfor Overførster Kongis Gaard i Sønderskov. Om de dømte Personer m. m. se Kommandoen paa Als Pk. 7 N° 800—801.

i Fæstningsarbeide, dels i Forbedringshuset fra til 3 Aar (den paa 6 Aar er død). Usædvanlig Form. Ladet Lunn bede om at komme. — Aftenen temmelig lang, da jeg maatte holde op at læse og var kjed af at musicere.

Brigademusikken 2 *Gange Galoppen*. Formodentlig *Øientjeneri af Herr von Schumacher*.

Torsdag den 5te September. Skrevet til Mlle Marguerite ¹⁾. Enveloppe ret hendes og Papas og afsendt. Besøg af Auditeur Lunn i Anl. af hans Forbønsansøgning om de i den [Einfeld]ske Sag i Slaveriet siddende, stilet lige til Kongen fra ham selv. — Det skønne Veir holdt kun kort.

Meddelt Oberst Flensborg den § af Kr. M.sterens Brev om Troppernes Virksomhed. Oberstlt. Hindenburg med Overlæge Baumann i Besøg for at gratulere til den sv. Commandeureorden — der staaer i Aviserne. Temmelig lang Aften paa Grund af Øinenes Tilstand.

Fredag den 6te September. Skrevet til Div. Læge Thune om 1' Pulveret, 2' dobbelt Portion Pommeranzessenz (til mine 2 herliggende Adjudanter) 3' Sæbeplaster til min Fodballe.

Bes. af Oberstltne Freisleben og Honnens ²⁾, hvoraf den 1ste introducerede eller præsenterede den Sidste.

Dernæst af Oberstlt. Henckel, der var ankommet med sin Bataillon for at overtage Commandoen over den i Samfund med 2 andre herværende (1 af 1ste Div.) til Formerelsen af 1 Reserve i Centret [dannede Styrke?].

Ridt paa Ross til 1' Scheels Huus. Generalen ude, 2' til Schiffbrücke og tilbage ad Kälber Strasse, 3' ud omkring Byen til Hühnerhäuser og forbi Königswille (hvor jeg mødte Oberstlt. Haxthausen, som ligger der) til Ziegelei. Oberst Fibiger og Oberstlt. Bruun, der ogsaa havde villet gratulere mig, vare her hos Steinmann (og Moltke?). Saa hjem. Ross var utæmmelig i første Halvdeel af Touren. Comisk Artikel i »Illustration« om Publicisternes Skjæbne efter den sidste Presselov — af Edmond Texier. Frysen i Værelserne. Jeg forkommer, inden jeg faar min graa Frakke.

Efter at jeg var vel indsovet henved Klk. 11 kom Major W. med en Ordre fra O. C. om Redeværen af Tropperne Klk. 5. Paa Grund af et pr. Telegraph meddelt Rygte (fra Ministeren).

¹⁾ Thorsen?, se under 8. Nov. 1850.

²⁾ Johan Johnsen II., kar. Genltn.; 1797—1876.

Løverdag den 7de September. Jeg skulde altsaa op Klk. 4, men vaktet af Ordonnancetramp over mig Klk. 3. Jeg red Klk. $5\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{2}$ ud igjennem de opmarcherede Tropper, gjennem Bustorf og Jagel, henad Kropper Veien (med Lt. Schøller). Ingen af Feltvagterne eller Forposterne havde hørt andet end et Par Skud falde henved Klk. 4 mod Kropperbusch. Major Hegermann bekræftede det Samme. Umuligt at faa varme Fødder paa denne Tour. Vinteren er der, men ingen graa Frakke. Jeg kom først hjem Klk. $8\frac{1}{2}$. Drak saa Caffé. Gjorde en Visit hos Gen. Krogh, der vandrede paa Bakkerne ved Rennbahn (med Lollfuss-Alleen) og forelæste ham Sen af K. M.s Brev om Troppernes Bevægelse og smaa Excursioner. Expectoration derover. Spadserede med Generalen ind i Lollfuss-Alleen. Gjorde en Anspielung om at overtage Commandoen over de i Slesvig tilbageblivende Tropper, hvortil jeg erklærede mig at have saare liden Lyst. (Hans Familieforhold tillade ham vanskeligere end mig at leve her i Slesvig en familie — et *pourquoi faire* [?] — ?). — En frygtelig frysende Eftermiddag, hvoraf en Deel tilbragtes paa Dormeusen med Kappe paa. — Ordre ankom om 2 Recognosceringer i Morgen: en af 2den Division paa 3 Batailloner m. m. ud mod Ascheffel, Ahlefeld, Owschlag — en anden af 1ste Division paa 2 Batailloner med mere mod Klein Bennebeck o. v. Aldrig var Længselen efter eller Trangen til at komme i Seng mere decideret.

Søndag den 8de Septbr. Smaa-Meldinger indkom fra Oberst Baggesen, der var udcommanderet til Expeditionen og dertil havde medtaget 13de Bt., 2den R. B. og 3. J. C. — en fra Klk. $8\frac{1}{2}$, en anden fra $11\frac{1}{2}$. Hverken Ascheffel eller Owschlag vare først befundne besatte af Fjenden. Derimod havde Maj. Gosch (3. J. C.) ei kunnet trænge ind i Ahlefeld. Senere var dog ogsaa Capt. du Plat¹⁾ ved Ascheffel kommet i Engagement.

Besøg af Maj. Dreier for at aftale et nyt Udridt i Dannevirke. — Af Nabomølleren, der forespurgte sig med Hensyn til Gjødningens Bortskaffelse paa hans Koppel (bag mit Plankeværk) »hinter der Planke«.

Paaskrevet Overauditør Lunns Ansøgning til Hs. Maj. Kongen om de i den Einfeldske Sag Domfældtes Befrielse.

¹⁾ Ernst Georg Emil, General: 1816—92.

Oversat en ny Artikel af Alt[onaischer] Merc[ur] til Du Pins Moro. — Givet ham den, da han indfandt sig Klk. 4.

Spadseretour t. F. gennem Stadtweg, Kälberdamm forbi Königswiese til Schiffbrück og derfra forbi og gennem en Mængde Baadsmandskneiper og Smaagader ned forbi St. Johannis Kloster (hvor en Skildvagt stod udenfor Greven i. e. Ahlefeld ¹⁾ (?) af 1ste Res. Batl.) og ud paa die Freiheit forbi det temmelig smudsigt udseende Værtshuus »Erholung an dem Strande«. Den lange Frakke var ankommen fra Flensborg og paa. Næsten for varm. Mais on est sauvé du moins.

Mandag den 9de Septbr. Vi havde igaar en saaret Soldat af 13de Batln. foruden en Bonde, der kjørte Saarede, alt havde et Træbeen fra Krigen og nu fik et nyt Saar. Ved Fredrikstads var man frempousseret indtil ²⁾, hvor en Skandse aabnede Artilleriild fra Møllebakkerne, og man fik 80 Saarede foruden 2 døde Officerer og 2 saarede. C'en est trop pour le coup; et cela sans utilité ni but.

Skrevet til K. M. i flere vigtige Anledninger, blandt andre 1' mod Expeditioner, 2' mod at blive her saalænge, som Ministeren ønsker, 3' bestridt den Mening, a) at Folkene ei røres nok, b) at de ere i Fare for at forfalde til Indisciplin.

Klk. 1¹/₂ redet med Major Dreier og Capt. Owesen til Dannevirke for paany at deliberere over Flanquens svage Steder. Dreier boer i den fameuse Superintendents Huus (Nielsen) ³⁾.

Eftermiddagspromenade over Dammen, Rennbahn, Lollfussalléen til Michaelis Kirke og til Enden af Altstadt. Derfra tilbage skraas over Markerne. Møde af 2 tydsktalende Mænd. Den forreste spurgte: »Ist das nicht der General de Meza?« — og, da Svaret lød: Ja! Faldt han ind paa Dansk: Aa! Undskyld! og dernæst paa Tydsk til Manden N° 2, der var kommen forud: Herr Advocat! Hier habe ich die Ehre, Ihnen einen berühmten Mann vorzustellen; og da denne ikke hørte, men opsatte en spørgende Mine, gjentog han forstærkende: Ich habe die Ehre, Ihnen einen sehr berühmten Mann vorzustellen, den General de Meza. Darin haben Sie also den sprechendsten Beweis davon, dass der

¹⁾ E. C. F. Greve Ahlef.-Laurvigen; 1816—1864 18. Apr. fald. v. Dybbøl. Om ham se Holbøll: En Brigadeadjt. S. 231 ff.

²⁾ Henimod Koldenbüttel.

³⁾ Formentl. Provst N. J. E. N., Sognepræst til Friedrichsberg Kirke i Slesvig.

General wæder verwundet noch tod ist, sondern sich sehr wohl befindet«. — Og nu forklarede han sig at hedde »Dreier«¹⁾ og for mange Aar siden at have spillet Kort med mig hos Capt. (Lieut.) Baland²⁾. (Min Kone var jo en Tscherning? Jo!). Jeg havde holdt Regnskabet. — Her kunde jeg ei bare mig for at falde ind: Saa er det vist blevet holdt lige saa slet, som Spillet i det Hele besørget?!« — »De var noget distrahit; De er mindre distrahit i Ilden o. s. v. Nu nævnte han flere Personer, der havde været i det Balandske Selskab. Jeg spurgte, om han ei var en Søn af sal. høieste Retsadvocat Dreier og havde givet sig af med Linguistik. Altsammen rigtigt. (Han var imidlertid en gammel udseende schwerfällig Mand). Derpaa Gratulationer for, at jeg var saa vel, Undskyldninger for at have stoppet mig og nye Protestationer om, at jeg var i Live, til Advocaten, der grinede mod Aftensolen, uden at sige hverken Buh eller Bah i den hele Scene.

Oberst Flensborg har endnu ei indgivet Rapporten³⁾ til Krigsministeren (?!). — Skyndet paa ham. Aftenen lang, da Øinene svigte ved Læsningen.

Tirsdag den 10de September. Fuldendt mit Brev til Krigsministeren. Erholdt et fra min Kone. —

Om Eftermiddagen force Meldinger om Batailloner af Fjendtlige fra Breckendorff, Geltorf, Lottorf; Alarm og Kjørsel i en svær Tid; Adjutanter fra Hovedkvarteret o. s. v. Klk. 6 gik jeg til Fods med Lt. Schøller ud i Dannevirke for at overbevise mig om, at det var, hvad jeg havde supponeret. — Ingen Ting. Beseet Barakkerne. Schum. kom til. Folkene vare, som sædvanligt, af en elskværdig Munterhed. Hjem til Thee Klk. 8, frabedende mig flere Meldinger. Men først expederet en Skrivelse til 1ste Brigade (til Svar paa dennes Erkyndigelse): »At Divisionen for Øieblikket ei kunde tage Hensyn paa Oberstlt. Ræders Ønske om at reise 10 Timer til Slesvig for at tale med den commanderende General« (formodentlig for at frembringe Besværinger eller Klager enten over Br[igade] Ch[efen] eller over at Henckel⁴⁾ (yngre) har faaet en Halvbrigade).

Onsdag den 11te September. Atter Meldinger om

¹⁾ Formentl. Vilh. Henr. D., Dr. jur. : 1798—1865.

²⁾ Fader til de to før omtalte Baland, Albert Carl Fr. Benedictus B., kar. Oberstlieutn. : 1789—1865.

³⁾ Om Istedslaget.

⁴⁾ Den før omtalte dygtige Fører ved Øvre Stolk m. m. Smilgn. under 6. Sept.

Colonner mod Krop. De forsvandt senere tilligemed Taagen.

Atter skal indgives nye Rapporter efter Fjors Schema over de Udmærkede. — Puh! *Dans dix ans d'ici on sera distingué!* — —

Brigademusiken. Nydt en Del af den i det Frie. Den ene (bedste) Mazurka blev spillet om igjen. Min Galop er aldrig gaaet bedre.

Ridt til Erdbeerenberg med Ltne. Schøller og Hansen; derfra til Husby, seet Capt. Lunds¹⁾ Stalde. Hilste paa Oberstlt. Gerlach. *Meddeelt ham min forestaaende Værdighed som Kommandør af 2den Klasse af St. Anna Ordenen.* Smeden Jensen, der i sit lille bitte Huus med 2—3 Vinduers Façade paa een eneste lav Etage har indrettet: 1' En Mølle med Qværn til Meel; denne driver 2' Et Slibeværk og 3' Et Dreierværksted, som alt er og har været i Drift. Selv har han gjort og sammensat Alt og med egen Haand dreiet en Skrue med Gænge til Skruestikken, kjender Schiller og Göthe og raisonnerer som en Philosoph — lutter Selvunderviisning. — Er aldrig kommet ud af Husbye. Vi besøgte de øvrige nye og gamle (Kurborger-) Skandser langs Dannevirke. Kommet hjem Klk. 3¹/₂ (fra 1). Om Eftermiddagen først et Brev til m. K., dernæst Fodspadseretour over Erdbeerenberg og seet Batteriet Tillisch med sine Stalde — og ned til Friedrichsberg ved Døvstummeinstitutet. Aftenen Musik og Læsning i Illustration (om Aréostation).

Torsdag den 12te Septbr. (Missunde angribes). Skriverier. Brev til Frue Benzon i Odense. Meldinger om Colonnenærmelser i alle Retninger, men især mod Eckernførde og Cosel. Tour over Erdbeerenberg. Deilig Høslet bag Bjelkes Palais. Om Eftermiddagen Rapport fra Oberst Krabbe, at en overlægen Styrke nødte ham til at gaa i bon ordre tilbage til Misunde. Skydning saaes og hørtes voldsom alt fra Middagsstund og før. Det kom til en Affaire mellem Misunde og Cosel. Fjenden havde 4 Batlr. à 1500 Md. = 6000 Md. af Inf., 2 Escdr. Cav., 3 Batterier. 2 Timers Artilleriekamp. 3die Reserve Batln. under Oberstlt. Lorenzen har været udmærket i Løbegravene. Derom fik vi først Rapport næste Dag. Ogsaa foran Centrum bevægede sig Dit og Dat. Baggesen²⁾ gik frem med nogle Kanoner

¹⁾ Christopher Budde-Lund, kar. Major; 1807—61.

²⁾ Brigadeføhrer.

og lidt Infanterie. — Redet med Schøller og Hansen til Møllen bag Altstadt. Latour kom til. Familiesludder og Nysgjerrighed paa Bakken. Feilslagene Forhaabninger hos Indbyggerne! — Jeg frabad mig al Condolence om Natten. Diner til imorgen bedt til circa 45 Personer.

Fredag den 13de Septbr. Rapporten kom fra Oberst Krabbe. Han har brugt Conduite og opført sig som en brav Soldat. Rapporten var simpel og klar og vidnede om Aplomb i Forholdsreglerne. Efter at være [veget?] lidt efter lidt for en saa overlægen Styrke pousserede han denne atter tilbage over Cosel, tog circa 140 Fanger — men vi mistede 2 Officerer, nemlig den brave Schou¹⁾ og Capt. Kühle²⁾, foruden 3 saarede og c. 70 Mand saarede og Døde. Om Eckernførde vides Intet, uden at Neergaard har forladt den med 4de Batl. og trukket sig til Capeln. Men der er endnu en Capt. Falkenskjold³⁾ med et Depôtkompagnie. Om ham veed man i det mindste ei, at han er gaaet tilbage. Svær Røg og Ild saaes hele Eftermiddagen i S. V. Den ene var fra de gamle Barakker ved Kockendorff, hvorpaa var sat Ild. De nye ved Cosel staae hele (?!). — De synes at have været grebne af en panisk Skræk de Willisenske Børn.

Givet Supplementrapport ind med Lovtale over Divisionsintendanten Assessor Looft.

Idag ankom som Foræring fra Frederiksværks 16 Fabricanter i Sabel- og Vaabenforsyningen en smuk Staalsabel i Mahogni Kasse med Fløiels Puder og en smuk Skrivelse. Idsteds og Fredericias Navne med Emblemer paa Klingen, Laurbær og Egeløv paa Skedens Ringe. Var med til Dinéen.

Dinéen var ypperlig fra Beværtningens Side. Jeg roste ogsaa hos Raven. Oberstl. Stevens⁴⁾ og Oberst Du Pin placeredes mellem Capt. Raasløff og Capt. Dirckinck. Lt. Husum⁵⁾ maatte gjøre Oberstl. Fuhrmanns Parti og synge Burgemeister Scheck. Hilaritet, og Selskabet syntes ret oprømt.

Skaal endnu engang for den tappre Landsoldat (af mig).

Dernæst til Marinen (Maj. Wørishøffer).

For de Fraværende (Cap. Dirckinck).

For min Ringhed (Oberst Fibiger).

¹⁾ Hans Boe Schau.

²⁾ Villh. Savedack v. d. Aa K.; 1820—50 12. Sept. fald. ved Mysunde.

³⁾ Skal være Falkenberg.

⁴⁾ Englænder.

⁵⁾ Chr. Siegfried H., Kapt., Skuespiller; 1821—85.

General Moltke undskyldte sig. — Han vil blive hos sine Forposter. General Flindt Do. Dog veed jeg ei bestemt, hvor denne sidste vilde være. Han indskrænkede sig til pr. Ordonnance at lade mig sige: »Han kunde ikke komme«. Oberst Møller¹⁾ syg og Oberstlt. Bruun stødt sit Knæ.

Endnu om Aftenen ingen Underretning om Eckernførde (!?). —

Løverdags den 14de September. Rapport indkommen fra Oberst Krabbe, der igjen er rykket frem i den gamle Stilling og har givet Maj. Neergaard Ordre til at occupere Eckernførde, hvilket ogsaa alt er effectueret. Branden i Eckernførde skal være den store Brændestapel ved Gefion. De maa have havt det varmt ombord (foruden at de en passant skulle have faaet en Bombe i Skroget). Krabbe har viist Præcision i sine Befalinger, Hurtighed i sine Forholdsregler og en exemplarisk Conduite. Fjenden har viist sig som en Fusentast. Der er ei Skygge af succès ved hans Foretagende.

Tour. Visit hos Gen. Krogh. Lollfuss Allée. Afsked med Oberstl. Stevens, der skal berette til Lord Palmerstone²⁾ om Les Rousses (og formodentligt ogsaa om les Danois). Anviist ham paa min Kone i Kjøbenhavn. — Om Eftm. Tour langs Øhr-Engen, ud til Haddeby. Mødt Capt. Hummel³⁾ af 12te og Lt. Husum. Betragtet paany Batteriet A, der er blevet noget maskeret. Det nye i Skoven bøder paa Alt. Mødt Capt. Schøning⁴⁾ til Hest. Han besaae vor Stilling fra 1ste Divisions og bad om Directioner. Jeg vidste ei, at Skovbatteriet var færdigt og viste ham derfor kun til Hadeby. — Gaaet om Bustorf hjem. Besøg hos Oberst Baggesen, der drak Salep for Maven, og seet Faaborg, der seer svag ud og har faaet en Byld paa Maven. — Engveien tilbage. Taaget og kold.

Bauditz og Schøller med Papirer til Referat og Under-skrift. Ltne Hansen og Vaupell retournerede fra Ramstedt.

Søndags den 15de September. Friedrichstadterne skulle være et velvilligt Folk. De sidde udenfor deres Huse paa Bænke blandt vore Folk og Officerer og ere vel tilmode med dem. — Brev til min Kone. — Besøg af Etatsraad

¹⁾ Gotthold Müller.

²⁾ Den engelske Statsmand; 1784—1865.

³⁾ Carl Moritz H., kar. Oberst; 1816—81.

⁴⁾ Carl Fr. S., Oberst; 1816—77.

Schrader, der er ganske enig med mig i, at kun et strængt militair Regimente kan sætte Tingene igjennem her. Paa Forlig andet end blind Underkastelse er for det Første ei at tænke. Han er revolteret over, at man har givet Niemann og Callisen¹⁾ Afsked med fuld Pension og Gebyrer og ladet dem blive paa Stedet (Flensborg), hvilket jo ogsaa er Abderitisme²⁾. — Besøg hos Oberstl. La Tour. Hjem ad Engen. Eftermiddagstour til Lollfuss. Papirshandleren Andersen vilde politicere, men fik Skjænd. »Nur Friede wünscht er übrigens«. »Ob man nicht nachgeben könnte von beiden Seiten«. — Von unserer Seite ist nichts nachzugeben, vieles zu verzeihen und vieles zu bestrafen. — Besøg hos Looft i sin nye Bolig, Etatsraad Esmarch³⁾ (2tes Qvt. 34 a) med paradisk Have og Nabohaver. Hjem ad Lollfussallée. Aftenbesøg af Oberstl. Steinmann. Hans General vil nu endelig flytte til Alt Friederichsberg.

Mandag den 16de Septbr. Idag var Sørgefesten over Schau, Kühle og de andre ved Misunde Faldne. — Jeg gik gjennem Lollfussalléen til Raven og betalte ham for sidste Dinée 287 Mark 2 Skl. Ct. = 153 Rdl. 4 Skl.; til Opvartningsdemoisellen 5 Rdl.; for Blomster, til Capt. Bauditz, der havde udlagt dem, 3 Rdl. 3 Mark — ialt 161 Rdl. 3 Mark.

Brev fra min Kone. Spørger om Lt. Thomsen er en Søn af Justitiariusen, med hvem hun har spiist hos gamle Tutein⁴⁾.

Kulden i Værelserne ved Hjemkomsten slaaende. Jeg følte mig ilde derved og havde ondt ved Middagsmaden.

Midt i Maaltidet ankom Du Pin. Idag var han yderst oprømt og, som sædvanligt, meget interessant. Tour ud ad Erdbeerenbergveien rundt om Pøhler Wieseslugten tilbage ad den store Poppelallée og Gottorp. — »Hast Du den Engländer bemerkt?« spurgte en Arbejder, der flere Gange var gaaet mig forbi, en anden i en Gruppe paa Marken liggende Arbeidere. »Jaaaa'«, var Svaret. Det er nok den lange graae Frakke, der udgør en Engländer. Vor Armée har jo korte, blaae Frakker. Altsaa: den, der bærer en lang graa, maa være en Engländer, om ikke en Russer, som Drengene i Aabenraa⁵⁾ og Landemærket⁵⁾ mene.

¹⁾ Formentl. Generalsuperintendenten (Biskop) f. Slesvig C. F. C.

²⁾ Idioli.

³⁾ Heinr. Carl E., Medlem af slesvigske Overret; 1792—1863.

⁴⁾ Grosserer m. m. Fr. Joh. T.; 1757—1853.

⁵⁾ Gader i Kjøbenhavns mindre pæne Del.

Lt. Thomsen med Papirer. Han er ganske rigtig en Søn af Justitiarius Thomsen.

I en engelsk Illustration *er mit Billed og min Biografie kommet zum Vorschein*. Frederick Rowan editrix — formoder jeg.

Den saakaldte Stampfmühle har ingenlunde tilhørt Krudtfabricationen eller været noget Supplement til Pulvermühle. Jeg gik ind i den, da den til min Forundring og første Gang fandtes i Gang, og fandt 6 Stamper berede Handskelæder. En meget gesprächig Mand og Explicator.

Tirsdag den 17de September. Morgenbesøg af Capitaine Dirckinck, der vil til Husum for at faa Rede paa vore Dampskibes Virksomhed. Om Aftenen, den 13de, havde han paataget sig at entretenere begge de fremmede Oberstlieutenanter. Englænderens Bestræbelser for at gjøre sig forstaaet af Du Pin ¹⁾ (gjennem Talerøret) skulle have været meer end comiske. — Dernæst af Maj. Sehestedt, som Hs. Mjst. har kaldt tilbage fra Arméen. Om et Tegn paa Ratificationer? — Kjævlerier mellem 5te Brigades Commandeur og Forpostcommandeuren ²⁾. — Hs. Kgl. Hhd. Arveprindsen skal ankomme imorgen (?). —

Efter Bordet Besøg af Capt. Beek ³⁾ af 6te Res. Batln. med Tak for sidst. Ligger i Klein Dannewerk. — Se couche avec les poules pour se lever à 3 heures. Men seer ud som Sundheden. Brev til *Frue Kristensen, hvori Frue Benzons citeres*. — Vor Musik reiser til Flensborg for at give 2de Concerter med halv Profit for de Faldnes Efterladte og for de Saarede.

Onsdag den 18de September. Skriverier indtil Klk. 1. Tour over Dammen gennem Stadtweg 1' til Feddersens Hauge, hvorhen Oberst Fibiger ogsaa kom. 2' ned ved den nye Intendantbolig i sammes Have og tilstødende. 3' ud af Handelsgartnerens Have paa Stien langs Königswiese [osv.]. Oberst Fibiger flyttet ind i et pænt Huus paa Opkjørselsgaden mod Hühnerhäuserveien. Hans var i Vinduet. Aftenen temmelig lang.

Torsdag den 19de September 1850. Man har hele

¹⁾ Ved Mezas Middag.

²⁾ Henholdsvis Phil. Ræder og Hegerm.-L.

³⁾ Gunder Chr. Fr. B., kar. Major; 1817—69. Det er ham, der i 50erne i Helsingør geraadede i Strid med Roving m. fl. og i den Anledning led den Skæbne at blive afskediget. Der skete ham vistnok nogen Uret; han kæmpede senere energisk for at faa Rets sagen genoptaget, hvad der vel ikke lykkedes ham. men man skønnede vistnok, at der var faret ubilligt frem mod ham.

Morgenstunden (med Gardens Musik o. f. Ceremonier) ventet Hs. Kgl. Hhd. Arveprindsen. Klk. 11 endnu Intet. Kommer maaskee først om 8 Dage, hedder det nu, Klk. 12. Quel évènement portentos¹⁾.

Visit Klk. 1, efter at Oberstlt. Bruun havde været her med en *Liste paa avancerfähige Artillerieofficerer*, hos Divisionslæge Thune, der selv havde i Besøg en svensk resande Läkare, som vist hed noget med blad, holm ell. qvist om ikke berg e. desl. Dernæst talt med Maj. Didrichsen, som endnu venter paa Rapporten, den han engang for det Løse har revideret og tilbageleveret for 8 à 14 Dage og nu venter den til ny Revision! Dieu d'un Dieu, quelle avarice! (Herr Boghandler Bruuns Have er næsten ligesaa coquet som — eller mere end Justr. Feddersens, men endnu mindre; — completere og mere befolket Canaribuur). Dernæst truffet paa Capit. Bauditz og ført ham ned i Königswiese, langs Stien [osv.].

Eftermiddagsvisit af Capt. Raasløff. Tour og Besøg hos Oberst Fibiger, hvem jeg gav Skizze og Beskrivelse af den i Illustration i August omtalte forbedrede Fontenanske Percussionslaas. Tour opad Hesterberg [osv.]. 2 reizende Schöne viiste sig i Engen, da jeg forlod den.

Fredag den 20de September 1850. Fuldendt *mit Brev til Frue Christensen*. Morgenbesøg af svensk Cavalierie-officeer Lilliehöök — vil opholde sig noget her. — Senere af Justitsraad Jacobsen, der vil, at mine Tænder (mit Tandkjød) scarifieres (uden Tvivl rigtigt) og af General Moltke, der betakkede sig for sidst (da han ei kom). — Skrevet til H. Christensen efter Fuldendelsen af Frue Frederikes Brev. Klk. 1 Tour til Dannevirke, hvor nu, siden sidste Conferenz, mange Forbedringer vare fuldførte. Accompagnement af Wørish., Baud., Schum., Vaupell, Thomsen, Lillienhöök, Owesen og siden Dreier. Klk. 4 $\frac{1}{2}$ Visit af La Tour, netop da jeg skulde ud til en rigtignok tidligere end sædvanlig Eftermiddagstour. Jeg bad ham komme igjen i Efterm. Klk. 7 $\frac{1}{2}$ til Thee og drev saa over Schützenhöhe, Allee, Domziegelhof, Königswiese, Haugerne og tilbage. Ved Madame Esselbach accosteret af en Fyr, der bød mig en Sang — Fredssang. Nu vidste jeg Besked. Det var Veileren. Standsning, Pungsoptagen og Utaalmodighed. Endeligt, da han

¹⁾ Nærmest: uhyre vigtig.

fik et temmeligt stort Myntstykke, hed det (efter et Blik paa Skuldrene): »Jeg haaber, at jeg tør byde Herr Majoren en Theevandsknegt i Veile«. — Jo, men det vil nok vare længe, inden jeg kommer der! — Ja, ja; men naar De kommer der, saa maa De endeligt søge mig op; thi — Jo! Det skal jeg ganske sikkert! — En Flok Soldater var nær ved at lee sig ihjel, og jeg ikke mindre. Paa hele Dammen maatte jeg forbyde min Latter, indtil jeg mødte Capt. Schreiber og for ham kunde udtømme mig.

Franskmanden var endnu ei kommen, da Oberstlieutenant Haxthausen anmeldtes. *Probablement introduction d'invitation de dîner. Lykkeligviis fik jeg ham endnu tidsnok bort.* — Du Pin var meget underholdende. Capt. Høhling¹⁾ havde ogsaa været her om Formiddagen med Capitaine Beck.

Løverdags den 21de September. Skriblerie fra Mat[eriel] Direktn. — Da jeg i Forveien vidste, at det indeholdt en nye Reduction med Contra- eller Lappeskrædderprojecter, gad jeg ikke læse det for det Første. — I et andet Brev fra samme Direction underrettes jeg om, at Remontehesten N° 430, om hvilken Lt. Vaupell har skrevet, at jeg muligt vilde købe den, var paa Reisen med Glan Albyn²⁾ (?), at den vilde kunne afhentes i Flensborg hos Pladskommandanten, og at Hesterequisiterne kunde afleveres til II^{den} Divs. Intendts. mobile Depôt. Prisen 134 Rdl. betales til 2^{den} Divisions Intendantur. I Enveloppe fra Krigsministeriet sendtes mig det af Oberstl. Stevens lovede Croquis af Forskandsningerne N. for Rendsborg.

Visit af DHrr. Maj. Barner og Capt. Holstein³⁾ (fra Dueholm — indtraadt i Tjenesten). — Senere fra Oberst Fibiger, hvem jeg meddelte de Keyperske Papirer om Tøihusbygningerne.

Rygtet om Geisers Malconduite ved Vestørne confirmeres. Har ladet de Sl. H[olst.] Kanonbaade undslippe og faaet sine egne Kanoner demonterede af dem. (Dette sidste kan vel ei egentligt lægges ham til Last⁴⁾).

Efter Bordet kom Schum. med 3 Papirer, *hvis Indhold han som sædvanligt ikke kjendte og fik en Høne (Vand paa*

¹⁾ Formentl. Th. Aug. Schøller H., kar. Oberst; 1817—95.

²⁾ Det engl. Dampsk. »Glen Alby« (129 T. stort).

³⁾ Formentl. Frode Hjalmar H., først Kapt. i Hæren, senere Toldforvalter i Nykjøbing Mors, hvorved Dueholm laa. Han har næppe været Ejer af D.; 1808—78.

⁴⁾ Orlogsfartøjet »Gejser« havde haft en lille, forsigtigt ført Kanonade med nogle fjendtlige Kanonbaade ved Listerdyb.

Gaas!). Besøg af Gen. Krigscomm. (forhen Land- og Søkrigscomm. i 3die J[yske] Distrikt) Prindsen ¹⁾). Dernæst af Oberst Ræder, der bragte en ziirlig Croquis af vor hele Fløi og S. Deel af Slesvig (Fr.berg) croqueret af Capt. Klingsey (1ste F. J.) og tegnet af Lt. Honnens. — Blev til Thee tilligemed Wørish., der var kommet med flere Papirer. Piquante Historier (om *General Bülow's Presenter og Laan*, hvorledes den sølle Conferentsraad *Petersen* ²⁾) blev snydt for 6000 Rdl., o. a. lignende, om *hvorledes Scholten* ³⁾) smurte alle Folk en faveur).

Søndag den 22de September. Trampen og Opvaagen midt i Nat af Ovensoverne. Mit Musikcorps musicerer i Flensborg. Altsaa ingen Stads her.

Morgenbesøg af Kammhr., Baron, Amtmand Rosenkrantz ⁴⁾), fra Thisted. Han kom fra Eckernførde og vil til Frederikstad, hvis Plan jeg viste ham. — Han meente, at jeg (i 1847) maatte have fundet Vestervig koldere end Thisted. Mit nichten! —

Til en af mine Correspondentinder, der under Als' Beleiringstilstand ifjor sendte mig et paa en Drøm grundet Forsvarsproject (jeg har faaet et lignende fra en anonym lysvaagen i ramme Alvor talende Kjøbenhavnere) om at underminere Dyppelskandserne ved Miner fra vore Brohoveder hen til dem, omtrent i 3 à 4000 Alens Udstrækning, skrev jeg forleden (og citerede det i *min Skrivelse til Frue Christensen*).

»Vi ligge her atter diplomatisk fængslede ved Tractatartikler — fængslede og standsede. Kunde vi underminere Rendsborg, underminere den her fra vor faste og forskandsede Stilling paa og bag det 1000aarige Dannevirke, saaledes som De foreslog mig at gjøre fra vore Brohoveder ved Sønderborg med de fjendtlige Sundevedske Skandser, saa var Spillet vundet. Men at beleire en Fæstning fra een eneste Sides Front, naar alle de andre Sider ere den sikrede ved Tractater, falder vist intet fornuftigt Menneske, i det mindste ingen fornuftig Militair ind. Og gribe denne Fæstning med Hænderne eller Tænderne (saaledes som *Fyens Avis* i sin Tid syntes at ville, at jeg skulde bære mig ad med Dyppelerforskandsningerne) vilde dog ogsaa være lidt ansvarsfuldt«.

¹⁾ Frantz Toxværd Printzen, kar. Major, kar. Gen. Kr. Komm.; 1786—1863.

²⁾ Muligvis Konferentsraad Peder Pedersen; 1774—1851.

³⁾ Formentl. Generalguvernøren.

⁴⁾ Gottl. Em. Fr. C. R., Stiftamtmand; 1803—84.

[Den øvrige Del af dette lange Brev udelades].

Afsendt det samlede Brev til Ægteparret i Toldbod Gaden.

Besøg af Capit.ne Krieger af Gaden. Forsikkrer, at man nu har begyndt at reenskrive Rapporten. Altsaa til Julen! —

Major Wørishøffer med Papirer *bedst som jeg skal paa Kræmmerhuus*. — Lieut. Thomsen meldte sig hjemkommen fra Fredriksstad og bragte Hilsener fra Oberst Irminger og Capt. Stjernholm. Ritmester Schum. vil reise til Flensborg, fordi Brigademusikken i Aften giver Concert! — Directeuren! Risum teneatis. *En ægte Vindbeutel*. Jeg ønskede ham megen Lykke i det vigtige Ærinde. Men der spilles jo oveni Kjøbet af hans egne Compositioner og Arrangements. — Irresistible.

Aftentog for at kjøbe en Parapluie. Mislykket. Alle for smaae. Hjemkommen Besøg af Lt. Sylou ¹⁾, der blev til Thee. *Forlegen ved at skulle forklare, hvorfor jeg ei saa ud som en fameux Militair*. For Oberst Ræder have de alle en hellig Sympathie.

Mandag den 23de Septbr. Skrevet til Ministeren. Bud til Flensborg efter den nye Hest. Tour til Intendanten med min Regning paa 32 Rdl. for Valdemar ²⁾. Han beholdt den. Ind til Herr Ravens for at forbyde ham at udlevere paa Regning (Viin og Voxlys o. s. v.). Visit af Oberst Fibiger med det Keyperske pequinerie om Tøihuusbureauerne. Herr Du Pin Klk. 4—5. Vil reise paa Torsdag. Beder om quelques lignes til min Kone.

Maj. Krieger har forløbet sig mod Oberst Ræder. Det er jo ret slem. Kommer vist til at gjøre Afbigt. On verra. — Lt. Louis Lund cureret; bragte Brev fra min Kone. En Dolk skal han have i sin Kuffert.

Tirsdag den 24de Septbr. *Major Krieger er krøbet til Korset og har bedet Obersten om godt Veir*. — Min Hest er kommet fra Flensborg og er efter Lt. Schøllers Forsikring hæsliq, lille og uanseelig. *Altsaa Vaupell en Vindbeutel*. Nous allons voir. Skrevet videre til Ministeren; Continuation fra igaar med flere Terrain- og Fortificationsskizzer. Begyndt Klk. 8; færdigt og afsendt Klk. 4. Serieuse séance. — Hovedpine. Regnveir og Piadsk. Umuligt at komme paa Ga-

¹⁾ Niels Peter Chr. Martin Sylow, Prmltn., Borgmester i Korsør; død 1870. 1864 paatvang Krigsministeriet ved et Magtsprog Overkommandoen S. som Chef for Feltpolitiet. Inden Krigens Afslutning lod man ham afløse af Politispektør Hertz fra Kjøbenhavn.

²⁾ Dampskib.

den; altsaa ingen anden Ressource end at aabne Gemakkerne og spadserer rundt, hvilket effectueredes med Effect i 1 Times Tid. Dernæst Opkoeg af en Feuilleton af La Patrie (Fragment af Roissaux couronne af André Thomas).

Onsdag den 25de September. Skrivelse til Fabrikmesterne og Arbeiderne paa Frederiksværk, der havde arbejdet paa eller bidraget til den mig tilsendte Æressabel. Sendt den tilligemed et Brev til min Kone. Ikke ud om Formiddagen. Givet Consigne, hvorved jeg gik Glip af La Tours (Afskeds?) Visit.

Efter Bordet Besøg hos La Tour *med Dolk paa*. Han reiser imorgen Klk. 4. Kommer pour dernier adieu Klk. 12. Saae den Vaupellske Hest, som er et stygt lille Krik. Besøg hos Oberst Flensborg. H[ans] M[ajestæt] arriverer paa Løverdag i Compagnie med H. K. H. Arveprindsen og talrigt Følge. Vil kun opholde sig ephemerisk. *Altsaa kommer jeg dog til at sluge Pillen med de udenlandske Ordener førend Storkors af Dannebrog. C'est bien ennuyeux.*

Eftermiddagsvisit af Oberkrigscommissair v. Schmidten (efter Hans: Assessor Smidt), hvorved jeg *forkjølede mig, da jeg just var ifærd med at klæde mig om.*

Torsdag den 26de Septbr. Nye Vrølerier med Filip Ræder med Hensyn til Forposterne. Musiken har i Flensborg haft 85 Rdl. for sig og 85 Rdl. for de Faldnes Efterladte og Saarede. — Ceremonielt Rapport derom fra Schumacher. Han fik Friederichsstadt til Copie.

Oberstl. La Tour bragte et lille Recommandationsbrev for Lieut. Hyllested ¹⁾ i 13de Bataillon saaledes lydende.

Mr. de la Tour du Pin prend la liberté, avant de quitter Schleswig, de recommander à Monsieur le general de Meza un jeune officier, qui a pendant plusieurs années fait partie de l'armée d'Afrique comme S[ous]officier dans la Legion Etrangère. C'est Mr. Waldemar Hyllested. S[ous] Lieutt. au 13° bat.on, 3° comp.ie, lequel semble être un militaire fort entendu, zélé dans l'accomplissement de ses devoirs et rompu à tous les détails du service de guerre. Schleswig, 25 Sept. 1850.

Dernæst sagde han Farvel med den Supposition at jeg vel muligt engang endnu besøgte Paris. — Lovede at skrive os til.

¹⁾ Valdemar, kar. Kapt.; 1822— .

[Betalte en Regning hos Ravens paa Vin og Stearinlys].
Sendt Overcommandoen en Supplement-Efterrapport (N° 3) med Anbefalinger over Ingenieurcapitainerne Oweisen og Thulstrup.

Conferenz med Whffr. om adskillige Papirer og om Stilingsdispositionen for 2den Division. Aftale at beride Stillingen imorgen. Blev til Thee, og jeg musicerede *for døde Øren*. —

Fredag den 27de September. H. M. kommer imorgen. Klk. 11 skulle Tropperne staae i Stillingen.

Ridt med D. H. Whff., Baud., Schum., Hansen, Thomsen, Div. L. Thune, Lt. Vaupell til Haddeby, Bustorff langs Dannevirke til Mellemskandserne og i en Regnbyge hjem om Pøhler Wiese Klk. 3. Brev fra Hornemann: *Vaskning med koldt Vand er godt. Hilsener fra Venner og Veninder, Adorateurs og Adoratrices.*

Capt. Bauditz kom med en ministeriel Ordre angaaende Eckernførde, *som forekom mig høist besynderlig, om at stikke den i Brand, saa snart den angribes — og at underrette Besætningen derom etc. etc.* Vilde neppe blive til Velsignelse i nogen Retning: *Ubegribeligt, hvad egentlig Ministeren har til Hensigt med denne Ordre.*

Capitainen medfik til Debrouillering mit nye Dolk-Gehæng, der paa een Gang er brouilleret.

Klk. c. 8 om Aftenen Meddelelse (foruden den alt gjorte), at Hs. Majst. kommer imorgen Klk. 11, og at den commanderende General med sin Stab modtager ham ved dette Klokkeslet ved Hühnerhäuser. Lt. Hansen sendtes tilbage med dette gaadefulde Avertissement for at indhente Explication. Réponse: *Purement avis et avertissement. Chacun était libre (!).* La belle solution. Men jeg bliver paa min Post.

Løverdag den 28de September. Straalende Solopgang paa en reen Himmel; men alt Klk. 8—9 formørket, og Klk. 11³/₄ Regn, som øsede under hele Hs. Mjst. Kongens Ridt omkring i Stillingen.

Staben indfandt sig Klk. 10. Foreløbigt Ridt for at verificere.

5te Brigade Cantonnementsstillingen. (Oberst Ræder havde udbedt sig Tilladelse til, istedetfor efter Dispositionen 2 Batailloner paa Veien fra Friedrichsberg til Gr. Danneverk, 1 Batl. ved Døvstummeinstitutet og 2 ved Udgangen af Friedrichsb. (mod Haddeby), at stille 2 Bat. ved

D. St. Inst. og 3 ved Hadebyveien, saa at Hs. Mjst. en passant fik dem alle 5 at see).

Ved Døvstummeinstitut 1' 2den Forst. Jæg. Major Lange, 2' 3die Forst. Bat. Maj. Krieger. Ved Begyndelsen af Hadebyveien (Eckernfd. Veien) 1' 3die Liniebatl. Maj. Vett, 2' 5te Forst. Batl. Maj. Dau, 3' 1ste Forst. Jægere, Capt. Klingsey for Maj. Schepelern¹⁾. Forbi disse 5 førte jeg Hs. Majst., som jeg mødte ved Barrieren paa Gottorp Dammen, efter paa Veien at have præsenteret ham Maj. Henckel²⁾, der var opm[archeret] vis à vis mit Qvarter med sin smukke 1ste Reserve Batl., og betydede ham, hvorledes denne Btln. (af 1ste Brig.), afgivet til en Centralreserve, kun qvasiment tilhørte mig. 2den Brigade havde Bivouacq Forpoststillingen. [Herved en Tegning, der angiver denne Stilling].

Paa Forpost (mellem Ober Selk og Friedrichsheide) var 13de Btln. (Maj. Rodenburg) og 2den Reserve Batln. (Maj. Dodt). —

Efter at have viist Coupuren ved Hadeby førte jeg ham Ø. for Kirken til Emplacementerne A og B [mellem Hadeby og Hadeby Nor] samt til det nye Skovbatteri [ved Vejen mellem Hadeby og Bustrup] og gennem den forre(bage)ste Branche af Dannevirke til forreste, beskrivende alle Deles Feil og Fuldkommenheder med Hensyn til det omliggende Terrain, Emplacementet p, Ingenieurernes Raffinements ved Knuden, Baraquerne paa begge Sider af Bustorffer-Veien, Troppernes Opstilling i samtlige Værn, lige indtil begge Mellemskandserne og dissers Baraquer. Kongen talte net til alle Soldater, hvor vi komme frem. Fra hver Bataillon lød ham ogsaa et cordialt 3 Gange Hurra imøde, hvilket især i Friedrichsberg var af en ønskelig Effect med Hensyn til Populationen. — Til Trods for Øsregnen var H. M. meget oprømt og sagde mig ved Gr. Dannevirke et ligesaa cordialt Farvel, som han havde sagt mig Velkommen ved Gottorp Dam. (*Begge Gange med Haandtryk; endog Prinds Ferdinand efterabede dette.* Jeg lod mig forlede til at fortælle Kongen Historien om den franske Dames Kjendelse over de 3 Slags Tobak, hvorover han hjerteligt loe, *da han nemlig optog en*

¹⁾ Jens Bergendal S., Oberstltn.; 1801—64.

²⁾ Han var kar. Oberstltn. Kongen har ønsket at se ham og takke ham for hans fortrinlige Forhold paa Isteddagen. Han døde allerede paa Femaarsdagen for Slaget.

*Skraa*¹⁾. [I Margen her en elegant Tegning af »Husets (Piano'ets) Støvekost«].

Søndag den 29de September. Melding om hule Drøn i Retning af Friedrichsstadt. Bevægelser mod Kropp og Kropper Busch af de sædvanlige. Musikken var igjen i Flensborg i Anledning af Hs. Mjsts. Ophold der. — Schumacher indgivet sin Demission til Ministeriet for at constitueres i Skovriderembedet ved Apenrade. — Kort Tour til Stadtweg for at købe en Regnskjærm (7 Rdl. 3 Mk. = 14 Mk. courant). Er for lille, men faaes ei større. Pst. Hammerich bragt min Flamandske²⁾ Biographie; læst den Rowanske og reist til Kjøbenhavn for at gjøre sine Confirmander færdige i 14 Dage. Fik en Pakke brugte franske Handsker (6 Par) med til min K.

Om Eftermiddagen vedbleve Meldingerne ikke blot om Fjendtligheder i Retningen af Friedrichsstadt, hvorfor ogsaa senere hos Overcommandoen fra Oberst Irminger forlangtes Forstærkning, da Fjendtlige vare i Begreb med at lande ved Tønningen og over en Bro over Eideren havde indtaget vor forreste Troppstilling (Forposter) ved Friedrichsstadt (hvorfra han dog igjen var fordrevet); men ogsaa i Centrets Front, Krop, Breckendorff, Esperehm — Ober Selk vare betydelige fjendtlige Demonstrationer. En fjendtlig Afdeling var endog seet at bevæge sig ad Chausseen fra Ober Selk henimod Fleckeby og Holm (Eckernförde). Man befrygtede et Indfald i Halvøen mellem de 2 Breiter³⁾. Oberstlieutenant Henckel var imidlertid med sin Bataillon og 4 Kanoner sendt 3die Brigade (Irminger) til Undsætning¹⁾; og jeg udbad mig, at et Halvgranatbatterie maatte i Daggrøet besætte Skovbatteriet for derfra at modtage dem, om de skulde gjøre sig næsvise. Deslige 2de 6 *W*^{ige} af Batteriet Just i det nye Emplacement foran Vedelspang.

Mandag den 30te September 1850. Fra Klk. 5—6 et frygteligt Veir. Lieut. Thorkelin⁴⁾, som Overcommandoen

1) Det var under idelig Sang og Munterhed, at denne brave 1ste Res. bataillons 3 Compagnier kjørte bort (det 4de maatte følge Kanonerne til Bedækning). »Vi maa F. . . . hente mig skynde os!» raabte de. »Ellers løber Tydsken fra os«.

2) Wörishoffer fortæller den 29/9 om Kongens Besøg, at M. og W. i Anledning af Kongebesøget var indbudt til Middag hos General Krogh. W. mødte, men: »General de Meza besucht aber keine Tafel und entschuldigte sich auch diesmal, was ihm ja niemand verargt, da sein Gesundheitszustand Vorsicht zur Pflicht macht.»

3) Louis Joseph F., Literat (Forf. til bl. a. »Slagene ved Fredericia og Isted«); 1800—79.

4) De to Bredninger af Slien.

4) Benedictus Fr. Jul. T., Oberst, Kommandant i Kbh.; 1827—1910.

havde sendt efter Nyt til Frederiksstad, naitamment, var kommet tilbage, og Whffr. refererede mig, at Affairen havde givet os 80 Saarede og Døde. Tab: Capitain Bull¹⁾, der skal have været en meget brugbar Officeer. De vare rykkede frem i 2 Colonner. Man havde ei løsnet et Skud, førend de vare komne paa Skridt, da de modtog en almindelig Musket- og Artilleriesalve, hvorved de faldt en masse og begave sig tilbage. Et Slags Bombardement, rettet mod Frederichsstadt, varede af og til hele Natten (2 Piger ere quæstede). Ved Tønning skal circa 500 Mand være landsatte. Maatte man faa Kløer i dem!

Hele Formiddagen har man harcelleret os foran hele Centralstillingen. 1 Mand af 13de Bat. skudt (ingen fangen). Det fjendtlige Artillerie har slynget flere Granater. 2 dem paa hiin Side Jagel imødesendte Artillerie [3: Kanoner] kom ei til Skud. Paa Halvøen mod Lopstedt er intet forefaldet. Klk. 12 var alt roligt og alle Fjender forsvundne; alle de gamle Poster besatte. [Herved en elegant Tegning af »Husets 2de Gueridoner«].

Tour til Stadtweg. Oberst Flensborg, bekymret over vore Kanonbaades Skjæbne ved Kating Siel (eller Syderhøft?), vilde ansee det for et *godt Augurium at have seet mig idag, ligesom han saae mig ved Idsted*. Gud give, det maatte slaa til og gaae i Opfyldelse! Det var dog for galt, om vor Vestflaade ogsaa skulde gjøre os store Sorger! — Oberstltn. Bruun, som var der, havde bemærket min Fraværelse ved Generalens Taffel den 28de. — Op i Alléen. Ned igjen. Stødt Hovedet mod Bommen af et Fouragelæs, da jeg vilde passere mellem 2 Vogne. Hvad Ulykker skal jeg ikke have i denne Tid! Veiret om Efterm. var mindre end indbydende til Tour. Alligevel nødte min Diæt mig til en Regntour i Mørke, hvorved jeg fik at see Slesvigs (Stadtwegs) brillante Oplysning med Lygter i Midten paa hver 200—300 Skridt. Besøg hos Intendanten og bedt ham decourtere mig de 134 Rdl. for Nykomlingen i mine Tillæg for October.

Command.sgt. Preuss havde rørt Ross og maatte syne den nye. Da den løb op og ned, saae den slet ikke saa ilde ud. Den har ogsaa alt faaet lidt Huld paa sig.

Om Aftenen kom Jonquières og drak Thee og discourerede med mig om Skovbatteriet og dets Besætning med

¹⁾ Frants Conr. Reinh. Buhl, Kapt.; 1816—1850, ²⁹/₁₀₀ fald. v. Tønning.

de 24 $\text{\textcircled{H}}$ Granatkanoner, som han havde effectueret i Nat. Boer hos Viinhandler Marquardsen i Michaelisstrasse, Altstadt. Er en dansk Mand, som under Hahns Regimente har faaet 70 Ruder ud.

Lt. Schøller bragte Brudstykker af Efterretninger fra Friedrichsstadt og Tønning. I Tønning er Besætningen blevet overrumplet og retireret til Husum, hvor circa 300 Mand ere samlede af 2 Compagnier — altsaa savnes 100? — Adspredte? — Fangne? Det veed man ei — 2 Officerer af vore fangne; den ene en Lt. Wedell¹⁾, Søn af Generalen. Lt. Flindt²⁾, Generalens Søn, er undløbet sit Fangenskab i Glückstadt og ligger i Quarantaine ved Klampenborg. — Men ved Friedrichsstadt skulle de have lidt et godt Nederlag. Man lod dem rykke frem paa Kogen indtil paa 150 Alen; da først gav man dem en Salve af Kardætsker, Espingoler, Taprifler. De fore tilbage og lode mange Hundrede Døde og Saarede i Stikken (dette er første Gang, de have efterladt deres Saarede). Il y a du moins revanche, à ce qu'il parait.

Oberstl. Henckel var sendt ned til Friedrichsstadt med sin 1ste Res. Batln. 8de Batln. (Lemming³⁾) er sendt til Tønning. 9de Batln. (Pontavice⁴⁾) skal afløse 7de (Vogt) i Friedrichsstadt.

Tirsdag den 1ste October. Oberst Baggesen melder, at der atter høres Skydning ved Friederichsstadt. Ønsker 2 permanente Kanoner i Jagel (Oberst Ræder ønsker det ikke). Formodentlig for Contacten med Forpostcommandeuren. Det synes dog rigtigst, for at forebygge det fjendtlige Artilleries Impertinencer, navnlig om mulig Stræben efter at skyde vore Baraquer i Brand. — Conferenz med Capt. Ovesen om Forbedringer af Skovbatteriet og Begyndelsen af den længe omtalte Vei bag Friedrichsberg og Bustorff. — Klk. 12 Ridt ad Hollingsstedt til (Capt. Baudz., Lt. Schøller); underveis beseet Margrithe Skandsen (construeret af Capt. Ernst meget smukt) — den er frempousseret, saa at 2 lange Facer, der forbinde den med Dannevirke, give denne Flankeforsvar til begge Sider. Her mødtes de 200 fra Friederichsstadt tilbagevendende Vogne, der havde didført den 9de Bataillon (Pontavice). Dernæst forbi Elling-

¹⁾ Hans Rudolph W., kar. Ritm.; 1825—71.

²⁾ Alfr. Sigism. Halfdan F., Ritm., Branddirektor, fangen ved Isted 1850; 1825—1907.

³⁾ Jobst Conr. Hirsch Lemmich, kar. Genmaj.; 1795—1866.

⁴⁾ René Collin Louis P., kar. Oberstltn.; 1802—66.

sted, og gennem Morgenstern til Hollingstedt, hvor Oberstlieutenant Bentzen red om med os i alle de i hans af Over svømmelser omgivne Stillinger mod Bünger, Wohlde, Dorpstedt (til de 2 første Stillinger for Fjenden dagligt Adgang fra Stapelholm, til den sidste fra Krop Herred), saa Befæstningen er lige saa meget bag ud som til Siderne eller fremad. Capt. Lumholtz, som her har 4 Kanoner under Lt. Dalgas ¹⁾, ledsagede os ogsaa. Lieutenanten saae vi à la distance inde paa Parkpladsen Klk. c. 3. — De to Piecer af de 4 holdes i Bünegerschanzens Stilling tilligemed en Infanteribesætning hver Dag fra Klk. 4 til 2. Major Bonnez ²⁾, Oberstltus. Forgjænger, og denne have gjort alle Indskjæringer uden Ingenieurernes Hjælp. De 3 Compagnier (af 6te L. Btl.) have her en meget skarp Tjeneste. Oversvømmelsen af de her sammenstødende Trene og Reideaer var af et betydeligt Omfang. — Efter Skuet Perlegrynsvelling og Haresteg og 1 Times Holdt. Gjæsterne vare foruden os 3 og Oberstlieutenanten, dennes Adjutant: ³⁾

Gjort Visit hos Præsten Augustinus ⁴⁾, en dansk sindet og fornuftig Mand, Oberstltus. Vært, og redet hjem paa Schøllers Hest; han igjen paa Ross. Touren var i det Hele saavel interessant som behagelig. Men da vi kom hjem, var Overcommandoens Horizont formørket ved indløbne Efterretninger (?!). Da vi ankom til Hollingstedt, lode Efterretninger der gode. Whffr., som sendtes til Stabschefen (der var i Conferenz med Sous-Chefen) blev frostigt modtaget og erholdt paa Anmodningen om 1 Supplementscompagnie til Hollingstedt slet intet Svar.

Onsdag den 2den October. Smuk Octobermorgen, netop som den 2den October for nogle Aar siden, da jeg med m. K. drak Café udenfor i Constantias Have.

Samme formørkede Overcommandohorizont skal efter Sigende vedvare. Capt. Ovesen skal afgaa til Husum. Ritmester Schumacher har fuldendt Copien af Friederichsstadt (efter Stjernholm) og Lt. Hansen sin af Byen Slesvig. — Morgenbesøg af Lt. Thorkelin. — Brigademusik. Et nyt smukt Nummer (?). Seen Formiddagstour op i Fuhrmanns ( ) Have, hvor Solen skinnede lifligt [osv.]. — Eftermiddagstour og Visit hos General Krogh, som jeg traf

¹⁾ Enrico Mylius D., kar. Oberstltus. i Ing., Hedesagsmand; 1828—1904.

²⁾ Carl B., Oberstltus.; 1800—70.

³⁾ Prmltn. F. W. Glasing, Kapt.; 1825—76.

⁴⁾ Joh. Rohde Friedr. Augustiny i Hollingsted.

(Klk. 6) ved Dinée en 4 (Command. Bille, Oberstlieut. Du Plat, Lt. Kaas). Med Friederichsstadt er det dog ei saa fortvivlet som Ov. Commandoens *Stab stiller sig an til*. Jeg tilkjendegav min Mening om, hvorfor man à tout prix burde holde Fridrichsstadt, siden man nu en Gang har besat den. Dernæst ogsaa at Overcommandoen offentlig burde disculpere Ministeren for de ham af »Fædrelandet« under 25de f. M. gjorde impertinente og taabelige Beskyldninger om Rapportens Forsinkelse. *Kr[ogh] vil nødtigt til det (han er jo selv af Artiklen naadigst blevet disculperet for Eckernførde-Affairen!)¹⁾*.

Mødt Lt. Vaupell til Hest og faaet ham til Fods og om i Königswiese. Han sendte mig det sidste »Fædreland«, hvori Rapport fra Messund (!), hvori Dinesen svang sig paa Hesten, og Dinesen gjorde dit, og Dinesen gjorde dat (*formodentlig skreven af Dinesen!*). *Maaskee Dinesen og Recke²⁾ rose hinanden i Forbund. Paa denne Maade, nemlig ved paa den private Vei at indrykke Rapporter i Fædrelandet, hvorved vor Styrke og Svaghed paa de diverse Punkter opdages, handles mod det ministerielle Forbud og Armeens og Landets Interesse. — Vaupell vil décidément, at jeg skal prøve hans Ganger. Soit! —*

Torsdag den 3die October. Begyndt et Brev til K. M., men afbrudt. Promenade til Stadtweg ved Klk. 1; mødt Oberstlt. Bruun paa Grossen Damm. Gaaet sammen til Feddersens Have og til Intendanturens Have (Esmarchs) og debatteret Armeens Vel. Ondt i Halsen af Discoursen. — Om Eftermiddagen fortsat Brevet til Klk. 5; saa til Lollfuss. Ind til Oberst Flensburg. Hans Mening forleden ved Whffs. Spørgsmaal om Friederichsstadt var kun, »at han Intet vidste«; — og ligeledes forholdt det sig endnu. Troer ei, at man der længe kan udholde nogen formelig Beleiring. Men Oberst Irminger troer sig ei sikker i Husum-Stillingen bag Milde-Aaen. Har faaet gjentagen Befaling at forsøge det. Svar afventes (?!). Jeg vil sende Fl[ensburg] Capt. Stjernholms Erklæring og denne en Opmuntring til Udholdenhed, da han mener, at Fstd. kan holdes. Fl[ensburg] (da jeg fortalte om Kr[ogh]s *Inconvenance, i de opvartende Herrers Paa-hør at spørge mig, om det var sandt, at Krigsministeren skulde gaa af?* var frapperet over denne Mangel paa Takt og udlod

¹⁾ Chr. VIII og Gefion April 1849.

²⁾ Formentl. Joh. Dittl. Zepelin II., kar. Oberst, Sprog lærer; 1817—91.

sig paa flere Maader om hans Nullitet: Den dygtige Forretningsmand, som Fædrelandet kalder ham. F. beklagede sig over, at han selv under Forlangende af Taushed ikke kunde faa ham til at tie med de vigtigste Ting.

Flere private Correspondancer af Officerernes her tale nu om, at i 8 Dage vil alt her forandres. Reserve ankomme o. s. v. Den gamle Vise fra iforfjor.

Pazienza e flemma.

(I Formiddags introducerede Ritmesteren ¹⁾ Jægermester Vølkers ²⁾, Godsbesidder fra Altonas Omegn, en behagelig Mand og efter alt Udseende en sand gentleman. — Bekjendter af Christiansen, som fortalte interessante Ting om Stemningen i Holsteen, der nu skal være almindelig og decideret mod den hele Tydskedom Amen).

Fredag den 4de October. (Stormen afslaaet paa Frederiksstad). La Tour er pludseligt retourneret fra Khvn. til Frederiksstad, da han hørte, at Krigen føres der. Voilà de la perséverance à toute épreuve!

Clareret om Middagsmad o. s. v. med Sophie og for Maaneden med Hans.

Fuldendt og afsendt mit Brev til K. M. [Spadseretur]. Ind til Oberst Flensborg og givet ham Capt. Stjernholms Beskrivelse og Tegning af Frederiksstad, for at vise ham dennes Mening om Byens Forsvarlighed. —

Capt. Bauditz vil, at jeg skal prøve hans Fuldblods. *Forleden, paa Touren til Hollingsted, sagde han, at han ei turde recommandere den, da den havde Nykker (?!).* Om Efterm. skrevet til DHrr. Capit. Stjernholm og Oberstlt. La Tour, begge i Frederiksstad, og udbad mig Efterretninger. — [Spadseretur]. Møde med Dirckinck Hfd. og accompagnement et Stykke op i Lolfusalléen, hvorved jeg samlede ny Stof til den næsten forsvundne Halshistorie. (Mødt Raasløff, der drog paa Piquet med $\frac{1}{2}$ Batt[erie] Marcussen).

Brev fra min Kone. Har været i gaar Aftes hos Ministeren, der har gjort hende det Spørgsmaal: om jeg ingen- sinde for hende havde berørt, hvorfor Rapporten tøvede saa længe, med Tilføiende, at det var Skade, den kom saa seent, da de, der skulde avancere, tabte 2 Maaned- der. (Hvilket Seigpineri).

¹⁾ Schumacher.

²⁾ Formentl. O. W. Vølkers, Godsejer til Goddersdorf i Holsten, Svigerfader til Prmltn. Frants L. Torp.

Visit af Oberstl. Bruun, som forelæste et ret trøstende Brev fra Capt. Stjernholm. Sagerne staae temmelig godt. Fjenden har draget en Deel af sit Skyts tilbage. Han venter med Længsel de 2 84 Æ^{ere} for at bruge dem mod Kanonbaadene. Artillericommandoen vil ogsaa sende ham nogle af de smaa Haandmorterer. Oberstltn. mener, at Capt. Stjernholm alene for Vanskeligheden af at skaffe sig Krudtmagasiner, ei kan være tjent med mere Skyts. Men denne Hindring kan jeg ei gaa ind paa. Stjh. vil nok vide at hjælpe sig.

Løverdag den 5te October. Oberstlt. Bruun kom igjen med opmuntrende Efterretninger fra Frederiksstad. En stor Storm af 7 Batailloner slaaet tilbage med Tab. Skrevet A til La Tour, at han skal 1' beskrive mig sit Ophold i Kjøbenhavn. 2' sige mig sin Mening om Frederiksstads Tilstand og Forsvarlighed. 3' sende mig Efterretninger.

B til Capt. Stjernholm 1' med Tak for Croquis og Beskrivelse af Frederiksstad. 2' med Omtale af hans Ønskers Foredrag for Ministeren. 3' med Encouragements til Fremtouden i Forsvaret. 4' at han, om behøves, skal reclamere nyt Skyts og sørge for Magaziner til Krudtet. —

Ridetour paa Nanna. Mødt General Krogh med Lt. Kaas ridende paa Grossen Damm. Han var glad over Tilstanden i Fstad. — I Stadtweg mødt Ringheim. Mener, at den lille Husar[hest] er nok saa god som Vaupells. — Denne har mistet sin Broder ¹⁾ i Fstad ved Stormen og reiser derved paa faa Dage. Han ønskede at tage Commando der. Men dette troer O. C. ei at burde tilstede.

Gjort Uddrag af Brigaderapporterne fra 25de Juli og af den 10de Bataillons fra 12te September, for at gjøre en Indstilling om Standsning af det tiltagende Uvæsen at ville være Dommer og Kritikere istedetfor Rapporteurer. Oberstl. J. Ræders Rapport til Oberst Krabbe er et ublu Exempel paa Næsvished, Insubordination og Indisciplin, der bør ændres med Lovens Strængthed.

Sendt Bud efter Overauditeur Glahn ²⁾, der drak Thee her tilligemed Whffr. Han var ikke lidet entrüstet over disse Impertinentier og er forresten enig med os i, at det ei bør gaee videre.

Oberst Ph. Ræder kom for at foreslaae en Gratula-

¹⁾ Johan (John) V., Prmltn.; 1828–50 ⁴/₁₀ fald. v. Frederiksstad.

²⁾ Hother Christopher G., Overauditor, Herredsfoged i Vejle; 1807–76.

tion by proxin¹⁾ hos H. E. Overgeneralen imorgen Klk. 12 (til Hest).

Søndag den 6te October. (Hs. Mjst. Ks. Fødselsdag). Efter adskillig Senden frem og tilbage mellem Overgeneralen og mig ankom Lt. Kaas med Tak for Intentionen, men med det Budskab, at Generalen troede, ifølge de alvorlige Omstændigheder at kunne suspendere alle Expansioner. — Dette er iøvrigt ogsaa min Mening. Altsaa Afbud. *Det vil sikkert bedrøve Oberst Ræder*. Soffri in pace nel tuo encore questo piccolo dolore.

Skrevet paa den *Ræderske Proces* 3: *klaget over Oberst-lieutenant Ræders impertinente Rapport fra den 12te Septem-ber*, ved hvilken Leilighed et Tilbageblik gjøres over *Obersterne Baggesens og Ræders Rapporter fra 25de Juli*. D'une pierre trois coups. — Major Whffr. kjørt i Carrossen til Dinéeen. Fuldendt Processen, bestilt DHrr. Bauditz og Schøl-ler til Afskrivning Klk. 7. Thee, Afskrivning og Conferenz med dem om samme Gjenstand.

Mandag den 7de October. Besøg af Overauditeur Glahn, som *gjennemlæste den over Ræder førte Anke og ønskede sig Sagen at føre*, circonstance favorable pour la justice et le sérieux de l'affaire.

Ogsaa uventet og surprenerende Morgenbesøg af Directeur Bournonville²⁾, der strax igjen reiser tilbage efter at have bragt sin Søster, Frue Schmidt-Phiseldeck³⁾ herover. — Besøg af Oberst Baggesen samt af Oberstlt. La Tour du Pin, der kom førend sit Brev fra Frederiksstadt, hvilket jeg fik, da jeg vilde gaae ud, men forgjæves forsøgte at dechiffere for Flensborg, hvorfor jeg lovede ham et Resumé. Intet ved Forposterne. Givet Oberst Flensborg den *Ræderske Sag til midlertidig Gjennemlæsning*, indtil den i Eftermiddag indleveres officielt; anbefalet Alvor og Strenghed. Major Kauffmann⁴⁾ kom just til, han, der kjender *Fyrens Adfærd* fra Als.

Lige efter Bordet kom La Tour, samtalede og dicerede mig Resten af sit eget Brev, som jeg alt havde begyndt at copiere. Det er nogle ypperlige Sandheder, det indeholder; meget nyttige for de Timide saavel som for de Super-

¹⁾ Pr. Fuldmægtig?

²⁾ Balletmesteren Antoine Auguste B.: 1805—79.

³⁾ Frederikke Vilh. Antoinette, g. m. Carl Otto S.-P., der 1851 blev Præst i Flensborg.

⁴⁾ Heinrich K.

Theoretikere. *Han har intel imod, at man publicerer Skrivel- sen.* Jeg sendte den til Oberst Flensborg, som jeg hernæst besøgte Kl. 7 og traf ham med Kauffmann over Brevet, som havde interesseret dem meget, skjøndt de havde misforstaaet hans Passus om Stillingens Tagen ved Husum. Denne troer L. T.¹⁾ lige saa lidt som jeg nødvendig.

Aftentour ved Byens paa 200 Alen espacerede Lygter. *Den Ræderske Sag expederet til Overcommandoen.* — Gam- mel Musik paa Pianoet.

Tirsdag den 8de October. *Fuldendt mit Brev til Krigs- ministeren.* (Lt. Hansen dicerede mig La Tours Brev, som jeg heelt *afskrev til Ministeren*). Da jeg vilde sende det paa Posten, kom et fra ham, dateret 6te October. Le ministre y dit entre autres, que le comte M. N.²⁾ lui avait dit le môme jour, »que tout le terrain que nous perdrons aujour- d'hui, nous ne le recouvreriez jamais«. — Comment ose-t-il avancer et soutenir une pareille . . . ? Mais c'est donc un traître Mr. M. N. — Et d'où le sait-il? Og [yderligere] et [Brev] fra min Kone af samme Dato.

Skorsteensfeieren er en Theoretiker — og tillige Prac- tiker; thi han befriede mig fra Røg og Kakkelvnsrørene fra Sod, Gruus, Halm, Hø, Svalerede og Svale. Denne var blevet for tryk i Fürsens lange Fraværelse. *Lieutenant Schøller har heller ikke høie Tanker om General Krogh.* —

[Spadseretour]. Besøg hos Intendanten, der ved Ild i Kakkelovnen endnu havde et heel Bouquet Georginer og Astre paa sit Bord. Hans Clavecin meget curios. Vil stifte en Klub med 4stemmige Sange. Mener ei, at paa Valpladsen faldne Heste erstattes. Synes umuligt. De tykke Støvler utætte. —

Onsdag den 9de October. Stevnet Oberst Flensborg til et Møde om adsk. Puncter i Ministerens Brev. Han kom Klk. 11^{1/2}. Lang Discussion og megen Enighed. *Udbad sig at komme inellem og omtale lignende Punkter*, hvilket mod- toges med Glæde. Besøg af Oberstl. J. Ræder. *Lidt genert fra begge Sider. Hans Sag maa gaa til Ministeriet*, siger Fl[ensborg]. *Tant mieux.*

Regimentsdyrlægen tilbød mig en Hest til Bytte. Skal komme Klk. 1. [Eftermiddagstour]. Mødt de røde Been-

¹⁾ La Tour.

²⁾ Moltke-Nütschau?

klæder¹⁾ til Hest. Anmodet om en thé causant. — Ankom Klk. 7 og blev til 9. Om Cavaignac, Lamoricière, Changarnier²⁾, Duvivier, deres Characteristik. Châteaubriands³⁾ og hans Ødselhed som Ambassadeur i London. Efterlod en Gjæld der af

Den fat, vi saae i Rom 1826 var altsaa Montmorency Laval⁴⁾. Persigny⁵⁾ synes egentligt at være kommen til Berlin, for at Præsidenten⁶⁾ vilde af med ham. Præsidenten skal ikke have andre end Vauriens, mauvais-sujets og Aventuriers om sig, Chercheurs de fortune (hvoraf nogle alt understøttede ham ved Scenen i Strassborg). Er meget indtaget af vor Sag, siger La Tour.

Torsdag den 10de October. (Den cd. Gl. Fddg.).

Gjort et Udtog af Capt. Stjernholms Frederikstadbeskrivende Brev til General Krogh, hvis Fødselsdag det er. — Brev og Pakker fra Fru Louise Moltke⁷⁾ i Store Fiolstræde. (Frue Moltke sender nu Klædningsstykkerne til 2den Division og beder om Qvittering. Affordret Brigaderne dem). Besøg af Overinspecteur Hornemann. Riegels er gaet af fra sine Functioner paa Als. Amtmand blev han saaledes ikke. *Hornemann siger, at han heller ikke passer dertil.* Han er udnævnt til Hedeinspecteur i N^c og S^d Jylland, med Behold af sine Indtægter. Det vil skaffe ham Fred; og saaledes troer jeg, han vil faae det bedre. Med Bülow⁸⁾ skal det være maadeligt.

Med min Stab begav jeg mig til Hs. Excellences Qvarter Klk. 1^{1/2} og fandt ham paa Pladsen udenfor il palazzo ifærd med at gaee ud. Leverede ham Manuscriptet, præsenteret min Stab; Credenser og Farvel. Ved Hjemkomsten fandt jeg Ringheims Byttehest — abscheulich! Den blev Klk. 6 redet til Husby og den lille tilbagehentet (det gjorde ham ondt). Eftm. Besøg af Vaupell, der bragte Hilsener fra Helgesen, som bades retournerede. —

Thee, Conferenz, Referat og Musik med Wørishffr. — Touren i Formiddags har givet mig Djævelen i alle Lemmer. Hvormed skal man bedække sig.

¹⁾ La Tour.

²⁾ Tre bekendte franske Generaler.

³⁾ Den franske Forfatter og Politiker.

⁴⁾ Muligvis Matthieu-Jean Félicité M.-L., fransk Politiker; 1766—1826.

⁵⁾ Victor Fialin P., fransk Gesandt i Berlin 1849—50; 1808—72.

⁶⁾ Napoleon (III).

⁷⁾ F. Bramsen, gift m. davær. Kopist i Landsoverretten i Kbh. L. Moltke (Dickens-Oversætteren); han døde 1878.

⁸⁾ Formentl. Generalløjtnanten, muligvis Oberstløjtnanten.

Fredag den 11te October. Meget betydeligt Ildebefindende i Løbet af Formiddagen. *Je croyais une grande maladie arriver.* Skrevet paa flere Sager, og tilsidst Brev til m. K. — Først færdig Klk. 3. —

Besøg af Oberst Thestrup og Oberstltn. Bruun. Forelæst dem La Tour du Pins Brev fra Frederiksstad.

Oberstltn. La Tour ankom ved Caféen efter Bordet og discourerede til Klk. 6. — Om Aftenen Musik. Nyt Studium af 1' Einsam bin ich nicht alleine [osv.].

Løverdags den 12te October. Skrevet et Taksigelsesbrev til Frue Louise Moltke (Store Fiolstræde 186) for de med Indrebeklædninger for Mandskab (incl. Hornblæsere og Tambourer) tilsendte 3 Sække.

Rigsdagens Takadresse til Armeen er kommen med Parolen. Brev fra Krigsministeriet med Meddelelse om, at Hs. Mjst. Kongen paa Krigsministerens Indstilling har benaadet Hjulmager Kruse¹⁾ med Dannebrogordenen. — Tilskrevet Manden selv.

[Ridetour paa den ny Hest] til Østre Mellemskandse, hvor Major Langes Corps (2den Forst. Jægere) havde Bivouac. Samtale med Majoren. Sædvanlig Klage over Hytternes Utæthed. Pilten²⁾ gik slet ikke saa meget galt, skjøndt den har høist confuse Begreber om Tøiler.

Søndag den 13de October. Endeligt ere Avancements og Ordener komme. Intet og ingen for Wørishøffer¹⁾, Hirsch, Bauditz, Schum. (Vaupell har faaet Alt, sprunget 37 over til Capt., faaet 2 Ordener). Helgesen Oberstltn. i Linien og Commandeur. Voilà une chose du moins. Flensb. Genmaj.

[Nogle smukke Tegninger af Husinventar].

Conferenz med Malmqvist om min Vals. Han spillede sin Bas, som dog er ret brav. Den har gjort Furore igaar Aftes i Skuespilhuset og er forlangt 3 Gange D. C. Skrevet til Agentinde Christiansen med indlagt Brev til den nye Dannebrogsmænd: Hjulmager Kruse. — Confereret med Bauditz og Schøller om et lille Dinée paa 12 Personer her hjemme imorgen. — General Flensborg her, medens jeg havde givet Consigne. Visit hos ham med Gratltn.³⁾ og *tillige sagt ham min tidligere til Ministeren ytrede Mening*

1) Hvad har dog K. M. mod det brave Menneske?

¹⁾ Den bekendte Joh. H. K.

²⁾ Den lille Husarhest.

³⁾ For Avancement til Genmajor.

om *hans Capacitet til at succedere i Ministeriet.* — Bestilt flere Sorter Viin hos Hr. Ravens.

Om Eftermidd. Ridt med Capt. Bauditz paa dennes Fuldblodshest, som han ønskede, jeg skulde forsøge. Grebet Leiligheden til at besøge og lykønske Oberst Gerlach¹⁾ i Husby og med det samme Oberst Kirchhoff²⁾, som var hos ham og ligger i Klein Dannewerk. Bauditz saa Smeddens Tusindkunster. -- Hjem i Maaneskin. Romantisk; men Veiene detestable. Capitainen drak Thee med og nød min Musica, udført med hæs Stemme efter Aftenluftdiscourssen.

Mandag den 14de October. Følgende Vers copierede jeg tilligemed 's Oversættelse, førend at afsende dem til Frue Falbe. [Det er hele Sangen: I Danmark er jeg født, der har jeg hjemme, med Oversættelse af det hele til Fransk, hvorefter Generalen tilføjer: »Et smukt Exempel paa en Diplomat³⁾, der har bon sens nok til at lægge sig efter det Lands Sprog, hvorhen han sendes; noget hans Forgængere fuldstændigt have forsømt«].

Conferenz med M[sell] Sophie om Middagsmaden. Do. med Schøller, som vil skaffe plats sucrés, da Huset ei formaar.

Geheimeraad Steemann⁴⁾ sendte Storkorset med Anmodningen om 1' Comm. Kors tilbage, 2' malet Vaaben, 3' 45 Rdl. strax og 20 Rdl. aarlig.

Brev fra K. M., hvori doleres over Madvigs og Clausens Delingsprojecter m. m., hvilket ei gav mig udeelt Lune til at være Amphitriion.

Dinér à 14. Hjelp foruden Hans ved Opvartningen af Oppasser. Den første Hare. Riisbuddingen lidt mislykket. Gemytigheden saa saa. Latour havde Steinmann til Venstre. Lt. Hansen udbragte min Kones Skaal. Jeg Danneqvindens. Dr. Thune Armeens Progresser, hvortil jeg (som var quasi indflettet i Skaalen) tilføiede Danmarks Udelelighed. La Tour forkyndte mig sin Afreise.

Tirsdag den 15de October. Skrevet til m. K. Ikke kunnet komme ud [p. G. a. Vejret]. Villet musicere, men ei kunnet holde ud at sidde ved Pianoet, saaledes stormer det ind ad Vinduerne. Og dette til Vinter! Dio ci protegga! —

La Tour, pour dernier adieu, stødte sammen med Herr

¹⁾ Avancement til Oberst.

²⁾ Ligesaa.

³⁾ Dotézac?

⁴⁾ Poul Christian S., Statsminister m. m.; 1764—1855.

Skov, Kleidermacher fra Altstadt, der var kommen pour changement de décorations¹⁾. Han (La Tour) tager igjen ind i Hôtel Phénix. Lovede at skrive og mener, at jeg nok kommer til Paris engang. — Wørishøffer med Papirer ved Theen. Il fait beaucoup pour paraître gai, le brave Wf. A quoi donc peut tenir cet entêtement du ministre?

Onsdag den 16de October. [En fin Tegning af »Husets Brændekurv (Sortmalet Ternblik. Berl. Arbeide?)«]. Havestuen sluger meget Brænde og vil maaskee blive uvarmelig.

Skrevet til *General Flensborg for at faa en Konferenz om Ministerens Brev af 12te October. Han ankom Klk. 1, og vi talede længe sammen. Vi ere Gud skee Lov meget enige. Men Krigsminister vil han ikke være²⁾. Finder derimod, som jeg, at Hansen bør være udenlandsk Minister.* —

Herr Skov var her igjen med min *Frakke*: — *Stjernen sidder for langt nede; men lad den nu sidde indtil videre. Min nye sorte Jakke skal gjøres til en Frakke.*

Jeg talede ogsaa med *Flensborg om Wørishøffer. Han mener, at han om meget kort Tid vil faa Sølvkorset, og at der maa arbeides paa, naar (eller inden) Freden kommer, at faa ham gjort til Oberstlieutenant.* —

Eftermiddagstour til Altstadt hos Skov, der boer i det lille altgothiske Huus paa Torvet. — Klk. 7 *forandret Plaster*, hvilket gik meget gesvindt.

Torsdag den 17de October. Morgenbesøg og Melding af Oberst Baggesen. *Gik ind paa det utilstædelige i hans Istedes Rapports og en Indstillings Form³⁾ og takkede mig for at have gjort ham opmærksom.*

Visit af Oberst Lüttichau, som ganske *deler mine Anskuelser og Følelser om Ministerium*, vor Opgave i Land og ved Armee o. s. v. og er ved godt Mod.

Skrevet til min Kone. — Ogsaa fra hende fik jeg en Billet tilligemed vedlagte Breve 1' fra Jenny — der først langt henne i August eller September havde faaet de hende tilsendte Bøger. Hendes Breve ere som sædvanligt Sorgens og Smertens Udbrud. Men det er ogsaa, som om denne Sjæl sugede con amore Sorg og Kummer af enhver Begivenhed og Ting. Hun havde feired Margretas Dødsdag (Grevinde Falkenbergs) ved at reise, saa syg som hun er, paa

¹⁾ Som Følge af Tildelingen af Storkors.

²⁾ Han blev det alligevel kort efter.

³⁾ Omtalen af Schleppegrell.

denne Dag til Strøm og der see alle Mindér om den Af-dødes Broders (Grev Gyllenborgs) Brutalitet. Hvortil nu dette Besøg? — 2' fra Brynjulfssen, der i det engelske History of spanish litterature havde fundet Digteren Christoval de Meza, Oversætteren i Ottava rima Virgils Æneide og Georgica (sidst i 16de og først i 17de Aarh.de). Hos ham er nu atter Lysten saa vel til det Spanske som til en grundigere Uddannelse i Fransk vaagnet. Sin Faders ¹⁾ Afhandling om Runer har han fundet og vil sende mig den gennem min Kone.

Fiin Tour i den gamle Have. Søle og Sjask er man endnu der og kun der fri for. —

Besøg af Capt. Thrane ²⁾ — af Capt. Marcussen, af Capt. Schultz ³⁾ — af Capt. Wegener, af Overauditeur Glahn, *der begynder at blive melankolsk over at være udekoreret, siden man gav Ridderkorset til Overauditeur Tønder ⁴⁾* der, siger *han, er den daarligste af dem alle!* —

Kort skiden og regn- samt stormfuld Tour ind i Got-torp Slots S. v. Bastion (*Renovation der*) i Snavs op over Anklerne. Le moyen de circuler cet hiver! —

Mit Bryst vedbliver at være tungt.

Gratulationsbrev fra *Oberstlieutenant Haxthausen, som han slutter med følgende Ord: Kjendte Scribe rigtig Deres og min Skjæbne før og efter 1848, vilde han kunne skrive et Drama: »Avant et pendant la guerre«. — (?) —*

Fredag den 18de October. [En omhyggeligt udført Tegning af »Pianoets Tabouret«].

Afskrevet min Galop til Frue Krüger. Visit hos Flensborg for at recommandere Ritmester Bauditz til en Adjudantur, Overauditeur Glahn til et Kors og Major Wørishøffer til snarest mulig Oberstlieutenants Karakter.

Erholdt sendende fra Gen. Krogh det sv. Commandeur-kors med blågula bandet. Emaillepladerne gik ud ved et brusque Fald og Creaturet, hvorpaa der i alt er Sværd (saa Ordenens Navn er meer end tilstrækkeligt indiceret), maatte bringes til Guldsmeden paa Torvet i Altstadt. Ved Hjemkomsten Kort fra Oberst Fibiger, Capt. Reich, Capt. de Jonquières, Capt. Kauffmann, Oberstlt. Fuhrmann, Capt. Beck, Capt. Høhling, Capt. Mossin, Lieut. L. Lund.

¹⁾ Gisli B., islandsk Præst, Runolog; 1794—1827.

²⁾ Muligvis Chr. W. F. C. C. T., kar. Oberst; 1802—80.

³⁾ Adrian S., kar. Oberst, senere Postmester i Eckernförde; 1798—1875.

⁴⁾ Arnold Nic. Casp. T., Overauditor; 1796—1869.

Begyndte et Brev til Krigsministeren.

Efter Bordet vilde jeg begive mig paa en Fodpromenade til Falkenberg; men alenhøit Mudder standsede mig alt paa Chausseen førend Hühnerhäuser. Maanen (næsten fuld) stod smuk paa Horizonten. Vanskelighed ved at komme tilbage fra Altstadt til Lolf.-Alléen, da der var pløiet over Enden af den sædvanlige Markvei. Ved Ledet var jeg nær blevet siddende. Læst Slutningen af Trauerspiel Clavigo af Göthe — et ubehageligt Stykke, som findes i en af Herr Fürsens gamle bouquins. Jeg blev i meget uhyggeligt Lune og vil ei tiere læse i Fs. Bibliotheksfond.

Mit Bryst vedbliver at gjøre mig melankolsk.

Løverdag den 19de October. Fuldent mit Brev til Ministeren. 1' *Om de Herrer Madvigs og Klausens Delings-system.* 2' *Om Jakob Røders Rapport-Proces.* 3' Om adskillige Avancements og Belønninger. Stuemotion om Dagen, da Veiret var vederstyggeligt. Alligevel en sildig Parapluie-tour og medtaget Major Wh. til Thee og Musik. Bragt General Flensborg den Divisionen fra Overcommandoen tilkomne Ordre om at tilkjendegive Brigadecommandeurerne af 2den og 5te Br. deres upassende Form i Rapp.terne for Idsted. Efter min Mening maatte (ifølge Ministerens egne Ord) O. C. selv tilkjendegive Misbilligelsen, hvilket Generalen indrømmede og tog Papiret tilbage.

Søndag den 20de October. Medens jeg fuldendte og var i Begreb med at forsegle mit Brev til Krigsministeren ankom *Kaptaine Thrane med Taarerne i Øinene* i Anledning af, at *Kaptain Lassen*¹⁾ var sprunget ham forbi til *Majors Karakter*; derved en 9de Supplementside i Brevet.

Mag. Hammerich ankom fra Khvn. Discours igjennem den lukkede Dør. Han havde fundet min Kone i fuld Flytning. — Promenade gjennem Stadtweg og Kälberstrasse ind i den ellers lukkede smukke Have med den slyngede Lindeallée bag Domkirken og lige over for Königsweise. Romantisk lille Vaaningshuus i Baggrunden. Afhentet det sv. Comm. Kors hos Guldsmedden paa Torvet i Altstadt. — Efter Bordet Ridt (ud paa Lille (Lela?) og hjem paa Blodet Bdz.) med Bauditz, Schøller, Hansen og Hans paa Ross til Falkenberg, hvor Gen. Flindt accurat reiste sig fra Bordet med talrige Gjæster, blandt hvilke Haxthausen, Vogt²⁾,

¹⁾ Anton Fr. L., kar. Major; 1801—84.

²⁾ Carl Anton V., Genmaj., 1864 Divisionskommandør; 1800—77.

Bardenfleth¹⁾, Brockdorff²⁾) m. fl. Smukt indrettet Huus. Generalen førte os ud i Haven (der paa begge Sider af Chausseen indtager 70 Td. Land) og gjennem en Eng og igjennem Granskoven til det Sted, hvor det gamle Gottorp (?) skal have staaet. Tomtebakken med omgivende Grave — nu tørre tilligemed Engen, der vel var Vand — sees paa det Fuldstændigste. Paa Opgangen høres huul Lyd under Skridtet, som af Hvælvinger. — Touren var ret behagelig. Atalante stødte mere end forrige Gang. Lela tiltager i vævert Udseende og travet alt udmærket. Et besynderligt Held med Traveren. Flere Dragoner paa Falkenberg, der havde staaet ved 6te Brigade paa Als, kaldte den Perle.

Brigademusik. Fm.bes. af Capt. Schøning³⁾ (Jægeren), af Dr. Thune og af Oberstl. Bruun.

Mandag den 21de October. Klar Morgen. Siden gediegen Snee. Snee den 21de Octbr. Voilà du nouveau! Morgenbesøg af Oberst Philip Ræder med *mange smaa Meldinger og en uhyre complaisance samt kjendelig Glæde over de 2 Commandeurkors*. Syntes endnu ei at have faaet sin Næse. O. C. skulde dog vel ikke have i Sinde at holde den tilbage? — Herlig Artikel i Flensborg Avis om Qvindernes Indflydelse paa Revolutionens Gang og Varighed og om Grændserne for deres ridderlige Behandling. — Maj. Wørishøffer kom med Cadetten⁴⁾. Oberst Nielsen og Capt. Thrane have ogsaa hver erholdt en Cadet. De have været ombord paa Caroline Amalie siden i Løverdags. Vel bekomme. Min Kone sendte med W. Ansøgning fra Bombardeer (Invalid paa høire Arm) Andersen⁵⁾ til Kongen om Officers Character og Pension. M. K. har underholdt La Tour 2 Timer midt under Flytningen. *Underholdt, men atter ikke foret*. Pourquoi pas? — Altsaa Snee! Vakkert!

Tour igjennem Stadtweg og Lollfuss og auf den Holm⁶⁾ samt ad en tortueux Vei bag Altstadt V. for Holmer Noer

¹⁾ Formentl. Ritm. Joh. Chr. B., kar. Oberst; 1812—81.

²⁾ Fr. Henr. Dittl. B., Major; 1795—1858.

³⁾ Der foreligger vistnok her en Misforstaaelse. Kapt. Carl Fr. Sch. (1816—77) var ikke »Jæger«, men ved 2. lette Battl., der ganske vist ogsaa, ligesom Jægerne, bar grøn Uniform. »Jæger« var derimod Otto Alb. Sch. (1826—1901), men han var dengang Løjtnant.

⁴⁾ Sønnen Carl Jul. Fr. Th. W., kar. Oberst; 1835—1924. En Saml. Breve til ham fra Faderens Oppasser Mads Nielsen (Vellinge), 1848—50 i Aarvog for Hist. Samf. f. Odense m. fl. Amter, IX, S. 669—85.

⁵⁾ L. V. Andersen; havde faaet en Arm amputeret 1849; staaet ved Batt. Jessen.

⁶⁾ Ved Slesvig, Fremspring i Slien syd f. Johannes Kloster.

og kom ud igjen ved Königswiese. Tilbage for at kjøbe Papiir hos Andersen. Umuligt at finde ham i Mørket. *Mødt Haxthausen, som var forlegen — og jeg iøvrigt ogsaa.*

Temmelig lang Aften ved Musik og Savart¹⁾.

Tirsdag den 22de October. *Krigskommissionen over Oberst Jakob Ræder begyndt idag Kl. 11.* — Brev til Kammerherr, Obergerichtsrath Wedderkop i Oldenburg im Grossherzogthum til Svar paa hans af 12te Oct. (Begge over Kjøbenhavn). Til Byen; og fundet Hr. Andersen lige over for Skolen. Har 4 Sønner bortsendt til Itzehoe og ønsker hjerteligt Fred. Morgenbesøg af Capt. Tillisch og Lt. Leerbech²⁾. *Forsvare begge Geheimeraad Tillisch mod Gehrd. Scheel³⁾.*

Efter Bordet Riddt alene (med 2 Ord.cer) til Jagel. Ross løb idag ubændigt (saa Ordonnancerne maatte anstrænge sig?). *Det nye Batterie ved Bustorf ufindeligt.*

Læst Fortalen til Wielands »Abderiten«.

Onsdag den 23de October. *Mit Bryst* mal arrangé. [Omhyggeligt udført Tegning af et »Bækken af Kobber til at bære Gløder i«].

Skrevet min Vals til Frøken Alba. Brev fra min Kone med indlagt fra K. Schumacher⁴⁾, som er vred over, at jeg ikke fik Diamanterne. Christiansens ere reiste fra Kjøbenhavn med samt mit Plaster, men have ei sendt det. 8 Favne Brænde prænummereret paa til Quæsthusgaden N° 41⁵⁾. Major W. har været ridende til Forposterne med Theodor (Cadetten), der var melancholsk over, at de ei bleve angrebne. Ogsaa Domkirken har han viist ham og vilde have ført ham til Missunde imorgen, men har opgivet det, da Krigskommissionen reiser derned til Forhør i den R.ske Rappportsag⁶⁾. — E[fter] B[ordet] Tour til Schiffbrücke og samme Vei som forleden (Hinter der Mühle o. s. v.) tilbage gennem Altstadt. Overauditeur Glahn drak Thee hos mig. *Vi talede om Ræder, og jeg spillede for ham: »Wenn ich ein Vöglein wär'« . . .*

Torsdag den 24de October. 13 fjendtlige Dragoner og 17 Heste har Divisionens Forposter idag kapret. Flere

¹⁾ Formentl. Felix S., fransk Fysiker (Lydlæren); 1791—1841.

²⁾ Joh. Erik L., Lt.n., Politiaidjutant. milit. Gendarmerieinspektør; 1806—60.

³⁾ Scheele?

⁴⁾ Karen. f. Tscherning, Mezas Svigerinde.

⁵⁾ Mezas nye Bolig i Kjøbenhavn.

⁶⁾ Jacob Ræders.

af vore Dragoner have paa denne Maade monteret sig paany (da de toge dem med Sværdet i Haanden og afvæbnede dem). Saaledes fik Theodor dog noget krigerisk at see. *Node- og Brevskriveri til Sønderborg.*

Lille Middagstour paa Steenbroen udenfor Huset, i Staldene ved samme og i den altid vaade Have. — Efter Bordet over Hesterberg (Visit hos Oberst Fibiger, der var ude), Rennbahn, Lollfussallé, hvor det nedfaldne Løv alt brusede under Fodtrinene, til Michaelis Kirke, Schubyrstrasse, Altstadt (og Besøg hos Capt. Kauffmann¹⁾, der heller ikke var hjemme). Læst Savart, Bandamanna Saga²⁾ og Abderiterne.

Fredag den 25de October. Expederet Skrivelserne og *Noderne til Damerne paa Als*. Besøg af Capt. Vaupell, der vil ride med mig. — Af Capt. Bauditz, der bragte Referatet, da Majr. Wørishøffer er blevet slaæet paa det høire Been (over Knæet) af sin Oppassers Hest. Overauditeur Glahn bragte *Relationer fra Missunde. Herr v. Ræder kommer dybere og dybere i det med de andre Bataillonscommandeurs (Oberst Lorenzens og Majr. Hvedbergs)³⁾ samt Forpostcommandeurens (Capt. Magius⁴⁾) Erklæringer*. — Efter Bordet æltet over Grossen Damm til Etatsraad Schrader, der lovede mig en proprere Vogn, selv om det skulde blive Contessernes, der dog intet havde at bestille, meente han. Besøgt Majoren, der laa paa Sophaen. Brev fra Lt. Christiansen og Mamsell Anne⁵⁾. Familien er vel, men alt uden Blomster paa Stuhrs Mühle.

Løverdags den 26de October. Stor Pakke hjemme fra med Menigkappen, Vandstøvler og Gryn af 2 Sorter. Det høie Vande har ødelagt vore Værker ved Haddeby, men i det mindste tillige udvidet og fordybet Svælget.

Fmds. Tour til Byen. Mødt flere af mine Officerer i Selskab med Baron Grabau⁶⁾, en ret smuk Mand (østerrigsk Officer ansat i Overcommandoens Stab). Endeligt opdaget Comtesse Ranzaus Bolig 4 Qv. N° 59 i Schiffbrückstrasse. Fundet den ene af dem hjemme. Complimenter og Obenhin-Conversation. Besøg hos Kleidermacher Skov (Schau?) og Conversation om den sorte Frakke. — Klk. 4 Skomager

¹⁾ Artilleristen.

²⁾ En islandsk Saga, der var paa Mode dengang.

³⁾ Magnus Olaus Baadh Hveberg, kar. Oberst; 1806—1864 fald. v. Dybbøl.

⁴⁾ Jens Erik Albr. M., Oberst, Landstingsmand; 1816—84.

⁵⁾ Christiansen.

⁶⁾ Østrigsk Løjtn. Armin Friherre v. Grabow, til frivill. Tj. ved Gardehusarerne Nov.—Dec. 1850.

Johannsen fra Altstadt tog Maal til et Par Vandstøvler. Snakker to Maal. De Melataire bestille meget Arbeide hos ham.

Efter Bordet redet paa Lela (Hans paa Nanna) ud igjennem Fdbg. til den nye Skandse i Hjørnet af Broen paa Bakken til høire af Vandingsstedet, hvor Sergt. (nu Commdsgt.) Bøvig stod med 2 Kanoner i 1848. Et irregulairt, fra høire Side meget domineret Retranchement, der kun lidet tiltalte mig. Dernæst til Haddeby for at see Ødelæggelsen fra sidste Oversvømmelse. — Feltvagten skibes over og tilbage. Burde denne poste perdu vedblive? — Redet til Bustorfer Skandse igjennem Morads, hvori Baraquerne fremglimte og true med at gaa under. Neppe kunde Hestene bære os igjennem. Den ene Ordonnans sendtes en passant op ad Skovbakken for at see, om Veien til Batteriet var passeerlig. Kom senere tilbage og meldte: »At der var intet nyt!« i. e., at Veien derop havde været meget besværlig — !!! —. Det nysankomne Halvbatterie Tillisch (24 pdge Granatkanoner) holdende alt siden Tusmørket i Regn og Slud midt i dette Morads og skullende forblive der Natten over, frembød et ynkeligt Skue. Jeg vilde have opsøgt det nye Værk N° 2 S. V. for Bust[orfer] Skandse, foran Dannevirke, men opgav det, »da jeg formænget saae fast alle Elementer«. — Ridningen havde fatigueret mit Bryst. Trist Aften og sørgelige Udsigter for Helbreden. Posten var først ankommen Klk. 5 ist. f. 12^{1/2}. Bragte Brev fra min Kone — kaligraphisk. Generalkrigscommissair Viborg¹⁾ var den første, der underrettede hende om, *at jeg nu havde faaet alle mine Ordener*. Verfehl! I 2 Maaneder har man ei kunnet *sende os de russiske* — !!! —

Søndag den 27de October. Bud fra Magistraten, naar jeg vilde lade mig den nye Vogn præsentere. Bestilt til Klk. 4. Brev til Capitainerne Falkenskjold og C. Just. — Conferenz med Capt. Owesen om de nyeanlagte Værkers og om min Haves Ganges mulige Indretning til Betrædelse. Med Lt. Honnens om Tilsætning af de nye Værker paa hans Croquis. Brigademusik.

Ingen Tour om Fmd. Klk. 4 ankom Vognen, som var en meget bequem og endog ret elegant Mouche. Benyttes strax til at kjøre med de for den værende Heste til

¹⁾ Niels V., Departementsdirektor i Marinen; 1785—1863.

General Krogh, der viste mig det hæslige svenske Storkors, hvortil imidlertid ogsaa hører Kommandeurkorset, hvilket forbedrer den. Han meente, at de russiske Ordeners Udeblivelse beroede derpaa, at til Ordenerne af 5te Grad skulde forfærdiges Kaarder, hvorved de hænge, og med hvilke de stedse leveres; og nu skulle de absolut sendes alle paa een Gang!! — belle raison! Derpaa kjørte jeg med omspændte Heste, der vare bestilte, til Bureauet (her gjorde Cadet Wøris-høffer endnu nogle af sine Caprioler) ud i Bustorf til Brigadebivouakvarteret og hilsede paa Oberst Ph. Ræder, Oberstlt. Haxthausen, der var der i Besøg, og Capt. Muus. Saa hjem. Skrevet en Theeinvitation til Mag. Hammerich, der dog ei fik den, da han var ude. — Savart og Musik.

Mandag den 28de October. Solen vil snart dreie sig aldeles bort fra mine Værelser. I mit Sovekammer er den saa oblique, at den moxen er for intet at regne. Triste perspective.

Brev til min Kone med Svar paa Punkter og flere Requisitioner. Ridt paa Nanna til den nye Budding (Skandse) S. V. for Bustorfer Skandse tæt foran Dannevirke. Temmelig flad; endnu ufuldendt. Redet tilbage tvert over den bratte Dannevirkevold lige bag denne Skandse. Overgjængeligheden var i forveien verificeret af en Dragon. Opad gik det jævnt nok, men ned ad fandt jeg mig dog foranlediget til at stige af. The ground was slipping. [Tegnet et Gennemsnit af Volden].

Alle 12 Personer kom til Dinéen, som var ret effectfuld med Raabukken og Crêmekagen (samt Karper og Bedesteg). Der blev drukket: 1' Paa den nye Skovriders Velgaaende. 2' Untergang der Lügenbrut. 3' De fraværende Venner og Veninder. [Herved en Tegning af Bordet: For de to Ender Generalen og Bauditz; ved Langsiderne Faaborg, Schumacher, Hegermann-Lindencr., Vogt, Haxthausen — Høhling, Thomsen, Marcussen, Bendz, Fibiger]. —

Derpaa en Tour og over og gjennem Snavset paa Gros-sen Langendamm til Lollfuss og foreslaaet *Overauditeur Glahn at drikke The hos mig*. Han kom Klk. 7 og *forelæste mig Forhørsakterne, fulde af Rædersk Impertinence, Nonsens og Ondskab*.

Tirsdag den 29de October. Owesens Folk, 4 Mand, skuffede Gangene i Haven for at forberede dem til Grus-paalæggelse, hvilken ogsaa fuldendtes. Skrevet et Supplementbrev til min Kone, hvori et 4de Par Vandstøvler

(nemlig til de 2 Par Hall¹⁾ske og det ene Par in spe Johansenske herfra) bades bestilte hos Petersen ²⁾ paa Østergade. — Brev til Ministeren, hvori flere Croquis og Skizzer af 2den Armeedivisions fortificatoriske Værker sendes ham.

Fmdsbesøg af Justitsraad Feddersen, der er ansat som Borgemester her, og af Oberst Thestrup. Conferenz med Oberst Fibiger om Bombard. Andersens og Pr. Lt. p. t. Undertøimester Lunds ³⁾ Sager. (Denne sidste vil Wedelfeldt ⁴⁾ have til Sec. Capt., og Ministeren spørger om min Mening). — Ingen Fmd. Tour.

[Efter Bordet Spadseretur]. Visit hos Whff. og bedt ham til Thee, *hvilket jeg bitterligt maatte fortryde, da han gjorde mig en meget ugeschickt Scene og yderst malplaceret i Anledning af sine Misfortunes.* Suiten for *Brystet.*

Onsdag den 30te October. Fundet min Concept om Artillerieunderofficersavancementet og sendt det til Oberst Fibiger til Afskrift for at benyttes ved Indstillingen om Lt. Lund. — Musica 12—1. Fmd. Ridt ud for at see paa flere Skandser og Buddinger. Accompagnement af Lt^{ne} Hansen og Thomsen. Slem Skup ved et Spring over en lille Grøft. Ross fandt ei for godt at marchere over, som jeg vilde. Touren gik fra Riesberg til Wedelspang queerinsfeld og saa til Bustorfer Slugt. Dernæst tilbage til den saakaldte Kirkegaard med et Kanonværn og Kapaunenbergs med et Infanterieværn. — Alf ⁵⁾ var med paa hele Touren sans maitre. En Krage havde forelsket sig i den og fløi efter den. Alf paa Bagbene[ne], blev tilsidst lidt forlegen ved Kjærtene.

Eftmd. Tour over Hesterberg, Schützenkoppel, Schuby Str., Altstadt, Kälberdamm (frem og tilbage for Violonnen fra igaar — hos Snedker Qvante — han var nu forvandlet til lige saa virtuosagtig Flautenist — formodentlig en Hoboist). — Dernæst Papiirindkjøb hos Andersen af nye Sorter. — Conferenz med Lt. Hansen om Bekjendtgjørelse til Afdelingerne af Ministerens og Overcommandoens Indskjærpelse af Aarvaagenhed paa Posterne under Lovens strængeste Straf. Lten. blev til Thee og lærte Runer.

Torsdag den 31te October. Expederet *Brev med Noder til Frue Steger samt et 8 Dage forsinket Gratulationsbrev*

¹⁾ Der var i Kbh. flere Skomagemestre af Navn Hall.

²⁾ En Skomagemester Petersen boede Østergade 21.

³⁾ Peter L., Kapt., Magasinforvalter; 1804 - 65.

⁴⁾ Fr. Adolph W., kar. Genmaj., Kommandør for Tøjetaten i Kbh.; 1783—1874.

⁵⁾ En Hund.

(gjældende for og dateret den 23de) *til Sofie Benzon*. Erholdt Breve 1' fra min Kone, 2' fra Harald Christensen, 3' hans Frue. — —

Fredag den 1ste November. Brev fra Frøken Alba med mange smukke Taksigelser for Noderne, der ere copierede til Commdr. Bille og skulle sendes til Oberst Glase- nap. Très-flatteur. — Frøken Fride er bestandigt paa Augustenborg. Saa snart Bülow kan reise, tage de alle til Snoghøi, hvor Kammerherren nu er. — Formiddagsvandring over [osv.] ned i Altstadt zum Thor, hvor Johansen, Sko- mageren, boer. Er meget beskjæftiget for Soldaterne i Bi- vouakken. De vise ham de blottede Taaspidser. Beder om Respit til de første Dage i næste Uge. Soit. Det er vist nok billigt at give efter til en vis Grad for de mere Trængende. — Opdaget en Kunstschleifer i Kälberstrasse. Kan faae mine Raseerknive. Efter Bordet endnu engang ud til Fods; [gaaet igennem det Hus], hvor Capt. Behmann¹⁾ af [3. Batl.] er indqvarteret. — Capitainen udtalte Lønning i sin Huusdør og *betillede mig Excellence*. Dr. Thune drak Thee hos mig og *lærte Runer*.

Lørdag den 2den November. *Adeles uoplagt til Forretninger*. Formiddagsmusik par extraordinaire. For- middagsbesøg af Etatsraad Wachs, som jeg bad til paa Mandag Middag. *Sagde mig mange smukke Ting om, hvor elsket jeg var i Kjøbenhavn og hvor fortjent*.

Brev fra Kr. Mn., hvori endeligt vare Nyheder om Cam- pagnens rimelige snare Tilendbringelse. General Hahn²⁾ lurer i Kiel med Forslag (og formodentlig dobbelte Instruc- tioner). Il s'agit de ne pas se laisser surprendre. Det første bliver nu en suspension d'armes. Ministeren sender i sit Brev et Nummer af »N. fr. Presse« med en Mængde arro- gante Artikler, hvori Danmarks Rænker og Fredens eller blot Vaabenstilstandens Umulighed skildres med stærke Farver. England tør og kan Intet uden Preussens Sam- tykke. (Og næsten synes det saa).

Keiseren af Rusland sender Helgesen Commandeurkorset med Diamanter.

Surpreneret Hans i Feining og Støv ved aabne Vinduer. Vidsker, hvori Mamsell Marie deeltog, der bærede mig med Feining. —

¹⁾ Geert Vilh. B., Major; 1814—66.

²⁾ Tysk Generalmajor.

General Flensborg kom Klk. 3. Gjensidig Meddelelse af O. C.s officielle og mit private ministerielle Brev, hvilke in sostanza vare overeensstemmende. Da Gl. Flensb. skulde spise hos Gl. Kr. opsat jeg min Visit og Meddelelse til denne indtil imorgen Formiddag. —

Conferenz med Sophie. Betalt hende sidste Dinée med 16 Rdl. 4 Mk. 13 Sk. Eftermiddagstour i den nye Have, hvor den hvide Kat stedse ligger ligesom paa Rede midt i Kaalen og altid paa samme Plet. Samtale med Havemanden om Runkelroerne, der gives Køer. Sukkerlavning er nok gaaet af Brug siden Continentalsystemets Ophævelse. . . . Musik og Bandamannasaga.

Søndag den 3die November. *Trækning i Underlivet, over Lenderne, i Lyskerne; svingel; Trækning i Hovedet og i det Hele en ynkelig Tilstand. Gud maa vide, hvad Enden skal blive.* — Aldeles ungeschäfts-fähig. Bestilt min Vogn til Klk. 11. Ny Conferenz med Sophie om Dinée i morgen. Hun finder det noget seent taget. — Betalt hende for Maanedden 20 Rdl. — Hans 13 + 5 Rdl. = 18 Rdl. c[ourant?] m[ønt?].

Kjørt i Visit hos Genlt. Krogh, der havde 17—18⁰ Kulvarme. Pianoet er delicat. — Helgesen har faaet et Brev fra H. M. Kongen af Danmark foruden det russiske Diamant Commandeurkors, *hvorover H. E[xcell.] var lidt jaloux.* Nye Expectorationer over de russiske Ordeners Ikkeankomst. Etatsr. Wachs mener, at de ere afgaaede for længere Tid siden?? Kjørt lige hjem og hørt Resten af Musikken, der netop var begyndt, da jeg kjørte ud. Pakke fra min Kone, afsendt for 8 Dage siden med 6 Skjorter, 4 Dunke Blæk, Brynjulfsens Runographie og vadskede Handsker. —

Lt. Hansen til Aftenthe.

Mandag den 4de November. Gjennemseet paany det under 25de Februar 1850 til Ministeriet om Underofficerernes Opavanceren i Officeersclassen indgivne Memoire med Hensyn til Prem. Lieut., p. t. Undertøimester Lund. — Dinée, der forskjønnedes ved 2 Harer. Crêmen ved Kagen var hvidere end sidst (da den var grøn); — dog endnu ei rigtig crême-hvid. Tilstede følgende [Tegning af Bordet: Ved Enderne Generalen og Bauditz; Schøller, Wørishøffer, Reich, Schrader, Flensborg; Hansen, Glahn, Gosch, Baggesen, Wachs]. — Sophie lod vente scandaleux længe paa Bolterne. (Ogsaa en Følge af de mange Medpisere ovenpaa).

Oberst B[aggesen] havde forstaaet Klk. 4 og maatte sendes Bud efter. Løvrigt var Spiseriet upaaklageligt. — Efter Bordet communicerede *Overauditeuren mig, at Oberst Jakob Ræder idag er dømt til 2 Maanedes Fæstning i anden Grad. Det vil sige: Med Spadseren 2 Timer dagligt med Skilvagt. Og Dommen var eenstemmig. General Moltke erklærede sig enig i Auditeurens Dom; Oberst Nielsen fuldkommen enig; Oberstlt. Du Plat ganske enig.*

For at gaae nogle Hundrede Skridt, endog kun udenfor Huset, maatte der sættes Lys i Vinduerne. Og nu travede jeg med begge Skildvagterne i Mulm og Lynild (sjelden paa denne Aarstid). — Bandamannasaga.

Tirsdag den 5te November. Opsat Concept til en Indstilling til Krigsministeren med Ytringer, affordrede mig i Personeldirectionens Skrivelse af 24de October, i Anledning af Generalmajor Wedelfeldts Anmodning til Ministeriet om at avancere Pr. Lieut. Peter Lund til Secondcapitaine paa nærmere Betingelser. Faaet Reenskriften næsten færdig indtil Klk. 3, da Posten skulde gaae. Mørke og Lede afbrøde mig.

Kjørt ud efter Bordet 1' i Besøg hos Etatsraad Wachs, der sad til Bords med Overkr. Comm. von Schmidten, Assessor Looft og . Han viste mig det idag ved Mellemskandserne prøvede nye Kogeapparat af Jernblik, indrettet til 2de Kogekjedler. (Altid samme Træk i det Esselbachske Huus), 2' paa Bureauen hos Majoren, og 3' tilfods (Vognen følgende) til Altstadt hos Major Marcussen, der efter lang Qvæstioneren om Oppasseren bades averteret om min manquerede Visit. Saa hjem.

Overauditeur Glahn, der skulde komme til Thee, undskyldte sig (med Forkjølelse) og sendte Concept til Indlægget i den R.ske Sag. — Musik og Bandamannasaga.

Onsdag den 6te November. 8 Siders Epistel til Krigsministeren; blev accurat endnu færdigt til Posten (der ventede til 3^{1/2}) 1' om de politiske og Armeens Forhold; 2' om *Major Klubien*¹⁾, *Lieutenant Hofmann*²⁾ i Causlunde, *Overauditeur Glahn* — samtlige til Riddere; Indskjærpelse af *den over Ræder faldne Overkrigskommissions Dom*; 4' Om Gen. Maj. Wedelfeldts Begjæring om at forfremme Pr. Lieut. Peter Lund til Second Capitaine [osv. se under 4de og 5te

¹⁾ Balth. Bernt Peter K., kar. Oberstlttn.; 1799—1863.

²⁾ Formentl. Andreas H.; i Kavslunde var der en Artilleripark.

November]; 5' *Om Sønnens*¹⁾ *Crokeringsøvelser* og om min Samtale med ham *betræffende de forladte Studier* og den opgivne *Embedseksamen*.

Kjøretour Klk. 6 til Bureauet og prøvet Menigskappen som Enveloppe. Saa saa. Hvorledes man tilsidst skal faae den nødvendige Motion i dette Dronesøle?! — Oberstl. Haxthausen til Thee. Musik og Discours.

Torsdag den 7de November. Klk. 1 Ridt (Nanna; Hans paa Ross) ud til Hadeby. Arbeidet var standset. Vandet (nemlig Lavvandet) river strax ned, hvad man forbedrer ved Bolværkerne. En Deel af de jernpiggede Bomme havde Officererne ogsaa maattet tage ind for at sikre det mod Vandets Ødelæggelse. Det flydende Værn var istandsat. Redet tilbage til Veien langs under Hadebyholz og ad denne til det forreste Dannevirke (gjennem Barakleiren). Jeg steg af og kravlede op i det nye Gibraltaratgige, sneglehuusagtige Infanterieværn, hvis Barriere, a, (for Enden af et smalt Adgangs-bret, a¹⁾ med Møie gav efter for mine Anstrængelser. Efter at have seet alle Krinkelkrogene af Labyrinthet vinkede jeg ad Hans, som steg af Ross for at nyde samme Glæde. Han var en admiration. Og det er vist, at er Kladasen muligt ei behagelig at indesluttet i, saa vilde jeg lige saa nødig storme den. [Herved en Tegning af Værket, med Forklaring].

Hjem ad Bustorff og Friederichsberg. Jeg fandt Kort fra Etatsraad Wachs. —

Breve fra 1' La Tour du Pin, der er meget taknemlig og næsten skamfuld over Commandeurkorset. (Dateret 26de Octr.). 2' fra Rønnow, der er blevet Cadet i Afgangsclassen og siger mig mange smukke Ting. 3' i en Enveloppe under Krigsministeriets Segl 4 N^o af La Patrie ^{25. 27. 28. 29}/₁₀ (formodentlig fra Baron Delong), der indeholde os alt bekendte Artikler (altid af Joseph Rempp. (I den udgivne Piece synes jeg det var Kempp?). — Aftenvisit af Capt. Schack, der melder sig som Convalescent til Hovedkvarterets Disposition. Vil arbeide paa en Gruppe af Armeens Generaler og høiere Commanderende.

Fredag den 8de November. Den glædelige Efterretning, at Radowitz²⁾ har indgivet og faaet sin Demission.

¹⁾ Gustav Hansen.

²⁾ Jos. v. R., preussisk Udenrigsminister; 1796—1863. Den preuss. Hær blev Efteraaret 1850 sat paa Krigsfod.

En østerrigsk Officeer er fra Frankfurther Bundesversammlung sendt til Kiel (Stattholderskabet) med kategoriske Betydelser. *Skrevet Noder til Frøken Marguerite Thorsens*. Lille Ridt paa Lela til Friedrichsberg, over Rudolfsberg og Karpfenteich. Ved Hornbrunnen fandtes den igaar indsatte coërcitive ¹⁾ Indqvarterings- og Qvarteerrepurations-Commission in pleno ved et lille bitte Huus, af hvis Loftsluge Commandanten in persona saaes nedstige ad en Hønsstige. Lela var ubændig bondeagtig idag.

Averteret Sophie om Dinéen paa Mandag. Modtaget Regning for sidst, affattet i Rigsbanksmynt (14 Rbthl. 15 Sk.). [Efter Spadseretour] et kort Besøg paa Bureauet. Musik og Bandamanna Saga.

Løverdag den 9de November. Op ad Formiddagen, da jeg vilde ud, Besøg af Oberstinde Holstein, som bad for sit Værelse, fuldt af alle hendes Meubler, hvilket Indqvarteringscommissionen havde udsat til Belægning. Bes. af Thune og Fibiger. *Idag vaasede Thune ubarmhjerligt*. Gaaet til Bureauet og paalagt Majoren at intimere Brigaderne, at de maa respectere Enkens Garde-meuble. (Du Plat étant sans merci ni pitié). Frøken Asminda skal ligge meget syg paa Stubbe, en Gaard ved Slien. — Sendt Capit.ne Bauditz ud til Husby for at invitere Gardens Officerscorps til paa Mandag. Oberst Kirchhoff syg paa Gottorp. Kun circa 9 kunne indfinde sig. —

[Spadseretour]. Paa Retouren anmodet Majoren om at lade Frue Holstein vide de trufne Foranstaltninger, paa det at man kunne vende roligt hjem (til Stubbe). Bedt ham til Thee. Oberst Gerlach kom ogsaa. Sang, som generte mig, i det jeg ligesom tabte Veiret, saaledes som naar man gaaer op ad Bakke. Denne Følelse har jeg endnu aldrig havt. Jeg braverede det maaskee forlænge, thi jeg fik en sørgelig Nat med Smerter i Brystet og voldsom Hjertebanken. Sørgelig Tid!

Søndag den 10de November. Morgenconferenz med Sophie, die nur einen Hasen bekommen kann. Jeg viste hende til Slagteren, i hvis Vindue jeg igaar saae 4. — Austers er hun heller ei vis paa at kunne faae. Belle perspective.

Lille Brev fra m. K., der obsederes af Visiter og ved-

¹⁾ Med executiv Myndighed udstyrede.

bliver at prise Leilighedens Yndighed. — Afløsningsvisit af Oberst Baggesen. Inat er kommen (formodentlig med Posten, der kom meget seent)¹⁾ en Avis om, at Fjenden vilde angribe paa et eller andet Sted. Aber nichts passirt. Brigademusik. (Den ønsker at afløses af 1ste Brigades, der er i Kjøbenhavn. Har været 15 Maaneder ude).

Sendt min Broder Karl en Afskrift af Galoppen.

Begyndt et Brev til m. K. [Eftermiddagsspadseretour, og] Imidlertid havde Hans flyttet den store Secretaire ud i Havestuen og Piedestalen paa dens Plads. — Musik, men kun instrumental, da jeg siden i gaar Aftes ei tør synge. *Begyndt at læse »Tagebuch auf der Reise nach Ems 1828«.* — Synes temmelig ubetydelig. Kun kaldes deri Slesvig altid: Dänemark og Alt fra denne By dänisch. I tempi si mutano.

Mandag den 11te November. Natten noget bedre (uden Skjermbret), men ikke megen Søvn. Sluttet og afsendt Brevet til m. K.^{II)} — Erholdt fra Myohl¹⁾ 4 Flasker Champagne (20 M. C[ourant]), 6 Fl. St. Julien (6 M. C.) [osv. — ialt for 28 M. 8 Sk. = 15 Rdl. 1 Mk. 3 Sk.].

Min Stabschef bragte den Nyhed, at Radowitz dog skal være blevet i Ministeriet og som Følge deraf hele Tydskland i Combustion. Det preussiske Landeværn indkaldt, hvilket kun tør skee i Krigstilfælde (Indkaldelsen bliver altsaa en Krigserklæring). Et Sammenstød mellem Bairer og Preussere skulde alt have fundet Sted i det Hessiske og Preusserne trukket den kortere (?!). — Da jeg nyslede i mit Sovekammer for at modtage Gardens Officerer, der omsider ere reducerede til 4 og Overlægen, neml. Oberstl. Barner, Capt. Thortsen, Lieut.ne Berregaard²⁾ og Kirchhoff³⁾, indsteg General Krogh i en galant Visit. Meente muligt, at jeg vidste noget specielt Nyt; hvormed jeg dog ei kunde opvarte. Generalen havde saa sikkert haabet, at vi (?) skulde tilbringe Julen i Kjøbenhavn. Vil nok spise hos mig en

I) Dog ikke. Overcommandoens Efterretninger fra 1ste Division, der har troet at spore Forstærkninger og Bevægelser foran deres Front. O. C. udgiver selv disse Formodninger for høist usikre.

II) Meddeelt hende, blandt flere Curiosa, følgende Signalement af mig, indeholdt i »Eine sonderbare und merkwürdige Erscheinung der dänischen Armee ist der General de Meza. Er ist klein und trägt, um sich zu vergrössern, eine hohe spitzige Kopfbedeckung, so wie auch einen langen Überrock, der ihm bis an die Knöchel geht. Statt des Säbels trägt er eine Reitpeitsche in der Hand. Reiche Locken umwallen das Haupt«.

¹⁾ En Vinhandler i Slesvig.

²⁾ Ferd. Henr. B., Oberst; 1827—1902.

³⁾ Joh. Magnus Hieronymus K., Oberst; 1830—1910.

petit comité, naar jeg vil give ham revanche. Historien om le voyageur commis, der sendte ham nolente volente 180 Fl. Champagne fra Châlons sur Marne. De russiske Ordener har Krigsministeren endeligt forleden faaet tilbage fra Kongen og strax afsendt dem til Arméén. Altsaa dog paa Reisen.

Capt. Lundbye¹⁾, ankommen fra Hørup, meldte sig for at afløse Capt. Lund²⁾, der er syg (hos Ravens). Jeg medgav ham det Keyperiske Alternativ til Erklæring.

Dinéén var ret brav, men en qui pro quo fandt Sted med Æbleskiver, hvilke jeg ifølge deres Ypperlighed i Løverdags havde foreslaaet at gives som Biret, men hvilke man gav som remplaçant for den forventede Cremkage. De fandt almindelig Bifald; men jeg blev dog lidt flau. Dog forvandlede, som rigtigst, det Hele i almindelig Hilaritet. [Herved Bordplanen: For Enderne Generalen og Bauditz; Thortsen, Kirchhoff, Berregaard, Vaupell, Thomsen; Barner, Looft, Thornam³⁾, Wørishøffer og »Vacanz, fordi Overaudit., Greve Holck meldte Forfald«. — Efter Bordet en rar og til første Gang i lang Tid tør Tour over [osv.]. Overauditeur Glahn til Thee. Dagen sluttedes med Camomille, der gav en rolig, men igjen næsten søvnløs Nat [osv.].

Tirsdag den 12te November. Capt. Lund meldte sig som Convalescent. Har lidt meget i sit Qvarteer i Huusbye.

Modtaget Dannebrogskors til Commandeersergt. Ploen og overrakt ham det solenniter i Capt. Bauditz' Nærværelse med Statuter, Edsformular og Skrivelser fra Ordenscapitlet Klk. 11^{1/2}. Begyndt et Brev til Brynjulfssen med Tak for Runographien.

[Spadseretur, hvorunder] *Respirationen næsten hele Tiden borte*. Hver Dag ny Sorg. Ved Hjemgangen beseet Md. Esselbachs nye Bryghuus og Hvælving. Ved Hjemkomsten Besøg af Conferensraad Kirstein. Lt. Hansen havde været nede ved Füssing Odde. Omveien er stor, hvilken O. C. har afslaaet at forkorte ved en Bro over Lothar Aa ifølge Erkl. af Ing. Detachmentet. Eftermiddagsvandring (uhyre kold og med den nye Tunique paa) omkring og langs med det Bjelkiske Palais. — Musik. — —

¹⁾ Chr. Carl L. Det var ham, der som Krigsminister, under Paavirkning af Ankjær, ved Begyndelsen af Krigen 1864 greb saa skæbnsvangert ind i Overkommandoens (Mezas) Dispositioner.

²⁾ Christopher Budde L.

³⁾ Aug. Vilh. T.. Overlæge, titul. Prof.; 1813—80.

Onsdag den 13de November. Formiddagsbesøg af Justitsraad Scholten¹⁾, der havde faaet Baandet i Knap-hullet. Han havde beseet Stillingen og var meget opbygget af den og forresten oprømt. — Lt. Hansen bragte mig de russiske Klenodier, nydeligst indpakkede og i sig selv smukke. Kun Baandet kan ei sammenlignes med Dannebrogens grandiose hvide Vatrang.

Formiddagstour gennem Lollfuss til Herr Schou i Altstadt. Sat ham Stevne til Klk. 4. — Toilette-, Ordens- og Skrædderconferenz. Han fik hele Stadsen med. — I Formiddags frøs jeg rigtig nok ikke, men var halv qvalt af Klæder med de næsttykkeste Beenklæder, den tykkeste sorte Vest og Tuniquen. Om Aftenen til Thee Intendanten, som jeg havde bedt, og Oberstlt. Haxthausen, der kom af sig selv. Anekdoterne fløi overkors. Conversationen havde meget anstrænget mit Bryst.

Torsdag den 14de November. Gud veed, hvad den lille Pige med Straahatten plukker rundt om i den ydre Rand af Bederne og Græspletterne. Undertiden fører hun det til Munden. Resten (Massen) i en Kurv. Melding kom ved Lt. Schøller fra Forposterne, at Fjendtligheder have begyndt mod Esperehm og foran Ober Selk.

Ordre fra O. C. om at lade en Brigade og et Batterie marchere til Ober Selk, besætte Lottorf (naar Fjenden viger) og Geltorf, ogsaa gaae paa Esperehm for dernæst at tage den (supponeret) mod Cosel fremtrængende Fjende i Flanken, afskjære eller slaae ham o. s. v. Men snart kom Melding, at Intet var mod Cosel, men at Fjenden (1—1½ Btl. med Tilbehør) var i fuld Retraite til og gennem Kochendorff. — Ifærd med at bestige Ross med en formidable Vinterdragt red jeg nu i den Fjendtlighederne modsatte Retning, nemlig til Altstadt gennem Klostergang til Klensby, Winninggaard — tilhører Ahlefeldt²⁾ (udt. Aalefeldt) — (smuk — beseet Landgangsstedet) Moldenit og samme Vei tilbage, alt med Capt. ne Bauditz og Schøller og Lt. Hansen. Hans paa Nanna. En smuk Tour. — I Fraværelsen var imidlertid kommet ny Ordre fra H[oved] Qv[arteret] til en Recognosceringstour mod Breckendorff, hvilken med c. 1½ à 2 Btl. nr. udførtes af Oberst Gerlach, meest i Maaneskin, da Ordren kom saa seent, at de først bleve mobile Klk. 3.

¹⁾ Poul Adam S.; var bleven -Ridder- 8. Nov.

²⁾ Næppe rigtigt, formentl. en Adler.

(Solen ned, og Maanen en vigeur Klk. 4). Klk. 8 meldte Lt. Hansen, der havde fulgt til Breckendorff, at Alt var »i Orden« — Fjenden trængt tilbage, 13 Fanger gjorte. Samme Melding fra 5te Brigades Stabschef Capt. Abrahamson og endeligt af Oberst Gerlach selv henimod Klk. 9^{1/2}. De Fangne angav han nu til 14. Imidlertid havde jeg gjort en Maaneskinstour over Bakkerne og hjem gjennem Byen.

Langt Brev fra min Kone *med mange udenlandske Sentenser*. — Camomille.

Fredag den 15de November. Conferencer og Referater indtil Klk. 1 samt et Brev til min Kone. Formiddagsridt paa Lela, som idag var saare fouguese, men ogsaa meget klodset og uvaaren. Eftermiddagstour i Maaneskin 1' til Oberst Gerlach: ei hjemme, men mødtes paa Tilbageveien udenfor Esselbach (troede ei at have kunnet vente mig i Maaneskin (?). 2' over Bakkerne hen imod Michaelis og tilbage. Meget forpustet paa Hesterberg og angrebet for Brystet hele Aftenen (dog vel ei ved den gamle Vests' Tyndhed?). — Charmant reçu par écrit de Mlle Marguerite.

Løverdag den 16de November. Conferenz med Sophie om Mandagsdineen. Betalt hende Regningen for sidst 15 Rdl. 17 Sk. Sendt Capt. Bauditz Navnene paa næste Mandags Gjæster.

Redet ud Klk. 1; steget af ved det topographiske Bureau (Lollfuss ligeoverfor Café und Billard, hvor Oberstlt. Caroc og Major Mansa viste mig det til Rusland bestemte elegante Kort over Sl[aget] ved Idstedt med Beskrivelse (Tegning og Beskrivelse af Mansa). [Videre Ridetour]. I stærk Trav ankom jeg, gjennemkold paa Underliv og Ryg til mit Hjem med den Overbeviisning, at ingen Klæder mere kan beskytte mig for Kulden. Jeg havde det samme paa som forleden og endda et nyt, tykkere Belte. — Thune kom om Aftenen og trøstede mig med det gamle refrain: At det alt sammen kun ere nerveuse Fornemmelser. Heller ikke havde jeg frossen paa Fodturen [senere]. Men Natten bragte mig en démenti. Den var frygtelig.

Søndag den 17de November. Complet søvnløs Nat. Smerter over Ryg og Lænder, Rheumatisme i Been og Hofter, Arme [og] Hænder. — En halv Time efter Opstanden begyndte Frysningen i alle Lemmer, navnlig i Underliv og langs Ryggen paany. Jeg seer ingen Middel meer til at beskytte mig mod en saa paafaldende Virkning af Kulden. —

Det er saa mørkt, at man neppe kan see, hvad man skriver. Sidde stille er umuligt. Hvad skal der blive af? —

Dr. Thune kom Klk. 11 med ny Trøst og nye Opmuntninger. Skrevet til Frøken Alba R[iegels] og bedet om en Afskrift af Man ég pig, mei. Eftermiddagskjøretour til Bureauet og saa tilfods til Intendanturen og hjem til Vogns. — Aftenen var taalelig, skjøndt den endte med iiskolde Fødder.

Mandag den 18de November. Natten god [osv.]. — Brev til min Kone med indlagt Brev til Frue Schumacher. Ved Dinéen udeblev Oberst Ph. Ræder (? Capt. Abrahamson troede ikke, at han havde erholdt nogen Indbydelse (?)). [Ved Bordet: Generalen og Schøller; Gerlach, Du Plat, Abrahamson, Rosen ¹⁾, Ovesen; Fuhrmann, Feddersen, Thune, Wørishøffer]. Raasløff havde undskyldt sig for Sygdom. — *Smaa Rivninger i Discoursen mellem den kras absolute Du Plat paa den ene Side og Feddersen og Thune o[ver] f[or] paa den anden.*

Tirsdag den 19de November. Visit af Oberstlt. Bruun, der ønsker at faae *Borthig til Ridder*. Om Eftm. Kjøretour i Øsregn, først til Majoren ²⁾, der havde Drivhuusvarme, dernæst til Intendanten, der skaffede mig et net Tæppe til min Vognbund og gjorde Arrangements til at mine af Magistraten leverede Tællelys ombyttes med Stearin. Jeg kjørte ham til Esselbachs, hvor han skulde i Soirée hos Bar[on] Dirckinck. Ved denne Tour forsøgte Menigkappen udenpaa en Uniformsfrakke. Synes at gaa an.

Onsdag den 20de November. Conferenz med *Schøller om hans Copieren af La Tours Breve*. — Fmds.besøg af Divisionslægen. — Eftermiddagspromenade til Fods i Formening at besøge Oberst Gerlach og traf? — Oberst Jacob Ræder med Adjutant (Westengaard ³⁾). G[erlach] var paa Forpost! — Force étonnement de part et d'autre. Force Compliment og Tildørsfølgning. Dernæst et Stykke opad Grossen Damm, alt med Carricken, den jydskke Kappe kaldet. Et Forsøg. Saa saa! Smaae Fornemmelser om Beltestedet.

Torsdag den 21de November. Brev til Oberstlt. Haxthausen med 2 af La Tours indlagte. Dernæst til Lt. Chri-

¹⁾ Muligvis Fr. Chr. R., 1850 kar. Ritm., kar. Oberst; 1817—76. Kunde dog ogsaa være Sigism. Ludv. Carl R., der blev dødel. saar. 1864 18. Apr. som Souschef ved Overkommandoen; født 1827.

²⁾ Wørishøffer.

³⁾ Otto W., Oberst: 1822—1906. Han var omtr. den eneste af Ræders Officerer, der fik rosende Omtale af R.

stiansen (Caspar. Fodpromenade til Lollfuss) (Gr. Papiir hos Andersen, 24 Bogen — 1 buch) ind i Intendantens Have (efter at have været ad Kälberdamm og en Have, der førte ud bag Domkirken, som jeg saa, da der var Magasinsforretninger — den er imponant) [osv.]. Da jeg kom hjem, Visitkort fra Jægermester Völckers. — Om Aftenen kom Intendanten og Capt. Raasløff til Thee. Den første vil gaa nogle Dage til Augustenborg og Sønderborg, den anden har havt Brev fra Du Pin.

Magistraten havde givet Hans 12 Stearinlys for 46 Formtællelys (?? !).

Fredag den 22de November. Skrevet til Stubbe til Frøken Asminda Holstein. [Ridetur]. General Flensborg holdt ved Kleinen Damm for at sætte Dragoner, der rede i Trav, i Kassen. Jeg følte mig selv ikke lidet truffen — men hvorledes skulde jeg ride i Skridt?

Hilsen fra K. M. gjennem Sønnen. — Afsked med Past. Hammerich. Jeg sad Klk. 3½ ved Bordet; da indtraadte — ? — La Tour du Pin. Han var fra Berlin taget tilbage til Khvn., underkastet sig 14 Dages Quarantaine og kom nu — da han troede, der endnu kunde blive noget paa Færde — tilbage til Armeen (?!). Velbekomme ham! —

Løverdags den 23de November. *Begyndt Brev til Frue Kristensen.* Kjøretour med Visiter 1' hos General Krogh, der vil lade min St. Anna-Stjerne eftergjøre og desuden vil gjøre mig den Cadeau at skaffe mig til Eneboer her i Huset (?), i. e. uden Indquartering af fremmede Staber. Syntes ei godt om La Tours Tilbagekomst og meente, vi havde alt seet, at vi ei kunde bruge de franske Raad. (Hentydning paa Fabvier?). — Da jeg anklagede mig selv for at ride i Trav, meente han, »at Generalerne vare udenfor Loven« (?). *Toujours aimable!* 2' hos Major Marcussen, der har havt en alvorlig, til Inflammation grændsende Brystinflammation, *og hvis Tour*¹⁾ *laa under Speilet.* Om Eftermiddagen ligeledes Kjøretour 1' til min Stabschef, 2' til Herr Schou, som ei trafles men ved sin Hustru tilsagdes at møde imorgen Klk. 11—12 til Concilium om gamle Klæders Forandring. — Aften Musik og Bandamannasaga.

Søndag den 24de November. Capt. Schack kom marcherende med sin Gruppe og tog mig à l'improviste Klk.

¹⁾ Paryk?

12^{1/2}. Séance til 1^{1/2}. Kommer igjen i overmorgen. Han lyttede til *min Galop og fandt den grandios og lignende mig (?!)*. Bud fra Magistraten om et eller flere Tæpper, der kunde skaffes mig. Bades at komme imorgen for provisorisk at lægge det løst paa under Spisebordet. Visit af Jægermester Völckers, der takkede for Indbydelsen til imorgen. Brev fra *Oberst Filip Ræder med fransk Udskrift med uhyre Bogstaver, hvori han modtager Indbydelsen til imorgen.*

Mag. Hammerich kom og tog Afsked fra Divisionen.

Hele Eftermiddag og Aften hjemme. Musik og Bandamåna Saga.

Mandag den 25de November. Brev til Herr Harald Christensen begyndt. Ud Klk. 2 paa en lille Vandring paa Gottorp. Pladskregn og Væde. *Sk . . . ren ved Muren, der ei kunde blive færdig* til Trods for Regnen. Jeg kom vaad hjem. Gl. Krogh mødte præcis Klk. 4 med sine 2de Off., Capt. Krieger og Capt. Kaas. Raabukken og Fiskebuddingen saavel som Østerserne vandt Bifald. [Ved Bordet: Generalen og Bauditz; Gen. Krogh, Völckers, Kaas, Wørishøffer, Schøller; Ob. La Tour, Ræder, Vaupell, Thomsen, Hansen]. Lysekronen i Havestuen og Lampen i Sovekammeret vare tændte, og Justitsraadens Teppe løst paalagt under Spisebordet; *il tutto elegantuccio. Oberst Philip Ræder snakkede for meget om Veie, og taktløst bragte han 2 à 3 Gange sin Broder paa Bane. — General Krogh snakkede ogsaa naivt om min Tilbagebliven ved en mindre Armee, naar der blev Fred. — Jeg skulde flytte op i Scheels Huus o. s. v. (!?).* Det var saa kvalmt efter Bordet i alle Værelser, at jeg absolut maatte ud. Det første Forsøg uheldigt, da min lange Frakke var vaad paa Ærmerne. Kulden slog sig derpaa, og alt ved Møllerens Huus maatte jeg vende om. De andre Costumer af Frakker, paa hvilke uheldigviis den lange havde ligget i Anl. af de Fremmede, vare ogsaa blevne klamme, saa at, da jeg kjørte ud (til Schov for at bestille ham til imorgen Eftm.) kunde jeg ei blive varm, men kom meget forkjølet hjem. Børstescene.

Tirsdag den 26de November. Oberst Baggesen meldt Afløsning med 5te Brigade. Capt. Schack kom. Séance fra 10 til 12. Om Efterm. Conferenz med Schouv 1' om min Menigfrakke, 2' om min jyske Kappe og 3' om min Merinos grønne Trøie; alle skulle forandres; den sidste til

Frakke. — La Tour kom til Thee. Han gjør meget Næse af Mad. D'Abrantés' ¹⁾ Liv og Levnet. Scenen, hvori hun lod Junot [blive] liggende, da han af Ærgrelse over hendes intenderede Besøg til Ballincourt, fik en coup de sang. Hun lod ham ligge og kørte til den for sin Muskelstyrke bekendte Herr . Til sin Geburtsdag forærede hun ham intet mindre end en Vogn med 2 dejlige Heste. Han hende en Diamantsbracelet (paa . . .). Junot var ogsaa ødsel og levede flot paa sin Maade. Imellem var han jaloux. Keiseren betalte 2—3 Gange deres Gjæld.

Onsdag den 27de Novbr. Majoren indbød mig til Østersfrokost Klk. 1, hvorfra jeg undskyldte mig. Intendanten kom fra Als med Brev fra Fr. Alba og indlagt Copie af »Man ég pig, mei«. Ridt paa Ross (Hans paa Nanna) til Selk. Møde med Hegermann og Du Plat hinsides Vedelsspang. Ved Selk kunde jeg ei komme over Mølleaaen, hvis Bro var afkastet paa Grund af befrygtet fjendtlig Nærmelse. Husarofficerens Hest var faldet i Vandet derved, at han havde villet trække den over de faae Brædder, der laae tilbage. Aftale om dens Gjenstandsættelse. — 5 Østers sendtes mig til Middag fra Gildet. —

Eftmd. Tour til Vogns, ledsaget af Lt. Thorkelin, der skulde føre os lige til Capt. Schacks ufindelige Bolig. Han havde ønsket Generalsfrakken og Kappen, hvilke medførtes. — Ikke hjemme. — Skrevet en Næse for den utydelige og urigtige Angivelse af Bopælen og gaaet hjem. Overauditeur Glahns Kort forefandtes.

Torsdag den 28de Novbr. Skrevet min Dagbog for de sidste 5 Dage, i hvilken hele Tid jeg aldeles mod Sædvane og ubegribeligviis havde glempt det (et suurt Arbeid). Conferenz med Stabschefen og Parolhistorier. Skrevet til min Kone i temmelig stor Galop og med Kragetær, da jeg ventede Sadelmageren, og Veiret vinkede mig til Hest. —

Redet til 5te Qv[arteer] N° 13 og endeligt fundet Capitainen, der skriftede sin Synd (at have sagt 2det Qvarteer). Han forandrede lidt paa min Mund og paa min Kappe, og jeg red videre. — Da jeg kom hjem, brændte det paalagte Teppe Fødderne saaledes under mig, at jeg aldeles ikke fandt det komfortabelt og ønskede det af igjen. — Que faire en ce cas? —

¹⁾ Laure de St. Martin-Permon, gift med Marskal Junot (Andoche, 1771—1813), Hert. af Abrantes. (Math. Mallings »Guvernørens Frue«).

Fredag den 29de November. Krigsministerens F[ødsels] D[ag]. Begyndt en Skrivelse til Krigsministeren. Tour gennem Lollfuss og til Langenstrasse til Capt. Schack. Ikke hjemme. Opdaget en Have, der, da jeg kom ind i den, til min astonishment var — den samme, hvori jeg tidt var gaaet ind fra Königswieseveien. Saaledes en behagelig Gjenvei til Altstadt fundet. — Capt. Kaas kom med en Invitation fra Gen. Krogh til imorgen Klk. 5, medens Capt. Lundby refer[er]te sin Opsats om Tilgangen med Tøihuusbureaulocalernes Uforanderlighed (og fortalte mig om Batteriet Lunds¹⁾ Demoralisation). Det lader, som om Lt. Mynster²⁾ er le malin esprit.

Forgjæves ventet paa Herr Schou med min forandrede Menigfrakke, da jeg med den vilde kjøre ud. Han kom først henimod Klk. 7, da imidlertid Herr de La Tour havde spærret mig. Han blev til Klk. 9^{1/2} og fortalte mange interessante Details om Maréchal Clauzels³⁾ mislykkede Expedition til Constantine, hvori denne viste en utilgivelig Letsindighed, General Regny en mærkværdig Befippelse og Ondskab, som nær havde kommet Clauzel dyrt til at staa; men Changarnier udmærkede sig som Bataillonschef ved en udmærket Besindighed og Koldblodighed, der frelste af Armeen, hvad efter de slet tagne Forholdsregler frelses kunde. — Under Fortællingen var Ilden gaaet complet ud i begge Ovne, og en ufordrivelig Kulde bemægtiget sig mit Legeme, saa jeg maatte gjøre Utaalmodighedstegn for at faa Manden til at sætte Punktum.

Løverdags den 30te November. (Hvilken Almanachen angiver som Chr. VI.s Fødselsdag (?!). — Quel souvenir!).

Smaaaffairer foran 1ste Brigades Front. — Mit Brev til Ministeren kom igaar ei videre end 5 Linier og synes idag ingen Vegne at komme for Referater og Visiter. Blandt disse sidste var Oberst Ph. Ræder, der galamment takkede for sidst og udbad sig en Forandring ved Coupuren ved Kloster Krug, nemlig at den maatte være i 2 Afsatser ist. for som hidtil i 1, hvilket standser Passagen. — Visit hos General Kr., hvor jeg traf Gl. Flensborg. Bedt mig fri for Dînéeen. Generalen viste mig, hvor godt jeg vilde komme til at sidde. Jeg lovede at sende Bud Klk. 3, hvis jeg ei

¹⁾ Budde Lund.

²⁾ Hans Peter Vald. Mønster, Kapt.; 1822—66.

³⁾ Fransk Gen.; 1782—1842.

kom. Da Klk. neppe endnu var 3, da jeg var kommet hjem fra Touren, havde der alt været Bud for at spørge, om jeg kom — »thi ellers skulde Maj. Kauffmann indbydes« (!). Let lopen! — Jeg spiste min Vandgrød og mine Laxørreder. (En Pandekage som Supplement). Eftermiddagskjøretour til Forsøg med den forandrede Menigfrakke, der holdt mig upaaklagelig varm, 1' Til Just.rd. Feddersen, der ei kunde modtage mig, da han havde stort Forhør, 2' til Intendanten, som jeg tog hjem med til Thee og spillede og sang hjerteligt slet for.

Søndag den 1ste December. Brevet til Ministeren fortsat hele Formiddagen. Major Diedrichsen tog Farvel. Capt. Hain ¹⁾ meldt sig ansat (fra 13de Batln.) til 4de Forst.-batln. i 1ste Division (Maj. Krieger) som Remplaçant af Maj. Lasson, der er gaaet tilbage til Garden til Fods. — Malmqvist kom (da Musiken havde spillet fra 12 til 1) og forkyndte, at »O che felici pianti« var i Arbeid og skulde spilles paa Onsdag. Han hørte den neapolitanske Sere-nade, som gefaldt ham og medtog »Man ég pig mei« til Bearbejdelse.

Efter Bordet Tour t. F. gennem Slottet (tillykke affordrede Skildvagterne intet Feltraab. Jeg havde overhørt, at det var Franz). — Veiene i denne frosne Tilstand yde den længe savnede Behagelighed at kunne skride raskt og uhindret frem med mindre svære Støvler. Aftenen hengik med Samuel Laing ²⁾ og Musik. (»Con dolce forza« udarbejdedes nærmere).

Mandag den 2den December. Hans satte paa given Ordre 2 hele Urtepotter paa mine Havetrappedylder ist. for den ene søndrige. Hans pittoreske Smag gav sig Luft i 2 Amagerplanter (Nyboders), men, forstaaer sig, uhyre grønne. De maae forandres. — Vedblevet Brevet til K. M. Gaaet ud Klk. 1¹/₂ med min Tøveirsvest sur la foi du capit^{ne} Schøller, der sagde, at det var Tøveir. Alt var knagfrosset, og Rimfrossten langs Thiergartenveien (jeg gik igjennem Gottorp) laa urørt fra igaar. Deilig Tøe. Jeg frøs, forkjølede mig meget og lovede helligt, aldrig at høre efter Andres Veirbedømmelser (Hans havde ogsaa fundet det mildt). — La Tour kom Klk. 3³/₄ og sendtes snart bort, da jeg vilde gaae endnu engang. Jeg tog den nye sorte Vest paa og begav

¹⁾ Fr. Laur. Adolph Hein, Oberst i Forst.; 1811—1901.

²⁾ Observations sur l'Europe. (Observations on Europe):

mig over Hesterberg og Michaelis Kirkegaard ned i Altstadt, aflæggende Besøg. a) Hos Mme Schov (Manden var beim Kaufmann?). b) Hos Capt. Schack, der nu var vendt tilbage fra Frederiksstad (eller Lehmsieck), hvor han havde tegnet Schepelerns¹⁾ Portrait. (Il est bien vigoureux Mr. Schack avec sa blessure²⁾ encore si fraiche). Han kom igjen til Thee og fortalte adskillige curiose Reisehistorier, blandt andre om La belle Theresa, der kom til ham i Paris³⁾ for at see hans af hende efter Phantasie tegnede Billede, hvor hun ligger paa Knæ med en Krands til Lord Byron, der forelæser hende af sine Værker. Først var hun artig; men da hun saae sig i Selskab med 2 andre qvindelige allegoriske Figurer (forestillende Nord og Syd), der ogsaa hylde den Lorden, blev [hun] smækvred og furieuse. — Foredrag af »Con dolce forza« o. f. Sch., der syntes at behage. — Et Stykke i Laings Observations on Europe.

Tirsdag den 3die December. *Schøller fik en Næse for at have glemt at avertlere Kapt. Ovesen om Planken i Plankeværket.*

Fuldendt Brevet til Ministeren under Trusel af Fortsættelse imorgen; men ei faaet det afsted, da Klk. blev 5 Minuter over 3 (efter mit Uhr). Brev fra m. K. Har været til Middag med Buntzens hos Saint-Aubains og i Aftenselskab hos General Hansen, hvor Frue Mathilde Moltke⁴⁾ fandtes og *var artig med Hensyn til mig.* [Endvidere] fra Hornemann & Fenger⁵⁾, som trøste og opmuntre mig paa det allerbedste. La Tour kom til Thee (lidt over 7 — og fik en Næse). Blev til lidt før 9, da han forlangte Feltraabet, der tidligere er ham affordret, og som vexerer ham betydeligt. Det kommer nu an paa, om Dannismændene lade hans Petère eller Petré gjelde. (Om Landeiendommenes Værdi — om Formuestilstand i Frankrig, Montmorency, Lafitte⁶⁾). Om den vindige Chabriant i Kjøbenhavn (20,000 Francs de rente — dépensait 100,000 — était interdit (gjort umyndig). Det var ham, der sagde om Khvn.: C'est une chienne de ville; on ne peut rien y dépenser. Dernæst et Stykke i Samuel Laing.

¹⁾ Det er Brig.komn. C. A. S.

²⁾ Fra Istedslaget.

³⁾ Schack havde studeret Kunst i Paris.

⁴⁾ Maaske Mathilde M.. f. Schönberg, g. m. Kammerjunker M., Ny Børs N° 63, død 1880.

⁵⁾ Formentl. Carl Emil F., Dr. med., Professor v. Univ., Overlæge ved Lasar, i Kbh. 1850; 1814—84.

⁶⁾ Det bekendte Bankhus i Paris.

Onsdag den 4de December. Conferenz og Parol. — Clareret med Sophie for Maanedens November 23 Rdl.; med Hans for samme Tid 21 Rdl. 3 Mk. 5 Sk.

Et Brev til Kr. Mst. 1' om *Keypers sottiser*; a) Munderings-sorters Restance fra October (Folkene Huller paa Beenkl. og Frakke). b) Tøihuuslocalsagen. c) Musikcorpsernes 3die Sparres Reduction. 2' Om Bombard. Andersen. 3' Typograph Welhaven. Ufuldendt. Musik. Malmqvist var syg, og saaledes fik jeg ikke at høre O che felici [osv.]. [Spadseretour]. Gl. Flensborg var kjørt for Døren ligesom jeg kom. Drak Thee her (uden Sukker). K. M. har formildet Oberst Jac. Ræders Dom, som var eenstemmig fældet og dødt paa 1 Maanedes Fæstningsarrest paa 2den Grad, til 1 Maanedes Stuearrest (!?). — Ogsaa Overcommandoen har skrevet til K. M. om Armeens slette Forsyning fra Materiel-directionen et lancé vertement Mr. K[eyper] Ma che pro'? Maatte gaa lidt før Kl. 9 paa Grund af Mangel paa Felt-raab, som jeg uheldigt nok netop idag havde overhørt og glemte at notere (Jacob). Aftale med Sch[øller] at faa Parol og Feltraab afskrevne herefter.

Torsdag den 5te December. Fuldendt og afsendt Brevet N° 2 til Ministeren. Tour igjennem Taagen og det alt sig udviklende Klister paa Gr. Damm gjennem Byen, 1' for at aflevere Herr Lembke, Kunstschleifer, min ene Raseerkniv (Kone, Mand og endnu en Mand — den første paa en Seng bag et Skjærbret, alt paa 3 Alen bred, 5 lang Quadratinhold); 2' til Intendanten for at avertere ham om, at jeg mod Anviisning paa Armeointendanturen agter at indbetale ham Penge (*næsten otte hundrede Rigsdaler*), som kunne hæves i Kjøbenhavn. Der var i alle Stuer, hvad man vulgo kalder en Svinehede, og skjøndt jeg maaske ikke dvælede 1½ Minut, følte jeg mig forkjølet, da jeg kom paa Gaden og hele Dagen utilpas. — [Eftermiddagskøretour til Skræderen]. Capt. Schack var ude.

Fredag den 6te December. Skrevet til min Kone. — Undersøgelse om ny Trommerøren¹⁾. Var 13de Bataillon. Enten maa Ordren opfyldes eller tilbagekaldes heel eller deelviis. Ingen Øvelsesnødvendighed kan postuleres for.

La Tour ankom Klk. 5, da jeg vilde vandre, og bestiltes til at komme igjen Klk. 7. — Discours med La Tour indtil henved Klk. 9. Samuel Laing til Klk. 10³/₄.

¹⁾ Alarmeringssignal.

Løverdag den 7de December. Communication fra General Moltke om Krigsretsdommens Publication (med Kongens Formildelse) for Oberst J. Ræder, tilligemed Udbedelse (i sin Tid) om Dommens Remission med Executionsattest. (Hs. Mjsts. Formildelse see næstsidste Bladside). Brev til min Kone 1' om Turner og Jones¹⁾, 2' om Bombd. Andersen, 3' om Welhaven, 4' Anviisning paa *otte hundrede Rigsbankdaler, at hæve paa Kjøbenhavns Intendantur.*

Intendanten kom og vilde bede mig til Middag imorgen (med min Stab). Excuse. Musik og Sam. Laing. Ov. Auditeur Glahn har været her igaar og idag uden at træffe mig, formodentlig *skandaliseret over den kongelige (i. e. ministerielle) Domsforkyndelse.*

Søndag den 8de December. Besøg af Overauditeuren, som ei fandt den til Commandeuren for 1ste Brigade²⁾ tilberedte (imorges forfærdigede) Pille (se Journls. næstsidste Blads 2den Side) for stærk. Der skal endog findes en Krigsartikel, ifølge hvilken enhver Foresat, der ei indmelder og klager over sine Undergivnes Forseelser, skal meddeles Afsked af Krigstjenesten. Oberstlt. Bruun ankom ogsaa, og Conversationen blev nu saa sonor, at jeg maatte udbede mig 5 Minuters tacet for at lytte efter min Notturmo, der — hvad jeg havde anet — foredroges psalmodisk, 3 Gange for langsomt og uden Liv. Malmqvist indkaldtes og underrettedes herom. Næste Gang indbydes Musiken i Yderværelset. — Violonnen i Kälberdamm (hos Qvante) hedder Krause, Flautenisten Schmidt. —

Klk. 6 Eftmd. kjørt til Capitaine Schack, der gav peen Thee og viste mig sin Gruppe, i hvilken endnu Maj. Dreier har faaet og Oberstltn. Helgesen skal have Plads. Schepeleern var nu indtegnet (med et stort Skjæg). Oven over skal staae i Midten det danske Vaaben, og til Siden af dette (paa Dansk og Fransk) Forsamling af den danske Armees høistcommanderende Officerer under Felttoget i 1850. (Jeg fik ham til at afstaae fra Ideen om Krigsraadet i Bilskov, hvorved det Hele blev en Usandhed med unødvendige Anachronismer). Istedet for hans Underskrift:

Thi Snille, Troskab, Kraft og Mod
I Kamp bestod.

¹⁾ Formentl. Stephen Jones: A general pronouncing . . . dictionary osv., Lond. 1825.

²⁾ Oberst Krabbe for ikke at have forlangt Jac. Ræder tiltalt — se under 11. Dec.

Vil jeg foreslaae ham at sætte:

Ved Snille, Troskab, Kraft og Mod
Hver Kamp I seirende bestod¹⁾).

Hans fik ved Hjemkomsten en dygtig Rivaf for at have fjernet sig, da jeg vilde kjøre. (Han var bare inde at drikke Thee hos den anden Oppasser!).

Mandag den 9de December. Sendt Capitaine Schack min med Commentar motiverede Modification af hans Distichon. Brev fra min Kone, der har været i Compagnie hos gamle Tutein. Pepina viste hende sine Værelser. Der var den spanske chargé d'affaire (un gros-court? — formodentlig ham, der fik Værelserne efter Pauli's) og en ny fransk aventurier [?], der vil holde Forelæsninger og Parlerier. Vrai déluge.

Om Eftermiddagen La Tour fra Kl. 7 til 8^{3/4}, da han gik med Feltraabet Conrad. Discours om Rouannerier og Cotonniner. St. Quentin har ogsaa saavel heri som i Speil-fabrication sin Celebritet og Opkomst.

Tirsdag den 10de December. Brev til min Kone, hvori jeg anmoder hende om at udbetale til de Kongl. Ordeners Skatmester de 45 Rdl. Gebyr for St. Korset og sender Schema til Brevet.

General Moltke i Visit for at foreslaae en Motion om Forhøielse i Divisionsgeneralernes Felttillæg. Vi bleve enige om at lade Sagen gaae pr. intendance. Kort Formiddagstour ind i Vis-à-vis Haven, hvis Eier gjorde Undskyldninger for, at den ei var proper nok. Jeg de mon côté Do. for det sans-façonske Brug af hans Have. Force compliments! —

Hans ved Hjemkomsten en Næse for at have feiet. — Disposition fra O. C. om en Razzia mod de fjendtlige Forposter imorgen. 3die Liniebat. sendes pr. Vogn til 1ste Brigade, som bevæger sig frem og V[est] paa, medens 5te Bri-

¹⁾ Det er det bekendte Gruppebillede. Der er det ejendommelige ved dette Billede, at som Kommandører for de to Divisioner sidder Moltke paa Overgeneralens højre Side, Meza paa venstre — begge i forreste Række — medens Schleppegrell, Mezas Formand og ældre General, sidder ligesom i anden Række og skyder en Skulder ind mellem Overgeneralen og Meza. Herom fortalte den senere Oberst Thorkelin, der 1850 var Adjutant ved Overkommandoen og flere Gange er omtalt i nærværende Dagbog, at da Schack kom med sin færdige Skitse til General Krogh, spurgte denne strax: »Hvor har De General Schleppegrell?» Schack indrømmede at have glemt ham. Det kan aldeles ikke gaa an, erklærede K., Schleppegrell skal med. Saa maatte Schack flytte Meza noget ud til Siden for at faa saa megen Plads ved Kroghs venstre Side, at Schleppegrell kunde klemmes ind med Siden til. — Se under 26. December.

gade staaer observerende paa Breckendorff, der angribes i Ryggen af 3die Batl. o. s. v.

Onsdag den 11te December. Skrevet til Etsrd. Wachs om at skaffe Looft Sølvkorset. Redet Klk. 12 $\frac{1}{2}$ i den afskyelige raa Taage (Kappen strax paa); med Capt. Schøller, der tilred en ny Ganger (den stolte er død af Colik), red jeg à tout hasard ud i Retning mod det røde Huus. En Melding, indløbet igaar Aftes fra Oberst v. Krabbe og ifølge hvilken Fjenden stod stærk (3—4 Batlner) mod hans venstre Fløi (Eckernførde), havde forandret Dispositionen, og jeg ahnede nok, at den blev til Dunst. Maj. Wørishøffer med Capt. Vaupell og Ltne. Hansen og Thomsen vare alt Klk. 9 redne ud mod Geltorf og Breckendorff for at have lidt Indkig i 5te Brigades Bevægelser. Capt. Bauditz var alt igaar taget til Missunde. Alt i Bustorff mødte jeg Genrl. Flensborg, der gav mig Vished om, at min Anelse ei havde bedraget mig, og ikke længe derefter Genltn. Krogh (med sin Søn, Landmanden)¹⁾. Man havde imidlertid verificeret den af Oberst Krabbe omtalte Forstærkelse i Fjendens Posteringer. Man havde sagt, at han intenderede en Overgang ved Kappel (?). Gl. Flensborg meente, at han muligt kunde have i Sinde (?) at sætte sig fast i Schwansen (?). Henimod røde Huus mødte jeg Adjutanterne, ogsaa Bauditz, der nu havde forladt den 3die Liniebataillon, hvilken gik tilbage over Flekkeby til Midsunde for at hente sine der tilbageladte Tornystre og kjøres hjem til Slesvig.

Henimod røde Huus vendte jeg hjem. Hjemkommen, kjørte jeg til Genl. Krogh og forelæste ham 1' Oberstlieutenant La Tours Brev fra Frederiksstad (og lod ham beholde Capt. Schøllers Afskrift), 2' den Oberst Kr[abbe] tildeelte officielle Næse for ei selv at have indgivet Klage over Oberst R[æders] Rapport af 14de Sept.

Oberst Ph. Ræder meldte sig fra Expeditionen. Major Whff. Klk. 6 med Papirerne. Blev til Thee. La Tour kom ogsaa, og Majoren fik nu første Gang Munden lidt paa Gang.

Torsdag den 12te December. Sendt Capt. Bauditz Liste paa 11 Gjæster til imorgen. Doleancer fra Sophie om Udeblivelse af Dyret. Loveren er reist til Flensborg (ja endog videre til Kolding) in search af et Raadyr. Endog Harer kunne næppe faaes. Østers tvivlsomme. Gr. Papiir

¹⁾ Formentl. Adam Christopher Fr. Ferd. K., senere Postmester; 1819—98.

hos Andersen. Opfordret ham til at sende mig en Mappe, fuld af sine bedste Kobberer til Gjennemsyn. Raffineret paa min nye Marche. Musikken spillede i Formiddags (ist. for igaar, da jeg afsagde den paa Grund af Togridtet) i mit yderste Værelse min 1mo Notturmo, o che felice pianti. Bedre end sidst, da Seconden tog mere Force; men Forslagene og den hele Gang af Foredraget feile endnu meget i mordant.

Fredag den 13de December. Conferenz 1' med Sophie. Doleance over Udeblivelse af Raadyr, Harer, Østers, Kapuner (Huusdyr adopteredes), 2' med Myohls Viinbærer. Ventet 1 heel Time paa de smaae Pasteter og tilsidst gaaet tilbords førend de kom. Alligevel mødte de efter Suppen seige og træede. Det var den Gang, jeg indlod mig med sliq en Pastetenbäcker. Til Trods for Huusdyrene (Kalv og Sviin), der vare vel tilberedte, og de maadelige Pasteter var Dinéen dog qvasiment. Kjært Schack hjem. Temperaturen der for høi, saa jeg maatte forlade hans Thee efter at have seet Gruppen (overskrevet »Officiere«, som han med Trods stod paa — fordi det nu engang var skreven!! Belle raison de Vandale). Hjemme Qvalmen efter Dinéen kun lidet aftaget. Successive Vinduer op i begge Værelser og seent i Seng. [Ved Middagen: Generalen og Bauditz; Moltke, v. Schmidten, Steinmann, Mossin, Wøris-høffer; La Tour, Lüttichau, Haxthausen, Schack, Looft].

Løverdag den 14de December. Altsaa Genl. Willisen virkelig gaaet sin Vei med Taksigelser og Proclamationer til Tropperne for sine 3 berømte Seire og General von der Horst¹⁾ traadt i hans illüstre Fodspor med mange Løfter om Udholdenhed til det Yderste i den »retfærdige« Sag. 1800 Mand Preussere og 37 pr[eussiske] Officerer siges ogsaa at være drevne af — ??? —. *Oberst Krabbe skrev os dumt Tøi til og fik en Næse tilbage.* —

Om Formiddagen [paa en Spadseretur] købte jeg 4 Lithographier hos Andersen og besøgte jeg Malmqvist i Heibergs²⁾ Huus (»Oben auf dem Boden liegen die Leute«). Han skulde i Theatret og kunde saaledes ei komme Klk. 6 i Aften, for med de 2 Primo Instrumenter at indspille: O che felice pianti. —

¹⁾ Ulr. Angelbert v. d. H., Braunschweiger, Preusser; 1793—1867. Det var ham, der førte Flankestødet frem over Langsø ind mod Divis. Schleppegrell ved Øvre Stolk.

²⁾ Carl Friedr. H., Jurist. Politiker; 1796—1872.

Major Whffr. sendte mig den fameuse »Protocol des Cappler Vereins«¹⁾.

Søndag den 15de December. Maj. Wørishøffer ledsager 10de Batln. (Capt. Junghans p. t. C[ommandeur]) ad Eckernfördeveien til Missunde, medens Batls. Commandr. ledsages af Capt. Du Plat til Qvartearrest til Sønderborg, hvor han overleveres til Generalcommandoen (Oberst Blom). Capt. Schøller afskriver det skønne Circulairschreiben (fra Cappeln) fra 24. Junii 1849 og Herr Candit. Rauchs Digt. — Flere af Cappler Vereins Secretairers Haandskrifter (Meyer, Rauch) ere aldeles indechiffable. Saa jeg faar liden Kundskab deraf.

Om Eftermidd. 2 Blus paa Holmen (falsk Alarm). Sendt Bud efter Lt. Hansen til Hjælp ved Protocollens (Cappler Vereins) Dechiffriering. Men forgjæves. La Tour kom til. Trio in Thee. La Tour gik Klk. 8³/₄ med Anton til Felt-raab. (»Hanneton«); Hansen, efter at have døiet Musik, Klk. 10. Brev fra m. K., som lover endnu et imorgen.

Mandag den 16de December. Fremtaget Materiel-directionens Skrivelse om Tøihuuslocalerne. Ridt (Ross) til Haddeby og beseet Broen. Stor Uleilighed af mine Haar, der pidske mig i Øjnene; disse vare meget angrebne efter Ridetouren. Endnu mere efter Eftermiddagstouren til Lollfuss (hvorpaa jeg købte nyt figureret Papiir hos Andersen. — Papeterie d'élégants og saae paa Segebergkalk Sager hos Cetti Tarona). Jeg kunde nu arbeide ved Lys. Klippet det værste af Forhaaret af.

Tirsdag den 17de December. Udviklet Haarafklippingen til det Yderste. Lo[ost] en temmelig lang Ansøgning til Primo [?]. Saa saa! — Bassineret Øinene paa sædvanlig Maade. Eau de Colognen gjorde egentlig ingen usædvanlig Virkning. Sendt Bud efter Overl. Thune, som kom og snakkede frem og tilbage. — Om Aftenen kom Wørishøffer til Herr Candidat Rauchs Protocols Dechiffriering, som lykkedes ham ret vel, men intet Udbytte gav. Cappler Klubben (Bürgerverein) har været klog nok til kun at indicere de vigtigste Begivenheder med Hentydning til noget Omtalt, alt bekjendt, uden at detaillere eller anføre dem. Det interessanteste i Protocollen ere de 2 løse Documenter: 1' Opraabet (Circulaire) til Oprørerne, der ende med Formaning

¹⁾ Denne og de dertil hørende Papirer findes i Hærens Arkiv, Særl. Sager.

til Enighed mod Erkefjenden, og med at der »i Schleswig-Holstein kun maa findes eet Partie, nemlig det hvis Løsen (Schlachtenruf) er:

»Unser alles Recht oder den Tod!«

2' Brev fra H. Jebens? (der formodentlig opholder sig i Nærheden af Lübeck, thi i P. S. staaer: Wenn Du mir antwortest, so adressiere den Brief nur an den Herrn Dr. Faber in Lübeck, Breitestrasse N° 969) i Thaden ^{29/10} 50 til sin Svoger Candidat Rauch (Secretairen i Bürgerverein), hvori Oprørets Haab og Nædfaldenhed fremstiller sig umiskjendeligt. 3' Et Digt »An Schleswig-Holstein« af bemeldte Candidat F. Rauch, hvori vi kaldes »Propagandenbrut«, »feile Knechte« o. s. v. 4' et Do. helliget Friskarehøvidsmanden Aldoser¹⁾ til Erindring om Cappeln af samme Forfatter (Melodie: Polen ist noch nicht verloren) og i samme Stiil. Af alle 4 have nu Copier. Herr F. Rauch sidder nu her fangen. Ham vil man dog vel ei lade slippe? En Anfører og bevist Oppuster.

Onsdag den 18de December. Conciperet Svar paa Materieldirectionens »Alternativforslag« i Skrivelse af ^{18/9} 50, med Afslag af begge Alternativer. —

Torsdag den 19de December. Skrevet og afsendt Epistel til Fader Keyper. — Om Aftenen kom Lt. Hansen med sit Croquis (oculaire) over Terrainstykket mellem de to Veie S. for Kohgraben. La Tour kom ogsaa. Bauditz et Øieblik. Efter La Tours Bortgang læste Lt. H. et St. af Flensb. Zeitung peniblement.

Fredag den 20de December. Endelig oppe fra 7½. Natten var temmelig god. Ny Ulykke med at brænde Strube og Madrøret paa en hed Mundfuld Thee. Brev til Capt. Sjørnholm i Frederiksstad. Oberst Baggesen meldt om Forposterne i Stecksvig. [Spadseretour Form. og Eftm.]. Den jüngste Fräulein ved Siden af Capt. Schacks Trappe gaves en Hilsen til ham.

Løverdags den 21de December. Sendt Middagsinvitation til paa Mandag den 23de til Capt. Bauditz. [Formiddagstour]. Andersen havde faaet nye Mynstere af Papiir med Slesvig. Hjem ad Lollfuss Allee efter at have besøgt Capt. Schack, der contrefeiede Overlæge Pelit²⁾. Møde i Alleen

¹⁾ Bayrer. Som Kaptajn Fører af 2det Slesv.-Holst. Frikorps, senere Kommandør f. 2den Slesv.-Holst. Inf. Batt. — 1870 i Frankrig General i den Bayerske Hær.

²⁾ Nicolaj Emil Charles P., konstit. Overlæge m. m.; 1817—93.

med Genl. Flensborg og Corpsintendanten. Sørgelig Hist. om Oberstlt. La Cours Øine. — Sørgelig Aften, uden Beskjæftigelse med mine egne Øine. Bauditz berettede Klk. 8 at alle Gjæster vare indbudne paa Lumholtz nær, der endnu er i Hollingstedt. Suppl[eant] Capt. Kauffmann¹⁾ jun.

Søndag den 22de December. Brev til Overkrcomm. Foss til Svar paa hans fra ⁴/₁₀. Musiken blæste Notturven »O che felici« godt. — Klk. 6¹/₂ Herr La Tour. Blev til 8³/₄ og gik med sit Feltraab »Daniel«. Siger, at Louis XVI var brutal og opfarende mod sine Folk *à la Christian den 8ttende* og ved mindste Leilighed skjældte dem ud baade for det ene og det andet. Han havde i det Hele de simpleste Eder og Talemaader i Munden ved alle Leiligheder. Først i Fængslet skal han være blevet doux. Samme Vulgaritet i Omgang med sine nærmeste tillægger han Louis XVIII, n'en déplaise à Mme la marquise B. — »Il avait tous les vices«. Fort goule²⁾ et gourmand surtout (s'attira aussi la mort par sa gourmandise) mais pouvait se faire aimable, quand il voulait, et ne manquait pas d'esprit.

Mandag den 23de December. Klk. 10¹/₂ ankom Maj. Nissens³⁾ Adjutant med Spørgsmaal om Standretten over Skomageren i Fahrdrorff (mistænkt for Correspondenz med Tysken) skulde holdes eller suspenderes, siden Melding var indkommen fra Forposterne om Fjendens Nærmelse. Den blev suspenderet, men siden atter optaget, da Fjendtlighederne saavel her som foran 1ste Brigade bleve til Dunst. (Rygter, officielt meddelte fra Khvn. (!?) havde designeret den 23de), Alarm og Færdigstaaen af 3de Halvbatterier, som skillede mig ved 3 Middagsgjæster: Captne Haxthausen, Jonquières og Kauffmann. Jeg maa for min Deel aldeles misbillige dette Alarmsystem. Altsaa kun 9 Gjæster. [Ved Bordet: Generalen og Bauditz; Bülow⁴⁾ (5te B.), Faaborg, Thomsen, Baggesen, Wørishøff., Vaupell, Hansen]. Atter maadelige, ja slette Pasteter hos en anden Mand. Det øvrige godt. — Engelsk Læsning i Laing, Lt. Hansen Forelæser. Studium tillige i Phonikken med lille Stephen Jones. —

Tirsdag den 24de December. Man afskjærer Juletræer i Haven. Ubekannte weibliche Gestalt, der das Herz

¹⁾ Herm. Ernst Balthasar K.; 1817–58.

²⁾ Vampyr.

³⁾ Jos. Eduard N., Oberstlt.; 1802–63.

⁴⁾ Major Otto Chr. Severin Aug. B., General: 1812–95.

nicht malet in stärkeren Zügen, var paa Expeditionen med en af Ordonnancerne. Afhentet mine nye Brevpapirer hos Andersen. (2 Species!). — *Ingen courage til at bruge Thunes Øienvand.* Misère ouverte: Mødt Major Marcussen, som er høitidelig. Bliver formodentlig ikke bedt nok.

Aftenlæsning i Laing med Lt. Hansen og Studier i Jones.

Dermed sluttedes Juleaften, der skal celebreres pompeust hos Ravens af 80 subscriberede Personer. W.høffer og Hansen kom for seent. Ikke Een antages over de 80.

Onsdag den 25de December. Juledag. Skrevet til Kr. Ministeren. Omtalt Rygtealarmeringen i det Hele. Sendt Lt. Gustavs Croquis over Terrainet mellem Selk og Friedrichsheide. Formiddagsbesøg af Lithograph Tegner¹⁾ der bragte en Veiviser, 1 Hof- og St. Calender og 1 Flaske Eau de la Vande med en Billet fra den 21de fra m. K. Han vil paany oplægge Schacks Litographie (800 bortsolgte) og demande une pose for nye Ordener. Boer hos Møller (Hendry's Nachfolger). Hans Søn²⁾ Overjæger ved Batln., som ligger i Hollingsted; har været syg siden Idstedslaget. Ham vil han besøge. — Musikken fik fri efter 1ste Stykke. Malmqvist meldte sig til i Aften. I den Anledning averteret La Tour, som jeg formodede vilde arrivere, og Whffr., som jeg derfor havde bedt, om ei at komme. Førstnævnte svarede, at han rigtig nok havde just det i Sinde, men vil nu komme imorgen, Torsdag. Klk. 6 kom Malmqvist og blev til 9^{1/2}. Vi opsatte sammen: 1' Wenn ich ein Vögl., 2' Con dolce forza, 3' Giu' la notte s'arricino.

Torsdag den 26de December. Capt. Schack bragte sin Gruppe. Schleppegrell var kommen til³⁾. Subscriberet paa 6 Exemplarer. Paafaldende Ligheder: Moltke, Kauffmann, Baggesen, Thestrup, Ræder, Fibiger, Dreyer, Irminger, Kaas o. f. — Form.besøg af Major Würtzen, der e[fter] S[igende] skal have været her flere Gange (uden at være blevet anmeldt). Thune concederer at bruge Eau-de-Cologne paa samme Maade som det Opskrevne. — Ridt til Valdemars Skandse. Blæsten var lidet behagelig i mine Øine. Den commanderende General, som jeg mødte, meente at kunne see, at de vare angrebne. Eftm. Tour i Doctor Eiges? Eiches? (Gjenboens) Have under funklende Stjerneskin. Maj.

¹⁾ Chr. Martin T.: 1803—81.

²⁾ Anton T., Frivillig ved 2. Jægerkorps.

³⁾ Se under 8. December.

Wørhf. og Oberstl. La Tour kom til Thee. Breve ankom 1' fra Kruse i Flensborg med Taksigelse (paa ret godt Dansk). (»Alt det gode«, som han og hans Familie »nedbede for mig«, siger han, »det skeer bestemt«; derfor er han saa fri »at benytte denne Juletid til at ønske mig en glædelig Juul og et lykkeligt Nytaar o. s. v.«). 2' fra min Kone. Lys var alt tændt og — det maatte ligge til imorgen. Klk. 8¹/₂ hjemgik La Tour med sit Feltraab Thomas. Whf. hørte endnu ¹/₂ Times Tid paa Musik — de tydske Romancer (Und wenn ein guter Gedanken blüht —; Einsam weil' ich in den Abendstunden o. s. v.) gefalde ham dog i det Hele bedst; formodentlig fordi han bedst forstaar Text og Musik (ingen meget musikalsk Grund, men den gjør sig gjældende hos den større Halvdeel af Tilhørere). Da La Tour kom, var jeg ved Instrumentet. Han kunde høre enkelte dæmpede Lyd af Pianoet, men ikke en Tone af Stemmen. Og dette siger han med en venlig og forklaret Mine, der vilde gjøre en Engels Taalmodighed Ære.

Vi have idag 4 Saarede ved Bregentved¹⁾ og Kropper Busch!! Paziensa.

Fredag den 27de December. Tilsovet mig en Hovedpine. Øinenes Tilstand sørgelig. Maven i Uorden. Ondt. Ægte Juletid til Trods for Herr Kruses og Families Bønner og Ønsker. —

Parol og Referat, under hvilket tilkom mig en Pakke fra Herr Erslev med Breve fra ham og Kone og med 4 lithographerede Aftryk af min militaire Galop med forsk. Overskrifter til Valg. Han ønsker mit fulde Navn. Lumbye²⁾, der vil sætte den for fuldt Orchester, ogsaa. Vogue la galère. Fru Erslev understøtter denne Nødvendighed. Fru Christensen er lidende; men der haabes en glædelig Ende. Herr Tegner kom for at tage min nouvelle costume³⁾ og viste mig *under mange Strømme af Veltalenhed* (Enthusiasmens Dravat, som min Kone kalder det) forskjellige Prospecter fra Nordkap og Hammersfest indtil Düppel Mølle. — Han kjendte Galophistorien, da han selv har afgivet Lithographen, og faaer nu den ønskede Titel (hvori man vel maa give Navnet til Priis og »kaste Generalen over Bord«, som Erslev siger); og kan saa tage den med. —

¹⁾ Brekendorf.

²⁾ Hans Chr. L., Dansekomponist; 1810—74.

³⁾ D. v. s. efter Tildelingen af Storkors.

Om Aftenen Læsning i Laing, hvori Lt. Hansen overlodes alle Bøgerne og fik Leilighed til at sætte sig ind i Stephen Jones' phoniske Noteringssystem. — Seent tilsengs.

Løverdag den 28de December. Morgenconferenz med Sophie om Harer, Østers, Paasteier (dem jeg ei skal have flere af) o. s. v. til paa Mandag.

Capt. Bauditz og Capt. Owsen sendtes til Gorms Skandse for at undersøge, om den af Oberst Ræder til Resitution foreslaaede Baraque virkelig er saa unødvendig, uhensigtsmæssig og dyr, som Oberst Baggesen i sin Skrivelse fra igaar paastaer (selv var han her og gjorde mig en Quasi-Scene). — Bauditz kom og berettede om la baraque — pomme de discorde, at den var overflødig (ja, farlig!).

Sendt Bud til Tegner om at komme til Thee, men var paa Comoedie. Lt. Hansen forelæst i Laing og Jones. Camomille. Rullegardinet nærmest min Seng gik itu. Hans maatte ringes op igjen (af Sengen) og mødte med bar Hals og bare Fødder i Skoene (vil form[odentlig] give Hoste). Endnu senere i Seng end igaar.

Søndag den 29de December. Brev fra Dr. Hornemann med Trøst og Opmuntring for Fremtiden. Fest for de Syge og Saarede paa Lazaretherne; hver en Julegave, Grød, Steg og Kage. Hjemme hos H[orne?]m[ann?] flere Explr. af mit Portrait som Julegave. Under det ene følgende Distichon: Her seer Du Portraitet af General Meza,

Berømt baade før og fra Frederes-af. (-re'sa').

Eftmdgskjøretour 1' til Altstadt til Capt. Schack, hvis blandede Temperatur kun tilstede kort Forblivende og frembragte det definitive Løfte om Ikkefleerbesøg i hans Qvarter. (Carricatur fra Draussen, hvori Schl. Holst. fremstilles som et Æsel, der ved alle Leiligheder, trods sine mange understøttende Venner, der ville gjenindsætte den i sin gode Ret, faaer Prygl af Bjørnen (den danske)). (Hvor udkommet? Et Slags Charivari — Titlen var borte). 2' til den nye Overkriagscommissair, Intendant Looft, hvor jeg fandt samtlige 3 Intendanten¹⁾, hvilken Omstændighed benyttedes til at pro[po]nere Genl. Moltkes Idee om Divisionairers Felttillæg mellem Brig. Ch. og den commanderende Generals (der har 200 Rdl. mdl.). De havde alt mellem sig drøf-

¹⁾ M. A. d'Origny, C. F. Svendsen og H. C. Nielsen. Om dem se Brammer; Den danske Hærs Intendanturtjeneste 1848—1918.

tet denne Gjenstand, fundet Antagelsen om en Middelstand billig og ville indgaae med Forespørgsel.

Ved Thee Oberstl. Bruun, der gik Klk. 8, La Tour, der gik 8³/₄, og Capt. Faaborg, der kun blev et Øieblik og viste os sin Frues Daguerreotyp, der var hoven.

Lieut. Lønborg gjør galante Undskyldninger for Dinéen. Skal paa Forpost.

Mandag den 30te December. Ross er blevet aareladt. Den spiser intet, i det mindste ei Foder (lidt Brød). Stabsdyrlægen er i Flensborg. Kommer først seent i Aften.

Dinéetravlhed. Skrivelse til Erslev med Tak for Sagens Underarmegribelse og Indication af Nodernes Betitling.

Efter Dinéen (hvorved en qui pro quo, neml. at der var bedt een Gjæst for meget, hvorved Capt. Schøller modestement retirerede strax førend Maaltidet) en Fodspadseretour til Michaelis Kirke og s. V. tilbage. Lt. Hansen ude; ingen Læsning.

[Ved Bordet: Generalen og Just; Flensborg, Haxthausen, Kauffmann, Thomsen, Lund; Fibiger, Bruun, Tegner, Wørishøffer, Jonquières].

Tirsdag den 31te December. Litgr. Tegner viste mig et Tableau med Constitutionen. Hs. Mjsts. Kongens Portrait og alle Underskrivernes Fac-similer, hvilket han vil udgive og lovede at komme igjen i Aften til Thee. Ridt paa Nanna gennem Bustorff ud mod Klosterkrug. Den ene Dragons Hest pustede gewaltigt. — Herr Tegner kom ikke — très-sansfaçon. Derimod kom Herr La Tour, og vi taledes i 2 Timer om Opéra italien, Opéra français, Rubini, Garcia, Pasta, La Blache, Albertozzi, Duprez, Nourril, Pisoni, Dorus-gras, Ponchard o. m. fl. samt om de forskjellige Syngemaader, dem han med megen Kunstsands har fulgt og opfattet. Klk. 8³/₄ gik han med sin Grethe. [Herved Tegning af Medaillen til de Frivillige fra Broderlandene].

1851.

Onsdag den 1ste Januar = (160de Dag siden Idsted-Dagen).

Klk. 10 kom Lt. Hansen med Nytaarsønske; dernæst Capt. Schøller. Klk. 11 mødte Staben (til Trods for Forbudet) og Maj. Whffer henvendte i en Tiltale dens Tak og Forbindtlighed, som besvaredes med samme Følelser. Whffr. og jeg kjørte nu til Gl. Krogh, som vilde vide, at

2500 Md. (de evig omtalte) Østerrigere nu vare i virkelig Anmarche. Ved min Atterkomst (paa hvilken Gl. Moltke med Stab mødtes paa Gr. Damm) ankom Gl. Flensborg og meddelte adskillige Eventualiteter i den indre Politik og Statsstyrelses Gebeet. Dernæst Oberst Gerlach, Capt. Thrane (som anbefales Armeens Stabschef), Majr. Würtzen, Majr. Mansa; siden General Flindt med Ritmesterne Brockdorff og Bardenfleth; Oberst Lüttichau, Etatsraad Schrader, Oberstl. Haxthausen, Oberst Nielsen med Adjutant, Corpsstabslæge Bendz, Overauditeur Glahn, Corpsintendant, Overkr. cmms. von Schmidten, Capt. Beck o. m. fl. Efter Lukningen Oberstl. Steinmanns Kort. Dernæst (Klk. 1 $\frac{1}{4}$) Tour over Hesterberg til Michaelis. Ved Hjemkomsten forefundet Kort fra Oberst Irminger, Oberstl. Du Plat, Oberst Fibiger, Oberstl. Bruun, Oberstl. Walther, Capt. Kaas, Overl. Djørup¹⁾, Ritmester Gulstad²⁾, Major Kauffmann og Major Schultz etc. etc. — Klk. 6 $\frac{1}{4}$ ankom Herr Tegner, der havde taget Invitationen til igaar for idag. Forespillet ham med ubeqvem Røst: 1' »Con dolce forza, 2' Giu' la notte s'arricino, 3' Jüngling, wenn ich dich von fern erblicke«; — med hvilke han syntes fornøiet. Senere kom Capt. Schack, og vi toge Thee i Trio. Efter Schacks Bortgang indfandt sig Oberst Baggesen, der havde gjort Middag for Gen. Krogh og blev tvunget til at høre paa »Moi je déménage au moins trois fois« —. Han gik Klk. 8 og Tegner Klk. 9. Denne reiser tilbage imorgen.

Torsdag den 2den Januar. Fjendtlige 18 Fanger ved Forposterne.

Stabsdyrlægen gav noget Haab om Ross, der nu er flyttet ind for sig selv i Skuret ligeoverfor Stalden (i Gaarden), som rigtignok er kulmørkt. Det arme Dyr vrinsker efter Kammeraterne, saa sygt det er. Den faar enkelte Haandfulde Havre i Vandet, naar den drikker. Den tørster meget, men tør kun faa lidt Vand. Laxitiverne, den maa indtage, afkræfter den meget. — Complimentbrev fra Major Klubien med Ønske for, at en ærefuld Fred snart maatte sætte mig istand til at virke mere for Artilleriet, end det hidtil kunde skee. Cela s'entend; et nous savons bien où le soulier presse.

¹⁾ Michael D., Stabslæge; 1803—76.

²⁾ Fr. Moritz Emil G., kar. Oberst, indtil 1864 Chef f. Slesvigske Gendarmeni; 1810—71.

[Form. Ridetour]. Lela havde alt skummet og fraadet ved Døren, saa at Trappen var hvidfarvet af Skum? Den gjorde mange Caprioler og Fadaiser, men var rolig paa Touren. Ved Mad. Esselbach mødte jeg med Kufferter og Pak Herr Tegner, hvem jeg bad ei at glemme at *gjøre mit Gruppeportræt mildere*, hvilket han lovede. — Klk. 6 ankom Malmqvist, der ogsaa afskrev »Süsse, heilige Natur« og »Jüngling, wenn ich dich von fern erblicke«. La Tour kom ogsaa (uventet) Klk. 7, og der opstod en Conflict, der endte med, at alle 3 drak Thee, og La Tour retirerede Klk. 8.

Fredag den 3die Januar 1851. Dr. Thune forsikkrer, at det er Foraarsluft. Vil sende mig en rasende skarp Kniv til *Klipning af Ligtorne*. [Generalen har i nogen Tid klaget stærkt over Smerte i Fødderne]. Brev fra m. K., dateret $\frac{1}{1}$, hvorpaa det var sølet i Khvn., tout comme chez nous. Voss er alt for 2 Maaneder siden reist til Wien. Hun har haft Besøg af —? Mine Lyngbye¹⁾ og Thrine Thanning²⁾! Voilà qui est rare. Styrtende Mængde Hilsener.

Malmqvist lod sige, at han skulde spille seent i Bustorff og derfor vanskeligt kunde komme i Aften, men tilbød sig til imorgen A[ften]. Regnskab med Sophie for Dinée og Maaned og med Hans. Sophie for sidste Dinée 22 Rdl.; for Maaneden efter ny Tarif 24 Rdl.; til hende f. M. 3 Rdl., til Nyaar 3 Rdl. = 52 Rdl. Hans [for] Maaned 13 Rdl.; udlagt 8 Rdl. 2 Mk. 13 Sk.; Nyaar 3 = 24 Rdl. 2 Mk. 13 Sk.; Peter for Nov. og Dec. 4 Rdl., 2 for Nyaar. — Ialt 82 Rdl. osv.

Eftmdgs. Tour i Eiges Have efter at have raseret mine Callepteter, ikke med Thunes Kniv (der ei var skarp), men med min Raderekniv N° 3, der sendtes mig fra Lembke og (denne Gang) var skarp. — Lecture i Laing med Hansen, der tog Thee.

Løverdags den 4de Januar. Givet i Vask baade Linned og Handsker. Ross har ligget forskjellige Gange. Peter og Hans have begge været tidligt paa Benene for at passe den. Den har spiist lidt.

Brev til min Kone, skrevet gaaende og staaende med denne Journal til Underlag. Visit af De Hrr. Marcussen og Jonquières. Tour over i Eiges Have. Taagen . . . kold. Doc-toren med bart Hoved gav sine Høns Korn med lokkende

¹⁾ Formentl. Thomine Nicoline L.; 1795—1884.

²⁾ M. Catrine Thaning.

Poule, poule! Da jeg kom hjem, havde Lt. Caspar Ch[ri-
stiansen] været der.

Efter Bordet atter i Eiges Have. Soldaten der hilsede:
»God Aften Herr General de Meza!« — Malmqvist kom Klk.
6 og blev til 9. I denne Mellemtid Besøg af Capt. Vaupell,
der havde inviteret sin Forlovede samt Professor og Frue
Jungclausen¹⁾ til paa Mandag. Ligeledes Mad. Esselbach.
Lt. Christiansen kom ogsaa fra Comoedien og vilde komme
imorgen 11¹/₂ til Cafee.

Søndag den 5te Januar. Lt. C. Christiansen er redet
med Capt. Bauditz ud til Forposterne og Værkerne. Han
ankom Klk. 12¹/₄; fik Cafee og Musik — der var indkaldt
i Yderstuen og særdeles vel udførte Neapolitaner Hurtig-
marchen. Do. Valsen og Notturven. Medens der blæstes,
kom ogsaa Major Brockdorff i Visit. Ligger i Kl. Danne-
verk. Neapolitaneren vandt almindeligt Bifald. Visit i Stal-
den til Peter og til Ross. Den første erholdt Tillæg for
Novb. 2 Rdl., for Decbr. 2 Rdl., for Nyaar 2 Rdl. = 6 Rdl.
Ross kommer sig. Ogsaa Stabsdyrelægen var i Besøg og
bekræftede det. Han reiser bort paa 2 Dage. — Ridt paa
Lela til Hadeby og Dannevirke. — Skiveskydning med Tap-
rifler af en Snees Mand mellem begge de ydre Brancher
(Skiven ved Stranden paa 400 Alen). Mødt Abrahamson til
Fods og Faaborg til Hest, chacun dans sa région. — Eftm.
Promenade i Eiges Have. Apparition af den hvide Kat, der
gjerne vilde gjøre mit nærmere Bekjendtskab, men dog
tager Flugten, naar jeg kommer den i Møde. — Malmqvist
kom og noterede 3 nye Romancer. Rygte om Brig. Musikens
Hjemgang?! Le moment était inopportun. *Patience. Jeg har
jo selv recommanderet det. Men da afsloges det jo.*

Mandag den 6te Januar. Bulldoggen gav en lystig
Bukkespringerscene omkring og med et Been, den aarle
paa Morgenen havde slæbt ind paa Havegrønningen. Hvo
skulde have anet, at det gamle Dyr var saa spasshaft.

Det er ganske rigtigt, at Brigademusiken skal hjem og
afløses af 1ste Br.s Musik. Saaledes bliver der periculum
in mora med Malmqvists Noteringer.

¹⁾ Jac. Phil. Albr. J., Rektor ved Domsolen (Gymnasiet) i Slesvig: 1788—1860.
Krigshistorikeren C. Th. Sørensen har fortalt, at ved et stort Forsoningsbal-
efter Slaget ved Isted, var det aftalt, at Hærens tapreste Officer skulde aabne
Ballet med den smukkeste unge Dame i Slesvig. Dette Par blev Otto Vaupell
og Frøken Jungclausen, der scener forlovede sig. Om Mezas Forhold overfor
Familien Jungclausen fortæller Wørishøffer i Brev ¹⁴/₁₂ 1850.

Til Dînéeen indfandt sig følgende Herrer og Damer og toge Plads, som Figura viser. [Generalen, Prof. Jungclausen; Mad. Esselbach, Capt. Kaas, Frøken Jungclausen, Vau-pell, Schøller; Frue Jungclausen, Major Wørishøffer, Frue Kaas, Capt. Bauditz, Mlle Boldt]. *Frøkenen spurgte Capitainen, om jeg ikke var starblind, i hvilket Tilfælde hun nemlig vilde betragte mig nærmere, da hun saa gjerne rigtig vilde see, hvordan jeg saae ud.*

Strax efter Dînéeen indfandt sig til Afskedsvisit Justitsrd. Feddersen. Det er ingenlunde nogen Misfornøielse med sin Stilling her eller Conflicter med den militaire Myndighed, men tout bonnement et Kald fra Financerne, der absolut vilde bruge ham, der bringer ham tilbage til Kjøbenhavn, hvorfra han endog mener, at kunne komme til at vende tilbage her til om ubestemt Tid.

Brev fra Krigsministeren med Revelationer om Statsraadets Schisme og Diplomaternes Vrøvlagtighed. Vatter Reedtz sætter sig paa Bagbenene — hvilket efter min Mening frembyder en gunstig Leilighed til at skille sig ved denne vieille ganache. Ministeren ønsker, at all events *at beholde mig ved Commandoen*. Vil skrive mig saasnart nærmere Efterretninger ankomme — maaskee imorgen. Pazienza! La Tour havde været her, medens jeg var ude.

Tirsdag den 7de Januar. Ingen anden Tour end Trip om Huset og ind i Stalden. Ross begynder igjen at blive kjælen. Godt Tegn. — Malmqvist kom Klk. 6 og noterede ikke mindre end Stykker indtil Klk. 9, da han gik med Feltraab (Hermann). Nu vil han skrive hele Snesen reen. Vil meddele 1ste Brigs. Ms[ik] mine Machwerk. Jeg endte med ondt i Halsen. La Tour var igjen mødt med Kort.

Onsdag den 8de Januar. Billet musqué til Mr. de la Tour, at jeg er hjemme i Aften. Strax Svar og at han vil komme. Han havde frygtet, at mine Øines Tilstand muligt havde bragt mig til at søge Lindring i Mørket og vilde nu udbede sig nogle Formiddagstimer til sine Besøg. — Jeg havde givet Gen. Flensborg Rendez-vous til Klk. 12, og han kom, og vi expectorerede os i Anledning af *Ministerens denne Gang sørgelige Brev*. — Klk. 4¹/₂ Klaveerstemmer og indtil 5³/₄. Namens Hinrichsen (wohnhaft in der Altstadt). Instrumentenmacher, vorzüglich für blasende Instr. — En vakker Mand (til en Forandring). Prisen modique: 1 Cour. Mk. = 3 Mk. 3¹/₅ Sk.

Klk. 6 kom Lt. Hansen, og vi læste i Laing indtil Klk. 7, da ogsaa la Tour kom, samt fra 8³/₄ til 9¹/₂, efter at han var gaaet med sit Juliane, som maatte doceres ham. Ny Underdyne i Sengen, saa jeg endelig igjen kom til at ligge lige. Men Tobaksluft aspireredes hele Natten. Dynen kom jo fra Sch[øller]s Værelse.

Torsdag den 9de Januar. Mine nye Støvler sendtes fra m. K. Thune klagede med Rette over, at man har sat ham paa Døren for at baase Oberstl. Bruun, som er jaget fra sit Qvarteer ved Pakkepostens Bedürfniss, postuleret fra Gehrd. Tillisch. Han er kommet til Friseurén i en ussel Baas. Sans cérémonie uden at avertere Divisionen. — *Divisionen er i det Hele et temmeligt Nul. Uden at have raadspurgt den har man f. E. bestemt, at de tvende svære Bombekanoner skulle lægges i Batteriet A, som var aldeles annulleret paa Grund af Haddeby Retranchements, i Stedet for i Skoubatteriet, der behersker alt Terrainet. Saavel Major Dreier som Capitaine Owesen vare derimod. — Altsaa Knirpsen!* — Fmd. Tour til Altstadt. Besøg 1' hos Familien Jungclausen. Der Herr hatte sich schlafen gelegt (Klk. 2¹/₂. Man spiser Klk. 1, wegen der Schule) und von den Damen wüsste man nichts Gewisses. Jeg gav 2 Kort. 2' Hos Meubelhandleren for en Ramme til mit Mad. Esselbachske Portrait. Manden var ei hjemme. 2 Qvinder — den ene ved en Vugge, alt snavset — prækede frem og tilbage og gjentog med Perplexitet mit Navn, da dette debiteredes. — Malmqvist sendte Undskyldning. Ved Bustorff havde han spoleret sine Øine. Intet Under. Ankom 1' Capt. Bauditz, *der vil ansættes i Staben*, og 2' Overkr. C. Looft. Begge toge Thee og gik Klk. 8¹/₂.

Min Kone sendte et Par Støvler moyenne sorte. De ere for tynde og vide i Skafterne, for rummelige over Tærne (som sædvanligt à la Petersen), men passe i øvrigt godt. Larron, pipeur, jureur, blasphémateur -- mais, pour le reste, le meilleur homme du monde! — Sendt Capt. Owesen til Genl. Flensborg for at standse Montringen af Batteriet A.

Fredag den 10de Januar 1851. Capitain Owesen kom med *uforrettet Sag tilbage fra General Flensborg.* — !! —

Meubelhandleren ankom, var meget complimenteux og villig til at rende nok saa tidt frem og tilbage for Rammen. Han syntes ei at dele sine Fruentimmeres Gysen for den lange Vei, men ytrede tvertimod, at Veiene aldeles var en Biting. Strax vendte han tilbage til Altstadt for at hente

Modeller og vise mig dem. *General Flensburg var her og gjorde en meget peen Forklaring* samt meddeelte mig en ministeriel Skrivelse, hvormed fulgte de 2 Commissair-generalers (østerrigsk og preussisk) Manifest til Forbryderne til at nedlægge Vaabnene. — Lang Conferenz med den tilbagekomne Meubelhandler, der efter indhentede Efterretninger og mange minutieuse Spørgsmaal endte med at sige skjelsk, da han gik med Portefeullen under Armen: »Na! Und dann wohl so geschwind als möglich? — und dabei gut gemacht?« hvilket jeg besvarede med complet Samstemning.

En Tøsneetour med Petersens N° 1 til Lollfuss. Baand indkjøbtes hos en dansktalende Jomfrue i Boutiquen ved Theatret 1^{3/4} Al. næsten 1 Sp[ecie]. — Ingen Eftm.tour uden til Vogns mellem 5 og 6 til Capit. Schack, med hvem Aftale toges, at La Tour skulde møde hos ham paa Søndag (12te) Klk. 11 Fm. til Contrefeiing. Tilstod, at mit Portrait paa Gruppen havde for bredt Hoved oven til. Ce n'est pas tout. Klk. 6 mødte Malmqvist med 20 noterede Romancer (uden Accompagnement) og opsatte hele Marchen i Kladder inden Klk. 10. Breve 1' fra min Kone, 2' fra Brynjulfsson, 3' fra Art. Brigaden. Ministeriet vil til Trods for min Refus paatvinge mig Lapperiet af Chefsværelserne paa Tøihuset.

Løverdag den 11te Januar. Skrevet Invitationer til paa Mandag til Capt. Bauditz, Undskyldning for i Aften og Stevnemøder til La Tour, nemlig til Capt. Schack imorgen og til mig til Dîner iovermorgen. — Strax efter Bordet Kjøretour 1' til General Moltke, der havde sit yderste Værelse oplyst, men koldt og (formodentlig opsprungen) med samtlige Klæder af Sengen, der stod aaben, lige ved Kakkellovnen; blev forceret (til Trods for Modstand) til at modtage mig i Sovehummeret, *hvori han vrølede gudsjammerligt*. Complimentfølgenud igjennem det kolde Værelse (hatløs) — Summa Forkjølelse. 2' til Major Wørishøffer for at minde om en Afskrift. Ogsaa han *vrølede og complimenterede mig ned ad Trappen*. — Malmqvist ankom Klk. 6 præcis. Vi gjennemgik den noterede Marche, og han noterede Accompagnement 1' til »Viens aurore«, 2' til »Wenn ich ein Vöglein wär«, 3' til »Eine nur und ewig eine«. — Fodbad og Camomille.

Søndag den 12te Januar. Forposterne fra Fjenden have sagt i Kropp, at det var sidste Gang, de kom, da nu Occupationstropperne vare i Anmarche. Musikken blæste idag ualmindeligt vel. Notturnen foredroges godt, og Neapolitaneren gik feiende. DHerr Hornemann og Adolf Recke¹⁾ (Cancellist) sendte mig pr. Poste deres fælleds Sang (Musik og Text) til »Generalerne fra Soldaten«. Touren var kort og lidet opbyggelig, meest i Eiges Gaard — thi ogsaa i hans Have var det abominable Tøsneepjask. Mamsell Marie gik dameklædt (kaabeklædt) ud. Som sædvanligt ved Soubretteclassen forringede dette Costume hendes sædvanlige Skjønhed vel maalt 50 eller 100 Procent. Alle Ansigtstrækkene bleve colossale, Gangen ordinaire o. s. v. Tel brille au second rang qui s'éclipse au premier.

Klk. 6 ankom Malmqvist, og vi bleve færdige med 1' »Süsse, heilige Natur«, 2' »Liebliche Nacht, wie schön bist du«, 3' »Seht den Himmel, wie heiter«.

Mandag den 13de Januar. *Oberst Nielsen ankom med Besværing over Ritmester Buchwaldt og over Oberstlieutenant Hegermann*, der havde ladet sig give Rapport af Ritmesteren over de Individuer, der havde udmærket sig ved Forpostfægtningerne og skulde indstilles til Hæderstegn, hvilket, meente han, var en puur Regimentssag. — De fjendtlige Forposter vinke med opløftede Geværer og tilraabe vore: »Waffenstillstand!« Men vil man ingen Notiz tage deraf, saa true de og ende med at fyre. Deres Officerer lystre de ei.

Dinéen bestod af vedstaaende Personale. [Generalen, Bauditz; Gerlach, Tillisch, Jørgensen²⁾, Thrane, Thune; La Tour, Hansen, Eschricht³⁾, Looft, Feveile⁴⁾]. Capitaine Jørgensen har selon son dire en tro Correspondentinde i Frk. Alba Riegels og fortæller, at Bülow nu er cureret, og at en almindelig Overreise til Snoghøi snart vil finde Sted tilligemed Bryllup o. s. v. (?!) Overlæge Feveile, hvem jeg bragte en Toast for hans ædelmodige Afkald paa det Qvarter, der i 6 Maaneder har været en Redningsplanke for min Convalescenz, fortalte mig: 1' at *Kongen havde villet kjøbe mit af Schytt*⁵⁾ *malede Portrait*, men at denne havde indbildt *H. M[ai.]*, at det var min private Eiendom (!). 2' at

¹⁾ Adolph R., kgl. Fuldmægtig, Lt. i Kongens Livkorps, Forfatter; 1820–67.

²⁾ Muligvis Ing. Off. Carl Thorv. J., kar. Genmaj.; 1819–1902. Kunde ogsaa være den under ³⁰⁾ 49 nævnte Kapt. Jürgensen.

³⁾ Gotthilf Ferd. E., Overlæge: 1810–83.

⁴⁾ Fr. Chr. F., Overlæge; 1813–68.

⁵⁾ Formentl. Heinr. Aug. Georg Schiøtt; 1823–95.

H. M. har mit Schackske Portrait¹⁾ hængende i sit Cabinet. 3' at det var ved at see dette, at H. M. fik Lyst til at males. 4' at Oberst Læssø, da han i Fyen hørte, at jeg kom til Armeen, skal have udraabt (i Overlægens Paahør): Naa, Gud skee Lov! Det var herligt! —

Malmqvist kom Klk. 7 og blev til 10. Han noterede Accompagnement til 1' [4 Romancer]. Begyndt Enden paa Aftenen, med en saa angrebet Hals, at jeg maatte lade Mqv. synge Melodierne, medens jeg spillede. Accompagnementerne blev; Camomille.

Tirsdag den 14de Januar 1851. Første Gang igjen Sol i Sovekammervinduet. Chamaileringen mellem Forpostcommandeuren²⁾ og 4de Drag. Regimts. Chef³⁾ er endnu ei endt. Maj. W., der igaar sendtes til førstnævnte, fik af ham — som jeg nok forudsaa, en anden Forklaring. Gen. Flensborg havde ønsket en aparte Rapport over de, der havde udmærket sig ved Forposttjenesten. Der var ingen Tale om Benaadninger og Decorationer. Dette havde Ritmester Buchwaldt de son propre crû tilsat. Jeg sender nu Majoren igjen til Oberst Nielsen, til hvem den fornuftige og forsonlige Hegermann desuden alt har skrevet en Forklaring. [Spadseretur]. Op til Malmqvist og averteret ham, at han gjerne kunde indfinde sig Klk. 5. Meubelhandleren havde bragt mit Portrait (Mme Esselbachs) i Glas og Ramme. Jeg skrev bag paa: »An die standhafte Patriotinn, Mme Esselbach, zur? (zum?) freundlichen Erinnerung? (Andenken?) von Ch. Julius de Meza ¹⁴/₁ 51«, — og sendte hende det. Malmqvist ankom Klk. 5, og vi gjorde ikke mindre end 9 Romancer færdige, saasom [Romancerne nævnes]. Imorgen skal vi notere »Mein Leben« og omnotere »Man ég pig mei«; saa er den største Masse og de ældste Sager soleerede [?]. — Capt. Bauditz udbad sig Reisetilladelse til imorgen Aften (*har nemlig forlovet sig med Sophie Christiansen?! Hvorfor ikke med Anne?*)⁴⁾.

¹⁾ Det er formentl. det Portræt, som General Holten omtaler i Forbindelse med Feltmarskal Moltkes Audiens hos Christian IX.

²⁾ Hegerm.-Lindener.

³⁾ Oberst Nielsen. Se under 13. Januar. Han var bekendt som en meget strix Officer — se Fr. Højers Erindr.

⁴⁾ Wörishöffer skriver den ¹⁷/₁, at Frk. Sophie er den yngste af de to Søstre; Anna blev forlovet med Kammerraad Kranold. De unge Damer er meget dannede og faar hver 80,000 Rdl. i Medgift. Dernæst om Opførelsen af Soldaterkomedien »De Frivillige« af Lt. Bille, Søn af den forhenv. Kommandant i Rendsborg. Aktørerne var lutter Officerer, og Tilskuerne næsten udelukkende Militære — »General de Meza war dort natürlich nicht«.

Onsdag den 15de Januar 1851. Brev til General Wedelfeldt om den evig kjedsommelige og chicaneuse Tøihusbureaureparations- og -omkalfatringssag. General Flensborg gjorde mig Meddelelse af *Reventlow-Chriminils*¹⁾ *Brev til General Krogh*. Endnu bestandig grædes Visen om Syd-slesvigs Rømning af danske Tropper samtidig med den holsteenske Armees Reduction. O, pazienza Divina!

[Form.tour]; mødt Maj. Kauffmann. — Malmqvist kom Klk. 5^{1/2}, og vi opsatte Acc[ompagnement] til [to Roman-cer]. — Afbrydelse ved *Oberauditeur Glahn*, der var kommet ind ved Ordonnancernes Upaapassenhed. Næse til disse. — Malmqvist maatte gaa Klk. 8 til en Liebhaber-concert hos Ravens.

Brev fra *Sophie Bendzon*, *kjærligt og fornuftigt og kun lidet ekscentrisk*.

Torsdag den 16de Januar. Malmqvist mødte Klk. 10 og blev til 12^{1/2}. Melodien var opskrevet til »Die Rose, die Lilie, die Taube, die Sonne« og til begge Basarierne »Morgenroth, o du Bothe von Gott« og »Die junge heilige Natur«. Med denne sidste var Tacten tvivlsom. Endeligen endes vi om at holde den i ⁴/₄. Jeg nuancerede og capsunerede enkelte Steder. —

Besøg af Oberst Fibiger. Fader Klubien jamrer over *det nøgne Bryst*.

Klk. 5 atter kom Malmqvist. Til ovennævnte 3 Melodier afskrevet Accompanementer, til Basarierne i Arpeggio-Maneer (ret yndigt). M[almqvist] *modtog 12 Rigsdl. for sin Møie*. Marchen gjennemgikkes og eftersaaes paa ny og fik enkelte Raffinements. M[almqvist] gav mig sin Adresse og bragte mine Hilsener tilbage til Musikcorpset, der havde bedet ham om at bringe mig deres. Aftenen gik behageligt, og jeg føiede *til min lille Foræring* de velmeenteste Taksigelser til den gode M[almqvist], der er en Perle, og uden hvem mine smaa Musikfostre længe endnu vilde være bleven min exclusive Eiendom.

Den næsten fulde Maanes Stand over Hængebirken og Domkirken, paa hvilken den kastede enkelte Straaler, medens hele Glandsmassen faldt paa Sliens stille Flade, frembød det yderst romantiske Skue, hvormed Aftenen sluttedes og Natten begyndte.

¹⁾ Heinr. Anna Greve R.-C., Statsminister m. m.; 1798—1869.

»Kein Wieland kann schildern die Scene«;
 »Sie ist mit den Göttern verwandt.«

Fredag den 17de Januar. Formiddagen hengik i tjenstlige Pour-parlers og til Læsning af det ved Armeen den 24de Julii Forefaldne¹⁾, Rapporten over hvilket O. Co. havde laant mig. (Jeg var den Dag vendt tilbage fra Smedeby til Flensborg, da Hovedangrebet — først bestemt til denne Dag — var opsat til den 25de). Saaledes fik jeg ingen Form. Tour, men en lang Visit af *Oberstlieutenant Bruun, med hvem adskillige Kravematerier*²⁾ *afhandlede. Lieutenant Hansen er upasselig og kan ikke godt faaes til Læsning.*

Løverdag den 18de Januar. Skrivelse til min Kone. Wh. forelæste mig 2 Berlingske Artikler (en af 1.2 = A. B. en af Maj. Harbou) imod Rigsdagens philisteragtige Armeereduction, der er detailleret lige ind til Opsatsernes³⁾ Formindskelse. Disse Artikler ere Ord i rette Tid. Harbou er gaaet vidtløftigt ind paa Sagen og har dryppet dem ordentligt i deres eget Fidt. — 2 behagelige Breve fra H. Christensen og hans Kone. Ch. mener ogsaa, at en saadan Rigsdag maa ansees at have viist sig uduelig til at være Folkets Repræsentanter, og at frem for Alt en ny Valglov maa indføres. —

Søndag den 19de Januar. Begyndt et Brev til K. M. — Averteret La Tour om, at han vil finde mig i Aften. — Skrevet videre paa Texten til mine 24 *Romancer*. La Tour mødte og fortalte meget om Changarnier (nu afgaaet) og hans Forhold til Præsidenten, Kamrene og Armeen.

Mandag den 20de Januar. Fortsat Brev til K. M. Erholdt et nyt med atter vedlagt Tøihuustegning og bilagt Skrivelse fra Oberst Nissen om det chicaneuse fortærskede Spørgsmaal om Comptoirbygningens Lapperi. Complet Daarekiste. — Man har hørt Lærkerne synge; det er et utilladeligt Bedrageri. Oberst Phil. Ræder anmeldte Sygdom. De ankomne Gæster sadde som Fig. viser. [Generalen, Schøller; Flindt, Irminger, Brockdorff, Abrahamson, Gerlach⁴⁾ (Ritm.); Vogt, Baggesen, Bardenfleth, Wørishøffer, Vaupell].

Brev fra min Kone. Har atter været til Middag hos

1) Altsaa Kampen ved Helligbæk m. m. 24/7 1850.

2) Uniformsanliggender?

3) Siglemidler paa Kanoner?

4) Adam Vilh. G., afsk. 1867 som kar. Oberstlt., men i sit lange Liv efterhaanden ved nye Afskedspatenter avanceret til Generalmajor; 1813–1911.

gamle Tutein. Capt. Schack kom og drak Thee. Han har fuldendt De la Tour du Pin og veed ei, hvad han skal gjøre med Portraitet. *Han raisonerede usædvanligt meget.* — Skrevet paa *Romancetexterne.*

Tirsdag den 21de Januar. Capt. Schack kom med et Memorial opsat i *Armeens Navn til Rigsdagen mod dennes Anmasselser* med Hensyn til Armeen. Redactionen var brav i flere Stykker. Maj. W[ørishøffer?] var ogsaa her. Først og fremmest blev man enig om ei at *adressere det til Rigsdagen*, men til *Kongen eller Ministeren*. Den blev nu betydeligt omformet og nuanceret og sendt til *General Flensborgs Betænkning*. Tour over Hesterberg ind i Alleen, hvor W[ørishøffer?] fandtes i Conversation med F[lensborg?] (i nogen Afstand Oberstl. Caroc og Armeintendanten, der synes at have *daglige Rendez-vous* med *Armeestabschefen paa dette Sted*). Om Eftm. kom W. igjen med *en Mængde Indvendinger fra F.*, som imidlertid vil raadsørge en *Auditeur* med Hensyn til det *Formelle*. *Quelles timidités.*

La Tour kom Klk. 7¹/₄. Han tænker nu paa at reise. Bestandige doleancer over de ubehagelige Breve, han faar hjemme fra om sine Sagers Tilstand og om paahængende Understøttedes Indiscretion. Fremkom temmelig sans préambule med det Spørgsmaal: »*Om der ikke skulde uddeles flere Kors, og om jeg ei kunde skaffe Raasløff Sølvkorset?*« Altsaa Commissionair. — Nu forstaar jeg R[aasløff]s Impetuositet med at ville forelæse mig *franske Værker om Aftenen*. Une approche.

Onsdag den 22de Januar. Begyndelse af et Brev fra *Ing.oberst Nissen* til Artilleriebrigaden, anført som Specimen af Kauderwelsch:

»Den ærede Artilleriebrigade har Undertegnede, i Oplydelse af modtagen Befaling, herved skullet anmode om Meddelelse af herefter antydet, behøvende videre Oplysning, ihenseende til ved Ordre fra Directionen for Armeens Materiel, under 28de f. M. befalet, forandret Distribution af Localerne i Contoirbygningerne paa herværende Tøihuus.«

Conferenz med Dr. Thune om Nødvendigheden i [paa Grund af en haardnakket Forkøelse] at holde mig inde fra imorgen, og da Brevet til Kr. Ministeren først blev færdigt Klk. 2¹/₂, kom jeg seent ud og først efter Solens Nedgang. Styg Eftermiddag og Aften. Febrilsk Tilstand.

Torsdag den 23de Januar. Med Guds Hjelp sidste Brev til Overtøimesteren om Tøihuuslokalerne. — Dr. Thune kom her *med Trøsteprædikener*. — General Flensborg kom for at tale om den intenderede Indstilling mod Rigsdagens Impertinencer o. f. Ting. R. Chriminil vedbliver at vaase dernede som en ægte duelig Embedsmand (som dertil er halv- eller $\frac{3}{4}$ Tydsk).

Oberst Fibiger kom med en Betænkning i Anledning af Høiskoleelevernes tilstundende Hjemkaldelse (Memoire af Reich). —

Om Eftermiddagen ankom successive 1' Overlæge Eschricht, 2' Capt. Faaborg, 3' Capt. Raasløff. De to sidste toge Thee, og den sidste forelæste et Stykke af Revue des deux mondes (Sammenligning mellem Englands og Frankrigs Skjæbne under William III og Louis Philippe).

Fredag den 24de Januar. Lang Conferenz med Divisionslægen. Visit af General Moltke, der blev tilbørlig nedrevet for sit ubegribelige Brændespareri. Generalen vilde vide Nyt. Men gik unverrichteter Sache. Ne désire rien de mieux que de retourner dans un de ses anciens nids du Jutland. (Buon pro' le faccia! [?]). Om Aftenen først Capt. Schack, der bragte La Tours vel udførte Portrait og fik en Dedicationsunderskrift med til Keiseren af Rusland til at sætte under Gruppen. Derefter La Tour, der havde redet om i circa 5 Timer herfra til Sorgbrück (Veien derhen ligner en pélerinage) og derfra over Duvenstedt for at ride til Wittensee; men da det blev ham for langt, saa N[ord] paa over Ahlfeldt og Breckendorff hjem. — Det var til Corisandre de Grammont at H[enri] IV digtede »Viens aurore, je t'adore«. L. T[our] finder kun den 2den Stanze poetisk (?!).

Løverdag den 25de Januar. Skrevet et kort Epistel til Ministeren (*Ultimatum om min Stilling vis à vis de Krogh*). $\frac{1}{2}$ Time efter kom den nye Armeetilstand, ifølge hvilken Gl. Krogh bliver, Genl. Moltke gaar til Nørrejylland og jeg — til Hafnia. (Reinecke Fuchs). — Imorgen Revue for begge Divisioner, for hvilke Proclamation skal oplæses. — Om Eftm. Brev fra Enkefrue Sørensen om sin Reserve-lieutenant. Om Aftenen Capt. Raasløff, der forelæste en Dames Reiseberetninger fra Panama (til Californien). *Hans kisteglad over Reisen til Kjøbenhavn*.

Søndag den 26de Januar. Melding til Afreise fra flere Høiskoleelever. Besøg fra den opstandne Oberst Ph. Ræder;

Do. fra do. Lt. Hansen. Fik Commission at contremandere Oberstl. La Tour. Flere Høiskoleofficerer meldte sig til Afreise. Entre autres Fader Reich. Hosten har formeret sig ved en tilkommende Snue, og de lode mig begge i Forening passere en yderst ubehagelig Dag en dépit des joyeux et naïfs encouragements de Mr. Th[une].

Mandag den 27de Januar. En abominabel Dag. Nat-ten hengaaet med tør Hede, Hovedpine, Næsesynden¹⁾. — Frederiksort skal besættes af 4de Batln., der først marcherer til Gettorf.

Hele Dagen opløst i Snue. 4 rene Lømmetørklæder hver Dag. Capt. Tillisch og Lieutn. Louis Lund meldte sig. Den første til Kjøbenhavn, sidstnævnte til Frederitz. Om Aftenen ankom Klk. 8 Rittmeister u: Adjt. bei S. M. dem Kaiser v. Österreich Alexander v. Karst. Men da Hans blot meldte en østerrigsk Officeer — formodede jeg, det var Meixner, der vilde melde sig. At Oberstlt. Hegermann var med ham, fortaug han -- saa de bleve ei modtagne. — En frygtelig Aften. Hansen læste fra 6 $\frac{1}{2}$ til 7 $\frac{1}{2}$. Saa kom Wørishøffer med en Masse Ansøgninger.

Tirsdag den 28de Januar. Læst Capt. Magius' Rapport over 1ste Brigds. Forposttjeneste med tilføiet Croquis af Lt. Deichmann²⁾. Interessant nok. — Hvilke Vanskeligheder, Møisommeligheder, Farer; — hvilken Udholdenhed og Paapasselighed.

Thune vil give mig Brystmixtur; men jeg paastaar Afventelse af de 2 andre Herrers Samtykke. Eftermiddag og Aften vare bedre. Lt. Hansen læste i Laing. *Spiist 8 Svedsker ved Sengetid.*

Onsdag den 29de Januar. *Svedskerne havde virket.* — Skrevet Concept til en Afsked til Divisionen (see bag i Bogen). Formidds. Besøg af Oberkrigscommisr. Looft, der har uoverkommeligt travlt. — Brev fra Krigsministeren avec des révélations remarquables. *Krogh skal have Præsidium i Slesvigs Regjering og adjungeres Steemann og Lassen*³⁾. — *Tillisch gaar til Kjøbenhavn som ministre pour le duché (?)*. Er Slesvig da udenlands? Tout cela me semble de très mauvais augure. Om Aftenen kom Lt. Hansen og læste i Laing, der efterhaanden næsten bliver alt for grundig. Idag

¹⁾ Wørishøffer: De Meza har været meget lidende af la grippe.

²⁾ Henn. Carl Vilh. Ferd. D., kar. Oberstln., Insp. v. Lægforen. Boliger i Kbh. 1826-1900.

³⁾ Gust. Fr. L., Overpræsident i Flensborg: 1802-54.

Brev fra min Kone, hvem Gl. W.¹⁾ har underrettet om, at jeg een af Dagene kommer (hvilket han dog paa nærmere Adspørgsel modificerede til om 8 à 10 Dage) og fra Grimur Thomsen ²⁾, der nu skriver complet og fiint Fransk. Bringer ogsaa Hilsen fra Coopmann ³⁾.

Torsdag den 30te Januar. Skrevet til Ministeren og *skjendt betydeligt paa ham for Statsraadets Betiser*. Afsendt Klk. 2. (*Bedt om Vognpas med lukket Vogn*). — Capt. Vaupell bragte Parolen, medens Schøller er paa Falkenberg og gjør Kratzfuss for Gl. Flindt, hans nye Chef. Vaupell bliver her ved 2den Res. Brig. hos Oberst Thestrup. — Gl. Flensborg holder sig inde. *Jeg kan saaledes ikke meddele ham Ministerens Brev. Patience!* —

Om Aftenen Laing, der begynder at blive mere interessant, hvor han taler om den tyske Professorvælde og dens Consequentser, samt om den fra den i alle Grene udgaaende theoretisk sværmende Underviisning. Sammenligningen mellem Tildannelsen af den tyske og engelske Ungdom af Middelclassen er slaaende.

Fredag den 31te Januar. Min Afsked til Commandeurerne kom i Divisionsbefalingen. Thune havde endnu intet Svar fra Hornemann [angaaende Brystmixtur]. — Afsked med Schøller. Lt. Hansen meldte sig fra Læsning i Aften paa Grund af Gjæsterering hos Capt. Vaupell, der giver soirée for Staben. Brev til min Kone, hvori mine og Tingenes Status skildres.

Jeg paatog mig at forsøge paa selv at læse i Laing, og det gik. Me voilà émancipé.

Aftenbesøg af 1' Oberst Baggesen, der vil reise imorgen og er entrüstet over de sjællandske Brigadecommandeurer. 2' Oberstlieutenant Hegermann, der skal tage Commando paa Fehmern, imorgen modtage vore Krigsfanger (modtage dem af Insurgenterne?!). — Gjorde Undskyldninger for ei i Foraaret at have anbefalet mig one master Lalaing ⁴⁾ (Lalin?), der var mig recommanderet fra en Herre i England, og som siden har tjent vel i vore Husarer som Frivillig. —

Løverdag den 1ste Februar. Hele Staben kom Klk.

¹⁾ Formentl. General Wedelfeldt.

²⁾ G. Thorgrimsson T., Legationsraad, Forfatter; 1820—96.

³⁾ Muligvis den danske Minister i Haag og Brüssel Kmhr. E. W. Koopmanns.

⁴⁾ Rob. Will. Crawford Meason de la Laing, frivill. Skotte ved Gardehus., Prmltn., R. af D.

11 og sagde mig et smukt Farvel. Allocution de ma part. Capitaine Huth¹⁾ overraskede mig med *hundrede Rdl. Felttillæg for Februar* (naar man er tilstede blot første Dag i Maaneden). *Tillige udbetaltes mig 134 Rdl. for Perle*²⁾. *Facit* 234 Rdl. Senere ankom successive Oberst Ph. Ræder med Adj., Oberstltn. Steinmann, der nu drager med Fader Moltke til Frederitz. Dennes Kort afleveredes p. p. c. Klk. 1, da consignen var givet. — Derpaa Capt. Beck af 3die Res. Batl. (Lorentzen), hvor han er Sous-chef (!) eller Ryttercapitaine.

Om Aftenen kom Lt. Hansen og læste i Laing, Capitlet om Burschenschaft; — meget interessant. — Capt. Faaborg kom og sagde Farvel (til Odense).

Søndag den 2den Februar. De 126 Fangne med 5 Officerer, blandt hvilke Capt. Bagesen, ere ankomne. Supplementskrivelse til Ministeren (*om at vi have foreslaaet Gustav til Capitaine*). Endnu intet Svar fra Hornemann. Sædv. Besøg af Dr. Thune, som nu taler om at reise. Hvad saa? Omnibus-Kortet over Valplads og Slesv.s Omegn fra Staben. — Ret behageligt. 3die Supplementbrev til Ministeren, hvori *hans Søns og Lieutenant Tuxens*³⁾ *Avancement til Capitaine omtales*. Aftenlæsning med Lt. H. i Laing. Om det preussiske Landwehr, der forklares at være en skadelig og uhensigtsmæssig Indretning. Det bevises, hvorledes staaende Armeer ere det eneste virksomme Forsvar for Landene og alene i disses Interesse.

Theevisit og Afsked af Oberst Irminger. *Sædvanlig overvældende Loquacitet*.

Mandag den 3die Februar. Dr. Thune opmuntrede mig til en første Udflugt paa 10 Minuter. Med den grønne Frakke (første Gang) under den graa vandrede jeg 1' ind i Eiges Have, 2' lidt om paa Gottorps Volde. — Bes. af Oberstl. Bruun. Om Aftenen videre i Laing. Midt i Læsningen ankom Thune, hvem jeg havde sendt Hornemanns i Formiddags ankomne Autorisation til Brug af Brystmixture, som han, Th., nu ei længer anseer for nødvendig. Fader Wachs har sendt mig et Pas til at retournere herfra over Als (?!). Pas si bête! Capt. Lumholtz meldt sin Afmarche til Als.

¹⁾ Fr. Johannes Herm. H., kar. Kapt., Regnskabsfører; 1814—82.

²⁾ Den ved Isted dræbte Hest.

³⁾ Tøxen.

Tirsdag den 4de Februar. Intendanten kom og lovede mig et mindre restrictivt Pas end Fader Wachs's. Oberstl. Bruun var her og expectorerede sig *med Hensyn til Indholdet af det sidste Brev fra Ministeren*, hvilket jeg havde *anbetroet ham for at meddele Flensborg det*. Denne er entrüstet, *kan ei gaae ud endnu. Major Wørishøffer begjærte og erholdt 50 Rdl. til Laans*. Lt. Hansen kom Klk. 6 og læste i Laing. Klk. 7 kom La Tour paa 1 Qvarteer (efter Tilsigelse). Han vil endnu see Rendsborg og saa reise over Kjøbenhavn (?). Læsningen fortsattes til Klk. 9 $\frac{1}{2}$. Om den indbildte Continentalfrihed. Om Englændernes (proprement dit) Sæder og Moralitet sammenlignet med Skotternes, hvilke han i det Hele sætter mere i Classe med Continentalerne.

Major Lange meldte sig i Løbet af Eftermiddagen til Afmarche (2det Forstærkningsjægere) til Sønderborg. Manden havde været syg og saa bouleverseret og meget ældet ud. Til min Forundring *forklarede han det selv at have været Virkningen af saaret Ambition. (Fremmede Ordener havde Yngre faaet — !)*.

Ach — auf ihrem!) unermess'nen Rücken
Ist für zehen Glückliche nicht Raum!

Capt. Wegener havde ogsaa meldt sin og sit Batteries Afmarche til Als.

Onsdag den 5te Februar. [Spadseretour]. Jeg var ogsaa første Gang i Bjelkes Palais' Have, der støder til Eige's og ligesom denne er fuld af Uhumskheder [fra Soldater, Ægtkuske m. fl.]. Oberstl. Helgesen kom i Fmd.visit, men kunde ei modtages. Jeg tilskrev ham en Rendez-vous til Thee, som modtoges. Om Aftenen Læsning i Laing. Oberstlt. kom om Aftenen og *var ret pudsig*.

Min Kone havde tilskrevet mig faa Ord (med vedlagt Brev fra Brynjulfsson) og lovet mig mere imorgen. General F.bg. skrev, at han nu var bedre og snart vilde see til mig.

Torsdag den 6te Februar. Brev afsendt 1' til min Kone, 2' til Frue Dahlberg¹⁾ paa Frederiksværk. Intet Brev fra min Kone (som hun igaar lovede). — Oberstlt. Du Plats Kort. Formodentlig Afskedsvisit. I Berling ^{30/1} og $\frac{1}{2}$ læst Harbous vedblivende Artikel mod Rigsdagsforhandlingerne

1) Der Welt — (Schiller).

¹⁾ Albertine Andrea, f. Tscherning, Søster til Fru Meza: 1805–89; gift med Carl Gunder D.. Major; 1801–62.

med Armeen (bene!) samt General Moltkes *vaaseagtige* Afsked til Soldaterne af 1ste Division.

Eftm.bes. og Afsked af Oberst Gerlach (*confidences lui faites*). Laing fortsat med Lt. Hansen indtil Klk. 10.

Fredag den 7de Februar. Skrevet til Grimur Thomsen i Hôtel Phønix. Besøg af Oberst Lüttichau, der for det første bliver her, og af Oberstlt. Bruun, der ønsker at see Frederiksstad og Rendsborg. Herr *Thune presser mig gewaltig for at vide Dagen, naar jeg vil reise*. Qu'est ce donc que cela lui fait bavard et curieux.

Besøg af Major Dodt. Ønsker at tage mit Qvarteer, naar jeg er reist. Frue Fürsen skal have den Hensigt at komme her tilbage?! —

Breve 1' fra min Kone med politiske Considerationer, 2' fra Anthonie, der lader mig vælge mellem Stuhrs Mühle og hende selv, hvilket sidste foretrækkes. Oberstlt. Fuhrmann sagde Farvel — til Kjøbenhavn. — Videre læsning med Lt. Hansen i Samuel Laing.

Løverdag den 8de Februar. Skrevet til Anthonie og modtaget hendes Tilbud at huse mig paa Gjennemreisen. Dr. Thune var her *og ærgrede mig syg* med sine *dumskielmske* Insinuationer om Afreisen. Om Aftenen kom Hansen og læste et godt Stykke i Laing. La Tour skriver i Formiddags om Rygtet, at jeg var à la veille de mon départ og om »les moyens de me faire ses adieux«. — Caquet!¹⁾ — Underretning om, at Whffr. endeligt har faaet Sølvkorset.

Søndag den 9de Februar. En sørgelig Nat og Morgenstund. Reisen bliver mere og mere umulig. — Skrevet Anbefaling paa Secretair Langes Ansøgning om en civil-militair Titel. Sendt Hans om Indkjøb af ny Kuffert. Whffr. kom og var glad over den tardive Belønning. — Klk. 12 skulle Tropperne besætte Rendsborg. *Thune bankede paa Klk. 12* (til Trods for Consignen), *men indlodes ei*. — Færdiggjort og tilskrevet Texterne til de 6 Romancer til Frøken Thekla Manthey. Forsøg paa at bære de 2 blaa Munderingsfrakker paa Formiddagstouren mislykket. Frosset paa Arme og over Skuldre og Ryg. Hjem og paatage det sædvanlige Costume. Altsaa mere forfrossen nu end i Vintren fra 1849—50! — Om Aftenen Laing næsten færdig.

¹⁾ Pjat, Vaas.

Beskrivelse af Frankfurth med Bundescommercen pas trop flatteur. Man seer, at samtlige disse Narre, unge som gamle, var stærkt forsynede med Skjæg af alle Façonner —!!! Brev fra Thune med *Beklagelser*. Svaret ham og bedt om Recept til Pommerantzessents. Han reiser imorgen og henviser mig til Overlæge Collstrup¹⁾ paa Dragonhospitalet.

Mandag den 10de Februar. Faaet Rec[ept] paa Brystmixturen fra Thune, der endnu ei var reist Klk. 9¹/₂. Givet Vask paa Condition at færdiggjøres til Onsdag Aften. Capt. Schøller kom med Dagens Begivenheder, da Wørishøffer (accompagneret af Bauditz) vare dragne til Rendsborg. Gl. Krogh vil nok bort til Flensborg paa Torsdag. Italienerne og Ungarerne ride dernede i Baldragt for at modtage vore Tropper. Hvid Kollert, Skindbuxer, Kamascher og pittoreske Hatte. — Skrevet til Frøken Thekla Manthey, at Looft vil bringe hende 6 Romancer. Lt. Hansen kom Klk. 6 og tog Farvel. Reiser i Aften til Eckernførde for at indskibe sig til 3 Ugers Permission. Er nu ansat ved Oberst Thestrups Brigade. Klk. 9¹/₄ hørte jeg først hans Vogn rulle. Buon pro'!

Tirsdag den 11te Februar. Sendt Ov. Krigscomm. Looft Frøken Mantheys Noder. Sous-Chefen Capt. Bauditz (med Alf) sagde Farvel; gaaer til 1ste Forst. Batln. (Stockfleth)²⁾ til Flensborg. Dernæst sagde ogsaa Stabschefen, Maj. Wørishøffer, et tredobbelt Farvel. Afgaar imorgen til Tønning, til sin nye Batln. (Reserve B.)³⁾. Kold Tour over Hesterberg og Schützenkoppel, hvor dog Lærken lod sig høre midt i den graae Stormsky. Ogsaa paa Als, paa Marken ud mod Sønderskov, hørte jeg i 1849, netop den 11te Februar, første Gang Lærken. Gaaet til Michaelis K. Paa Veien hen og til de La Tour og afleveret Brev og Visitkort. Paa Tilbageveien mødt Intendt. v. Schmidten og dernæst Gl. Flensborg, der annoncerede mig at ville komme i Eftm. Klk. 6. Om Eftmd. Klk. 7¹/₂ kom Oberst Philip Ræder (talede om Major Langes Sorg) og tog Afsked. Dernæst Gl. Flensborg og viste mig det *scandaleuse* Document, ifølge hvilket Gl. Krogh virkeligt udnævnes til Præses i Regjeringstriumviratet i Flensborg —!! Ainsi enfonçons le bonnet de nuit dans la tête et endormons-nous pour le

¹⁾ Viggo Collstrop, Overlæge; 1815—86.

²⁾ Søren Henrik S., kar. Oberst; 1804—75.

³⁾ Det blev sluttelig 2. Slesv.-Holst. Batt., der senere gjordes til 16. Batt. i den danske Hær.

reste de nos jours. Moltke Generallieutenant. Smaa Indpkningsforberedelser.

Onsdag den 12te Februar. Smaa Indpkningsssysler. Skrevet til Fr. Sophie Benzon. Wørishøffer endnu en Gang til Afsked, med begge sine Kors. Senere Intendant Loofst. *Underrettet Oberstlieutenant Bruun om Kroghs Udnævnelser.* — Udover Bakkerne til Michaëlis. Von Schmidten paa Hesterberg. — Overauditeur Glahn havde været her med Hilsener fra sin Søster i Rendsborg (Fru Beecken¹⁾).

Indpkningsssysler om Aftenen med Hans. — Oberstlt. Bruun havde ei forstaaet mit monosyllabe Brev: Det er skeet. Han forbausedes. Capt. Stjernholm havde været her i Skumringen.

Torsdag den 13de Marz [!]. Ultimo Visite af Oberstl. Bruun, der tager til Als og saa til Kjøbenhavn Dernæst af Oberst Lüttichau. Endeligt af Capt. Stjernholm, der paa Hjemmarchen (alt ankommet til Odense) [var] blevet opsnappet af Capt. Fensmark²⁾ for — i hans Sted — at adjutantisere hos Lüttichau. Misfornøielse. Tilskriver Br[uun] denne Intrige. Afleverede Revue des deux mondes hos La Tour, der endnu ei er retourneret. Givet Pigen Hilsener. — Skrevet mit Farvel til Mme Esselbach, hvis trækfulde Huus jeg ei tør betræde. Hun er Posthalterinn og besørger min Befordring imorgen. Conferenz med Sophie, der erholdt 40 Rdl. for Januar og 14 Dage af Febr.; saa og pour boire. Ogsaa Marie blev indkaldt og fik 10 Rdl. zum Neujahrs-geschenk und Andenken. Negtede at ville sige: »Gottlob, dass wir die Dänen endlich los sind«. »Nein! Das werden wir nicht sagen!« Aftenen hengik med Indpkningsresten i Samfund med Hans, saa vi bleve complet færdige.

Fredag den 14de Februar. Capt. Schøller og Capt. Vaupell s'étaient présentés une dernière fois. Efter Hans' Beretning ere Pigerne nu melancholske over, at de skulle miste den rolige Indqvartering. — Klk. 10¹/₂ indtoges Cafee. Peter red i Forveien med Ross, Nanna og Lela. Klk. 11¹/₂ rullede af. Wagenmeisteren fik Drikkepenge. Betydelig emballeret jollede jeg af i min sædvanlige Vogn, til hvilken jeg kun havde taget Forspændet og min (Divisionairs) egen Bagagevogn (efter Aftale med Lt. Gerike³⁾). Sophie

¹⁾ Nathalia Christine, f. Glahn, f. 1809; gift med Dr. med. Joh. Chr. Beeken.

²⁾ Frants Christian F., Kapt.: 1819—66.

³⁾ Hendrich Johan G., forh. Overvagtmeister i Rytt., 1849 Afsk. som Sekondltm., senere Postmester i Nortorf; 1800—65.

og Marie nikkede Farvel fra Spisestuen. Ordonnancerne og Skildvagterne fik et Farvel, en Tak for Missunde (de vare af 3die Res. Btl.) og en Hilsen til Kammeraterne. Schøller mødtes og hilsendes endnu paa Grossen Damm. — Ankomst Klk. 3 $\frac{1}{2}$ i min hyggeligt arrangerede Bolig. Ny Recreation at være sammen med 2 dannede Mennesker. Piano stemt; har Clavecintone. Invitation kom fra Gehrd. Tillisch om at tage Deel i Ballet. Jeg lod mig undskyldte. Jeg lagde mig først Klk. 11, da Chr. og Anth. vare gaaede ned til Ballet. Dernæst Lysvaagenhed til henved Klk. 2 $\frac{1}{2}$ —3. Es wollte kein Ende nehmen.

Løverdag den 15de Februar. Morgenbesøg af Anthonie, der havde talt til (tiltalt) T. igaar Aftes med argumenta ad hominem. Han var afficeret og embarrassed, men forklarede Sagen som en Misforstaaelse i Kjøbenhavn, med Tilføiende, at han under alle Omstændigheder snart kommer tilbage. Der skal virkelig flere Kriterier tyde paa et Omarrangement. Ladet komme Lithographier fra Hrr.

og kjøbt for 15 à 16 Rdl. til min Mappe. *Faaet avis om, at General Krogh var redet ud* og afgivet mit Kort hos Generalen, da jeg gik min Tour paa Bakkerne. — En Familie, *der hele Tiden var efter mig*, men dog ei fik mig at see. *Jeg er ogsaa frygtelig at see.* —

Huset fuldt af Kanariefugle ved Foden af Møllebakken (Udgangen af Haven).

Om Eftermiddagen modtog jeg mine Stykker fra Herr og lod endnu hente Le trouble fête du vendredi hos Herr . (Jeg havde først forskudt den). Aftenen hengik med Musik og et Besøg af General Flensborg, min vis à vis, om hvis Befindende jeg havde erkyndiget mig. C. Ch.¹⁾ spillede ogsaa nogle norske Sange og svenske Marcher.

Brev fra min Kone. Hammerich (Mag.) har holdt en Tale i Ridehuset *til min Berømmelse*, og det i Anledning af 10de Batls. Ankomst! Sammes Commandeur²⁾ holdt flere Taler og drak, ligesom Mowitz paa Mälaren: Hela verdens skål.

Søndag den 16de Februar. *Anthonie assisterede ved mit Toilette*, Redning, Kæmning o. s. v. Frappant Charaktertræk af Nores³⁾ Liv og Levnet *under Ministeriet*. — Touren om Middagen gjennem det ogsaa milelange Flensborg

¹⁾ Casp. Christiansen. Værten.

²⁾ Det var Jac. Ræder.

³⁾ Eleonore Christine Tscherning, f. Lützw.

var mindre benouet end den igaar. Et Dousin Børn paa Bakken til venstre af Porten (og mod Møllerne) vilde alle have mig i Haanden. Den ene tabt Bælvanten. Visit i Havnen, hvor jeg ei havde været siden 1843. — Overalt paa-faldende Manifestationer af Nysgjærrighed hos Populationen.

Capt. Bauditz havde igjen været i Visit og lovet mig at undskylde mig paa Stuhrs Mühle. Hos Tillisch gav jeg et Kort ind; hos Andreas Christiansen var jeg 2 Secunder, men saae ei Frue Catharine, der var i Kjøkkenet for at sørge for det sybarithisk dækkede Bord. Saaledes er jeg nu quit og — flot. Passet og Reisen er besørget til imorgen Klk. 11, da jeg forlader min aimable Vært og Værtinde. Samling af Bordelaiser af forskj. genres saaes. La marchande d'Huitres, La grisette, Spindersken, La femme d'Aréthée vare charmante. Ogsaa en i Kobbere udgivet Samling med nedtrykt Scene (Tydsk) af Shakespearske Stykkers Qvinder var interessant. Musik endte Aftenen. Hans havde glemt Kakkellovns Skjærmen — og Børsten. Deraf For-kjølelse og Ærgrelse.

Mandag den 17de Februar. Anthonie viiste mig en interessant gammel Stambog, der havde tilhørt , og hvori baade Frederik III og hans Dronning havde skrevet (den første sit Motto: Dominus providebit. Dronningen). En Prinds Woivoislaw¹⁾ fra Norborg paa Als og en anden tydsk contre fortune bon coeur²⁾ havde skrevet: . Caspar skaffede mig 2 Poser Brystsukker. Huset ydede mig 2 Flasker Bordeauxviin med paa Reisen (jeg en échange efterlod min Flaske Slesviger Myohler Champagne). Jeg sagde mine 2 kjære Venner Farvel og foer afsted i en nydelig og beqvem Vogn og ankom vel holden til Apenrade, hvis skønne Beliggenhed paany frapperede mig. Veiens Midte er vel Hede; men $\frac{3}{4}$, næsten 1 Mil fra Flensborg og Nærmelsen til Apenrade er smuk; saa denne Vei i det Hele staaer langt over Slesvig-Flensborgveien i Skjønhed. Over-auditeur Lunn havde sørget for et herligt Aftræde: 1 stor Sal og et rummeligt Sovekammer i Norddeutsches (?!) Hôtel. Den russiske Værtinde modtog mig galant. Jeg spillede paa det russiske Piano (Lichtenthal St. Petersburg, Facteur d'instrument de L. L. M. M. Le Roi et la Reine des

¹⁾ Muligvis en Forvexling med en ung Officer ved Navn Chr. Frid v. Woislaff-sky. f. i Kjøbenhavn 1719 og fra 1740 til Tjeneste ved Slesv.-Holst. Natl. Rgt.

²⁾ Standhaftig i Modgang.

Belges) med en herlig Tone skjøndt besynderlig haard Touche. — Gik en gemytlig Tour (Storegade — Pottegade — Nygade — Vestergade — Petersilliegaden). — Drengen, der sagde: Hvad er det for en Bussermand! — Og spiste somptueux til Middag, opvartet en detail af en Hessen-Casseler Kellner.

Visit om Eftm. af Major Dau, der ligger her med sin Bataillon og tillige fungerer som Pladscommandant og Depôt-(Magasin-)bestyrer — alt med vidtløftige Regnskaber, som ere ham byrdefulde. Ønsker engang i Tiden at blive liggende i Kjøbenhavn. (Mener, det vilde kun koste mig et Ord!?). Sendte senere Bud, om jeg befalede 2 Skildvagter samt Ordonnancer — hvilket benægtedes. Raadstuen er ligeoverfor. Der er Vagten; og det er et reent Spectakel, hvergang jeg gaar ud og kommer hjem, da jeg ei kan faae dem til at lade være at raabe i Gevær. — Klk. 6¹/₂ ankom Ritmester, Skovrider Schumacher, og Klk. 7 Borgemester Lunn. Den første er nu fast ansat. Vi sadde os til Thee, da Herr Hausvoigt Brückner¹⁾ (forhen Gjæstgiver i Horsens) ankom med 4 eligerede Borgere og holdt mig en Paaskjønnelses- og Taknemmeligheds-Tale i Befolkningens Navn. — Denne var forsamlet paa Gaden og bragte mig forskellige Vivater, som jeg med viftende Tørklæde besvarede fra det — lukkede Vindue. (Lunn gjorde min Undskyldning for Ikkeaabningen). Fra mig gik Processionen til Borgemesteren, der derfor maatte absentere sig paa ¹/₂ Time. Imidlertid ankom Amtsforvalter Worsaae²⁾ og Frue og hilsede paa mig og overværede vor Thee og tilbød mig Assistancer og Bekvemmeligheder. — Schumacher medfik et Exemplar af Galoppen og vil præsentere sin Kone imorgen.

Scene med de 2 korte Dyner, der maae syes sammen for at udgjøre en taalelig Mands Længde. — Endnu værre, da jeg var kommet i Seng og laae paa et Plateau (en Høislette) af Madratter uden Epaulement eller Bolværk. Madratten fra den anden Seng maatte gjøres til Bolværk og Lagenerne (der vare for korte) syes til Enden af den nederste Madratt, hvorpaa jeg nu lagde mig, og atter syes til Overdynen. Jeg havde maattet staae op, klæde mig paa

¹⁾ Peter Johannes Brøchner: 1799–1869.

²⁾ Peter Marius W., senere Herredsskriver i Vejle; døde 1877. Gift med Charlotte, f. Brechwaldt.

paany, ringe paa Hans, der nu blev til Midnatsstunden og endeligt fik mig baaset med Supplenter af uldne Tepper og Frakker (Poeten sattes paa et Bræt paa Nabosengen, da den ei vilde være kunnet naaet over den kunstige Dyne-massiv), saa jeg ikke blot holdt Varmen, men kom i den nu grasserende Transpiration. [Herved en Tegning af Sengen: »Profil af de russiske Senge« med nærmere Beskrivelse]. Men lukke et Øie hele Natten, derpaa var ingen Tanke. Derfor sørgede Raadhuusskildvagten, der spadserede op og ned ad Rendesteensbrettet hele Natten, saa det dundre[de]. En forunderlig Fatalitet, at jeg ei maa sove om Natten.

Tirsdag den 18de Februar. Morgenvisiter 1' af Ritmester Schumacher og Frue, 2' af Overauditeur, Borgemester Lunn. — Regning med Logis (der blev udstrøget; dog blev Feurung und Licht staaende med 3 Mk. cour (9 Mk. [dansk] og for hvilke jeg altsaa blev snydt)). Indpakning og Afreise under gabende Dreng, Mænd og Piger. Paa Veien, som størstedeels er Hede, intet mærkværdigt. Tour gjennem den uregelmæssige By¹⁾, hvoraf jeg Intet gjenkjendte uden Pladsen med Toldhuset ved Avenuen. Havnen er tarvelig. Pladscommandanten Capt. Lohse²⁾ (der nu afløses af Capt. Schaumburg³⁾) sendte 2 Skildvagter og gjorde selv sin Compliment. Jeg bad ham om at tage disse Æresposter tilbage. En somptueux Middagsmad. Ikke saa complicerede Retter som hos Rusinden de Vos, men yderst vel og fiint tillavede, hvilket er Hovedsagen. —

Borgemesteren eller Byfogden er Overauditeur Hammerich⁴⁾ (?); Amtmanden (Do.?) Stockfleth⁵⁾.

Om Aftenen Syscener. Hans maatte sye 2 lange nok, men for smale Overdyner sammen paa langs til een comfortable Dyne og dernæst omrangere hele Sengeindholdet samt supplere af Nabosengen. Et af Overtrækkene stakkes med uendelig mange Knappenaale over de inderste Vinduesgardiner, der ei vare til at lukke sammen, hvilket dog mindre fuldkommen effectueredes ved Knappenaale ved det længst fra Sengen værende Fag. Hans forstaar den meget nyttige Kunst at stikke Knappenaale i den bare Muur.

¹⁾ Haderslev.

²⁾ Ernst Henr. Gotfr. L., kar. Major: 1810—60.

³⁾ Fr. Moltke S., kar. Major: 1816—89.

⁴⁾ Emil H., Overauditor: 1801—77.

⁵⁾ Will. Walker S.; død 1885.

Leiet blev complet, og for Kakkellovnen stillede — paa Stole — et Fyrtaarn (ny Bemærkning af Ordet) af Reise-frakker.

Saaledes er »Artilleristen i Forlegenhed« aldrig complet i Forlegenhed (og maaskee navnligt ikke den jydske).

Onsdag den 19de Februar. Et bedre Leie eller en bedre Nat havde jeg længe ikke havt. Morgenthee og Formiddagscaffeen meget brave i alle deres Details. Man sendte mig 4 (ja 5?) Heste for min zuige¹⁾ [?] Wagen. Peter sendtes afsted i Forveien (Klk. 10^{1/4}) for at avertere Herr Madsen (Matsen) i Kolding.

Vi kjørte afsted Klk. 11^{1/2} gennem den skønneste Egn paa Halvøen og maaske i Danmark og ankom i Madsens uhyggelige Hôtél Klk. 3^{1/2} — uhyggelig med Hensyn til de smaae lavloftede Localer, hvert med et Sovehummer uden Kakkellovn. Slettere meente jeg ei at kunne være i Snoghøi og sendte derfor strax Peter afsted med skriftlig Bøn til Kammerh. Riegels om at anmode Værten i Færgegaarden om et Par varme Værelser. [Her ved en Tegning af Overdelen af en Æreport, formentlig fra Indkørslen til Kolding, med Paaskrift: »Velkommen her I Danmarks Helle brave! Hav Tak, fordi I freded Danmarks Have!« »Overstykket af den opløste Æreport, hensat ved Byens Bomhuus«.]

Ved Aller (Fuhrmanns Qvarteer fra 1848) steg jeg ud, medens Hestene fodredes, og forkjølede min Hals, glemmende at knappe (hægte) min Overfrakke, som jeg havde afhægtet i Vognen. Lærken slog lifligt i høien Luft. — Fra 6^{1/2} til Klk. 9 ankom vi (Tiden havde forekommet mig 4 à 5 Timer) i Snoghøi og kjørtes til Kammerherrens Dør. Man vilde have mig til Thee; impossible. Jeg søgte at indrette mig i Færgegaardens bouges, hvilke vare udstyrede og tillavede saa nydeligt som muligt (hvori endog Fr. Alba havde Deel). Senere Visit af begge Kammerherrerne²⁾. Bülow saa nu temmelig vel ud. Khr. Riegels vil lade mig sidde i sin i Færgeren nedkjørte Viener Vogn over Vandet. Frygtelig Scene med de vaade Sengklæder. 2 Timer laa jeg med Klæderne; — saa kunde jeg ei meer. Derpaa Børstning og Greiffenbachsk Sved hele Natten, hvorpaa det ogsaa var anlagt. Ved Opstanden glemte jeg strax at knappe Frakken oven til og fik Anlæg til Hoste. Dieu m'en préserve!

¹⁾ Zugig? utæt.

²⁾ Riegels og Svigersonnen Oberstlt. B.

Damerne vilde besøge mig her, men jeg sendte dem Afbud og vil heller kige derind paa 1 Minut. —

Torsdag den 20de Februar. Morgenvisit af Kmmhr. Riegels, som *dolerede over sine tidligere Fata* (med Tillisch). Sendt Bud til Damerne, at de maatte ei uleilige dem til mig. Jeg begav mig derhen Klk. 10³/₄ og sagde mit Farvel i deres vakkre Bolig. — Kammhr. havde ladet sin Wiener-vogn kjøre ned i Færgen for at modtage mig i sit betryggende Skjød under Overfarten. En fortryllende Idee. I Middelfart flaggredes; en Seilbaad noget fra fyenske Kyst, ogsaa med flere Flag, hilsede mig med flere Hurra'er. Jeg vinkede ud ad Vognen med mit hvide Tørklæde. I Land modtoges jeg af flere membra, som det syntes af Embedsklassen. Blandt flere, af forhenværende Lt. Storm¹⁾ af Kgs. Regt., der nu er Postmester. Han fulgte mig til Værtshuset (hvor man tog 2 Mark for 2 Minuters Ophold i deres Stue) og gjorde Undskyldninger for, at min Modtagelse paa Grund af Kammerjk. Heinens²⁾ Fraværelse ei havde kunnet blive pompeusere (?!) og sagde mange Artigheder. Klk. 3¹/₂ til Gribsvad, hvis Vært kjendte mig fra 1848 og gav mig Haresteg i sit temmelig tarvelige Locale. Egnen fra Gribsvad til Odense er henrivende og meget skov- og bakkerig. —

Ind hos Strøm Klk. 7. Alle Vinduer uden Lukkelse. Senge ei til at ligge i. Rude itu (ved Bankning) og maatte isættes. Visit af Paul Scholten³⁾ midt i dette Virvar. Saae mine Stykker, som accurat ere undslupne den itugangne Viinflaskes Ødelæggelse. Skaffede mig ny Brystsukker. Meddeelte, at Magistraten vilde have foranstaltet Fakkeltog. Jeg bad ham angelegentlich om at forebygge enhver videre Demonstration. Capt. Faaborg kom ei med sin Kone, som han havde bebudet.

Efter alskens Forhængs Etablissement, ny Sengs Indbringelse o. s. v. kom jeg endeligt til Ro henved Klk. 11 i en vel indrettet Seng, hvis Overdyne dog i Nattens Løb viste sig at være vel let.

Fredag den 21de Febr. Skrevet til Schallborg i Nyborg om at holde Værelser parate, og sendt Peter afsted Klk. 9¹/₄. Afsked med Herr Strøm qui me genait⁴⁾ avec 4 ou 5 gros bourgeois dans l'escalier. I Langeskov Kro (midt-

¹⁾ Fr. Wilh. S., Kapt., Postmester i Middelfart; 1800—81.

²⁾ Andr. Claus Wedel-Heinen, Byfoged m. m. i Middelfart; død 1857.

³⁾ Lægen Poul Adam S.

⁴⁾ Formentl. = plagede.

veis) gjort et kort Holdt og ankom under Solskin og Ilinger Klk. 2 $\frac{1}{2}$ til Nyborg. Besynderligt Syn med den meget nære Regnbue, den man quasi kunde gribe med Hænderne. Naade ned over Skoven og et godt Stykke ned paa Marken. [Her ved en Tegning af Regnbuen].

I Nyborg Visit 1' af Capt. Grove, 2' af Capt. Lundby, der besørgede, at Telegraphindretningen signalerede om varm Stue til Modtagelse i Korsør, og at Herr Schallborgs Vogn kjørte mig ned til Stranden. (Fiin Middagsmad i deres Nærværelse) og i en quasi . . . (Ch[ristian] VIII's fordums Aftræde), 3' af Toldcontrolleur Seemann¹⁾ (i Pels). Han sagde mig mange smukke Ting i Anl. af Felttoget, 4' Major Hveberg, der tillige med Capt. Lundbye endnu sagde mig Farvel ombord. Her havde jeg det (i Damekahytten) omtrent bedst paa hele Reisen. Ankommet i en styrtende Regn benyttede jeg Diligencens Tilbagekjørsel til Værtshuset til at anlange der, hvor man (efter Sigende paa Signalementets udtrykkelige Ordre) havde opvarmet mig 2 Kamre som Drivhuse. Vært og Værtinde differe[re]de i Relationerne. Han angav 16, hun 14, som de forlangede. Hun viste mig Thermometeret til liden Trøst. Lang Scene og Scheusslichkeit. Affart Klk. 8 og Ankomst 10 $\frac{1}{2}$ til Slagelse (Postmesteren gaves Hilsen til Dr. Rudelbach²⁾. — Geleidelserne [?] med Lys midt ud paa Gaarden af Vært, Postmester), hvor det gamle Spiessbürgerværelse med 2 Do. Spillepartier fandtes (den ene Spidsborgers sarcastiske Bemærkning om mit Shawl (Modesten)). Værten viste mig et Værelse, for hvilket jeg bævede tilbage. — Afrullet, næsten afmægtig, til Ringsted, hvor jeg maatte baase mig efter 2 Timers Syning paa Dyner og Lagener, Forhæng af Kakkelovnsskjærme o. s. v. Alt var iøvrigt propert, og uden Søvn nød jeg dog Varme og Hvile i lidt over 2 Timer. Vilde skrive til min Kone for at avertere hende om at lade Vogn møde ved Banegaarden. Gjorde det ogsaa. Ankommet til Ringsted Klk. 2 om Natten og modtaget i det sædvanlige Billard med Conditiori. Nogle Septembrister³⁾. Pepin⁴⁾ sendtes til Arrangement af et Sovekammer. Hans og jeg indrettede det, men blev først færdige Klk. 4 $\frac{1}{2}$ med Syning af Puder

¹⁾ Corfitz S.: død 1875.

²⁾ Andr. Gottlob R., Dr. Theol., Sognepræst i Slagelse: 1792—1862.

³⁾ Efter September-Loven 1848 udskrevne Soldater — almindelig Værnepligt for Land- og Bybefolkning.

⁴⁾ Oppasseren Peter?

og Lagner, Opreisning af Kakkelovnsskjærm, Tilhæng for Vinduerne o. s. v. [To Tegninger forestillende Arrangementerne i Soveværelset]. Sovet til Klk. 7. Min Kudsk fra Slagelse, der havde havt den eneste tætte Vogn, maatte dog ei — efter Ønske (med mindre jeg vilde befale det?! — Qu'est-ce à dire?) kjøre mig til Jernbanen.

Løverdag den 22de Februar. Jeg fik en ilde sluttende Vogn, for hvis ene Vindue den blaa Atzbøll¹⁾ Frakke maatte hænges, skjøndt jeg tilsidst kunde have havt personlig Brug for den. Henimod Osted²⁾ Kro begyndte det at snee, Luften blev raa og skarp, det sneede og trak ind igjennem det andet Vindues ubedækkede Sprækker. Muligt at ogsaa den liden Søvn og megen Fatigue siden Odense havde gjort mig ualmindelig impressionable, thi jeg følte mine mange Lag Klæder at blive utilstrækkelige — det hele Indre frøs, en tilsidst næsten uafviselig Søvn anfaldt mig hvert Øieblik, og jeg var snart et Bytte for alle de Fornemmelser, man tillægger Folk, der ere paa Veien til at fryse ihjel. Jeg begyndte virkelig at fatte mig paa denne Mulighed — især da 2 Miil endnu maatte kjøres, inden noget Varmt kunde erholdes. Efter usigelige Qvaler ankom jeg til Roeskilde og lod mig kjøre lige til Jernbanegaarden, hvor jeg til Lykke fandt Damernes Retirade for at skille mig ved det længe fælt fornumne overflødige Vand og fik Vildandesteg, St. Julien og Kafe i Restaurationen. Mit Bysbarn Lauritz Grüner³⁾ (Præst paa Stedet) holdt mig med Selskab ved Bordet og præsenterede mig en gift Datter. Vi jollede Klk. 4 af (Marquise Ronnel [?]) i Coupeen bag mig med Selskab først hurtigt, senere maadeligt og pequin-agtigt med de mangfoldige Aflukninger ved Hedehusene (hvor Ingen kom til), Tilstød af Kjøgeveien (flere Tapre Tilbagevendende) Glostrup (et Par Bønder) og Søndermarken. Ved Ankomsten led jeg usigeligt af stormende Træk paa Gangene, inden jeg fik en Droschke og de nærmeste Sager i den. Hans blev efter med den øvrige Bagage. Klk. 5³/₄ ankom jeg hos min Kone i Qvæsthussgaden.

Peter med de 3 Hopper vare efterladte til Rastdag i Slagelse. En frygtelig Forkjølelse paa disse sidste 2 Toure (fra Ringsted og fra Roskilde) havde sat sig i Halsen og

¹⁾ Formentl. den i Fægtn. ved Adsbøl 1849 gennembullede.

²⁾ Mellem Ringsted og Roskilde.

³⁾ Præst ved Domkirken; 1793—1869. En Datter var gift med Appell.retsraad Fr. Knudsen.

forøgedes ved nogle mod Droschekudskens Confusioner rettede Udbrud — saaledes at jeg tilsidst maatte opgive at tale. — Jeg tog mine 2 nette Værelser i Besiddelse. — Ved min Ankomst forefandttes Carl Dalberg¹⁾ og hans Søster Marie.

Jeg lagde mig atter, efter 7 Maaneders Fraværelse i min elastiske Seng og under min lette Edderduuns Dyne.

Og hermed endte Campagnen i 1851.

Quod bene vertat, faustum felixque sit.

Bagest i dette andet Bind af »Egen Journal 1850—51« har Generalen indført:

Mit Farvel til 2den Armeedivision (Slesvig).

I Divisionsbefalingen den 31te Januar 1851:

I det jeg fra imorgen, den 1ste Februar, fratræder min siden 25de Juli f. A. over Armeens 2den Division førte Commando, bringer jeg samtlige dens Commandeurer af alle Vaaben, saavel som Officianterne ved de forskjellige Afdelinger, mit hjerteligste Farvel og min inderligste Erkjendtlighed og Tak for den over al Ros ophøiede Uforfærdethed, Standhaftighed og Udholdenhed, hvormed de, hver for sin Deel, og i Forening med vore saa udmærkede og brave Soldater, atter i en ny og besværlig Campagne have bidraget, ikke mindre til at befæste Nationens Tillid og Kjærlighed til Armeen, end til at hævde Danmarks Ret og oprettholde de danske Vaabens Hæder.

Stolt og lykkelig ved eengang at have commanderet saa mange brave Anførere, vil Mindet om min Samvirken med dem i saa alvorsfulde og afgjørende Øieblikke stedse opfylde mig med Tilfredshed. Intet skulde heller være mig kjærerere end at ledsages af deres Alles venlige og velvillige Erindring.

Ch. Jul. de M.

Endvidere har Generalen ordret nedskrevet:

Hs. Majestæt Kongens Formildelse af den Oberst J. v. Ræder, Comm. for 10de Bat. ifølge Krigscommissionsdom

¹⁾ Carl Anton Sciavitzky D., Genmaj.; 1835—1925; Nevø af M.

af 4de November 1850 idømte Straf af 1 Maanedes Fæstningsarrest i 2den Grad. [Resolutionen udelades her].

Endelig nogle Bemærkninger om Sortkridtsportraiter à 2 Rdl. fra Skindergade N° 8, Opg. tilhøre, 1ste Sal, 4de Dør til højre; »kommer hjem til Folk«, og om Omsætning af Courantmark til Rigsdaler.

Mit sidste og uigjenkaldelige Votum
med Hensyn til
Krigsførelsen og dennes Forhold til Statsførelsen
i 1864.

1' Grundloven hjemler ikke Folkerepræsentationen mindste Ret til at blande sig i Krigens Enkeltheder. Denne Indblanding er en ligefrem Usurpation, tilskyndt af Blade-nes pligtstridige Politik og Optræden, hvilken først frygtagtigt tolereredes, senere understøttedes, ja deelttes af Ministrene af alle Classer. Hvor kunde nogen Grundlov fornuftigviis hjemle en saadan Ret? I Budget- eller Pengebevillingssager har Repræsentationen jo afgørende Stemme, og hvor ønskeligt det til Udførelsen af en alene ved hiin deres Politik afstedkommen Krig havde været, at Forsamlingen ikke saa ubetimeligt havde brugt sit Veto i Pengeydelse, vide vi Alle. Men ingen Tænkende eller Retsindig vil indrømme, at Geistlige, Professorer, Lægfolk af alle Sorter, indkaldte og valgte til Repræsentanter paa Maader og Veje, hvis Art her for Kortheds Skyld forbigaaes, skulde kunne afgive andet end umodne, overfladiske, ikke at tale om ved deres gravitetisk, salvelsesfulde Fremstilling latterlige Betænkninger over Krigens egentlige inderste Førelse, eller at altsaa deres Kritik over denne skulde kunne hverken findes tilstedelig eller indrømmes mindste Betydning. Den burde derfor først og fremmest have mødt Modstand hos, ja være aabent tilbageviist af Krigsministeren, der i Samfund med Hans Majestæt Kongen og med Overgeneralen ere Krigsførelsens eneste og rette Forum med Hensyn til dens almindelige Principer; thi for den øieblikkelige Afgjørelse af enkelte Operationer maa Overgeneralen være den ene Responsable, altsaa den ene Beretigede. Dette tilstaaer Krigsministeren selv ikke een, men

flere Gange i sin egen »Instrux« og tilstaaer netop derved implicite, at Armeens Overgeneral ikke kan gives nogen Instrux, men kun meddeles almindelige Principanskuelser til nærmere Anvendelse. Hvor øieblikkelige Foretagender, hvis heldige Udfald endog udtrykkeligt betinges af Hemmelighedsfuldhed, gjøres Overgeneralen til Pligt, vilde han især handle mod denne ved alskens utidige Meldinger. Armeens velforstaaede Krigshæder og Vedligeholdelse kunne ikke offres af Frygt for indpodede Vrangforestillinger, der udgives for Folkets. At sige til en Commanderende: Du skal handle efter Conduite, og siden forlange daglige Forespørgsler og Meldinger, er en skrigende *Contradictio in adjectu*.

2' De i Krigsminister Lundbye's saakaldte »allerhøiest approberede Instrux for den commanderende General for den active Armee« indeholdte Bestemmelser ere iøvrigt — siden de nu een Gang skulde udgaae under dette Navn — ogsaa i fuldkommen Samklang med denne Anskuelse, og de indtrufne Coniuncturer have denne Gang medført, hvad der ikke altid kan regnes paa, at Overgeneralen, uden at svinge høiere Pligter, bogstaveligt har kunnet følge dem, og at han ogsaa har fulgt dem. Ingen senere Indsigelser af Krigsministeren, som de, der indeholdes i hans Telegram af 5'—6' Februar og af 7' s. M., eller i hans Skrivelser af 10', 15' og 18' med deri altid forlangte yderligere Oplysninger kunne saaledes hverken have Gyldighed eller Mening. De ere synligt af tvungne Ministeren i et Consternationens, Forvirringens og Forsagthedens Øieblik af de til hver Indblanding i disse Sager uberettigede andre Ministre, hvis Frygt paa den ene Side og vedblivende Herskelyst paa den anden igjen gave efter for de offentlige Blades meningsløse Raab. —

Hvorledes nu Krigsministeren og Herr Directeuren for Commandoen, Major Ankjær, burde have forholdt sig ligeoverfor det Slags Publicum, der Dagen efter Tilbagetoget stormede Ministeriets Localer, idet nemlig begge disse Militaire uden Forespørgsel eller Undersøgelse, og det igjen saavel bona fide som med Henhold til den mig meddeelte udstrakte Autorisation, altsaa ved strax at have taget Parti for Generalen, er ligesaa klart, som det er bekjendt, hvorledes de tvertimod gererede sig. At Hr. Major Ankjær vovede, enten af Frygt eller Behagelyst eller Skadelyst, eller

af alle tre, at svare hin paatrængende Masse: At de Skyldige skulde blive dragne til Ansvar, han som godt og bedst vidste, at der ingen anden Skyld eller Brøde var, altsaa heller ingen Skyldige, uden han selv, der til det yderste Øieblik havde underholdt sit Publicum med de taabeligste Illusioner om Dannevirkes Uindtagelighed, er vistnok exempelløst. At denne Officeer, til Trods for en saadan Conduite, har kunnet holde sig til Dato i Armeen, er et af Tidsaandens og Terrorismens ikke mindst mærkværdige Phænomener, og kan hverken nok tilbagevises eller dadles, og jeg troer med fuld Berettigelse at have sagt i Slutningen af mine almindelige og kort oplysende Forklaringer:

»Overcommandoen har i et afgjørende Moment med Resolution og Hurtighed og i det eneste endnu til selvstændig Handling resterende gunstige Øieblik taget den Beslutning: ikke ved nogen paa en afgjørende Kamp uundgaeligt følgende Flugt, der vilde have draget Armeens Destruction efter sig, men ved en sindig, i Stilhed foretagen strategisk Bevægelse at indtage de 2de i den ministerielle Skrivelse af 22' Januar paa pegede Flankepositioner: Dybbøl og Fredericia. — At den til Trods for de iisglatte Veie og disses næsten uigjennemtrængelige Obstruction af Train, Skyts og Voiturer af alt Slags og med en forfølgende numerisk saa overlegen Fjende efter sig, har maattet foretage denne Bevægelse, indeholder implicite Beviset for Umuligheden af et lignende Held efter et tabt Slag; og, for at have kunnet det, ligesom og for freidigt selv at have overtaget et Ansvar, som ved ny Forespørgsel eller flere Decisioners Afventelse vilde være blevet Ministeriets, fortrøster den sig til at kunne regne paa Ministeriets, Regeringens og Landets taknemmelige Bifald og Paaskiønnelse.«

Krigsministerens Indvendingers og yderligere Forespørgsellers Overflødighed og Ubetimelighed er iøvrigt tilstrækkeligt godtgjort i Svarskrivelser af 15' Februar (see disse).

3' Ikke jeg, Overgeneralen, der fuldkommen som Soldat og Borger havde gjort sin Pligt og paa en Maade, som hele Udlandet og de under et saa sørgeligt Virvar besindig forblevne Landsmænd tilfredsstillende have erkjendt, ja beundret (conferer den hele Pakke, som indeholder en Mængde skjøndt langt fra alle udkomne eller mig personligt til-

sendte approbative Yttringer¹⁾), ikke jeg, men det Monradske Ministerium, der i Eet og Alt havde svigtet enhver af sine helligste fædrelandske og ministerielle Pligter, burde have været tilbagesendt, tiltalt og straffet. Den saa jævnligt, men uden grundig Eftertanke paaberaabte Vanskelighed eller Umulighed i at erstatte Ministerier, — en Vantro ved hvilken vist mere tænkes paa Embedsmænd end paa Mænd, der dog ere langt vigtigere, — har aldeles ingen Betydning og bør à priori ingen kunne have. Ved et i det allerhøieste bureaudygtigt, men i væsentlige Henseender foragteligt og forkasteligt Ministeriums Afgang, ved min Vedligeholdelse i Overcommandoen, vare Fædrelandet og Hæren blevne skaanede for alle de senere os paakomne Ydmygelser, afstedkomne ved General Gerlachs og hans Stabschefs, Oberstlieutenant Stjernholms Duplicitet og Mangel paa Kraft. General Gerlach, hvis Fortjenester som Bataillonschef jeg agtede og elskede og i sin Tid ved enhver Leilighed fremhævede, har givet et ligesaa slaaende som sørgeligt Beviis paa, at:

»Tel brille au second rang, qui s'éclipse au premier«.

Paa Dybbøl Banker har han — og derfor er ingen Undskyldning, ingen Distinction at anføre — i Forening med sin Stabschef, om hvis grandiose Anskuelser jeg før Krigen 1864 havde de største Forhaabninger, ødelagt og vanæret den danske Armee, og, ved at konsultere og underkaste sig en incompetent Repræsentation, tillige adspiltet og vanæret den danske Stat²⁾).

Det tilkom ikke disse Befalingsmænd at træde i vidtløftige Forhandlinger, directe eller indirecte, hverken med Ministeren eller med Ministrene, hverken med Statsraadet eller Folkerepræsentationen, allermindst, om endog nok saa indirecte, med Bladene. General Gerlach, hvis skriftlig affattede glimrende Lovtale over min Conduite ved Dannevirke jeg bevarer en portefeuille, burde, ligesom jeg, ogsaa selv have handlet aldeles paa egen Haand, aldeles paa eget Ansvar og itide, og saaledes ikke paadraget os Udlandets fortjente Dadel for at have ført Krigen paa en taabelig Maade, og, hvad der var ligesaa uheldsvangert, derved unddraget os de andre Mag-

¹⁾ [I Generalens efterladte Papirer findes en lille Samling af disse].

²⁾ Ved ikke paa eget Ansvar at have rømmet Dybbølstillingen for Stormen den 18. April].

ters dengang endnu opnaaelige Sympathi eller idetmindste Medvirkning for vor oprindeligt og i det Væsentlige retfærdige, om endog ved de Hallske og Monradske Ministerier forkvaklede Sag¹⁾.

4' Det Monradske Ministerium, Fortsættere og Forværrere af det Hallske, cederede endeligt 1864, og man ventede nu, at Ministeriet Bluhme ikke blot vilde gjøre fuldstændigt Afkald paa enhver collectiv Indblanding i Armeens Details, men meget mere, at det strax vilde udtale kategorisk Protest imod de alt indsmuglede repræsentative og journalistiske Indblandinger i disse. Man ventede, at det ikke een Dag efter sin Tiltrædelse vilde have opsat eller forsømt det gunstige Øieblik til at drage Danmark ud af den fausse et scandaleuse position, hvori Novemberforfatningen havde stillet det, ved nemlig strax for Udlandet at erklære denne for tilbagekaldt og hævet, og det manglede dem i denne Henseende hverken paa Raad eller Advarsler (heller ikke fra mig). Men den nye Conseil-præsident¹⁾ viste snart aabenbart i Sainfund med sine Medcolleger, Tillisch, David, Hansen, Lütken en Tendenz til modløse at lempe sig efter eller rettere til at gaae paa Accord med den forskruede landadsploittende, saakaldte national-liberale Folkerepræsentation og dennes Akoluther, de ligesindede, Alt regjerende Blade. Finantsministerens²⁾ næsten aabenlyse Gaaen paa Accord med hiint Parti, er blevet meer end evident oplyst og blandt flere Steder ogsaa tydeligt paaviist i en Mængde af »Kronens« skarpsindige, alt for sande, skjøndt lidet læste og lidet forstaaede Artikler. Hvad Krigsministeren angaaer, som i det forrige Felttog ansaaes for en saa energisk Modstander mod enhver overgribende ultraliberal Aand, viste han ved sin nye Optræden i 1864 tydeligt, at denne formeentlige Energie egentlig kun havde bestaaet i en vis egen-sindig Trods, meest udøvet mod selve Armeen. Ikke blot

1) Alt i Februar havde han (i efterstaaende 2de Skrivelser fra Armeen af 9de og 25de Februar 1864) i det første for eget Vedkommende, i det andet for hele Armeens, givet sin officielle Approbation til Tilbagetoget, og i det sidste paa egne og de høiere Commandørendes Vegne anmodet indstændigt om min Tilbagevendelse. Istedetfor pligtmæssigt at overrække Hans Majestæt dette Andragende havde Minister Lundbye sendt det tilbage med en Reprimande og gjorde senere Kongen en keitet Undskyldning for denne pligtstridige Handling:

[Herefter anfører Meza de to Skrivelser i Ordlyd].

1) Bluhme.

2) David.

udeblev saaledes hiin Protest fra dette nye Ministerium, men en synlig Pagt med de ubeføiede Organer viste sig snart, idet den nye Krigsminister, der endnu den Dag idag for Personer udenfor Folkerepræsentationen udtaler sin fuldkomne Billigelse af min Adfærd ved Dannevirke, i de repræsentative Forsamlinger gav ikke blot mig, men ogsaa General Gerlach et Slags Ret, hver i sit System og derved allerede nedsatte mit! Et ligesaa stormende som uforstandigt Forslag fra en Repræsentant (Medlem af et nedsat Bedømmelsesudvalg¹⁾ om en Krigsrets Nedsættelse over min Krigsførelse tilbageviste han saaledes heller ikke, men henviste den meget mere til Krigens Ende, medens han saavel burde føle som vide, at Retten for ham til at lade nogen Krigsret nedsætte til de facto var betaget ham ved sin Forgjængers kongelig sanctionerede Instrux, der i Eet og Alt retfærdiggjør min Conduite, men hvilken Instrux han neppe engang synes at have kjendt i det Øieblik, han selv først og fremmest med Kraft og utvetydig Eenhed burde have forsvaret min Adfærd. I denne Instrux var Sagen, hvis den behøvede nogen Paadømmelse, alt fuldstændig paadømt. De øvrige Ministre fulgte eller støttede Krigsministerens frygtagtige System, og med vor forvirrede Stilling til Udlandet er det derfor, langt fra at være kommet et eneste Skridt videre siden de overtog Styrelsen, vedblevet i sin sædvanlige nølende og fordærvelige Ufrugtbarhed.

Alene Justitsministeren, Kammerherre Heltzen²⁾, skyldes mention honorable for hans frimodige Ikkedeeltagelse i, men Opposition mod Terrorismen, hvilken Modstand naturligvis snart havde hans Udtrædelse af Ministeriet til Følge. —

Geheimeraad Bræstrups Alle forundrende Indtræden i et saaledes combineret Ministerium fulgtes af en ængstlig længere Taushed, og denne bebudede omsider en beklagelig, muligt iforveien betinget ny Connivenz med den indledte Temporiseren og Paaaccordgaaen. Traue, schauē, wem?

5' Alle de af flere Universitetslærde, Geistlige og læge

¹⁾ [Pennefører (Sekretær) i dette var den fanatiske forhv. Politimester i Slesvig T. Aug. B. Jørgensen].

²⁾ [Nej, ikke Heltzen alene. De klogeste, mest indsigtfulde Mænd i Rigsraadet: Tscherning, Madvig, Andræ og Alberli og enkelte af de mindre betydelige forsvarede Mezas Handling, medens de mindre Aander angreb den].

Repræsentanter¹⁾ gjorde Udsættelser paa og Indvendinger mod min Krigsførelse, saasom (risum teneatis amici!): Forsømmelse af det aandelige Elements Opretholdelse hos Soldaten midt under Krigen (!), Feil begaaede paa Retraiten til Dybbøl, Mangel paa Tilsyn fra Overgeneralen paa Dressurens Vedligeholdelse, ja endog med Hestebeslaget osv. osv. beroe paa en saa grændseløs Vankundighed i Krigsførelsens Beskaffenhed og Forhold i Almindelighed, ikke at tale om en Lyst til hen i Veiret at være høittravende veltalende, og ere eo ipso saa barnagtige og latterlige, saa det saameget mindre er anstændigt end sige nødvendigt, nærmere at drøfte dem, som dette alt er skeet paa en for alle Uheldede og Retsindige tilstrækkelig klar og beskuelig Maade i Major Kauffmanns²⁾ Skrift »Tilbageslaget fra Dannevirke«, et Skrift i hvilket jeg iøvrigt, til Trods for Partiets udeblivelige plump-ironiske Yttringer i den Retning, ikke har mindste Deel, men hvis noble, smukt begeistrede og sunde Indhold (der vist for Enhver, der kan eller vil læse, pege paa alt andet end en stokmilitairisk (!!!) Forfatter) jeg iøvrigt ikke desto mindre i fuld Maade anerkjendende maa beundre og i alle Maader tiltræde.

6' Det vilde maaskee ikke synes altfor chronologisk tilbageskridende eller idetmindste ikke synes uden Interesse, som characteristisk Bidrag til den Ugenerthed, hvormed man i Repræsentantforsamlingerne yttre sig mod min Person, og ved hvilke Angreb jo sædvanligt paa tarvelige Undtagelser nær Terrorismen bragte enhver Modsigelse fra bedre Sindede og med fornuftigere Indsigt Begavede til Taushed, at fremhæve Herr Rimestads Paastand contra Rée (v. Flyveposten 27' August 1865)³⁾ »at General de Meza ikke var Skyld i, at Slaget ved Isted vandtes«. Det vilde vel heller ikke være uden Nytte for historisk Sandhed og Retfærdighed, at denne Sags rette Sammenhæng een Gang kom tilbørligt for Dagen. [Herefter følger en næsten ordret Gengivelse af Dagbogens Optegnelser om Istedslaget. Som i Noter til disse angivet — se Side 124 osv. — har

¹⁾ [I Undersøgelseskommisjonen — se den omfangsrige Betækn. fra denne i Rigsraadstidende 1864 (overord. Saml. Sp. 147 ff)].

²⁾ [Stabschefens Broder, den senere kommand. General i Kbh. Skriften, der er vel affattet og meget virksomfuldt, er aabenbart udarbejdet paa Grundlag af Oplysninger af Stabschefen og af dennes Papirer].

³⁾ [Overord. Saml. 1864, Folketingets Forhandl. Sp. 1373 f: Rées Tale, hvorunder Rimestad kom med Afbrydelser].

Meza bagefter suppleret og noget ændret de oprindelige Op-
tegnelser]. Naar nu Ingen skal kunne fremføre, at jeg nogen-
sinde har gjort meget Væsen af min Deeltagelse i Slaget
ved Isted, saa stiller Sagens Realitet sig anderledes lige-
overfor Hr. Rimestads dristige og naïve Paastand, maaskee
tilblevet ved en bladskrivelystig underordnet og misundelig
Officeers Udladelser, og jeg har derfor kun endnu at tilføie,
at efterat have fortsat Striden endnu mange Timer mod de
fjendtlige Tirailleurs, der holdt Udkanten af Skovene, og
da jeg, visende mig ved det meget exponert posterede Batta-
rie Just, havde faaet skamskudt min bedste Ridehest, der-
næst noget senere havde hilst paa Overgeneralen, der var
steget af ved Hühnerhäuser, og endeligt paa Stabschefens
Opfordring i Spidsen af Armeecorpset at have med de sæd-
vanlige Sikkringsforholdsregler ført Avantgarden ind igien-
nem Gottorp Slot til Dannevirkestillingen, saa og, endnu
føleligt udtømt af den nyligt udstandne Sygdom, paa Over-
generalens egen bestemte Opfordring søgte Nattelleie hos
Madam Esselbach, efterat have været circa 17 Timer til
Hest. Og hermed falder, haaber jeg, tilligemed Beskyld-
ningen for at være uden Skyld (Aarsag burde det dog
vel hedde) i Seiervindingen ved Isted, tillige den ligesaa
snildt opfundne »at jeg først skulde være ankommet, da
Alt var forbi,« medens det vel meget mere tør ansees for
evident, at Intet endnu var forbi ved min Ankomst til
Rømmeck, men Alt først blev det paa en tilfredsstil-
lende Maade ved min Ankomst og efter mange Timers
besværlige Kamp.

7' Paa den terroriserende Immoralitet og Udiscipline-
riskhed, saa og paa Tidsaadens complete Mangel paa
Anstændighedsfølelse og Moralitet, til hvilken en forskruet
og perfid Opfattelse af vor constitutionelle Virksomhed har
givet Stof og Anledning, skjøndt ikke Ret, fortjener at
fremhæves følgende:

a. Det 1ste Regiments Anførers, Herr Oberstlieutenant
Becks ublu, vistnok i andre Landes Krigshistorie uhørte
Frækhed, ved endnu førend jeg var aftraadt og til et af
de mod Armeen meest ildesindede Blade (Dagbladet) at
indsende en ligesaa taabelig som uden Omsvøb disappro-
bativ Artikel mod sin Overgenerals Tilbagetog fra Danne-
virke, en Uforskammethed, der dog, til Trods for hans

senere ved Lundbye¹⁾ (i Nørrejylland) udviste complete Confusion og Uduelighed til hvert activt Commando, ingen videre directe Følge havde for hans Stilling i Armeen, men hvori han, istedetfor strax at erholde sin Afsked, blev staaende og endnu staaer. Minister Lundbye vovede intet at foretage mod ham, og hans Efterfølger i Ministeriet, der vist i sit forrige Ministerium havde gjort kort Proces med en saadan Militair, lod ham, naturligvis efter sin nye Sternning, d. e. af Mangel paa Courage og for ei at mishage Oppositionen, der jo nu skulde vindes, slippe med senere at forbigaaes til et forestaaende Avancement til Brigadechef.

b. Den samme Krigsminister der, som sagt, efter sin nye Tiltrædelse i Krigsministeriet ikke blot for Enhver, der vilde høre det, vedkjendte sig min Krigsførelses fuldkomne Correcthed, ogsaa for Enhver nævnede sig som min bedste Ven, hvilket han ogsaa tør siges at have havt god Anledning til at blive, søgte ved Løfter og Smiger at raade og formane mig til, som om det skete ex proprio motu, selv at anholde om min Afsked (see vedlagte Brevvexling in triplo)²⁾, og da jeg netop for Principets og Exemplaets Skyld, netop for at give Kongen Anledning til at haandhæve sin flere Gange bestemt nedlagte Protest mod min Afskedigelse og Sætten paa Pension, ikke var at bevæge til at indvillige heri, vovede han flere Gange for Afsendte at erklære, ubetinget at ville bøie sig for Hans Majestæts bestemte Villie, medens han dog samtidigt med denne Simulation, nemlig efter nye Consultationer med sine Medministre, rimeligvis ogsaa af Frygt for at mishage eller af Lyst til at behage Terrorismen gjentagne Gange, naturligviis af for mig skjulte, men foregivne vigtige Grunde, at fremstille min Bortsendelse som paa-trængende nødvendig; i Sandhed et mærkværdigt Tegn paa Tidsaandens complete Mangel paa Moralitet, Anstændigheds- og Sædelighedsfølelse. Ved Beholdet af min Commando som commanderende General i det 1ste General-Commandodistrict, kun temporairt forladt for at overtage den mere presserende over hele Armeen, var, om end uvidende og uredelige Folketalere have paaanket den som en

¹⁾ [Den 3. Juli 1864. Becks Optræden den 6. Februar ved Oversø (Sankelmark) var dog endnu mere hovedløs, sølle. Hans Adgang til som Rigsdagsmand at skrive i Bladene har paa det vederstyggeligste pyntet Affæren op for ham og hans].

²⁾ Findes bl. a. St. i Mezas efterl. Pap. (Hærens Ark.).

ny Feil hos den forrige Krigsminister, intet andet end en af ham tavs anerkjendt velfortjent Gjenindtrædelse i en ældre hæderlig erhvervet Ret, en Erstatning for nys oplevet Uret, en Belønning tilsvarende dennes tavse Anerkjendelse. Denne Belønning, langt fra ogsaa at betages mig, burde have været mig overladt og tilsikret for mine faa resterende Levedage, og dette desto mere da jeg, hvad den saameget exploiterede svage Helbredstilstand angaaer, endnu ikke nogen eneste Dag siden Istedslaget (altsaa nu paa 15de Aar) havde været fraværende fra eller manglende ved Forretningerne; — thi noget andet end Forretninger ere Begravelser, Dinéer, Fêter, Ceremonier, fra Tilstedeværelsen ved hvilke Hans Majestæt engang for Alle havde dispenseret mig. Ministeren fandt det rigtigere at kaste sin bedste Ven paa Gaden og give ham Naadsensbrød. I fremmede Lande sees eller høres intet Exempel paa lignende Scandale. At Ministeren stillede sig frem som første Candidat til Afsked, hvilken Handling noget enfoldigt er blevet priist som en enestaaende Ædelmodighed, taber for meget af sin Betydning ved Betragtningen af, at han nyligt havde overtaget et (altid indbringende) Ministerium, hvilket han formodentlig af adskillige vægtige Grunde haabede at beholde sin Levetid tilligemed en Herregaard til Rygstød; forglemmende maaskee ogsaa, at han selv i en halv Snees Aar havde staaet til Disposition uden noget Slags Decourte i Gagering. Den selv daddelfri Overgeneral skulde vist ikke være fremkommet med disse Erindringer, om Contrasten ikke var for skjærende og Selvforsvaret for paa-trængende.

c. Capitain Fallesens Udladelser over Tilbagetoget i sin Egenskab af Folkerepræsentant¹⁾ (et skrigende Misforhold, der aldrig burde tolereres eller fornyes), hans Reclamation af et forønsket »blodbestænket Dannevirke« bevirket ved en Dags længere Forblivende ved dennes Volde, røbe foruden Mere en saa militairisk Ukyndighed, at jeg ikke troer det fornødent at ændse dem, da de hos enhver Sundt-tænkende og Sundtfølende snarere ville gjenkalde Erin-dringer om Holbergs »Jacob von Thybo« end noget andet

¹⁾ [Overord. Saml. 1864 Folketingets Forhandl., Sp. 1429 ff: »Vi burde efter min Overbevisning have dyppet vor gamle Grændse i Blod, inden vi forlod den!« (Hør!). — Fallesens Optræden den 6. Febr. ved Oversø staaer beklageligvis i skærende Modsetning til hans heroiske Tale i Folketinget. Han var Skyld i, at vort Infanteri blev kanoneret ned af Østrigerne uden at støttes effektivt af Fallesens Batteri].

Slags, hvis ikke et andet i deres Motiver indeholdt Element, Bifaldsfiskeriet hos det terroriserende Parti, afgav den resterende nødvendige Forklaring til Capitainens scandaløse Optræden i denne Debat.

8' I ingen nok saa constitutionnel Stat har man seet, at der slet ingen Villiesyttring var forbeholdt Kongen, og i Grundloven findes heller intet Spor til en saadan Fortolkning, der alene er udtalt af og endnu dagligt udtales af en egenmægtig, paa utilstelig Maade sammensat saakaldt Folkerepræsentation. Kongen skal og maa have en Villie, ved hvilken han til det Yderste maa blive staaende ved for Staten vigtige Leiligheder. Var denne Villiesyttring ikke af ham flere Gange forsømt, havde ikke alle ministerielle Kategorier og Nuancer mærket denne Hans Tilbøjelighed til Eftergivenhed i det sidste Øieblik, fordi Kongen nemlig urigtigt troer, at Hans Egenskab af constitutionnel forbinder ham til et fuldstændigt Afkald paa en saa høist nødvendig Ret, saa havde vore Sager staaet ganske anderledes. Ingen Ministerresponsabilitet kan betage Kongen denne Ret uden at gjøre Ham til et absolut Nul. Man siges hvad man vil, Ministre kunne altid faaes, men Statens Ære, Hæder og Integritet kan kun Kongens sidste Villie opretholde. Jo mere en Stat desuden udgiver sig for at være constitutionnel, jo latterligere og jo mere oprørende maa det jo ogsaa findes, at det er nok at være udnævnt til Minister af nok saa suspect Couleur for strax at erkjendes for skud- og fuglefri, saa at enhver Retsindig, der virkelig gavner og har gavnet Staten, med Afsky maae udraabe:

Les chevaux courent les bénéfices et les ânes les attrapent!

[Meza udvikler yderligere meget udførligt sit Syn paa vore indre og ydre politiske Forhold — Folkerepræsentationen, Journalistiken, Skandinavismen osv. osv. og slutter dette Punkt med: »Arme Danmark! Ikke Embedsmænd . . . Mænd er det Du mangler«.

Manuskriptet har endnu et Pkt. 9' men uden Indhold. Det maa derfor antages, at Meza har haft endnu mere paa Hjærte, men at han har maattet afbryde, inden han var fuldstændig færdig].

Abrahams N C L Sproglærer m m XII XIII.
 Abrahamson J N B Ltn 1789-1847 IX.
 Abrahamson W H F Kapt 142 202 203 224 231.
 Abrantés (Junot) 206.
 Acqueria J L B de S de Godsejer 155 156.
 Adler (Ahlefeldt) Godsejer 201.
 Afzelius A J Ltn og Frue f Nielsen 106 109 110 114.
 Agerskov A J H Ltn 66.
 Ahlefeldt-Laurvigen E C F Greve Kapt 159.
 Ahlmann Møller 42 98.
 — Frue 32 42 92 97 99 109.
 Ahlmann forh Borgm 106 107.
 Ahlmann H Præst 55 107.
 Ahrentzen J C M Ltn 52.
 Alberti C C Jurist Politiker 1814-90 256.
 Albertus M A A Toldinsp 88.
 Aldham engl Kommandør 70.
 Aldosser Friskarefører 216.
 Andersen Boghandl 154 164 189 193 204 214 216 218.
 Andersen L V Bombarder 188 193 210 211.
 Andersen Forpagter 62.
 Andraë C C G Oberst Politiker 1812-93 256.
 Ankjær S Ltn Depchef XLIV XI.VI XLVIII LIV LVII LVIII LX LXI 147 252 253.
 Annerstedt svensk Kommandør 109-112 114.
 Arenfeldt A C Oberstltn 45.
 Arnesen P K M Auditor 140.
 Arnholtz C E V Kapt 45.
 Arntz M Kapt 52 95.
 Ascanius H C Præst 83.
 Aschlund R Kapt 26 30.
 Atterup Okommsgt 55.
 Augustiny J R F Præst 176.
 Baggesen F L A H Oberst 61 125-129 132 134 137 141 146 148 152 158 161 163 175 180 185 187 195 196 199 205 216-218 220 222 235.
 Baggesen J P Kapt 25 45 95 97 122 127 133 236.
 Baland A C F B Kapt 160.
 Baland C F V H Prmltn 87 143.
 Baland C W Prmltn 4 20-23 26 28 30 32 36 39-41 46 50 62 78 131 143.
 Ballincourt 206.
 Bardenfleth F L Genltn XVII 106.
 Bardenfleth J C Ritm 188 222 231.
 Barner C Major 97 167 199 200.
 Bastian H H Krigsraad 150.
 Bauditz F C A Ritm 133-135 186.
 Bauditz G W O Kapt 1822-1901 XXXVIII.
 Bauditz P J F Ltn 15 21 49 52 56 58 60 69 73 75 77 101 102 111 112 121 123 134 137 138 142 144 145 148 149 163 164 166 171 175 178 180 183 184 187 190 192 195 200-202 205 213-217 220 224-229 239 242.
 Bauer tysk Gen 93.
 Baumann C H Overlæge 34 35 68 78 79 157.
 Baur Finansmand 152.
 Beck Frue 120.
 Beck G C F Kapt 165 167 186 222 236.
 Beck H C J Kapt 48 258.
 Beck H H Genmaj 1752-1823 IX.
 Beder L 87.
 Beeken N C Frue 240.
 Behmann G V Kapt 194.
 Beissenherz Frue 77.
 Beissenherz C T Postmester 77.
 Beissenherz J E Ltn 34 77 139.
 Bendz J C Overlæge 31 51 76 123 192 222.
 Bentzen L C Oberstltn 54 176.
 Benzon J Major Postm 102.

- Benzon S M A Frue 102 133 140 161
 165 194 230 240.
 Benzon V S H F Ltn 87.
 Berregaard F H Ltn 199 200.
 Beutner S N Oliemøller 100 101.
 Biehl P C C Farmaceut 103.
 Bille C C S F Frue 121 142.
 Bille C S A Redaktør m m 1828-
 98 XLIV LX LXIV.
 Bille F E Ltn 141 229.
 Bille S A Adm 63 120 128 141
 177 194.
 Bjerring P S Ltn 142.
 Blom G V Ltn 71.
 Blom H J Oberstltn 35 51 60 67
 68 100 110 116 120 215.
 Bluhme C A Minister 1794-1866 255.
 Boisen C C Feltprovst 16.
 Bolt Frøken 141 151 225.
 Bolt A C Frue 141 151.
 Bolt A M Ltn 141 151.
 Bonet Frue 140 144.
 Bonin E preuss Gen 22 23 109 111
 112.
 Bonnez C Major 176.
 Bonnichsen Kapt 70.
 Bonnichsen B Oberst 70.
 Bonnichsen J F Kommsergt 148.
 Borckenstein C F Oberst VIII.
 Borthig A F Prmltn 31 36 41 98
 100 106 109 110 203.
 Borthig C Frue 31 41 89 100 106
 110.
 Bournonville A A Balletmester
 180.
 Boye A J Ltn Toldforv 76.
 Brandt norsk Major 110-112.
 Branner V J Major 4 6 8 14 16 23
 24 28 35 37 42 79 127 139.
 Bretton L P B Amtmd 149.
 Brockdorff F H D Major 189 222
 224 231.
 Bruhn Boghandl 134 166.
 Bruun E Major 15 19 20 31 46-48
 52-62 66 67 71 76 79 80 91-93
 97-102 105-109 116 123 124 130
 134 138 141 145 153-157 163 166
 174 177 179 183 188 203 211
 221 222 226 231 236-240.
 Bruun H C H Postm 105.
 Bruun V F Ritm Postm 118.
 Bruus N P C T Ltn 71.
 Brynjulfssen G Præst Runolog 186.
 Brynjulfssen G Docent 35 93 186
 200 227 237.
 Bræstrup C J C Poldir 1789-1870
 256.
 Brochner P J Hausvogt 243.
 Buchwaldt C A Ritm 126 152 228 229.
 Budde-Lund C Kapt 161 200.
 Buhl F C R Kapt 174.
 Buntzen C Ltn 25 130.
 Buntzen J B L C E Jurist 99 209.
 Buntzen J H Kobm 3.
 Bülow C E J Major XXVII 29 49 52-
 54 58 60 62 63 65-67 70 72 74
 76 79 80 82 90 92 99-112 121 122
 128 134 142 194 228 245.
 Bülow C F Kapt 66 75 127.
 Bülow F R C Præst Ltn 1821-1905
 XXVI.
 Bülow F R H Generalm XXVIXXXV
 XXXVIII 3 6 7 11-16 22 25 28
 37 41-46 48-53 56-58 62 71 72
 74 78 81-83 86-88 90 115 168 182.
 Bülow M P Kapt 46.
 Bülow O C S A Obltn 217.
 Bülow V E A Ltn 25 29-32.
 Byron G G Digter m m 209.
 Bowig H Sergt 25 131 191.
 Callisen C F Gensup 164.
 Callsen 144.
 Caroc F V C Oberstltn 122 202 232.
 Carstens Apotekerske 71 110.
 Carstensen W A Ltn 98.
 Caroe N C Overlæge 112.
 Castenschield H G Genmaj 14.
 Cerito Danserinde 77.
 Chabriant 209.
 Changarnier fr Gen 129 182 207 231.
 Châteaubriand Digter 102.
 Christensen G Præst 44.
 Christensen F Frue 89 133 143 165-
 169 194 204 219 231.
 Christensen H Sukkeraff 89 149 166
 194 205 231.
 Christian VIII S XV XL 7484 93 143.
 Christian IX S XXXIV XLI XLVI
 XLVII XLVIII L LVIII LX-LXIV.
 Christiansen A Frue 23 55 68 121
 123 189 238 241 242.
 Christiansen A Kobmd Ltn 31 36
 38 42 47 56 58 62 64 68 73
 77-81 89 91 98-101 104 105 108
 112 115 122 136 242.

- Christiansen A og S Frøkner 136
190 229.
- Christiansen C Agentinde 31 58 105
124 128 183.
- Christiansen C Frue 56 62 64 66
68 73 74 77-81 89 91 98-101 104
105 112 122 123 136 242.
- Christiansen J C Ltn Købm 23 24
29-32 39 41 47 56 68 70 74 106
109 119-125 128 178 189 190 204
224 241 242.
- Christiansen K L Raadm 14 26 60.
- Clausen C Eftermand Husm 58.
- Clausen H N Minister 92 184 187.
- Clauzel fr Gen 207.
- Clemmensen J L Overlæge 30 35 39
45-51.
- Cleving Jærnstober i Flensborg
Eftermand 60 87 112.
- Collin E Depdir 69 96.
- Collin H O Frue 69 96 141.
- Collin Jonas Gehraad XIII.
- Collstrop V Overlæge 239.
- Coninck C P F J Ltn 120.
- Cook Dampskibskapt 74 81 82 92.
- Coopmanns (?) E W Minister 235.
- Cour N G la Oberstltn 127 217.
- Cousin V Filosof 143.
- Dalberg A A Frue 237.
- Dalberg C Kadet 249.
- Dalberg C G Major 237.
- Dalberg M Frøken 249.
- Dalgas E M Ltn 176.
- Danneskiold-Samsøe O S Greve Gen-
Postdir 105.
- Dau C V Major 75 131 172 243.
- David A A Godsejer 100.
- David C G N Minister 1793-1874 255.
- Deichmann A G Oberstltn VII 52.
- Deichmann H C V F Ltn 234.
- Delong A H P G Genkons 140 144 197.
- Delong Frue 140.
- Denton J engl Købm 95.
- Deurs C Overlæge 19 25-29 45.
- Diedrichsen D H Major XXVII 131
133 208.
- Dinesen A W Kapt 42 56 61 177.
- Dirckinck Holmfeld R F E Kapt 65
120 162 165 178 203.
- Djorup M Overlæge 222.
- Dockum C E Kapt 59.
- Dotd J V Major 127 172 238.
- O'Donnel irsk Major 94.
- Dons P F U Kapt 90 93.
- Dorn H E V Ltn 25 26.
- Dorscheus A P Ltn 52.
- Dotézac A Gesandt 147 154 184.
- Dreier V H Jurist og Sprogmand 160.
- Drescher H C C Ltn 27 65 66 80 112.
- Dreyer J C F Major 132 156-159 166
211 218 226.
- Dufour G H schweiz Gen 17.
- Duntzfeldt E Kapt 93.
- Eegholm P Isenkræmm 156.
- Eiche Læge 218 223.
- Einfeldt Revierjæger 36 156 158.
- Engelbrecht (?) sv Maj 112.
- Ernst J M F Kapt 45 152 175.
- Erslev Edv Prof 99 100.
- Erslev Emil Komponist 99 100 219 221.
- Erslev J Boghdl 99 100.
- Erslev M J F Frue 99 219.
- Eschricht G F Overlæge 228 233.
- Esmarch H C Jurist 164.
- Esselbach Doris Gæstgiverske 1 128
131 135 136 148 196 200 203
224 225 226 229 240 258.
- Essen G A F V Greve sv Ob 108-112.
- Eulenburg B H preuss Politiker 109
112 119.
- Eurén og Collau finske Sprogmand
152.
- Faaborg J I M Frue 27 62 121 163 221.
- Faaborg T C Kapt XXVII 27 62 121
128 130 143 148 192 217 221 224
233 236 246.
- Faber Doktor i Lybek 216.
- Faber F L Ltn 78.
- Fabvier C N fr Gen 29-33 43 204.
- Fahrner G A Ltn 44 90.
- Falbe C A J M Frue 105 184.
- Falbe C F Ltn 58 61 71 77.
- Falbe C T Kommkapt 68 93 105.
- Falbe N Frøken 105.
- Falbe V Ltn 122.
- Falkenberg Grevinde 185.
- Falkenberg G A Ltn 39.
- Falkenskjøld J A F Kapt 6 16 49 52
73 78 82 90 93 97 101 102 105-
108 113 116 191.
- Fallesen M E Kapt Teaterchef 1817-
94 260.
- Falsen E Kapt 90 94 97 101.

- Feddersen B Justsekr 91 96 128
 166 193 203 208 225.
 Fenger C E Overlæge 209.
 Fensmark F C Kapt 240.
 Fensmark O C Oberst 1786-1856 XIX.
 Feveile F C Overlæge 228 229.
 Feyerschou H C Vinhandl 67.
 Fibiger J S Oberst VII XIV 83 87
 92 121 123 124 130 132 134 136
 138 141 150 156 157 162 165-169
 186 190 192 193 198 218 221
 222 230 233.
 Fick J C Avktionsdir 120.
 Fischer C J Overlæge 52.
 Fischer F Urmager Redaktør m m
 53 78.
 Flamand L J Litterat 173.
 Flensborg C J Oberstltn XXVII XLIV
 19 78 82 83 88 121-125 128 130
 132 133 137 140-142 148 150 151
 157 160 170 174 176-178 180 181
 183 185-187 195 204 207 210 213
 217 221 222 237 239 241 258.
 Flindt A S H Ltn 175
 Flindt C L H Genmaj XXXV 153
 163 187 188 222 231 235.
 Fontane Th Forf 1819- XXXIX.
 Foss C Hofmek 57 65 67 92 217 223.
 Fowler Færgemand 36.
 Frederik VI S XL.
 Frederik VII S IX XXXIX XL XLI
 XLIV 37 155 170 173 228 229.
 Frederik Ferdinand Arveprins Gen
 96 97 165 166 170 172.
 Freiesleben J Oberstltn 139 141
 154 157.
 Friedrich Hert af Augustenb 92 143.
 Friedr. Wilhelm IV Konge af Pr 65.
 Fries P F Apoteker 63.
 Frølich C F Læge 120.
 Fuagl A E Kapt 31 43.
 Fuhrmann H C Major 8 15 19 20
 52 79 121 134 147 150 162 186
 203 238 245.
 Funck C W Oberst 140.
 Fürsen-Bachmann J N slesv-holst
 Oberst XXXVIII 1 129 135 181
 187 238.
 Fønss L Frue 82 84.
 Fønss M L J Frøken 82 88.
 Fønss N B Godsejer 50 64 82.
 Fønss N B Hofj 56 82.
 Galitzin russ Kapt 72.
 Gandil C H Frue 7 21.
 Gandil F A Ltn 7 21 24.
 Garde H G Kommandør 49 51 58-
 64 70 72 74 75 78 79 83 94
 101 103 109 111 112 115.
 Gerau nassauisk Oberst 62.
 Gerike H J Ltn 240.
 Gerlach A V Ritm 231.
 Gerlach G D Oberstltn LXIII 30 31
 37 38 49 58 78 85 117 124 133
 142 153 161 184 198 201-203 222
 228 238 254 255.
 Glad Koffkapt 82.
 Glahn H C Overaud 179 180 186 189
 190 192 195 196 200 206 211 222
 230 240.
 Glahn P E Kapt 132.
 Glasenap russ Oberst 72 147 148 194.
 Glasing F V Ltn 176.
 Glud A C Ltn 125 139.
 Glud P F Ltn 131.
 Good F C Ltn 12.
 Gosch F A Major 81 128 131 158 195.
 Gotsch preuss Major 104.
 Gottlieb C F Kapt 54.
 Graae (Graah) 118.
 Graae (Graah) Amtmd 118.
 Grabau A ostr Ltn 190.
 Grimm Kantor Redaktør 80 97 113.
 Grove C Frue 53 58 80.
 Grove C F C Kapt 53 58 71 72 247.
 Grundtvig J D N B Ltn 8 30.
 Grundtvig S H Ltn 8 30.
 Grüner L Præst 248.
 Grønlund Politiaass 91.
 Gude norsk Kapt 80.
 Gulstad F M E Ritm 222.
 Gyldensterne Sestedt Major 122
 124 131 135 153 165.
 Gülich Hr. og Fru Vestindianere 35.
 Gyllenberg Greve 186.
 Günthersohn Frøken 50-52 117.
 Günthersohn H C H Købm 3 14 32
 33 64 100 107 116 117.
 Gähler C A H Amtsforv 99 100.
 Gørtz N Frøken 49 65.
 Gøtzsche J V T Ltn 26.
 Haffkill A Ltn 38.
 Hagemann J Oberst 32.
 Hahn tysk Genmaj 194.
 Hahn Politimest 175.

- Hall norsk Off 62.
Hall Skomagermest 193.
Hallas F F G C Ocommsgt 132.
Hammeleff P H Ltn 11 139.
Hammerich E Overaud 244.
Hammerich P F A Feltpræst m m
61 75 79 89 100 111 117 135
141 147 149 173 187 192 204 205
241.
Hanck slesv-holst Ltn 138.
Hansen Korresp i Flensb 42.
Hansen (»Egense«) P Menig 4 11
33 35 41 87 120 125 223 224
240 245-248.
Hansen Frøken Krigsm Søster 76
105-107.
Hansen C F Krigsminister XIV XXI
XXV-XXVII XXXIII XXXIV XLIV
LI LIV LXIV 42-46 50 52 57 59
64 79 83 90-93 95 107 108 114
119 134 135 138-140 154 155 178
181 184 185 207 209 218 225 255.
Hansen G Ltn 35 39 40 75 89 105
124 133-139 149 161-163 166 171
176 181 184 187 193 195 197 200-
202 205 213 215-218 220-223 226
228 231 234-237-239.
Hansen S C Jomfru 69.
Harboe C L L Kommandør 116.
Harbou J V A Major XXII XXXI
129 231 237.
Hawersaat Polfuldtn 68.
Haxthausen C UE Kapt 124 217 221.
Haxthausen M F Oberstltn 43 50 157
167 186-188 192 197 201 203
214 222.
Heald fhv engl Officer 77.
Heckscher H T V Ltn 34.
Hedemann A R Ltn 79.
Hedemann H C G F Genmaj XXI
XXII XXVI 56 95.
Hegermann-Lindencrone Major C D
XLVII LV LVI 85 144 145
154 158 165 192 206 228 229
234 235.
Hegermann-Lindencrone J H Genltn
144.
Heiberg C F Jurist Politiker 214.
Hein F L A Kapt 208.
Heintz sachs Gen 94.
Heintze (Heinssen) J F E Politiker 107.
Helgesen H Oberstltn XXIX 121
132 137 182 183 194 195 211 237.
Heltzen E S E Minister 1818- 256.
Henckel F F Major XXXV 56 72 80
88 92 97 126 127 136 157 160
172 173 175.
Hendrik H Oppasser 34 61 107.
Hertel H C Ltn 130.
Hertz M Politimand 1817-79 LIV.
Heuermann Familie 53.
Hindenburg W A G Major 4 8 14
16 18 20 21 28 34 115 157.
Hinrichsen Klaverstemmer 225.
Hirsch F G H Kapt 134 141 183.
Hirschsprung Frue 41.
Hjelte J C L Major 120.
Hjorth norsk Off 62.
Hodges engl Oberst 109 119.
Hoffmann Kapt 1806-84 196.
Hoffmann J A F Kapt 137.
Hoffmann R S Guide 62 114.
Hohenlohe Kraft Prins preuss Gene-
ral 1827 - XL LV.
Holbeck N P Maler 83.
Holbek G M Ltn 93.
Holbøll H Ltn 127.
Holck H L Overauditor 101 200.
Holck V Ltn 100 101.
Holm R O Kapt 136.
Holst H P Digter 131.
Holst N H Ltn 142.
Holst W C Ltn Skuesp 102 120.
Holstein Frue 27.
Holstein A C N W Frivillig 135.
Holstein C M C A Frøken 133 134 204.
Holstein F H Kapt 167.
Holstein L W Frue 133 134 198.
Holstein M C F Oberst 133.
Holstein-Rathlou J Frue 135.
Holstein-Rathlou V Godsejer 73.
Holsten Baron 117.
Holt (»Holm«) P S Overkonst 12.
Holten C F Kapt XXXIII 97 229.
Honnens J J Oberstltn 157.
Honnens T F A Ltn 35 168 191.
Hornemann C J E Overlæge XV
XXXIX 38 40 53 58 62 63 66-68
69-71 75 76 79 80 89 91 93 94 96-
106 112 151 171 209 220 235 236.
Hornemann C W Overlæge 61.
Hornemann F E Overinsp 70 71 77
79 96 98-101 112 113 114 116
120 182.
Hornemann J O E Komponist 228.
Horst U A v d slesv-holst Gen 214.

- Howitz A F Toldembmd 59.
 Hummel C M Kapt 163.
 Husum C S Kapt Skuesp 162 163.
 Huth F J H Kapt 236.
 Hveberg M O B Major 190 247.
 Hviding H C M Overlæge 93.
 Hyllested E Ltn 149.
 Hyllested V Ltn 170.
 Høhling T A S Kapt 46 167 186 192.
 Host J D Kapt 149.

 Irminger J H G Oberstlt 48 83 123
 148 149 169 173 177 218 222
 231 236.

 Jacobsen Forp 32 33 68.
 Jacobsen Tandlæge 166.
 Jacobsen Provisor 110.
 Jahn J H F Ltn 44.
 Jansen J J Tandlæge 100.
 Jebens H 216.
 Jebsen Borger i Sonderborg 103.
 Jensen Smed 161 184.
 Jensen C P L Provst 114.
 Jensen N P Oberst 1830-1918 XXVII
 XXXIII XLI.
 Jessen Frue XXXIX.
 Jessen T Major 19 40-43 51.
 Johannsen Frøkner 25.
 Johannsen F H C Amtmd 14 29 35
 56 63 64 90.
 Johansen Skomager 191 193 194.
 Johnsen Ida f Jessen Frue XXXIII.
 Jones S engl Sprogmand 211.
 Jonquières H A A Kapt 42 45 78
 124 174 186 217 221 223.
 Juel H A Oberst 48 64 83.
 Jungclausen Frøken XXXIX 224 225.
 Jungclausen J P A Rektor XXXIX
 224 225 226.
 Jungdahl P C slesv-holst Tolc 91.
 Junghans H Kapt 52 215.
 Just J C Kapt 127 173 191 221 258.
 Jürgensen F Kapt 97 228.
 Jürgensen S C Madame 69.
 Jæger Frøken 68.
 Jæger M F C Advokat 121.
 Jæger P F A Ltn 20 22 68 85.
 Jørgensen C T Kapt 228.
 Jørgensen H P Oppasser 34 35 39
 49 61 75 81 84 86 98 106 107
 118 120 124 125 128 136 165 178
 184 187 191 194 195 197 199 201
 206 208 210 212 220 223 233 238
 240 242 244 247.
 Jørgensen P M Ltn 52.
 Jørgensen T A B Politimest Poli-
 tiker 1825- 256.
 Jørgensen T J Kapt Regnskf 82.

 K . . . J Frøken 148.
 Kaas F C Ltn 154 177 179 180 205
 207 218 222 225.
 Karberg Enke 97.
 Karberg P Kohm Raadmd 60 97.
 Karst A ostr Ritm 234.
 Karstensen K Præst 44 79 114 135.
 Kauffmann H A T Kapt XXVII XXXIII
 XXXVIII XLI XLVII XLVIII LIII-
 LXII 10 12 13 15 23 82 120 176
 180 181 208 222 230 257.
 Kauffmann H E B Kapt 217 221 257.
 Kauffmann W F L Kapt XLIII 154
 186 190.
 Kayser H H Tomrerm Politiker 93.
 Kellermann Brigademusikdir 17.
 Keyper L J F Oberst 37 167 169
 200 210 216.
 Kirchhoff J H Oberstl 51 54 57 97
 143 184.
 Kirchhoff J M H Ltn 199 200.
 Kirstein C L Gen-Decisor 88 91 94
 103 200.
 Klingsey P F Kapt 20 168 172.
 Klubien B B P Major 196 222 230.
 Klyhn C H Madame 67-70.
 Klocker H R Ltn 52 113.
 Knesbeck slesv-holst Kapt 33.
 Knudsen Koffkapt 36.
 Knudsen F Appellretsrđ 248.
 Krabbe O Oberst XXXV XXXVI 44
 52 58 73 76 89 94 95 125 127
 128 130 139 144 146 147 160-163
 179 211 213 214.
 Kranold Kammerraad 129 229.
 Kranold W H A Kapt XXIX 3 8
 12 13 15 19 20 23 32 47 63 121.
 Krause Musiker 211.
 Krenchel H E Kapt 15 86 87 100.
 Krieger A Ltn 97 102 128 205.
 Krieger A F Jurist Politiker 1817-93
 XLVII XLVIII LVII LX LXI
 LXIII.
 Krieger J C Kapt 54 169.
 Krieger L H E A Major 76 145 169
 172 208.

- Krogh A C F F Landm 213.
 Krogh G C General XXIX XXXI
 XXXVIII 16 32 42 45 46 49 64
 121 123-125 128 130 131 135 139
 145 147 148 150 151 153-155 157
 158 171 173 174 176 177 179 180-
 183 186 192 195 199 204 205 207,
 213 218 221 222 230 233 234 239
 240 241 258.
 Krogh W C F Herrfoged 67.
 Kruse J H Hjulmager 183 219.
 Krüger A S Frue XXXVI 9 17 26
 30 42 52 55 56 60 63 67 75 76
 92 94 95 100 104 113 116 186.
 Krüger F C Læge 9 12 24 29 42
 63 75 95 120 151.
 Kühle V S v d A Kapt 162 164.
 König Overforster 24 156.
- Lafitte fransk Bankhus 209.
 Laing R W C M Frivillig Ltn 235.
 Laing S Historiker 208.
 Lammers E A H Kapt VII.
 Lange slesv-holst Ltn 138.
 Lange Sekr v 2 Div 142 238.
 Lange Medl af Slesv-Holst Reger 90.
 Lange F C Major 29 30 36 172 183
 237 239.
 Lannig M C P O Overlæge 42 93 98.
 Lassen Kammerraad 14.
 Lassen A F Kapt 187.
 Lassen G F Overpresid 234.
 Lassen G H Kapt 54 93 97 208.
 Leerbech J E Ltn Politidjnt m m 189.
 Lehmann A M B Frue 72.
 Lehmann O L E Maler 99 100.
 Lehmann P M O Politiker Amtmd 72.
 Lehmann W O W Ltn 5 15 26.
 Leisner Frue 27.
 Leisner C Borgm 5 60.
 Lembke Kunstsliber 210 223.
 Lemmich J C H Oberstltn 175.
 Lilliehøok sv Off 166.
 Lohmeier Frue 120.
 Lohse E H G Major 244.
 Looft C M Intendant 9 10 53-57 61
 67 68 71 104 113 122 133 150
 162 164 174 181 196 200-206 208
 210 211 213-215 220 226 228 234
 237-240.
 Lorek J H Læge 73.
 Lorentzen C F A Oberstltn 42 61
 72 79 109 161 236.
- Lornsen Præst 121.
 Louise Augusta Hertuginde 67.
 Louise Christine Grevinde af Dan
 ner XLI XLIV.
 Ludvig Prins Sayn-Wittgenst Gen
 maj. 14.
 Lumbye H C Dansekomponist 219.
 Lumholtz M Kapt 14 32 33 39 176
 217 236.
 Lund F C frivill Sergt Maler 62.
 Lund F V Ltn 11 71 85 88 115 116
 200 221.
 Lund L Ltn 122 124 169 186 234.
 Lund P Ltn 193 195 196.
 Lundbye C C Kapt Krigsmin XLVI
 XLVII LVIII LX LXI LXIII 138
 140 200 247 251 253.
 Lunn O Ltn 148.
 Lunn P I J Overauditor 110 116
 156-158 242-244.
 Lüders Frue 149.
 Lyngbye T N Froken? 223.
 Lütken Læge? 93.
 Lütken O H Ssofficer Politiker
 1813-83 255.
 Lüttichau M Oberstltn XX LVI LXI
 LXIII 122 185 214 222 238 240.
 Lützwow slesv-holst Ltn 33.
 Lützwow A T Genmaj XIV.
 Læssøe V H F A Oberstltn XXI
 XXII XXV XXVIII-XXX-XXXII
 32 33 43 46 48 49 64 140 229.
 Lonborg C J F Ltn 127 221.
 Lonborg H Oberstltn 43-45 107-109.
 Löwen S R Greve sv Ltn Frivillig
 82 84 86.
- Mac-Dougall G J G Ltn 76.
 Madsen Fabrikant 5.
 Madsen Hotelvært 245.
 Madsen A P Ltn (Maler) 75.
 Madvig J N Minister 135 184 187 256.
 Magius J E A Kapt 190 234.
 Maibel Koffkapt 66 79.
 Malmborg O A sv Gen 107 113-115.
 Malmqvist C J Musikdir 143 144
 183 208 210 211 218 223-230.
 Mansa J H Major 87 124 132 202 222.
 Manthey C F P Amtsförv 8 17 22-
 24 29 52 92 95 96 120 121 151.
 Manthey Frue og Froken T XXXVI
 12 17 24 29 52 76 100 103 104
 116 120 238.

- Marcher B Major 138.
 Marcus M J Overlæge 45.
 Marcussen L S Major 42 124 152
 178 186 192 196 204 218 223.
 Mariboe A L A Ltn 8.
 Marquardsen Vinhandl 175.
 Mathiesen Frue 30.
 Mathiesen C Kapt 11 30 35.
 Matsen Moller Senator 11 23 103.
 Meincke L M F Major 85.
 Meixner ostr Officer? 234.
 Messerschmidt F W F Ltn 34.
 Meyer Sekretær 215.
 Meyer C A Kaptltn 62.
 Meyer (Krog-) Præst 42 45 47 50
 53 65 69 91 92 99 104 147.
 Meyer (Krog-) J S Frue 14 42 49
 62 65 104.
 Meyeren C C Frue 77.
 Meyeren E H W Kapt Postm 77.
 Meza A H f Lund Frue V.
 Meza C de Litterat 186.
 Meza C J T Læge V VI.
 Meza C V Komponist V 18 67 99 199.
 Meza E B Generalens Hustru IX
 XVI XXIV XLV LXII 5 119 160
 188 212 231 238.
 Meza J L Froken -1866 V.
 Meza R Froken V 66 155.
 Modeweg C T Kapt 120.
 Moe H L Ltn 78.
 Moltke A W Greve Statsmin 1785-
 1864 XIII.
 Moltke C F Genmaj XXVI XXXIV
 XXXV 83 122-125 134 143 146-
 149 151 157 163-166 196 211-214
 218 220 222 227 233 236-239.
 Moltke H Greve preuss Gen.felt-
 marskal 229.
 Moltke L Frue 182 183.
 Moltke L Jurist Oversætter 182.
 Moltke M Frue 209.
 Moltke O H T A F A Ltn 132 134.
 Moltke (-Nütschau) Politiker 181.
 Mommsen F Jurist 132.
 Monrad D G Præst Minister LVIII-
 LX LXIII 255.
 Montez L Danserinde 77.
 Montmorency-Laval M-J F fransk
 Politiker 182 209.
 Moritz Canzlerin 134.
 Mossin B Kapt 85 186 214.
 Most Læge 69.
 Mundt J H Borgmester 151.
 Muus L L H Kapt 61 77 78 143 192.
 Müller F G Oberst 128 153 163.
 Müller G A E Kontorchef 68.
 Münter A E W Froken 156.
 Myohl Vinhandler 199.
 Møller Købmand 218.
 Møller C C Ltn norsk Frivillig 62.
 Møller C G Kapt 19 52.
 Møller C K Kapt 127.
 Mørch Præst i Rejsby 72.
 Mørner A S Greve Ltn sv Frivillig
 40 114 115.
 Neergaard J V Kapt 8 10 83 130
 146 162 163.
 Neraae F G Kapt 33.
 Neue G W Ltn Tegner 122 135
 136 148.
 Nielsen norsk Koffkapt 120.
 Nielsen C Fisker Marinesoldat 78.
 Nielsen H C Intendant 220.
 Nielsen M Oppasser Korporal 188.
 Nielsen N J E Superintendent 159.
 Nielsen R Sognefoged 91.
 Nielsen V T W Oberst 150 188 196
 222 228 229.
 Niemann Embedsmand i Flensborg
 164.
 Nissen J Instrumentmager 93.
 Nissen J E Major 217.
 Nissen J F L Oberst 70 231 232.
 Norup A C V Ritm 154.
 Nowill (Newille) preuss Ritm 104 108.
 Nægler M B Ltn 54 71 97.
 Næsby Dragon Hestepasser 95.
 Olsen Oluf N Oberst VII X.
 d'Origny Intendant 220.
 Orlamundt V O Ltn 31.
 Ottzen Frue 70.
 Owesen C Kapt 51 55 56 58 59 61-
 63 66 67 79 81 92 93 128 130
 133 146 152 156 159 166 170 175
 176 191 192 209 220 226.
 Palmerston engl Statsmand 163.
 Paludan F A Kommandør 78.
 Paludan J F Oberstltn 60.
 Pauli A W Ministerresident 212.
 Paulsen T A F Overauditor 41.
 Pechlin F C F Baron Diplomat 108
 109 111.

- Pedersen P Konferensraad 168.
 Persigny V F fransk Diplomat 182.
 Peter (Næsby) Oppasser 11 120.
 Petersen Gaardmand i Aller 27.
 Petersen Havnemester 117.
 Petersen Skomagermester 193 226.
 Petersen J Menig 53.
 Petersen L A Kapt 79 81.
 Petersen P Overfyrv XVIII.
 Petit N E C Overlæge 216.
 Pin La Tour du fransk Oberstlttn
 129-131 135 139 141 143 145 148-
 151 154 156 159 162-167 169 170
 178-185 188 197 203-210 212-219
 221 223 225-228 231-234 237-239
 240.
 Pinquez J N Underlæge 35.
 Plat E G E du Kapt 158.
 Plat P H G (C) du Major XLVI 95
 177 196 203 206 215 222 237.
 Plenge C I Ltn 104.
 Ploug P C Redakt 1813-94 XLIV LX.
 Plöen H Kommsgt 142 200.
 Pontavice R C L Major 175.
 Poulsen P Vagtmester 136.
 Prah C P Underlæge 69.
 Praelm N Herredsfoged 122.
 Preuss J H Kommsgt 65 66 69 114
 174.
 Printzen F T Udskreth 168.
 Prittwitz C L W E preuss Gen 55
 57 78 91 95 101 104 108.
 Prydz E Frue 156.
 Prosilius C P J Ltn 26.
 Puke sv Sooff 111 112.

 Quaade P F Genm XIII.
 Qvante Snedker 193 211.
 Qvistgaard J M Frue 82.

 Raasløff V R Kapt 44 122 130 136
 162 166 178 203 204 232 233.
 Raben (Raven) Hotelejer 162 164
 169 184.
 Radowitz J preuss General og Poli-
 tiker 197 199.
 Rantzau Komtesser 145 190.
 Rappe sv Oberstlttn 110-112.
 Rauch Kandidat 215 216.
 Reccius tysk Major 93.
 Recke A Ltn Fuldm 228.
 Recke E L P Ltn 30 95.
 Recke J D Z Ltn 177.

 Rée B P Journ Politiker 1813-68
 126 257.
 Reedtz H C Dipl Udenrminst 57 92
 95 109 225.
 Reedtz-Thott T C S O Baronesse
 82 87.
 Regny fr Gen 207.
 Reich C E Kapt Krigsmin XX XXIV
 XLVI 87 135 186 195 223 234.
 Reimuth Hotelvært 27 51 80 90 98.
 Rempp J fr Publicist 197.
 Reventlow A C D L Greve Ltn
 Dipl. 10 19 27 29 102.
 Reventlow-Criminil H A Greve Mi-
 nister 230 233.
 Richter Læge 93.
 Riegels Frue og Døtrene Alba og
 Friede XXXVI 28 29 32 36 52-54
 56-58 62 64-66 69 70 74 76 79
 80 89 92 95 99 101 105 107 115
 116 121 128 134 142 189 190 194
 203 206 228 245 246.
 Riegels F V Prmltn Husfoged 34
 71 102.
 Riegels H C Oberst m m XXXVI
 14 15 27-30 32 52 54-58 61 63-65
 68 69 73 79 86 89 92 99-103 109
 111-113 120-122 128 134 147 182
 194 245 246.
 Rimestad C V Redaktør m m 126
 257 258.
 Ring L Jurist 102.
 Ringheim D G Stabsdyrlæge 44 72
 124 135 179 181 182 221 222 224.
 Rink & Mathiesen Handelsherrer 24.
 Rochon Optiker 93.
 Rodenburg V C Major 131 137 172.
 Rosen F C Ltn 203.
 Rosen S L C Ltn XLVII LVI LXI
 143 203.
 Rosenkrantz G E F C Baron Amt-
 mand 168.
 Rosenschöld G Munch af sv Gen-
 kons 99.
 Rossing Uoff 140.
 Rossing C V Ltn Forp 140.
 Rothe H P Ltn 58.
 Rowan F engl Publicist 165.
 Rovsing N M L Ltn 165.
 Rudelbach A G Præst 247.
 Rudelbach C G Underlæge 52.
 Ryberg Skolebestyrerinde VI.
 Rye O Oberst XXVI XXIX XXXI

- XL LXV 20 30 33 48 52 56 80
82 83 85 92 105.
- Ræder J T Oberstltn XX 6 9 12 14
15-19 21 22 24 26 28 44 52 53
56 73 78 96 101 110 116 152 160
179-181 187 189 190 192 196 203
210 211 213 215 241 249.
- Ræder J P T Oberstltn XXVII XXXII
4 6 9-13 20 23 25 28 29 34 35
39-43 47 52 53 56 58 61 62 65
69 73 74 78 80 83 84 92 95 124
125 127 132 138 142 147 150 151
156 165 168-171 175 179 180 187
188 192 203 205 207 220 231 233
236 239.
- Rømer H C V Fuldm Intend 9 23.
Rønnow C G F Bombarder LXV
4 5 12 21 35 42 62 104 105 197.
- Saabye O C F Ltn 4 15.
Saabye P Konsul 141 142.
Saint-Aubain A N Forfatter XXX
XXXIV XXXIX XLV 209.
Saint-Aubain A P Major 88 144.
Saint-Léon Danser 77.
Salm-Salm Prins preuss Ltn 90.
Saubrey N G Oberstltn 138 145.
Savart F fr Fysiker 189 190.
Schack S P L Kapt Maler m m
XXXVIII 90 93-99 101 104 107
109 113 122 135 136 151 155 197
204-212 214 216 218 220 222 227
229 232 233.
Schaffalitzky 64.
Schalburg Hotelvært 246 247.
Scharffenberg P U Major 127.
Schau H B Kapt 39 162 164.
Schaumburg F M Kapt 244.
Scheel A W Generalaud 1799-1879
LXI LXII.
Scheele L N Minister 189.
Scheler J A U Sprogmand 84.
Schepelern C A Oberst 78 209 211.
Schepelern J B Major 172.
Schifter A Admiral 60.
Schindel C F Major 56.
Schiott H A G Maler 228.
Schlegel C O E Oberst 20 43 83 148.
Schleppgrell F A Generalm XXVI
XXXI XXXIII-XXXV 3 7 8 10 15
28 31 32 43 45 49 50 56 82-84
119 121 122 125 138 185 212 218.
Schmidt Dyr læge 35.
Schmidt Musiker 211.
Schmidt G P Læge VI.
Schmidt N C Ltn 95.
Schmidt-Phiseldeck F V A Frue 180.
Schmidten U C Armeecintend 123
143 170 196 214 217 222 232
239 240.
Scholten P flv Governør 36 168.
Scholten P A Overlæge 148 201 246.
Schou Ltn 148.
Schow LS Oberstltn 64 75 90 106 107.
Schovelin J T Kapt 5 9 31 79 93.
Schrader L F G Politimester 155
164 190 195 222.
Schramm J F W Ltn 22.
Schreiber E V Kapt 124 134 167.
Schroder norsk Kapt 114.
Schroder norsk Oberstltn 114.
Schröer A slesv-holst Kapt 21 22.
Schultz A Kapt 186 222.
Schumacher C A Ltn 3 9-13 15 17
18 23 25 26 28-32 35 36 39 42-
44 47-51 54 56 58 63 68 69 72
76 77 81-84 86 95 104 106 111
112 129 132-134 137 139 149 156
157 160 166 167 169 171 173 176
178 183 192 218 243 244.
Schumacher C F Genm XIV.
Schumacher K M Frue 76 77 98
189 203.
Scholler C Ltn 54 76 93 105 131-
133 135 137 148 152 153 158 160-
163 166 169 175 180-184 187 195
201 203 205 208-210 213 215 221
225 226 231 235 239 240 241.
Scholler T G Genadj 69 76 152-155.
Schön J F Kommsgt 1814- XVIII.
Schonberg P Ltn 11 13 85.
Schoning C F Kapt 163 188.
Schoning O A Ltn 4 188.
Schoning V E T Kapt 33 76.
Seemann C Toldkontrolør 247.
Sehsted H Ltn 129.
Seidelin P A Ltn 16 60.
Siboni Isenkræmmersvend 156.
Siemsen W G Ltn 52.
Simonsen A S A Regnskforer 37.
Skibsted Frue 87.
Skov Skråderm 185 190 201 204
205 209.
Smidt Læge 96.
Smidt Uoff 68.
Smith Raadm 14 98 99.

- Smith H M Major 11.
 Sommer A G Læge 59 61.
 Sommer F L F Kapt 58 123.
 Sophie Kokkepige 178 184 195 198
 202 210 213 2 4 220 223 240.
 Speerschneider C A Kastellan 108 113.
 Sprechler G F Oberstltn Udskrifet
 108.
 Stadsen P J Gaardm 115.
 Staffeldt J E slesv-holst Major 85.
 Stedmann tysk Rigskomm 19.
 Stein K S Frue 97 99.
 Stein S A V Prof Overlæge 53 58
 70 97 99 103 104 106.
 Steinmann Provisor 110.
 Steinmann P F Oberstltn XXVII
 XLVI 79 143 146 149 157 164
 184 214 222 236.
 Stemann C L E Landfoged 121.
 Stemann P C Minister m m 184 234.
 Stevens engl Oberstltn 162 163 167.
 Stjerngranat sv Oberstltn 114.
 Stjernholm F C Kapt XLVII XLVIII
 87 130 132 136 169 176-179 182
 216 240 254.
 Stockfleth S H Major 239.
 Stockfleth W W Amtm 244.
 Storm F W Postm 246.
 Stricker E H Generalltn VIII.
 Strom Hotelvært 246.
 Strom O Læge 99.
 Stromer J P svensk Ltn 65 76.
 Stæger K Frue 22 25 26 47 90 193.
 Stæger R C Finans-Hovedkasserer 22.
 Suensson (Svensson?) (svensk?) Ltn
 111 112.
 Sundvall sv Major 108 111 112.
 Svendsen f Bonnichsen Frue 70.
 Svendsen Præst 70.
 Svendsen C F Intend 220.
 Sylow N P C M Ltn Feltpolitimester
 LIV 169.
 Sodring T J Konsul Skibsreder
 116 117.
 Sorensen Kromand 91.
 Sorensen C Th Ltn 140 224 233.
 Sorensen L F Frue 233.
 Sorensen H (»Hans«) Oppasser 27
 31 34-36 40 42 44 61 63 81 91 233.
 Tegner A Overjæger Frivill 218.
 Tegner C M Litograf 218-223.
 Tegner P V Kapt 70 74 78 88.
 Texier E fr Publicist 157.
 Thaning M C Froken 57 74 223.
 Theilmann H P Ltn 5.
 Theresa la belle 209.
 Thestrup E E S Ltn XVIII 25 88.
 Thestrup H N Oberst XXVI XLVI
 58 63 70 75 76 92 117 126 127
 183 193 218 235 239.
 Thomas A fr Publicist 170.
 Thomsen Frue 71-73 90 101.
 Thomsen C A F Ltn XLVI XLVII
 139 143 148 164-166 169 171 192
 193 200 205 213 217 221.
 Thomsen G Dipl Forf 235 238.
 Thomsen H B Kommandør 117 146.
 Thomsen T Gartner 55.
 Thorkelin B F J Ltn XLV 173 176
 206 212.
 Thornam A V Overlæge 200.
 Thorsen M Froken 157 198 202.
 Thortsen A Kapt 54 93 199 200.
 Thrane C W F C C Kapt 14 124
 140 186-188 222 228.
 Thrane H J M H Kapt 78.
 Thulstrup W A Kapt 128 145 170.
 Thune L G V Overlæge 51 53 70
 74 75 93 96 110 114-117 131 135
 138 146-148 151 154 155 157 166
 171 184 188 194 198 202 203 215
 218 223 226 228 232-239.
 Tillisch Frue 105.
 Tillisch F F Minister m m 101-106
 109 113-115 119 121 123 189 226
 234 241 242 246 255.
 Tillisch J S M Kapt 45 133 161 189
 191 228 234.
 Torp F L Ltn 149 178.
 Torp N Ritm 129.
 Trampe J D Overaud 14 28.
 Trepka C Dreng 74.
 Trepka H F Ltn 137.
 Trepka J L M Frue 74 77.
 Trepka J C M Oberstltn 51 53 54
 59 61 67 70 74 75 93 94 102
 105 131.
 Tscherning A F Krigsmin 1795-1874
 VII XIII XXI XXII XL XLVI LX
 256.
 Tscherning E C Frue X XIV LXIV
 241.
 Tscherning E P Oberstltn VIII-X 13.
 Tscherning F E Kapt 5 7 41 43.
 Tscherning L Skuesp LX LXV.

- Tutein F J Gross 147 164 **212 232**.
 Tutein J A F R A M Frue 147 **212**.
 Tønder A N C Overaud 186.
 Tøxen F W L E Frue 92.
 Tøxen N A C E Ltn **92 136 236**.
- Uhlenberg Degn 34.
 Ulstrup N V Oberstltn 79.
 Undall L C Major m m 149.
 d'Unker C H L norsk Rtm Frivill 87
- Vaupell J Ltn 179.
 Vaupell O F Ltn XXXIX **121 127**
 129 133 136 141 163 166 167 169
 171 177 179 182 183 190 200 **205**
 213 217 224 **225 231 235 240**.
- Vett G D C Kapt 56 88 **172**.
 Vogt C A Major 175 187 **192 231**.
 Völckers O W Godsejer 178 204 205.
 Vos de Hotelbes 244.
- Wachs C F A Departchef 11 75 193-
 197 213 236 237.
- Wallich kjøbenh Fam 96.
 Walther C L Major 4 5 17 20 28 34
 38 44 79 **124 222**.
- Warneck N L Oberstltn 154.
 Wedderkopp oldenb Embmd 189.
 Wedelfeldt F A Genmaj 193 196
 230 233.
- Wedel-Heinen A C By- og Herrf 246.
 Wedell Godsejer 88.
 Wedell H R Ltn 175.
- Wegener J T Kapt 85 139 140 148 **186**.
 Wegscheider T Frue 55.
 Weinholt C A Telegringen 5 76.
 Weiss L Underlæge 33.
- Weitzmann J C H Kapt 75 98-101
 106 116 120.
 Welding Frue 120.
 Welhaven Typog **210 211**.
 Welsch J M Ltn 36 38 **41 98 105**.
 Wergeland norsk Ltn **110-112**.
- Wernich Postm **91**.
 Wernich F L C N Ltn 70.
 Wessely A Disp 99.
 Westengaard O Ltn 203.
 Wiborg N Departemdir 191.
 Wickede C Frue 155.
 Wickede J V Oberst 17 19 30 **32**.
 Wilhelm Hert af Glücksb Gen **122**.
 Willerup C F Ltn 88.
 Willerup P Fyrinsp 88.
 Willisen C W Genltn **123 214**.
 Wilster E H C Major 140.
 Wittrock F C Kapt 27.
 Woislaaffsky C F »Prins« **242**.
 Worsaae C Frue 243.
 Worsaae P M Amtsforsv 243.
 Wrisberg C F G og G F V Ltnr 74.
 Wulff Kapltn 46 75.
 Wundt württemb Ltn 55.
 Wyneken hannov Gen 94 95.
 Würtzen W F Major 87 **218 222**.
 Worishoffer C J F T Kadet 188-190 192.
 Wørishoffer J P A Kapt XXIV XXVI
 XXVII-XXX XXXIX LI 3 10 13-
 15 19 21 23 24 26 28 29 32 35
 39-42 46 48 49 52-54 57-63 69 70
 74 77 78 80 82-84 86 89 92 93
 96 101 102 104 107 108 110 113
 122 **129 131 133 135-137 140-144**
 147 148 151 153 155 157 162 166
 168-171 173 174 176 177 179 180
 182 183 185-190 193 195 196 198
 200 203-206 213-219 **221 225 227**
 229 231 232 234 237-240.
- Wørishoffer M C C Frue 96.
 Wørishoffer T J Oberst 3.
- Zahrtmann C C Adm Min 59 **131**.
 Zepelin A F Ltn 97.
 Zytphen E F Genmaj **24**.
- Ørsted F S Overlæge **24 25**.
 Øst Pædagog VI.